

germán arciniegas

biografia caraibelor

Prima cao univers
cultură generală

Ilustrația copertei : *Francisc Kalab*

germán arciniegas biografia caraibelor

TRADUCERE DE PAUL ALEXANDRU GEORGESCU
ȘI DE RUXANDRA GEORGESCU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLÓGIC
DE PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1978

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească, toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.)

GERMÁN ARCINIEGAS
BIOGRAFÍA DEL CARIBE

© Editorial Sudamericana Sociedad Anonima,
Buenos Aires, 1973

PREFAȚA

L-am cunoscut pe Germán Arciniegas în 1972, cu prilejul Congresului Internațional de Viitorologie, într-un București care trecea pe nesimțite de la ardorile verii la subtilitățile toamnei. În drum spre „Hanul lui Manuc”, unde aveam să-l întâlnesc pe eminentul scriitor și om de cultură columbian, străbăteam străzi, piețe și parcuri, aurite de soarele înțelepțit al acelui început de septembrie și mă gândeam la superioritatea omului asupra naturii: ceea ce în aceasta se întâmplă succesiv, în anotimpuri, în lăuntrul ființelor umane și în operele lor poate exista simultan — înflăcărarea verii și luciditatea toamnei, exuberanța culorii și delicatețea nuanței. Spiritele creatoare au știut de totdeauna să reunească și să îmbine virtuțile anotimpurilor spirituale, precum au făcut-o, în America latină, gânditori și esești ca José Enrique Rodó, Alfonso Reyes, Mariano Picón Salas, prestigios continuați de Germán Arciniegas în cărți prețuite în toată lumea hispanică și în afara ei. Le citisem și le știam purtătoare ale unor calități diferite, dar complementare: vehemența ficțiunii din romanul *El caballero de El Dorado* (Cavalerul lui El Dorado), și finețea eseurilor din *Nuevo diario de Noe* (Noul jurnal al lui Noe), ampla erudiție și capacitatea de construcție din impunătoarea istorie a culturii latino-americane intitulată *El continente de siete colores* (Continentalul celor șapte culori), și dezbateră plină de vervă și ascuțime de spirit din *El estudiante de la mesa redonda* (Studentul la masa rotundă). Cunoșteam

de asemenea, componentele esențiale ale personalității lui Germán Arciniegas: bogata experiență de viață ca ministru al Educației Naționale și ca ambasador al țării sale, inteligența subtilă și iscoditoare a scriitorului, ziaristului și conferențiarului, măiestria expresiei, care face din el unul din marii stilști ai Americii latine.

Cînd m-am aflat în fața lui Germán Arciniegas, inevitabilul joc de corespondențe secrete și revelatorii, declanșat de orice nouă și importantă întîlnire, m-a făcut să-mi amintesc de portretul lui Erasm de Holbein. Scriitorul columbian reedita, în context modern, chipul subțiat de gînd al umanistului olandez, sclipirea de indulgentă ironie din privire, discreta elocvență a mîinilor, dar cu o diferență: adăuga portretului zîmbetul, semnul și dovada generoasei deschideri spre celălalt, spre prieten. Propunea un Erasm capabil de îmbrățișare cordială.

În îndelungatele și pasionantele discuții care au urmat la Paris, în apartamentul scriitorului din Cartierul Latin, într-o casă rămasă parcă din vremea celor trei mușchetari, dar mai cu seamă la București, în timpul celei de a doua călătorii pe care a făcut-o în țara noastră, Germán Arciniegas și-a angajat strălucita pluralitate de valențe și calități pe drumul — nou pentru el — destinat să ducă la o mai adîncită cunoaștere și la o mai rodnică apropiere între valorile literare românești și cele latino-americane. Convorbirile noastre, cu schimburi viu de întrebări și răspunsuri, de teze, antiteze și sinteze, făceau tot mai puternică dorința de colaborare. Cartea de față reprezintă o împlinire a acestei dorinți și nu singura. Înainte de a vorbi despre ea, aș vrea să mă refer la alte două proiecte realizate prin strădanii comune. Îndemnul și sprijinul lui Germán Arciniegas stau la originea *Antologiei eseului hispano-american* (Editura Univers, 1975), în care și-au găsit loc de frunte două studii ale sale. La rîndul meu, am adunat în volum, în ediție bilingvă româno-spaniolă, admirabila serie de articole pe care Germán Arciniegas le publicase în marile organe de presă din Columbia, Venezuela și Ecuador, după periplul său carpato-dunărean. În această carte, modest in-

titulată *Popas în România*¹ (*Estancia en Rumania*), scriitorul evoca istoria patetic-glorioasă a poporului nostru, exalta latinitatea limbii române, sublinia tonalitatea democratică a vieții de azi a patriei noastre, deschiderea spre lume a spiritului românesc și a culturii române. Și mai mult decât orice, Arciniegas se apropia cu înțelegere și profundă simpatie de forma românească de umanitate, de omenia pe care a simțit-o imediat și a lăudat-o în pagini de antologie.

După ce *Popas în România* a înfățișat cititorilor de limbă spaniolă frumusețea și vredniciile țării noastre, am trecut la înfăptuirea celui de a treilea proiect comun: introducerea în circuitul culturii române a unei cărți care să ofere, cu aleasă și atrăgătoare ținută literară, cu limpede nervură de idei generale, dar și cu bogat țesut de fapte specifice, o viziune cuprinzătoare a Americii hispanice, a formării sale, a locului și rolului său în lume. A formula aceste exigențe însemna, implicit, a opta pentru opera centrală a lui Germán Arciniegas, *Biografía del Caribe*, unanim elogiată, tradusă în numeroase limbi și editată în tiraje de *best seller*. Valoarea excepțională a acestei cărți, pe care succesul de critică și de public nu au făcut decât să o confirme și proclame, se datorează pe de o parte temei majore, de amplu și profund interes uman, iar pe de alta, multiplelor modalități și procedee literare, ingenios împletite, în care talentul polivalent al autorului se află la largul său. Amploarea ambițioasă a temei este evidentă: Arciniegas privește Marea Caraibelor ca un punct de intersecție și iradiere a principalelor procese sociale, politice, culturale, care leagă Lumea Nouă și Lumea Veche, de-a lungul a patru secole, de la călătoriile lui Columb, la tăierea istmului de Panama și la independența Cubei. Profunzime, întrucât întreaga istorie a țărilor din jurul Mării Caraibelor, se definește prin semnificația emancipatoare și populară care curge pe sub luxurianta agitație a personajelor și evenimentelor. Arciniegas descoperă în adânc pe eroul Mării Caraibelor și sensul înfăptuirilor sale. Toate *magna gesta* prin care se constituie America hispanică — desco-

¹ Editura pentru turism, 1974.

perirea, conchista, războiul de independență și, în general, mișcarea revoluționară de emancipare națională și socială au ca protagonist „poporul, omul de rînd, cetățeanul necunoscut, sclavii... mulțimile de sute, de mii, de sute de mii de oameni umili, care pornesc să caute geana lor de lumină printre tenebrele lumii.” Desigur, viața în Caraibe, ca și în restul Lumii Noi, mai ales în America hispanică, era și nu putea să nu fie frământată, violentă, sîngeroasă. Arciniegas privește în față această lungă succesiune de silnicii și cruzimi, dar nu uită să le explice în context istoric, în cadrul feudalismului spaniol și al mercantilismului englez, importate, în versiune exacerbată, din Lumea Veche. La ele se adaugă undele războaielor europene care ajung în Caraibe, consecințele tragice sau bufe ale rivalităților dintre regi, principii, companii comerciale, ordine religioase și multe altele. Pătrund însă totodată ideile umaniste ale Renașterii și Iluminismului, patosul libertății și al demnității umane, care dobîndesc aici o specifică virulență multitudinară. În aceste condiții, trăsăturile proprii Americii hispanice au fost în mod firesc cucerirea libertății prin violență și căutarea pasionată, vehementă, a justiției. Cu elevație eroică, aceste virtuți se încarnază într-o serie de eliberatori și luptători pentru progres, care culminează în cele două figuri care străjuiesc începutul și sfîrșitul secolului al XIX-lea: Simón Bolívar și José Martí. Acest proces fundamental de emancipare, ca și acela paralel de metisaj, de creare a unei noi sinteze etnice și culturale, înaintează de-a curmezișul unor ciocniri și lupte pe care autorul le denumește „pete negre” pe trecutul continentului hispano-american. Cu cît însă nedreptatea și opresiunea erau mai agresive, cu atît era mai puternică reacția „celor de jos” și mai dătătoare de speranță izbînzile lor. Succesul admirabilului conducător și eliberator al sclavilor negri din Haitî, Toussaint l'Ouverture, pe care numai Napoléon îl poate înfrînge, prin trădare, dovedește din plin puterea de răspuns emancipator a maselor hispano-americane, de preschimbare a „petelor” în izvoare de lumină. Este un adevăr pe care Arciniegas îl exprimă printr-o sugestivă metaforă: „tot ceea ce este negru în istoria continentului nostru este cărbunele din care țîș-

nește văpaia“. Dovada că autorul a știut să prindă în tema cărții o profundă legitate a istoriei hispano-americane ne-o aduce și faptul că, în prelungirea celor arătate de Arciniegas, „văpaia“ libertății și justiției continuă să ardă și să izbucnească azi cu puterea revoluției cubaneze și a mișcării pentru înnoiri structurale, democratice, din întreg „continentul vulcanic“.

În privința sub-temelor cărții, precum războaiele civile și caudillismul, cititorul va aprecia aceeași siguranță de diagnostic și luciditate de explicație, vădite de autor în tratarea proceselor fundamentale din lumea hispano-americană. Descurcînd fenomenologia atît de încilcită, și adesea deghizată, a luptelor delirante pentru o putere delirantă, dictatorială, Arciniegas deslușește o întieită cauzalitate: moștenirea colonialistă, uneltirile oligarhiilor locale și intervenția imperialistă, denunțînd, la fiecare din acești factori, modul lor tipic de a opera: vidul politic creat de primul, diversiunea ordinii și demagogia patriotardă promovate de cel de al doilea, corupția și brutalitatea celui de al treilea.

Nici perspectiva lucidă a cărții și nici impunătoarea erudiție a autorului nu au fost însă folosite în sens abstract, arid, științific, ci în sens concret, viu, literar. Pentru calificarea și deci pentru înțelegerea unei cărți, nu tema este hotăritoare — pe aceeași temă se poate scrie o monografie istorică, un manifest politic, o operă literară sau... o prefață — ci modalitatea de tratare a temei. În cazul lui Arciniegas, modalitatea este, așa cum am avertizat, multiplu-literară: *Biografia Caraibelor* îmbină în subtil dozaj și cu efecte uimitoare, trei genuri literare. În ea coexistă elucidarea problematică a eseului, verva lui explicativă și argumentatoare; ritmul vertiginos și pitorescul unui roman de aventuri — a se vedea în special capitolele despre piraterie și despre scandalul canalului Panama — și, în sfîrșit, descrierile nemijlocite, vizuale și tangibile, ale unui jurnal personal de călătorie.

Apropierea eseistică predomină, desigur, în tablourile generale pe care autorul le trasează la începutul fiecărui secol și al fiecărei epoci, și de asemenea, apare în portretul pe care îl face

figurilor dominante. Virtuțile caracteristice eseului, și anume: intuirea fulguranță a unei semnificații revelatoare, surprinderea cititorului printr-un joc nebănuit de imagini sau asociații și seducerea lui printr-un joc subtil de idei sau concepte, pot fi găsite, în mod repetat, în paginile cărții. Cite un exemplu pentru fiecare procedeu, începînd cu semnificația fulguranță. Pentru a ilustra schimbările profunde pe care Renașterea le aduce prin descoperirea sfericității pămîntului, prin explorarea Lumii Noi, prin viziunea coperniciană a sistemului solar, Arciniegas scrie eseistic: „lumea dobîndește o nouă dimensiune, viața trece de la geometria plană la geometria în spațiu“. Jocul surprinzător cu imaginile este încă mai frecvent. Figura infidelului rege englez, Henric al VIII-lea, cel cu prisos de neveste, este asociată cu fidelitatea lui față de... tron: în succesivele soții căuta, cu disperată încăpăținare, un fiu care să-l moștenească. Bineînțeles — altă fulgurație, ironică, a destinului — îi va succeda o fiică, Elisabeta I-a, care va depăși orice bărbat. În privința jocului cu conceptele, el va avea de cele mai multe ori un subînțeles ironic, ca în caracterizarea aparent inocentă pe care o face tinerelei Germaine de Foix, puțin șchioapă, foarte zvăpăiată și pusă pe plăceri, soția, în vîrstă de 18 ani, a regelui spaniol Fernando Catolicul, care avea 52 de ani: „unii găseau regina urîtică, alții frumușică, toți plăcută“.

În cea mai mare măsură însă, *Biografia Caraibelor* este un roman de aventuri mai ales atunci cînd se relatează căutarea halucinantă a miticului rege acoperit cu aur, trăind într-un palat și într-un oraș unde totul ar trebui să fie de aur: El Dorado. Capitolele despre pirații din această mare întrec ca pitoresc, dinamism și teribilitate tot ce a putut inventa un Stevenson, care este menționat, dealtfel, ca termen depășit de comparație. Narațiunea dinamică a faptelor asumă colorit diferit în funcție de personaje, de loc și timp. Astfel peripețiile amoroase ale lui Contés alcătuiesc un fel de comedie de capă și spadă à la Lope, în timp ce lupta pentru independența Cubei dusă de Cespedes și Perucho Figueredo este relatată cu efecte de stampă și cu ingrediente sentimentale asemănătoare povestirii romantice. Nu

lipsească din acest foarte variat roman de aventuri elementele misterioase. Astfel în capitolul al XVII-lea apare un personaj enigmatic, venit de nu se știe unde, cu identitatea ciudată de desenator de păsări, ascunzînd — cine știe? spun iubitorii de legende din Noul Orleans — pe aceea de fiu legitim al lui Ludovic al XVI-lea, scăpat de la ghilotină și refugiat în America. Și iarăși, cine știe dacă Dominique You, ultimul corsar în Caraibe și admirator fanatic al lui Napoléon, nu a înarmat o corabie și nu l-a furat pe „adevăratul” împărat care a fost înmormîntat apoi în taină aici, la gurile lui Mississipi. Desigur, interpretarea lui Arciniegas rămîne simbolic confirmativă. „Și este adevărul, nu pentru că oasele lui ar fi ajuns în aceste cimitire unde sicriile navighează în lagune de noroi, ci pentru că acel căpitan al vulturilor francezi și-a clădit ultimul cuib în inimapirațiilor din Barataria. În mintea ultimului corsar”. Nu este singurul caz cînd relatarea unei aventuri dobîndește valori simbolice.

În sfîrșit, ultima componentă literară a *Biografiei Caraibelor*: notația directă, trăită a lucrurilor. Cartea asumă în general apropierea nemijlocită, testimonială a unor note de călătorie. De aci caracterul plastic, tangibil al descrierilor, apropierea de la care sînt văzute și înfățișate peisajele, cadrul de viață, situația, obiectele. Scriitorul columbian ne pune în contact fizic, ca să zicem așa, cu scene pe care, le-a trăit parcă el însuși. Iată-ne în mijlocul furtunii care sfărîmă corăbiile lui Columb și anunță drama finală a amiralului. „Începe vîntul. În pumnul uraganului lumea tremură ca o mică pasăre. Ce zgomot înfiorător fac frunzele arborilor zguduite de mîinile lui violente! Palmierii, cu panașul răsucit înlăuntru, nu mai mătură nisipul, ci spuma mării. Spuma pare și mai albă în furtuna întunecată. Valurile înaintează pînă în inima pădurii. Ramuri smulse se frîng de colibele spaniolilor: se văd zburînd în lumina fulgerelor. Piraiele sînt adevărate viituri de noroi; cadavre, butuci, frunze uscate, care învăluie în murdărie coroanele celor mai înalți copaci. Marea scutură caravelele ancorate în port cu o furie care face să pîrîie scheletele corăbiilor, să despică

punțile, să aplece catargele.“ Cu aceeași intimitate și simț al concretului sînt descrise personajele și gesturile lor. Privim cu încîntare cum este încununată la Florența, ca regină a frumuseții, Simonetta Vespucci, immortalizată de Botticelli sub trăsăturie zeiței iubirii din celebrul tablou *Nașterea lui Venus*. Urcăm cu Núñez de Balboa, „căpitanul poporului“, coasta colinei de pe care va descoperi Oceanul Pacific, asistăm la viața piraților, inclusiv la pregătirea faimoasei fripturi care le va da numele de *bucaneros* și tot astfel pînă cînd pătrundem în tăcerea catifelată a cabinetelor ministeriale și privim peste umărul aventurierului Buneau-Varilla, care redactează tratatul menit să rupă zona canalului Panamá de Columbia și să o supună dominației imperialiste. Mai mult: sub forma de jurnal și notație directă este evocată figura lui Simón Bolívar și povestită epopeea războiului de independență datorită căruia se nasc cinci republici. Și măreția eliberatorului nu pierde nimic din această notație concretă ci, dimpotrivă, cîștigă în credibilitate și căldură umană. Sentimentul acesta de trăire și participare personală propriu notelor de călătorie este întărit și de intervențiile autorului în relatarea evenimentelor, de vorbirea lui adresată direct cînd personajelor istorice, cînd cititorului. În astfel de cazuri, autorul amestecă savuros realitatea istorică cu ficțiunea literară, personajele reale cu cele romanești, și scrie următoarele rînduri despre pirații care, urmăriți de justiție și pe cale de dispariție, persistau eroic în păstrarea ceremonialului de steag negru, picioare de lemn, rom și pradă. „Sărmanii — exclamă autorul cu falsă compătimire — au făcut tot ce-au putut pentru ca Stevenson să aibă bune modele pentru *Comoara din insulă*.“

Dacă am insistat asupra acestor trei modalități literare adoptate de autor — elucidarea eseistică, narațiunea romanească și notația jurnalistică — am făcut-o nu numai pentru valoarea estetică a rezultatelor îmbinării lor, ci și pentru că prin intermediul lor se transmite cititorului, sub o formă atrăgătoare,

asimilabilă și stimulatorie, o cantitate și o calitate de informație istorică, geografică, politică, literară, care sînt pur și simplu extraordinare. Din memorii, portrete, mărturii de epocă, cronici, documente, studii de specialitate, opere artistice, Arciniegas scoate și revarsă în carte o densă și abundentă substanță în care totul — iubirea, puterea, aurul, aventura, războiul, arta, violența, revoluția, eroismul și, de asemenea, cotidianul, viața obișnuită — se înfățișează cu relief, culoare, detaliile concrete ale realității. Este adevărat că din spectacolul acestei totalități existențiale se desprinde o măreție epică incontestabilă, dar o măreție care nu exclude omul, ci dimpotrivă se corelează organic cu destinele individuale, cu drama personală. Se poate spune chiar că *Biografia Caraibelor* confirmă teza lui Georg Lukács despre romanul istoric, în care adevărurile generale, istorice ar trebui să se întrupeze și să se reveleze în adevărurile artistice, particulare. În cartea lui Arciniegas, eposul emancipării și etosul demnității umane se află într-adevăr în această relație dialectică față de personajele și întâmplările în care și prin care se vădesc.

Înăuntrul acestei totalități reprezentată, cum am văzut, la trei nivele — al ideilor, al evenimentelor și al obiectelor — autorul își exercită dreptul său indeclinabil la preferință istorică și la modelare umană. Este evident că, dintre marile epoci istorice, simpatia lui merge către iluminism, către „izvorul de lumină” dat de deșteptarea rațiunii și de deșteptarea popoarelor la îndemnul critic dar și creator al acestora. În ceea ce privește pe protagoniștii istoriei, prețuirea și admirația autorului se adresează unui tip uman exemplar în care se aliază Simón Bolívar și José Martí, eliberatorul generos — de adăugat Toussaint l'Ouverture — și poetul angajat în istorie, jertfindu-se pentru independența patriei. La polul opus, figurile pe care le detestă sistematic și minuțios Arciniegas sînt fanaticul — aberație mintală — și stăpînul de sclavi — aberație socială — cu toate infinitele lor variante, vechi și moderne. În sfîrșit, dintre forțele motrice ale istoriei, Arciniegas pune în primul plan po-

porul, oamenii de rînd care străbat mările și descopăr lumi noi, întemeiază orașe și fac să rodească pămîntul, răstoarnă silniciile, înalță pe eroii și poeții chemați să le eternizeze strădaniile și împlinirile în memoria genului uman. Aceasta este perspectiva fundamentală a autorului — un umanism laic, rațional, popular — și acesta este mesajul cărții — puterea de creație a omului multitudinar.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

TABEL CRONOLOGIC

1900 Nașterea lui Germán Arciniegas la Bogotá.

1910 Izbucnește Revoluția mexicană.

1916 Moare corifeul curentului poetic denumit „modernism“, Rubén Darío.

1917—1922 Arciniegas studiază dreptul și literele la Universitatea Națională a Columbiei (la Bogotá).

1919 Își începe activitatea Federația studenților din Bogotá, al cărui fondator și secretar permanent este Arciniegas.

1924 Apare romanul *La vorágine* (*Vîltoarea*) de José Eustasio Rivera.

1925—1929 Arciniegas întemeiază și conduce, ca director, revista *Universitatea*.

1929 Apare *Doña Bárbara*, roman de Rómulo Gallegos.

1928 Germán Arciniegas devine redactor șef al marelui ziar *El tiempo* din Bogotá.

1929—1931 Este numit viceconsul al Columbiei la Londra.

- 1932 Apare cartea lui Arciniegas *El estudiante de la mesa redonda* (*Studentul la masa rotundă*).
- 1932—1935 Arciniegas este ales deputat în Parlamentul columbian.
- 1938 Publică *Los comuneros*, carte dedicată acestei mișcări eliberatoare din secolul al XVIII-lea.
- 1941—1942 și 1945—1946 Ministrul Educației în guvernele columbiene.
- 1945 Apare *La biografía del Caribe* (*Biografia Caraibelor*)
- 1946 Miguel Angel Asturias publică *El señor Presidente* (*Domnul Președinte*), roman virulent antidictatorial.
- 1948 Asasinarea liderului liberal columbian, Jorge Gaitán.
- 1953—1958 Dictatura generalului Rojas Pinella.
- 1956 Se conferă lui Germán Arciniegas premiul Alberti-Sarmiento, la Buenos Aires.
- 1959 Victoria revoluției cubaneze conduse de Fidel Castro.
- 1959—1962 Arciniegas este numit ambasador al țării sale în Italia și apoi în Israel.
- 1965 Publică istoria culturii latino-americane intitulată *El continente de siete colores* (*Continentalul celor șapte culori*).
- 1966 Apare romanul *Cien años de soledad* (*Un vâac de singurătate*), de Gabriel García Márquez.
- 1968 Arciniegas este acreditat ca ambasador în Venezuela.

1972 Prima călătorie a scriitorului în România.

1974 A doua călătorie în țara noastră ; publică la București, în ediție bilingvă, *Estancia en Rumanía (Popas în România)* și, la Buenos Aires, *Este pueblo de América (Acest popor al Americii)*.

1976 Ambasador al Columbiei la Vatican.

Germán Arciniegas este membru al Academiiilor de istorie și de limbă din Columbia, Spania, Mexic, Venezuela, Argentina.

A fost profesor sau a ținut conferințe la Universitățile din Columbia, New York (Columbia University), Chicago, California, Paris, București.

BIOGRAFIA CARAIBELOR

Soției mele, Gabriela, cu dragoste

Cartea întâi
SECOLUL DE AUR

In amintirea lui
Alberto Arango Uribe

PREFAȚĂ

Este un adevăr că secolul al XVI-lea înseamnă, pentru Spania, Secolul de Aur : nu este însă tot adevărul. Secolul al XVI-lea e de aur nu numai pentru Spania, ci și pentru Anglia, pentru Franța. E secolul lui Cervantes, Shakespeare, Rabelais. Literele nu au cunoscut nicicând, în cele trei regate, o asemenea strălucire. Și nici regii : Carol Quintul și Filip al II-lea, Elisabeta Angliei, Francisc I sint, la curțile lor, regi de aur, cu care istoria se învesmintă din nou. În realitate însă este vorba de ceva mai mult. Odată cu descoperirea Americii viața dobîndește o nouă dimensiune ; se trece de la geometria plană la geometria în spațiu. Înainte de 1503, oamenii se mișcă pe mici domenii strămoșești, stau într-o ogradă sau navighează pe lacuri. După 1500 apar continente și oceane. Asemeni trecerii de la a treia la a patra zi a Genezei.

Drama aceasta a fost trăită tot atît sau mai mult decît în orice parte a planetei în Marea Caraibelor. Acolo s-a săvîrșit descoperirea, de acolo a început conchista, academia aventurierilor acolo s-a format. Violența cu care s-au lărgit orizonturile i-a împins pe oameni pe drumurile îndrăznelii temerare. Nu a fost salahor sau cavaler, paj sau rege, poet sau călugăr care să nu aibă ceva de aventurier. Așa au fost Columb și Vespucci, Cortés și Pizarro, Drake și Hawkins, Carol Quintul și regina Eli-

sabeta, Cervantes și Shakespeare, Las Casas și Ignacio de Loyola. Totul pare o epopee. Totul pare un roman picaresc. Închisoarea au cunoscut-o atât Elisabeta, cu puțin înainte de a ajunge regină a Angliei, cât și Francisc I, rege fiind al Franței, tot așa Cervantes și Columb.

Toți oamenii mari pe care i-a avut Europa, bărbați sau femei, nu au fost străini de aventura esențială din Marea Caraibelor. Descoperire, cucerire, jaf, totul s-a făcut avînd regi în fundal. Columb vorbește în numele Regilor Catolici; Balboa pune stăpînire pe Pacific și Cortés pe Mexic, sub stîndardul împăratului Carol Quintul; Hawkins și Drake atacă porturile din Caraibe sub scutul reginei Elisabeta; piratul Jean Florentin apare ca asociat al regelui Franței, Francisc I. În Marea Caraibelor începe lupta dintre Anglia și Spania. Ziua în care vice-regele Mexicului face țândări navele contrabandiștilor englezi, în portul San Juan de Ulúa, marchează o schimbare de direcție în politica europeană. Istoria Caraibelor, în secolul al XVI-lea, trebuie privită ca un cîmp de bătălie unde se joacă, cu zarurile piraților, coroanele regilor din Europa. Acolo dobîndesc grad de amiral marinarii englezi.

Lupta regilor a început la modul medieval. Totul, aranjamente de familie. Prin căsătorii și testamente se umflau sau se dezumflau imperii ca niște foale mînuite de capricioase mîini regale. Neapole părea o minge pe care și-o aruncau din mînă în mînă regii Spaniei și ai Franței. Portugalia avea uneori un rege propriu, alteori pe cel al Castiliei. La fel și Țările de Jos. În persoana lui Carol al V-lea s-au unit coroanele Spaniei și ale Germaniei. Pe dedesubt curgeau însă forțele subterane: făptuirile poporului, trezirea burgheziei. Odată cu ele se nășteau statele moderne. Inițiativa a fost privilegiul acestei seve anonime, în Spania, în Franța, în Anglia. Oamenii de rînd, țărani, pescari, tîlhari, negustori, studenți, au fost cei

ce au săvârșit conchista. Au înarmat vasele piraților, au împins și au amestecat pe regi în războaie neașteptate. Pe oamenii de rînd îi vedem deopotrivă scoțînd America din adîncul mării și purtînd războaie pictate cu oțel, carmin și smarald.

Poporul nutrea uri și iubire, avea prejudecăți și superstiții; într-un cuvînt: își avea credința lui. Ca întotdeauna, se putea vedea în el chipul trecutului și chipul viitorului: tradiția și speranța; istoria și aventura. În el aflai îndrăzneala, jocul curat sau tulbure cu viața sau moartea, care a ținut întinse corzile dramei, care a făcut cu putință să fie scrutate într-un pătrar de veac toate mările și în alt pătrar pînă și ultimul ungher al Noului Continent. Acești oameni din popor făceau înconjurul mărilor pe o scîndură sau ajungeau pînă în inima Amazonelor sau pînă pe culmile Anzilor, cu o spadă și o secure. Așa este: harta lumii s-a făcut în secolul al XVI-lea cu o pînză, cîteva scînduri și cîteva cuțite. Aceste trei obiecte constituie adevărata stemă a Mării Caraibelor.

Poporul își avea religia lui. Pasiunile erau atît de mari încît războaiele păreau mai degrabă religioase și nu purtate de regi pămînteni. Spania își avea propria ei biserică. Nu știu pentru ce nu se vorbește de biserica catolică, apostolică spaniolă așa cum se vorbește de biserica romană, greacă, rusă sau de cea a Angliei. Fiecare din ele a avut culori proprii atît de aprinse încît oricine poate să le recunoască în lume. Veacul al XVI-lea e veacul lui Luther și Calvin și tot în acest secol Spania organizează milițiile bisericii ei cu Sfîntul Ignacio de Loyola, ridică zidurile spirituale ale mînăstirilor cu Sfînta Tereza, reface și întărește apărarea dogmei cu Cisneros, își afirmă credința, îmbrăcînd în straie de călugăr pe Carol Quintul și arzînd pe eretici — luterani, hughenoti, evrei — pe rugurile în care Torquemada îngrămădește lemne uscate cu palidă ferveare. În apele Mării Caraibelor, Drake nu

este nici englez, nici pirat : e luteran. Și pentru Drake, guvernatorii din Cartagena sau Santo Domingo nu reprezintă pe regele Spaniei, ci, mai rău : pe Papa, vrăjmașul Bisericii anglicane.

Așadar, Secolul de Aur e și secolul violenței, al focului, al lăncii, al pasiunii și în el își dau mâna ca buni camarazi oameni cât se poate de deosebiți. Toți fac parte din aceea mulțime slobodă la gură. Rabelais plăsmuiește călătoriile fantastice ale lui Pantagruel, poate cea mai uimitoare carte a sa, stimulată de călătoriile piratului Jean Florentin. Cervantes se gîdea în acelaș timp dacă să scrie *Don Quijote* sau să plece în Marea Caraibelor, la Cartagena, în Guatemala sau în Noul Regat al Granadei : refugiu, după cum o spune chiar el, de *pícaros* și de *tîlhari*. Shakespeare a încorporat în dramele lui imagini scoase din călătoriile lui Raleigh prin Guayana, Lope de Vega a compus *Dragontea*, inspirîndu-se din viața lui Francis Drake, numit și Dragonul. Cel care ar desena harta literară a Mării Caraibelor ar găsi în ea numele tuturor poezilor, romancierilor și dramaturgilor, ca și cum ar fi fost un vis pentru ei toți să-și instaureze republica literelor acolo unde își întindeau corturile pirații și unde tîlharii își aprindeau focurile.

DE LA MAREA GRECOLATINĂ LA MAREA CARAIBELOR

*„Mediterrana noastră, sau mai bine spus :
eroul nostru, este un lac“.*

EMIL LUDWIG

*„Putem spune că Antilele au fost arena
luptelor de cocoși pentru stăpânirea mării“.*

WALDEMAR WESTERGAARD

La început a fost Mediterana. Tot ceea ce se apropie de coastele ei rămâne ca atins de mâini albastre. Tot ceea ce se depărtează de ea devine turbure, înfricoșător. Africa, spre interiorul ei, era continentul negru ; la nord, de la Alexandria spre Ceuta, strălucește litoralul cu școlile lui de filozofie și cuiburile de case albe. Asia, densă, și misterioasă, se închidea, nepătrunsă, în vastele imperii ale Chinei și ale Indiei ; apropiindu-se de balta luminoasă, se află „Asia Mică“, poetică și muzicală la Smirna, Tir, Damasc, Sidonia, cîntată în *Cîntarea Cîntărilor*. Europa e veselă și diafană, de la dantela de marmură ce împodobește gîtul Atenei, pînă la porturile spaniole, deschise larmei arabilor. În fața mării, coasta albastră. Înăuntrul uscatului, de la Alpi către nordul cețos, o lume de bar-bari, o Pădure Neagră.

În textele istorice se vorbește de Occident, de popoarele din Orient, de lumea antică. Vorbe. Frînturi ale unei

frază fără verb și fără subiect. Și aceasta pentru că subiectul e marea, mai bine spus : Marea Mediterană. Verbul, a naviga. Această mare nu este numai singura realitate istorică, ci și imaginea poetică prin care sînt exprimate toate luptele, munca și iluziile cîtorva veacuri. Căci a existat acea epocă marină în care geografia politică nu era pe Pămînt Ferm, ci pictată pe valurile mării. Fiecare colț al ei purta un nume propriu și își proclama suveranitatea ca un regat. Flamurile regilor flăcăiau pe catarge. Stemele nobiliare erau înscrise pe bordul navelor. Castelele erau de lemn. Armatele erau de marinari care mușcau apele cu vislele. Pe vechile hărți și chiar pe cele de azi, se citește : Marea Tracică, Marea Cretei, Marea Egeei, Marea Adriatică, Marea Ionică, Marea Tirenaică sau a Toscanei, Marea Cartaginei, Marea Iberică. Dincolo de aceste nume nu există, uneori, decît un oraș, un far. Istoriile lor sînt poeme pentru că la popoarele tinere istoria nu se scrie : se cîntă. În mica Mare a Egeei — oul de unde urma să prindă viață Mediterana — Homer și-a împins popoarele spre nemurire. Era un adevărat căpitan. Poezia se naște cu rapsodiile sale.

Dintre cele trei vîrfuri pe care le avea pe atunci lumea, oamenii, s-au mișcat spre Mediterana. În urmă, rămîneau stepele Siberiei, munții Indiei ; mările — atunci cînd nu erau tăcute — erau moarte : nisipurile Saharei. Oameni curioși care simt nevoia să vadă, să audă, să vorbească, porneau spre marea comună, internațională, guralivă ca o cumătră glumeată. Toți se străduiau să intre în această pînză transparentă. Numai unii dintre barbarii din centrul Europei, cînd au dat de o lumină atît de strălucitoare, s-au simțit jigniți și s-au înapoiat în pădurile lor. Pentru mai multe secole este însă un adevăr că acolo s-au privit față în față trei continente. De la un țărm la altul își vorbeau cei din orient și din occident, cei din nord și din sud. Acolo se încrucișau sufletele lor de neîmpăcat și ajungeau chiar să se înțeleagă.

Cu mai bine de patru mii cinci sute de ani în urmă, au coborît egiptenii de-a lungul Nilului și Alexandria, pe deltă, a legat firul bărcilor sacre de nodul universal al navigărilor. Încetul cu încetul, în toate punctele țărmului au răsărit orașe cu nume de neuitat : Atena, Cartagina, Roma, Genova, Marsilia, Barcelona, Sevilla, Tunis, Veneția... Ce colier s-ar putea face cu toate aceste nume ! Cerul multor secole — cu sori ce au aprins părul castaniu al femeilor pictate de Tizian și cu stele pe care Salambô le-a numărat în cea din urmă noapte a Cartaginei — se sprijină deopotrivă pe Acropole din Atena, pe viile italiene și pe portocalii din Valencia. Pirați și tâlhari din Grecia, soldați de ai lui Iuliu Cezar, neguțători din Fenicia, filozofi, apostoli, sfinți, oameni liberi și sclavi la visle : de toate s-au văzut acolo. Păstorii coborau în cîmpie să se scalde, să adune melci. Praxitele a oprit în marmură spumele mării. În cîteva poeme se vorbește de marea „Albă“, iar celorlalte, care se desprind din ea ca degetele mîinii, li s-a spus „Marea Roșie“, „Marea Neagră“.

Astăzi se mai descoperă încă statui în nisip, în cîmp sau săpînd pe locurile vechilor cetăți, în împrejurimile lor. S-au rostogolit, probabil, de pe altarele lor acum o mie cinci sute sau două mii de ani. Există o insulă minusculă în Marea Egeei, cu grote, care au fost cîndva refugii de tâlhari și de poeți ; poate și loc de întîlnire între tinerele eline și zei, de unde s-a născut mitologia. Mică insulă e vulcanică. Pe stîncile ei golașe, acolo unde apare vreun petec de pămînt, cresc măslinul și vița. Într-o zi, un plugar a smuls un copac : rădăcinile lui au descoperit o peșteră : iar în peșteră era ascunsă Venus cea cu brațele rupte. Strigă plugarul : Ce noroc ! A răspuns omenirea : Ce minune ! Mica insulă Milo a ajuns celebră. Au existat cetăți sau, mai bine spus, a existat o cetate : Veneția, care a ieșit din pămînt pentru ca pietrele ei să se afunde în ape. Veneția a fost asemuită cu un

lampadar. Nu : flacăra era în aer, lampadarul era însăși marea. Pînă unde ajungea violenta ei lumină — ce se răspîndea fără ca vreun ecran s-o poată împiedeca — pînă acolo ajungea lumea.

Cum o știm cu toții, a fost o zi în care această jumătate de portocală a lumii s-a întunecat. Europa a simțit spaima superstițioasă care pune stăpînire pe sălbateci cînd e eclipsă. A fost Evul Mediu. Unii îl numesc Evul Întunecat. Alții, Noaptea Mistică. Totul a rămas învăluit în tenebre timp de cîteva secole. Oamenii s-au retras în păduri.

A fost cataclismul, s-a spus. Au năpădit barbarii. Iar cînd s-a stins glasul aspru al lui Atila — uriașul bărbos neștiutor de carte — s-au născut minăstirea, naosul bisericii gotice cu rozeta de vitralii plutitoare în penumbră. Autorii discută dacă poate fi numită „întunecare a vieții“ o epocă în care mistica a atins momente de sublimă elevație, o epocă în care omul s-a străduit să ia cu asalt lăcașurile lui Dumnezeu cu lovituri de sfințenie. Nu aceasta e însă problema. Este evident că atunci cînd omenirea se îndepărtează de Mediterana pentru a se adînci în păduri, ea întoarce spatele lumii soarelui. Pe vechea și minunata lampă, pinii își atîrnă creponul lor de umbră.

Contrastul trebuie să fi fost violent. În ajun, Roma era strălucitoare. Se îmbulzeau mulțimile, formînd cozi care așteptau ore în șir ca să intre la circul unde dansatoarele din Spania, luptătorii din Africa, comicii din toate părțile lumii făceau să fie date uitării micile probleme ale vieții cotidiene. Pentru un ban de aramă se petrecea o zi întreagă la terme. Apa încălzită pe sobe lasă în trup o plăcută senzație de moleșală : apele răcolite ale bîrfei alinau sufletul cu necazurile semenului. Se găseau acolo, pentru toți, bănci pentru pălăvrăgeală și, împrejur, statui de

marmură și trupuri elastice și mobile de tinere femei care se jucau cu mingea. Roma avea mai bine de un milion de locuitori. Totul era enorm și ușuratic, cu palate cu temelii solide pe pietre de secole, cu o viață intensă de politică și jocuri, în care numele vechilor familii, ca și pietrele din Forum, păreau centrul lumii. Vin însă barbarii și se năpustesc asupra Romei. Se aude cornul lui Alaric și copitele călăreților goți care răsună ca o cireadă de vite. Totul pare culmea insolenței, a stupidității și a nebuniei. Oamenii continuă să se ducă la circ, la senat, la forum, la terme. Alaric strânge cleștele. Începe foamea. Se golesc hambarele celor avuți. Și ca și cum nu ar fi destul, izbucnește ciuma : nu mai există loc unde să fie îngropate mormanele de cadavre. Nici nu mai are cine să arunce pământ peste șanțurile adânci în care muribunzii își răsucesc trupurile în descompunere. Nu există forță care să țină piept puterii acestor uriași cu capete de piatră și atunci se recurge la clemență.

Basil, senator hispanic, primește greaua sarcină de a lua contact cu regele goților. Îl însoțește Ioan, un tribun care se pricepe la tratative și care stabilise relații de prietenie cu goții. Sosesc la cortul pricipelui cu inima cât un purice, declarându-i însă cu multă aroganță : „Venim, principe, să vă propunem o pace onorabilă ; dacă nu o obținem, vor suna trompetele ca să se ridice întreg poporul, și el, în disperarea lui, își va impune drepturile“. Barbarul răspunde : „Cu cât e mai des finul, cu atât mai ușor e cositul“. Nu mai rămîne nimic de făcut. Trimișii cedează. „Ce cere Regele stăpîn ?“ „Tot aurul și argintul din cetate, toate bogățiile mobile, toți sclavii !“ „Dacă acestea sînt pretențiile tale, oh, Rege ! atunci ce ne mai lași ?“ „Viețile voastre !“ Generozitatea nu e neînsemnată, iar replica lui trufașă o aruncă în față așa cum arunci cînelui ultimul os.

Și aceasta nu este decît o scenă din primul act. Căderea Romei este lentă. Pînă ce palatele ei se cufundă sub

straturi de gunoi. Imperiul e șters de pe hartă. Lumea uită Marea Mediterană. Începe domnia Pădurii Negre.

Cîteva secole mai tîrziu, lampa începe din nou să răs-pîndească lumină. E reîntoarcerea la marea grecolatină. La început sub mănunchiul de scînteii al cruciadelor nu pare decît o pîlpîitoare flacără mistică pe care o alimentează, într-o candelă de om sărac, undelemnul măslinilor din Italia. De acum înainte însă lumina sfîșie pînzele de păianjen și înaintează cu puterea unui incendiu. Pentru a cuprinde încă o dată cerul, a pătrunde lumea și a dezbrăca trupul femeiesc cu entuziasmul sporit al unei sār-bători pāgîne. Din orașele care renasc pornesc stoluri de pînze albe ; pînze care pleacă mai întii să cucerească Ierusalimul ; apoi, să aducă cuișoare, piper, mătase, co-voare, pumnale. Treptat se aud tot mai multe voci ră-sunătoare care își multiplică ecourile în vechiul amfi-teatru : Genova, Pisa, Napole, Veneția.

Nimeni nu pictează scena atît de desăvîrșit ca Sandro Botticelli ; el înțelege aceasta ca o întoarcere a zeiței Venus pe coastele Italiei. Zeița, fără veșminte, neturbu-rată, sprijinindu-se pe echilibrul propriei sale frumuseți, înaintează. Aduce cu ea sufletul vechilor poeme. Aerul călduț o învăluie și-i aurește părul. Vîntul scutură pe-najul copacilor care lasă să le cadă florile ca niște păsări. Zeița este încă în mare ; picioarele și le sprijină pe creas-ta unei scoici care pare un val trandafiriu. Încă un pas și va călca pămîntul Italiei. Are tot avîntul și grația, prinse în jocul miinilor, două porumbițe, gata să se deștepte și să-și ia zborul. Botticelli face o greșeală sau au făcut-o cei care spun că acest tablou se numește „Naș-terea lui Venus“. Este, pur și simplu, „Renașterea“.

Pictura acestei imagini a Mediteranei coincide cu des-coperirea Americii, sau, pentru mai multă precizie : a Mării Caraibelor. În Italia s-a ajuns la ultima scenă a dramei : aici de abia se ridică cortina. În acelaș an 1492, în care moare Lorenzo Magnificul, Columb ajunge la

Guanahani. Ce văd oamenii lui de pe punțile celor trei caravele? Indiene de culoarea arămii se ivesc sperioase printre arborii desplețiți ai pădurii. Venus, cea din Caraibe, umblă goală, așa cum Domnul a aruncat-o pe pământ. Părul negru îi cade pe spate ca niște șuvoaie de catran. Copiii, cățărați în frunzișul înalt al copacilor se amestecă cu maimuțele și dialoghează cu papagalii. Pe măsură ce trece surpriza, indienii prind curaj. Vor să vadă fețele bărboase ale europenilor. Saltă peste valuri, călăreți pe micii lor mînzi de trunchiuri. Pe chipurile lor late de sălbatici apare rîsul dinților albi și egali, și tot așa în ochii lor-mici și negri, malițioși.

Acești oameni din Caraibe au ideile lor. În războaie, dușmanul care cade, omul care e sfîrtecat, e pregătit cu condimente și e pus la cuptor. De colibe sînt atîrnate picioare, ca niște șunci afumate. Ferindu-se de arșița soarelui, bătrînii se ghemuiesc sub streășini de palmieri și, dedindu-se la o îndeletnicire ciudată, ard niște frunze uscate în vase de lut cu jăratec și aspiră fumul, pe care îl scot apoi afară pe nări. Cu ocazia sărbătorilor își împodobesc capul cu pene și-și vopsesc trupul în roșu, cu bija¹. Poartă coliere de oase, dinți, melci, unghii de animale sălbatice. Mănîncă viermi și alte lucruri grețoase. Sînt liberi și indecenți.

A spune „carai-be“ e ca și cum ai spune „indian războinic“. E un strigăt de luptă care acoperă toată pădurea americană întocmai ca otrava cu care se unge vîrfurile săgeților. Și tot așa e și marea. Uraganul deslănțuit ridică valuri, munți vii, și le sparge de plajă și le plimbă înăuntrul țărmlui, rupînd și despicînd arborii. După o furtună, ramuri din pădure se văd plutind pe virtejul apelor ca scîndurile unei bărci sfărîmate.

În mare sînt rechini. În mlaștină, caimanii se bălăcesc în noroi. În colibe, indienii îngrășă niște animale lungi

¹ Arbore american din care se extrage o vopsea roșie, cu același nume (n.t.).

de cîteva șchioape, jumătate șopîrle, jumătate șerpi : iguane. În vadul rîurilor, amestecate, aur și nisip. Băștinașii schimbă aurul pe cioburi de sticlă. Își pierd capul pentru un clopoțel, pentru o oglindă. Se arată atît de sălbatici încît spaniolii spun despre ei lucruri fantastice : de unii că ar avea coadă asemeni cîinilor, de alții că mătură cu urechile pămîntul.

În aceste părți ale lumii existaseră în timpuri mai vechi și există și cînd vin spaniolii, orașe populate, mari temple și palate. Toate, în inima continentului, pe culmile munților. Pentru greci, cartaginezi și romani nu a existat decît marea. Pentru azteci, incași și chibchas, muntele. Nici unul din acele popoare din continentul nostru nu a avut un port, nu a știut ce e o flotă, regii lor nu au urmărit cu priviri visătoare vreo pînză călătoare. În interior, pămînturile erau blînde, fertile și primitive. Coasta Caraibelor, arzătoare, bîntuită de uragane. Pe podiș oamenii trebuiau să scormonească pămîntul pentru ca grînele să dea rod. A luat ființă și a prosperat agricultura. Jos, în insule, ca să trăiască ajungea doar să arunce undița în mare , să culeagă fructele din pom, să aprindă frunze de tutun.

Vechile noastre popoare au rămas ferecate în castelele lor de stînci. S-au născut, au crescut și chiar au murit fără să afle unele de altele. Poporul care pe malurile lacului Titicaca, atingînd aproape norii cu mîinile, cioplea monoliții uriași de la Tiahuanaco, n-a știut niciodată că popoarele maya depuneau și ele o strădanie asemănătoare în alt punct al emisferei, pentru a-și înălța piramidele. Incasul vorbea cu soarele. Aztecul vorbea cu soarele. Nu era o mare comună care să ușureze întîlnirea acestor popoare. Nu a fost cu puțință un schimb de idei, vreun șoc din acelea care fac ca umanitatea să fie mai fecundă și orizonturile inteligenței mai largi. Locuitorii

din insule, atunci cînd populația devenea prea deasă, porneau pe mînzii lor de lemn pînă ce dădeau, pe pămîntul ferm, de gurile riurilor : drumuri care duceau pe văile interioare ale țării, către munți. Nu se mai întorceau niciodată. Populații întregi au părăsit Antilele, marea. Cînd au sosit corăbiile lui Columb, Caraibe, dintr-o dată, au ajuns să fie răscruce a tuturor drumurilor. Pentru înția oară oamenii din această emisferă s-au văzut la față. Și i-au văzut oamenii de pretudindenii. Din Europa soseau cei ce veneau să le facă istoria, să dea drumul, pe aripile vînturilor, unei poezii noi. Caraibe au început să se dilate și au devenit marea Lumii Noi.

Aceasta a fost ultima mare aventură a marinarilor din Mediterana. Aici au venit cu gînd de descoperitori cei din Genova și Florența, cei din Cadiz și chiar din Grecia, căci pentru toți se găsea un loc în caravele. Primele pagini ale acestei istorii sînt presărate cu nume italiene : Columb, Vespucci, Verrazano. Toscanelli a fost cel care a ațîțat curiozitatea lui Columb. Oamenii de afaceri ai familiei Medici erau cei care la Cádiz încărcau corăbiile cu pesmeți, ceapă, vin și făină. Oamenii aceia, în care Renașterea făcuse să se nască un anume neastîmpăr, au ajuns să-și dea seama că pe drumul care ducea spre Asia Mică, Mediterana era o mare fără ieșire : poarta se afla la coloanele lui Hercule, în Atlantic, și pe acolo s-au avîntat, luîndu-și navele pînă atunci prizoniere.

Și astfel, această mare sălbatică, cu palmierii ei și cu indienii care mîncău *yuca* și fumau frunze de tutun, s-a preschimbat într-un loc în care se îngărmădeau fantastice avuții. Tinerii din bătrîna lume și-au pierdut mințile. Din insule trebuiau să pornească drumurile care să ducă la El Dorado. Se credea că plajele erau semănate cu ouă de aur, iar fundul golfulor, cu perle. Pădurile, îmbălsămate cu scortîșoară. Columb se gîndea la orașul cu păduri de marmură din povestirile lui Marco Polo. A afirmat că

acolo era paradisul pămîntesc. A fost o exaltată comedie de exagerări.

Și astfel Mediterana și Marea Caraibelor se găsesc față în față pentru prima oară în istoria lor. Două oglinzi magice : una oglindește imaginea timpurilor antice, cealaltă a celor ce vor veni. Curios este faptul că momentul unic este immortalizat, atît pentru o mare cît și pentru cealaltă, în numele unei familii din Florența. E vorba de una din acele familii de curteni din care se nasc diplomați, navigatori, negustori, predicatori, oameni care vîntură lumea. Oameni îndrăgostiți de artă și de aventură, atrași de idei nebunești, uneori săraci, alteori bogați, dar pentru ei nu există fereastră deschisă spre curiozitate prin care să nu-și scoată capul. E vorba de familia Vespucci. Nu poți pătrunde în nici o direcție în viața Florenței fără să dai de vreun Vespucci. Îi găsești în orice întreprindere de seamă, în preajma oricărui bărbat celebru. Și au farmec, putere de atracție. Sînt elocvenți, par geniali. Înconju-rați mereu de prieteni. Ghirlandaio decorează capela familiei. Savonarola primește pe Giorgio Antonio Vespucci în minăstirea sa, îi încredințează traducerea în latină a unor istorii grecești. Amerigo se joacă cu Pietro de Medici, fiul Magnificului. Și cum familia își are steaua ei, pare mai degrabă natural decît miraculos faptul că vînturile acelei vremi bat și rămîn pentru eternitate în arborele familiei lor.

Supremația Mediteranei durează pînă în acest moment. Apoi Europa devine independentă, începe să aibă propria ei istorie, devine un continent. Repet : ultima și cea mai desăvîrșită stampă a Mediteranei o constituie tabloul pictat de Botticelli. Cine este acea Venus nudă, sub a cărei piele trandafirie curg, prin vinele albastrui, douăzeci sau treizeci de secole de poezie ? Cine a făcut să se nască în Botticelli o atare inspirație ? Cine e ea ? Simonetta Vespucci. Și în ceea ce privește Marea Caraibelor, cum ajunge să fie cunoscută de Europa — de data

aceasta, nu din Spania — vestea despre Lumea Nouă? Cine scrie prima cronică ce poate fi citită și e citită în toate limbile și în toate țările? Amerigo Vespucci.

Amerigo și Simonetta sînt doi tineri de aceeași vîrstă. Pentru mai multă precizie, Simonetta cu doi ani mai mare decît Amerigo. Amerigo este fiul lui Anastasio Vespucci. Simonetta, soția lui Marco Vespucci. Amîndoi locuiesc în casa strămoșească a familiei Vespucci, în cartierul Santa Lucia de Ognissanti. La cîțiva pași se află casa lui Sandro Botticelli. Ochii curioși ai Simonettei și ai lui Amerigo văd perindîndu-se prin casa lor și prin cele ale prietenilor lor, alături de membrii familiei Vespucci, pe cei din familia Medici, pe Savonarola, Botticelli, pe cei din familiile Ghirlandaio, Polai, pe Leonardo da Vinci.... Figuri, unele care de abia se ridică, altele deja cu aureolă de glorie, toți în zenitul inspirației. Își dă oare seama cititorul ce înseamnă să trăiești într-o asemenea societate?

Ultima loterie, pe cea decisivă, au cîștigat-o Simonetta și Amerigo. Stefan Zweig a scris despre soarta lui Amerigo o cărticică vie și atrăgătoare cu titlul *O comedie a erorilor în istorie*. Despre viața Simonettei s-ar putea scrie un tratat nu mai puțin fantastic. Nu-mi explic de ce nimeni pînă astăzi nu a prins aceste două vieți într-un singur roman.

Simonetta e genoveză. Are 15 ani cînd intră pe porțile Florenței și, în prezența ei, Florența se umple de lumină. Nicicînd nu s-a văzut o frumusețe asemănătoare. E una din acele femei cu viață efemeră, care de abia ating pămîntul și de care apoi vorbesc, timp de secole, poezia, pictura, legenda, romanul, într-un cuvînt, istoria. Un an mai tîrziu, la Florența are loc sărbătoarea cea mai strălucitoare pe care o patronează familia Medici. Domnește Lorenzo. Este deja Magnificul și nu are decît 26 de ani.

Giuliano, fratele lui, mai frumos și mai atrăgător, are 22 de ani. Piața Santa Croce se investmîntă cu mătăsuri și flori. Scuturile pe care le poartă Lorenzo și Giuliano sînt desenate de Verrocchio. Opt mii de florini costă costumul lui Giuliano, cu armura lui de argint. Cînd apare Simonetta, glasurile, muzica, cîntecul tuturor bogătaşilor, al întregii mulțimi, al bărbaților și femeilor, care răsună pînă dincolo de zidurile orașului, amuțește. Este frumusețea liniștită a celor șaisprezece ani, ușor înfiorată de triumf. Florența o aclamă ca „Regină a Frumuseții“. Toți poezii, în frunte cu Poliziano, care face relatarea lirică a turnirului, o încunună cu cîntece. Giuliano o privește, îndrăgostit. Lorenzo cîntă în ea, tinerețea :

*„Quant'è bella giovinezza
Che si fugge tuttavia,
Chi vuol esser lieto sia
Di doman non é certezza“¹.*

Strofa aceasta se cîntă într-una, ca un refren, în amintirea zilei celei mai strălucitoare pe care o cunoscuse Florența. Este asemenea acelei cortine de muzică pe care, patru secole mai tîrziu, o va pune Rubén Darío în versurile sale, unde, în fundal, se mișcă ușor leagănul său din Caraibe :

*„Vai, tinerețe minunată,
cum trec podoabele-ți divine...”*

Simonetta este, deci, încîntătoarea femeie care intră în casa Vespucci. Pe portretul pe care i-l pictează Pietro da Cósimo, se poate citi : SIMONETTA IANVENSIS VESPUCCIA. Literele sînt mari, ca pentru medalionul unei regine. Nimeni însă nu-i face atîtea portrete ca Botticelli. Amintirea ei îl obsedează. Acest vecin al casei împletește și despletește părul ei de aur — este exerci-

¹ „E tinerețea-ncîntătoare, / fugar prilej de bucurie ; / chiar azi culege dulcea-i floare, / căci mîine... mîine cine știe.“ (It.).

țiul preferat al penelului său — în tablouri care vor rămîne nemuritoare. Simonetta e muza picturii sale. E Primăvara *Primăverii* sale. E Venus din *Venus și Marte*. Și mai presus de orice e Venus din *Nașterea lui Venus*, adică a Renașterii. Ce extraordinar e să compari în opera lui Botticelli portretele pe care le face lui Giuliano de Medici cu cele în care pictează pe Simonetta Vespucci. Giuliano, cu buzele strînse, subțiri ca niște spade, privește întotdeauna în jos, cu pleoapele căzute. Ca și cum ceva l-ar rușina sau l-ar jigni. Simonetta, în schimb, pare o stăpînă peste Giuliano și peste întreaga lume a Florenței. Ține mereu fruntea sus, ochii sînt liniștiți și larg deschiși. E bună, e dulce, dar este, înainte de orice, Regină.

Cînd moare Simonetta are 23 de ani. E o moarte neașteptată, bruscă, care face să se plece frunțile oamenilor din Florența. Întregul oraș urmează familia Vespucci și pășește în tăcere în urma sicriului. Iată pe Leonardo da Vinci, a cărui tinerețe a fost și ea captivată de Simonetta. Lorenzo de Medici, care în vremea aceea se găsea la Pisa, primește vestea morții în timpul nopții. Era o noapte luminoasă. Stă de vorbă cu prietenii săi în grădină. Pe cer e o stea mai strălucitoare pe care înainte nu o văzuse. Lorenzo nu șovăie: „E Simonetta“. Giuliano, la puțin timp după aceea, cade răpus în înfiorătoare conșpirație a familiei Pazzi. Magnificul, dorind să-i perpetueze amintirea, îi încredințează lui Botticelli pictura serbării în care Simonetta a fost Regina Frumuseții. În acest ordin își are izvorul operelor nemuritoare ale pictorului.

Cam în vremea în care moare Simonetta, Amerigo Vespucci părăsește Florența. Izbucnește ciuma în oraș. Ceva tragic pare să planeze asupra republicii. Domnia lui Lorenzo e cupolă. Tatăl său a fost Pietro cel Gutos. Fiul

său va fi Pietro cel Nenorocos. El e Magnificul. Moare Magnificul și familia sa trebuie să fugă. Florentinii cei nestătornici îi jefuiesc palatele. În furia sa ascetică, Savonarola aruncă pe ruguri tot ce poate, pînă ce și pe el îl ard judecătorii orașului cu proprii săi bușteni. Nu e decît jocul normal al vieții în acele timpuri și orașe. În ceea ce privește pe familia Vespuci, ea rătăcește răzleață în lumea largă. Sînt acum trei frați. Antonio a intrat la universitate la Pisa, Girolamo a plecat în Palestina să-și încerce norocul : pierde și ultimul fiorin ; Amerigo trece în Spania. Pleacă să lucreze în casa de comerț a familiei Medici. Aceștia, înainte de a fi artiști, sînt politicieni și au fost neguțatori și bancheri. Agenții lor de comerț străbat toate piețele din Europa și acum, cînd Pietro, cu care Amerigo se juca cînd era copil, la Florența, conduce casa de comerț, Amerigo se duce la Sevilla să lucreze cu el. Prin această poartă intră în lumea care îi va purta numele.

Soarta lui Amerigo este fantastică. Vîrsta lui, aceeași ca a lui Columb. S-au născut în acelaș an, unul la Genova, celălalt la Florența. În timp însă ce Columb — posomorît, tragic, semeț, lăcrimînd ușor — este deja un bătrîn, încercat de toate nenorocirile, Vespucci discută vesel și dezinvolt, nimic nu-l reține, nimic nu-l apasă. Poate să scrie povestiri plăcute, în timp ce Columb suspină în memoriile sale.

Columb e acela care a plănuît întreprinderea gigantică, a luat inițiativa, a clarificat misterul de cum ar fi lumea. Îndărătnicia lui l-a făcut să obțină comanda celor trei caravele și el e cel care a făurit descoperirea. Destinul însă nu-i lasă liberă nici limba nici condeiul pentru a putea înfățișa lumii descoperirea sa. Din scrisorile și jurnalele lui, pe care regii le ascund cu multă prudență, nu se publică, în timpul vieții sale, decît scrisoarea adresată lui Rafael Sánchez, cu vestea primei sale călătorii, în care vorbește de insulele din India pe

care le-a găsit pe Gange și, mai târziu, scrisoarea din Jamaica, șirag de strigăte sfîșietoare care par proferate la zidul plîngerilor. „Am plîns pînă acum — spune — pe alții ; acum să aibă îndurare cerul și să plîngă pentru mine pămîntul“. Acesta este bilanțul vieții sale. Cei din Castilia se îndoiesc de el. Este străinul suspect. Din funcția de Amiral al Oceanului ajunge să fie o figură de petiționar. Lumea luminoasă pe care a descoperit-o el însuși o acoperă cu mâini tremurătoare.

Vine Amerigo și peste acea nebuloasă tulbure așează limpezimea grației sale. Călătorește de trei sau patru ori în America — nu are importanță de cîte ori — și acolo compune niște scrisori extraordinare, menite să distreze pe Pietro de Medici cel Nenorocos ; pe Pietro Soderini, prieten din tinerețe, acum gonfaliere al Republicii Florența. Pietro de Medici rătăcește prin Franța, urmărit de compatrioții săi, formînd ligi pentru a recuceri demnitățile sale pierdute. Lupta lui e plină de necazuri, nenorociri, dezamăgiri. Amerigo, pe care acum l-am putea numi Amerigo Magnificul, vine într-un fel să-i întindă o mînă. Îi aduce cea mai extraordinară veste : apariția unei lumi noi. Este primul om care spune asemenea lucru. Insulelor de pe Gange pe care le-a văzut Columb, Amerigo le dă forma unui continent, a unei lumi noi ! Acestea este miracolul condeii lui său. Lui Pietro Soderini pe care-l vede istovit de forfota politicii și a guvernării îi spune : „Uită de acele sarcini și ascultă un lucru minunat !“ Vespucci vorbește de Dante și de Petrarca, dar amintește de Boccaccio. Povestirea lui e un capitol de roman picaresc, pe scena prodigioasă a unor insule necunoscute, a unui continent ce se naște. Face pictura nemuritoare a Mării Caraibelor. E un Botticelli pentru marea care se naște în mîinile lui. O mare sălbatică, locuită de barbari. Vespucci e cel care pentru prima oară încearcă să facă folclor și să zugrăvească lucrurile noastre tipice pentru desfătarea unui demnitar

al Florenței. „Excelența-voastră este ocupată neîncetat cu treburile publice, o rog să-și ia câteva ore de odihnă și să le cheltuiască cu lucruri mai ușoare și plăcute“. Și adaugă : „Căci după grijile și preocupările pentru treburile publice, scrisoarea mea vă va aduce o mică desfătare, așa cum mărarul dă un miros mai bun bucatelor care s-au mâncat și face ca digestia să fie mai ușoară...“

Din tot ce vede Vespucci, femeia e cea care-l ispitește mai mult. Venus din Marea Caraibelor, puțin mai goală decât aceea pe care o picta Botticelli, cu pielea roșiatică, cu trup svelt, grațios, bine proporționat. Dacă ar umbla îmbrăcate aceste Venere — spune — ar fi tot atît de albe ca ale noastre. Înoată mai bine decât europenele, aleargă leghii fără să obosească. Nici zbîrciturile, nici grăsimea nu le deformează. Bărbații nu sînt geloși. Ele, ușuratece, de o nesățioasă voluptate. „Și-au arătat din plin atracția pentru noi...“

După femei, hamacele. Ce încîntător se văd aceste plase suspendate în aer, unde se doarme mai bine decât în greoaiele paturi europene. Cuvintele vorbărețului florentin se traduc printr-un elogiu al siestei. E adevărat că par barbari acești oameni, care așa cum spune el, nu folosesc șervete și tacîmuri și mănîncă la orice-oră, fără ordinea și ceremonialul națiunilor culte. Să dormi în hamace este însă o desfătare.

Vespucci și oamenii săi se amestecă cu indienii. Uneori îi sperie cu lovituri de tun ; alteori îi ademenesc cu sticle și alte nimicuri. Cu unele populații se războiesc, cu altele stabilesc înțelegeri. Întîlnesc sate de pescari care locuiesc în sate ridicate pe pari, deasupra apelor, și cătune, înăuntrul țării, la care se ajunge trecînd munți și riuri. Într-o zi, Vespucci, care și-a făcut prieteni aici ca pretutindeni, pătrunde în interior ca să cunoască pămîntul. Atît de mult au insistat indienii să vină încît

nu se poate sustrage rugăminților lor. Vespucci, împreună cu vreo 20 de oameni, fac o incursiune care durează nouă zile. Ce bucurie pricinuieste sosirea lor în fiecare sat. Toți îi pipăie, îi mîngîie, îi sărbătoresc ! Le oferă masa cea mai îmbelșugată, hamacul cel mai bine împletit, fata indiană cea mai atrăgătoare din fiecare cătun. Cînd se înapoiază la corăbii, sălbatici îi poartă în triumf. Dacă vreunul pare obosit, îl duc în hamac, mai bine decît în literă. Și tot în hamace duc și darurile : arcuri, săgeți, pene, papagali. Nesfîrșiți papagali care stropesc cu culoare primele cronici ale Lumii Noi.

Vespucci este cel dintîi care zugrăvește Lumea Nouă prin cuvinte ce entuziasmează pe oamenii Renașterii. Zboară scrisorile sale. Se traduc în toate limbile, se publică pretutindeni. În această epocă în care mai degrabă se răsplătește un scriitor agreabil decît un navigator frămîntat, se poate spune că primul premiu al romanului e atribuit florentinului Amerigo Vespucci. Cineva, care în entuziasmul lui merge mai departe, spune : Dacă ar trebui să se dea vreun nume acestor noi pămînturi despre care vorbește pentru prima dată Vespucci, să nu alegem cuvinte efeminate ca Europa, Asia, Africa : să le numim cu numele său : să fie pămîntul lui Amerigo. Și astfel rămîne botezată Lumea Nouă, fără ca însuși Vespucci să ajungă s-o știe.

Există de obicei contraste violente în istorie. Cînd Vespucci scrie și i se publică prima scrisoare, Columb o adresează pe a sa, din Jamaica, regilor Spaniei. Vespucci face să răsunе trîmbița de triumf : Columb cere cu disperare compătimire. Sosește, apoi, a doua scrisoare a lui Vespucci. Prezența lui, navigator fericit pe marea norocului, umple scrisoarea de la primul la ultimul rînd. De ce a trecut de data aceasta Atlanticul ? Pentru că regele Portugaliei îl roagă. Vespucci nu vroia să plece : era angajat în numeroase demersuri cu Regii Castiliei. Dar regele Portugaliei insistă. Și astfel, deoarece regele

don Manuel „știind că eu nu puteam merge atunci la curtea sa, a trimis din nou la mine pe Julian Bartolomé Jocondo, care în vremea aceea locuia la Lisabona, cu însărcinarea de a mă lua cu el cu orice preț. Venirea și puterea rugăminților sale m-au făcut să pornesc în călătorie la acea curte, hotărîrea mea fiind dezaprobată de toți cei care mă cunoșteau. În felul acesta am plecat din Castilia unde primisem numeroase onoruri și însuși regele avea despre mine o părere bună; și mai rău e că am plecat fără să-mi iau rămas bun de la nimeni“ Așa i-a fost plecarea. Dar cum a sosit? „Am intrat din nou în portul Cádiz, cu 222 de captivi!“ Omul era într-adevăr extraordinar. Ce făcea în acel moment Columb? Îl ruga pe regele Fernando să-i îngăduie să vină la curte pe un catîr. Catîrii erau rezervați pentru persoane de altă categorie decît a sa. Dar fapt era că bietul bătrîn nu se putea mișca. Nu a fost mică strădania de a obține îngăduința. Îi împărtășea fiului său, *don* Diego, neliniștea sa: „Dacă, fără să supăr, aș obține îngăduința că călătoresc pe catîr, m-aș strădui să plec într-acolo după ianuarie și pînă la urmă, oricum, așa voi face...”

II

RELATAREA LUI CRISTOFOR CEL NENOROCOS

*„Niciînd ochii omului n-au văzut o mare
atît de înaltă, furioasă și înspumată.“*

COLUMB

A fost o zi cînd Columb s-a simțit omul cel mai fericit din univers. E ziua în care, pentru prima oară, ochii lui văd și mîinile lui pipăie pămîntul Lumii Noi. Pînă în ajun, mulți îl considerau nebun : acum văd că este omul care avea dreptate. El însă, care mai înainte judecase senin și hotărît, își pierde, de bucurie, cumpăna judecății. Lucru ciudat : în contradictoria balanță a vieții sale, pe măsură ce se îndeplinește ceea ce era esențial în teoria sa — și anume că navigînd spre occident se poate ajunge în orient —, Columb se scufunda într-o mare de confuzii. Tinerețea sa luase sfîrșit. Termină prin a nega propria sa știință și în ceasurile de disperare se lasă tîrît de telegarii imaginației. O singură rază de lumină în viața sa : 12 octombrie 1492.

Ne aflăm în această zi. Rămîn în urmă necazurile și mizeria. Pînă chiar și regina e o regină dură : cu o mînă îi ridică pe creștini, cu alta îi lovește pe evrei. Cînd a plecat Columb, se auzeau în Spania numai lamentațiile evreilor care se ridicau pînă la cer. Nici în cele trei ambarcații ale sale nu se respira un aer mai bun. De multe ori aripa morții a atins fruntea sa luptătoare. Tocmai își jucase viața și nu rareori vreun membru al echipajului, înspăimîntat, ajunsese să gîndească : „Cel

mai bun lucru ar fi să-l zvîrlim pe bătrînul ăsta peste bord sau să-l spînzurăm de catargul cel mare și să ne întoarcem liniștiți în Spania“. A existat și ziua în care acest gînd ucigaș aproape că s-a împlinit : atunci cînd s-a iscat un început de răzmeriță la bord. Columb a discutat cu Martín Alonso. Martín, bărbat mai vîrstnic, cu experiență și care era mai stăpîn pe oamenii săi, i-a spus fără șovăială : „Senior, domnia-voastră să spînzure o jumătate de duzină din ei sau să-i arunce în mare, și dacă nu cutezați, eu și cu frații mei o să ne năpustim asupra lor și o s-o facem, căci o flotă care a pornit la porunca unor principii atît de înalți nu trebuie să se întoarcă înapoi fără vești bune“. Pe Colomb l-a înspăimîntat sfatul primit. „Martín — îi răspunse — să ne avem bine cu acești hidalgi și să mergem încă vreo cîteva zile, iar dacă în ele nu descoperim pămîntul, vom da alt ordin în ce privește ceea ce avem de făcut“. Cînd bietul Columb se închide în propria sa meditație — ceea ce la el e un lucru obișnuit — și își pipăie trupul și își vede aripile, trebuie că își spune : „E în mine ceva de vultur și ceva de găină...“

Numele familiar al caravelei lui Columb era „La Gallega“. Griuliu însă de a se arăta bun creștin — poate fiindcă de abia se număra printre cei noi — a numit-o întotdeauna „Santa Maria“. Pe celelalte două a lăsat să fie numite cu poreclele lor : „La Pinta“ și „La Niña“¹. „La Niña“ e cea mai frumoasă și mai iute : puține ambarcații de dimensiunile ei au trecut vreodată oceanul de atîtea ori : are acum la bord douăzeci și patru de persoane. Trebuie să ne închipuim pe acești oameni — vreo două duzini — spunîndu-și rugăciunile, mîncînd pesmeți, bînd vin și mestecînd usturoi, în mijlocul unui ocean care nu fusese niciodată străbătut, în goană după o nă-

¹ În limba spaniolă, *pinta* înseamnă pată, semn, iar *niña*, copilă (n.t.).

lucă, care nu era a lor. „La Niña“ a fost întodeauna norocoasă : ea se numește „Santa Clara“. „Santa Maria“ e mai doamnă, mai mare și mai fără de noroc. Are la bord patruzeci de oameni. Pe o punte care are numai douăzeci și doi de metri lungime, marinari de treizeci și de patruzeci de ani se amestecă de-a valma cu tinerei fără umbră de mustață. Aceștia, când vîntul nu sufla tare, se aruncau în mare și înotau în jurul vasului, ca și cum să mergi să descoperi o lume ar fi fost o distracție de vacanță. Așa e tinerețea. De la un vas la altul zburau glume și măscări. Cu pietrele destinate tunurilor, un tinerel a omorît un pelican.

Prezența Lumii Noi se face simțită în aer, în apă, în nori. De la 7 la 11 octombrie, pămîntul nu se vede, dar se simte, se presimte. La 7 octombrie, de pe „Niña“, care, firește, merge înainte, se strigă : „Ura“, se înalță steagul pe catarg, se trage cu tunul. A fost o greșeală. Nu e pămîntul, e un nor. N-are importanță : toți scrutează depărtările, toți se scoală dis-de-dimineață. Amiralul simte o mireasmă în aer. Mirosul de pădure care anunță întotdeauna coastele Antilelor. „Aerul e plin de dulceață, ca în aprilie la Sevilla“. Luni, 8 : se văd multe păsărele de cîmp. Marți, 9 : toată noaptea am auzit trecînd păsări. Miercuri, 10 : oamenii nu mai pot să suporte. Joi, 11 : o trestie, un băț, iarbă care crește pe pămînt. O bucată de scîndură ! Cu toții respiră ușurați și se bucură. Încă nu se vede pămîntul.

Cît de mare este emoția : să vezi născîndu-se o nouă lume asemenea dimineții deasupra muntelui. O lume care este numai în mirosul aerului, într-o pasăre de pe pămînt, într-o trestie. În noaptea asta însă cîntă mai vesel musul cînd cheamă la masă : „La masă, la masă, domnule Căpitan ! Trăiască Regele Castiliei pe pămînt și pe mare ! Celui care îi face război să i se taie capul ;

celui care nu spune amin ! să nu i se dea de băut ! Masa la ceasul convenit, cine nu vine să nu mănânce !“

Se termină masa. Noaptea înaintează. Vine ora rugăciunii „pe care marinarii obișnuiau s-o cînte în felul lor“. Columb spune celor care fac de strajă la tengi : „Un pieptar de mătase cui va spune primul că vede pămîntul !“ Regii oferiseră zeci mii de *maravedis*¹.

De la tenga de la proră ochii lui Columb încearcă să sfredelească un orizont de tenebre. I se pare că zărește o lumină. Nu spune nimănui nimic : nu vrea să pară un visător. Apucă însă de braț pe Pero Gutiérrez, un cofetar : „Vezi o lumină mică ?“ Lui Pero i se pare că o vede. Aduce pe Rodrigo Sánchez, supraveghetorul : „Vezi lumină ?“. Rodrigo nu vede nimic. Tăcerea continuă ; mulți vorbesc cu stelele. La două dimineța de pe „Pinta“ se aude strigătul. Rodrigo de Triana a văzut pămîntul. Nimeni nu mai poate dormi. Se strîng pînzele. În fața lor se află Lumea Nouă. Cei nouăzeci de oameni ai aventurii văd colorîndu-se în roz țărnicurile ei răsăritene.

Ca om, Columb avea și el slăbiciunile lui. Îi suflă bunului Rodrigo dania regală. Fernando Columb povestește, cu haz, în biografia tatălui său : „«Pinta» a dat semnalul că se vede uscatul pe care, primul, l-a zărit Rodrigo de Triana, marinar, și se afla la o distanță de două leghe de el ; nu i s-a acordat lui însă darul de treizeci de galbeni, ci Amiralului care, cel dintîi, a văzut lumina în întunericul nopții, ceea ce însemna lumina spirituală care prin el pătrundea în tenebre“.

Jurnalul lui Columb nu este un jurnal de bord, tehnic, cu notații de vînturi și dialoguri cu steaua polară,

¹ *Maravedi*, veche monedă spaniolă, avînd diferite valori ; în genere era de aramă și echivala cu 1/100 dintr-o pesetă (n.t.).

cu acul busolei și cadranul solar. Nu, amiralul pictează arbori, povestește miracolul insulelor care se înmulțesc între degetele lui și pe care, rînd pe rînd, i le predă Marea Caraibelor. Vorbește de oameni ciudați, prinde accentul unor voci neauzite mai înainte. Face poezie. Este prima cîntare a Americii și este, neîndoielnic, o cîntare foarte frumoasă. Această scriere a sa nu are soarta fericită pe care o vor avea scrisorile lui Vespucci și puțin a lipsit ca ea să nu fie niciodată publicată. Abia după mulți ani de la moartea sa o vom cunoaște, și atunci, știrbită și maltratată. Poate e mai bine așa : se adaugă aceste peripeții la incongruența condeiului înnebunit care sare de la o insulă la alta, într-un arhipeleag de miracol, smuls din noaptea secolelor. Trebuie să fie el, Cristofor Columb, și nu altul, cel care să lase scris primul cuvînt. Care să schițeze primul profil al unei insule de-a noastră. Peste mai bine de patru sute de ani, o doamnă bogată din Spania va avea norocul să-i cadă în mîini un carnețel de însemnări, bine legat în pergament, cu cea mai mare parte din foi distrusă : carnețelul în care Columb și-a scris însemnările intime. Acolo se află primul profil al insulei Española. Ca hîrtă, destul de exactă ; dar e mai mult decît o hartă : sînt trăsături de pasiune, de aventură umană.

Același lucru se întîmplă în jurnal. Nu numai că se vede în el cum se naște Noua Lume. Este totodată și prima pagină a literaturii hispano-americane. Pentru înțîia oară limba Castiliei se exersează în zugrăvirea acestor pămînturi. La puțin timp, va porni de aici o avalanșă neașteptată de cronici, romane, versuri care vor forma o provincie aparte în republica literelor. Hernán Cortés, Díaz del Castillo, Hernández de Oviedo, Las Casas, *fray* Pedro Aguado, Alvar Núñez vor veni mai tîrziu. Cărțile lor vor zugrăvi aventuri dar nu din cele închipuie. Scena lor va fi aceea pe care o descoperă

treptat, cu lăncile lor, cei care apoi vor zgîriia hîrtia cu condeiele lor, ca s-o descrie.

Războiul va fi purtat pe pămînturi necunoscute, escaladînd unul din lanțurile muntoase cele mai mari ale lumii și străbătînd păduri, mlaștini, deșerturi, într-un marș condus parcă de temeritate. Toate acestea sînt însă în germene în cărticica lui Columb. O cărticică care se poate citi într-un ceas în tramvai. Este primul dialog dintre Europa și America.

Se găsește acolo povestea Amazoanelor : el vorbește cu multă siguranță de insula locuită doar de aceste femei războinice. Și primele povestiri despre populații monstruoase sau despre ființe care au cozi sau boturi de ciine. I se pare că acești oameni de treabă care îi privesc barba îl cred trimisul Cerului : sugerează cum s-ar putea profita de acest avantaj pentru a-i reduce la sclavie. Columb, încă dinainte de a se îmbarca, se gîndea la aur și la sclavi. Avea în minte pe Marco Polo. Lumea Nouă îi oferă alte lucruri. Cunoaște cele două noutăți ale Mării Caraibelor : tutunul și hamacul. Plăcerea tutunului, care avea să revoluționeze lumea, nu o înțelege, dar dăruie navigației beneficiul hamacului și pentru prima dată marinarii nu mai dorm pe scîndura dușumelii, ci legănîndu-se în plase de bumbac.

Primul care iese în întîmpinarea Amiralului e papagalul. Oricine l-ar putea lua drept pasărea heraldică a acestei emisfere. Cînd caravelele erau încă în largul mării, la 7 octombrie, Martín Alonso a văzut, în după-amiaza aceea, papagalii mici, apoi papagalii mari. La 12 octombrie, indienele vin înot pînă la corăbii „și ne aduc papagali“. În ziua aceea, Columb își încheie jurnalul cu aceste cuvinte : „Nu am văzut nici un fel de vietate, în afară de papagali“. Și cînd Columb se va întoarce în Spania, va intra cu papagali drept afiș ; timp de sute de ani aceasta va fi pasărea continentului. Cine se gîndește la noi, fără intenție rea, cu dragoste, ne va

împodobi cu penele ei și ne va pune în cioc accentele acestei păsări.

Columb nu are stofă de conchistador. Îi lipsește hotărîrea fulgerătoare și brutală față de soldații care aveau să-i urmeze. Este însă un precursor al vînătorilor de aur. Încă de cînd a semnat acordul de cedare a pămînturilor pe care le va descoperi, a promis aur Regilor Catolici. Nimeni altul ca el nu va avea obsesia de a pune mîna pe aur. Încă nu l-a văzut și aleargă deja după el. În ziua de 12 octombrie s-au arătat pe plajă indieni, avînd drept podoabe doar picturi negre și colorate. În ziua următoare „eu eram atent și încercam să aflu dacă exista aur“. Îl descoperă la cîtiva băștinași care vin cu o bucă-țică prinsă de nas ; se hotărește pe loc să-l caute ; se găsește în sud-est, spune, ca și cum l-ar vedea. Și scrie : Aici se naște aurul. Numai după două zile se și duce în altă insulă „pentru a ști dacă acolo e aur“. Și în ziua următoare în altele. Căci „după cîte am înțeles e o mină de aur“. Ce putea să înțeleagă, sosit din Europa la 12 octombrie ! Și astfel, în primele zece zile din jurnalul său, zile în care străbat insulele, cuvîntul „aur“ apare de douăzeci și una de ori. Pe alocuri se pot citi însemnări de felul acestora : „este aur, nu pot să greșesc ; cu ajutorul lui Dumnezeu nădăjduiesc să nu mă înșel asupra locului unde se naște“. De fiecare dată cînd scrie un cuvînt mistic, îl însoțește de o cerere de aur. Poate presimte cît de efemere sînt onorurile sale și i se impune cu tărie puterea banului, cheie care deschide multe uși atît celui care are o patrie cît și celui care nu o are. Aurul — ajunge să spună într-o zi în cuvinte care îi scapă Dumnezeu știe cum — aurul cu care ajungi să scoți și sufletele din Purgatoriu.

Fără îndoială, Columb este însă fericit. Totul îl înclină să vadă lucrurile la lumina norocului său. Un dezastru devine atunci o dovadă a unei soarte providențiale. Ca și cum însuși Dumnezeu l-ar duce de mînă.

Într-o zi, „Santa Maria“ se despică în două, lovindu-se de un banc de coral. Abia au timp să ducă la mal încărcătura și să se salveze echipajul. E vasul amiral, dar n-are importanță! Nu se gîndește nici o clipă că se va întoarce numai cu două caravele; nu ține seama că va trebui să lase treizeci de oameni pe insulă; nici măcar nu se lamentează, el, expert în lamentații. Nu vede în asta decît un semn al lui Dumnezeu ca să se oprească cîteva zile să exploreze insula. Cum aceasta s-a întîmplat la 24 decembrie, a fost un dar de crăciun. Va face un fort, va pune bazele unei colonii. Astfel a fost fondată La Navidad, unde lasă treizeci de oameni în fort.

Prima insulă pe care a văzut-o este Guanahani, care înseamnă Insula Iguanilor. O numește San Salvador. Apoi, ca bun curtean, face o plecăciune regilor și le închină trei insule: Isabela, Fernandina și Juana. Aceasta din urmă, cum se vede, principelui. De acum înainte stropește harta cu bucurie: Cabo Hermoso, Cabo Lindo, Cabo de la Estrella, Cabo de la Campana, Río de la Luna, Valle del Paraíso, Isla de la Amiga. Nu mai e geografie, e poem. E un poem unde totul se investimîntă cu frumusețe, peștii sînt ca niște cocoși pictați cu cele mai frumoase culori din lume, în o mie și unul de chipuri; din păduri vine o mireasmă atît de plăcută și de suavă de flori și de arbori, încît e o încîntare; vîntul a început să adie ușor și să umfle toate velele navei.

Jurnalul lui Columb este, în felul acesta, ca o tapiserie a Antilelor, care poate fi atîrnată ca fundal al istoriei noastre, ca apoi să defileze prin fața ei conchistadori, călugări, viceregi, nebuni, tîlhari și sfinți. Cînd acele pagini sînt citite în Spania, oamenii încep să trăiască din imaginea Americii. Cronicarii regelui, istoricii se inspiră din ele. Va veni ziua în care Cervantes sau Lope le vor folosi pentru romanele, comediile sau versurile lor. Un preot și bun povestitor, Andrés Bernáldez, capelan al episcopului Seviliei, va zugrăvi, cu înseși ou-

vintele lui Columb, unul dintre cele mai frumoase tablouri care ne-au rămas ale acestor încântătoare Antilii : „Sînt pămînturi înalte, aflîndu-se între ele lanțuri foarte înalte de munți și piscuri semețe, nespus de frumoase și avînd mii de forme, toate putînd fi străbătute cu piciorul, cu belșug de arbori de felurite soiuri și înfățișări, atît de înalți că par să atingă cerul și care cred că nu-și pierd niciodată frunza, după cum se înfățișau, căci era în timpul cînd aici e iarnă și toți copacii își pierd frunzele, iar acolo erau așa cum sînt aici în luna mai, înfloriți, iar unii din ei cu fructe și semințe, și în desîșul acelor arbori cîntau privighetorile și alte păsări în luna lui noiembrie ca aici în mai ; palmierii sînt de șase sau șapte soiuri încît te prinde mirarea văzînd felurimea lor și tot astfel a fructelor, arborilor, ierburilor din această insulă, încît e o minune ; pădurile de pini, luncile și cîmpiile sînt foarte întinse ; arborii și fructele nu sînt ca cele de aici ; și sînt de asemenea mine din care se scoate metal de aur...”

Columb se înapoiază. O furtună îl aruncă pe coastele Portugaliei. Celui care nu se apropie să-l salute cu considerație, îi spune de sus : Ai grijă să nu mă superi, căci eu mă duc la Regii Catolici. E atîta lume care vine să-l vadă încît bărcile și luntrele lor acoperă marea. Însuși regele dă poruncă să meargă să-l întîmpine nobilii de la curte și-l copleșește cu semne de prețuire. Intră apoi în Spania. Străzile și drumurile sînt negre de mulțimile care vin să-l vadă și Barcelona iese toată în întîmpinarea lui. Regii, pe jilțuri bogate cu baldachin de brocard de aur, îl așează alături de ei. Cînd regele iese călare îl întovărășește, de o parte, Columb, de cealaltă, infantele. E acoperit de titluri. El le arată papagalii și indienii lui, inele de nas și pepite de aur...

Nouăsprezece nave. O mie două sute de luptători. Iată ce comandă acum acel italian bun de gură, de care probabil își rîdeau în barbă, cu cîteva luni în urmă, considerîndu-l nebun, firoșcoșii doctori din Salamanca. Și acum pleacă în calitate de amiral, vicerege și guvernator, i s-a adăugat titlul de „don“ și-l însoțesc pedestrași și călăreți. Au fost imbarcate zece iepe, trei catîrce, porci și scroafe, juncani, capre, vaci și oi. Împreună cu marinarii pleacă plugari și meșteșugari. Și călugări, care mai înainte nu-l însoțiseră și care oficiază pe punte liturghia. Sînt și cosmografi, ca Juan de la Cosa, și viitori descoperitori, ca Ponce de León, Alonso de Ojeda și italianul Michele de Cuneo și medicul chirurg Chanca și Diego Columb, fratele Amiralului. S-a dat luptă la Sevilla pentru a stăpîni valul de hidalgi și de curioși care au încercat să vină printre nave. Niciodată nu s-a văzut ceva mai strălucitor. Regina, care se și gîndește la un imperiu și la multe colonii, poruncește să se aducă semințe de trestie de zahăr și butuci de viță. Nava amiral este „Santa Maria“ căreia marinarii îi spun „La Marigalante“.

Cu veselie se traversează marea. Insulelor pe care le întîlnesc li se dau nume frumoase și cucernice : La Desada, la Marigalante, Mil Virgenes. Pe aceasta o numesc La Bien Aventurada, Virgen Antigua ; pe aceea, insula lui San Juan Bautista... Nu totul este însă perfect. Locuitorii din Caraibe îi primesc pe noii sosiți cu săgețile lor ascuțite. Un marinar rămîne țintuit ca un fluture. O fată sălbatică nu-i cedează lui Michele de Cuneo și-l sfîșie cu unghiile. Toate acestea sînt ca o prevestire rea.

Columb înaintează temător în căutarea camarazilor pe care i-a lăsat în fortul La Navidad. O să cunoască rezultatul primei sale fundații. Îi va îmbrățișa pe acei viteji care așteaptă, probabil nerăbdători, sosirea sa. Mîndra flotă cu cele șaptesprezece corăbii atinge țărmurile insulei Espanola. Nu se vede nicăieri vreo urmă de oameni. În cele din urmă, cîțiva marinari, care au coborît să explo-

reze malurile unui râu, găsesc două cadavre, unul cu o frînghie legată de gît, altul de glezne. Sînt oare creștini? Încă două cadavre. Unul, cu barbă. Nu există nici o îndoială. Indienii — cei mai blînzi din lume, scrisese Columb — n-au lăsat pe nici un creștin în viață. Casele sînt pîrjolate. Butoiul pe care trebuiau să-l aibă aici plin de aur, e gol. Columb îl privește ca pe orbita unui ochi pe care ar fi golit-o vulturii cu lovituri de cioc. E tot ce poate arăta spaniolilor plini de iluzii care s-au îmbrăcat sub steagul fanteziei sale. Steaua lui începe să apună. Se află pe un pămînt ostil, fără să știe ce va face cu o mie două sute de ostași și avînd de guvernat o populație pe pămînt, el care n-a știut decît de catarge pe mare.

Ceea ce urmează e anunțarea dramei finale. Fundează orașul Isabela ca bază a coloniei, la întîmplare sau, mai exact, în cel mai rău loc, acolo unde marea nu face port. Trimite o armată înăuntrul uscatului ca să caute aur. Aur! Aur! Aur! De el are nevoie imperioasă ca să renască iluziile și să se aprindă iarăși steaua lui. Îl cere cu lacrimi în rugăciunile sale. Insula nu are însă aur. După ce au cutreierat-o îndelung, sosesc vînătorii de aur doar cu cîțiva pumni. Așteptau tone de aur. Columb, care își dă seama ce-l așteaptă, vrea să scape de cît mai mulți cu putință. Unii s-au îmbolnăvit. Aproape toți murmură: dacă nu trimite înapoi în Spania cîteva sute vor sfîrși prin a-l spînzura, de data aceasta fără putință de scăpare. Încarcă, deci, așa cum poate, douăsprezece corăbii ale flotei sale și le îndreaptă spre Cadiz. Mai mult decît aur, duc scrisori prin care cere Regilor tot felul de lucruri de care are nevoie colonia. Ce ghimpe trebuie să simtă cei din Cadiz cînd văd întorcîndu-se atît de repede atîtea corăbii fără bogății.

Iată-l, însă, devenit mai liber, încă o dată, cu cele cinci corăbii ale sale. Îi stă în față o lume întreagă de cunoscut spre nord, spre sud, spre apus. Cu cei mai ispițiți de aventură pornește în largul mării. Lasă colo-

nia în seama lui Diego, fratele său, și a lui Pedro Margarit, catalanul. Străbate jumătate din coastele Cubei, crezînd că sînt un ținut din India, și descoperă Jamaica. Sînt luni de rătăcire pe mare. Cînd se înapoiază pe insula Isabela, bătrînețea începe să se deseneze pe chipul său. Îl chinuie guta. Pe capul lui plouă cu cenușă. Și așa cum i se va întîmpla mereu, de acum înainte, lucrul cel mai rău : vine cu mîinile goale. O vede în ochii lacomi ai cavalerilor : nu vrem pămînt, vrem aur.

Dramă în sufletul Amiralului ; dramă în insula Isabela. Spaniolii se confruntă acum cu un trib dintre acelea care numai plăcere nu le face : tribul Columb. Nu mai sînt doar Cristofor și Diego. Acum sînt trei frați, deoarece Bartolomé, care cutreiera Anglia și Franța, după după ce a aflat de descoperirea lui Cristofor, a obținut de la regele Franței o sută de galbeni pentru a ajunge în Castilia și aici regina i-a dat încuviințarea să plece în Caraibe pentru a fi părtaș la gloria lui *don* Cristofor. Primii la nemulțumire și răscoală sînt catalanii Margarit și călugărul Buil. Pun mîna pe cele trei caravele pe care le-a adus Bartolomé Columb și cu ele pleacă cu toți nemulțumiții să facă cunoscute în Castilia tristele eșecuri din Antile. Călugărul Buil, un benedictin, cu perseverența caracteristică ordinului său se dedică să facă o prolixă diatribă împotriva lui Columb.

Și în insula Isabela lucrurile merg din ce în ce mai rău. Nu știu ce să se facă cu bolnavii. Sifilisul otrăvește singele acestor nesățioși care în desfrînarea lor se năpustesc asupra indienelor sălbatice și înfocate. Băștinașii din Caraibe cad în șerbie. Columb, care vede subțindu-se șuvița aurului, inventează tributul. La fiecare trei luni, fiecare indian va preda un clopoțel de Flandra plin cu pulbere de aur. Ca recipisă a tributului i se va atîrna de gît o medalie de tinichea. Ordinul este fantastic, căci în Española rîurile abia dacă duc o pulbere ușoară de aur în nisipurile lor. După fantezie urmează violența. Pe-

depse brutale, cazne : celui care săvîrșește un furt i se taie urechile și nasul.

Regina Castiliei a ascultat pe cei nemulțumiți. Trimite un judecător care să-și bage nasul în actele de guvernămînt. Regina continuă să-l trateze cu respect și afecțiune pe amiral, dar i s-a cerut dreptate și nu refuză să o facă. Cristofor îl trimite pe fratele său Diego să pledeze pentru el : nu vrea ca el' să meargă cu mîinile goale și va duce sclavi indieni în cele patru caravele pe care i le pregătește. O mie cinci sute au fost vînați în insulă. Sînt aleși cinci sute dintre cei mai frumoși și sînt îmbarcați în corăbii. Cum caravelele nu pot adăposti o asemenea încărcătură de oameni, două sute mor în timpul călătoriei. Pe unde trec caravelele rămîne plutind carnea arămie a indienilor din Caraibe.

Soarta se arată dușmănoasă și acum. Începe vîntul. În pumnul uraganului, lumea tremură ca o mică pasăre. Ce zgomot înfiorător fac frunzele arborilor zguduite de mîinile lui violente ! Palmierii, cu panașul răsucit înăuntru, nu mai mătură nisipul, ci spuma mării. Spuma pare și mai albă în furtuna întunecată. Valurile înaintează pînă în inima pădurii. Ramuri smulse se frîng de colibele spaniolilor : se văd zburînd în lumina fulgerelor. Pîraiele sînt adevărate viituri de noroi, cadavre, butuci, frunze uscate, care învâluie în murdărie coroanele celor mai înalți copaci. Marea scutură caravelele ancorate în port cu o furie care face să pîrie scheletele corăbiilor, să despice punțile, să aplece catargele. Patru nave are Columb și din patru trei sînt făcute țandări. Cînd vîntul se potolește, cînd strălucește soarele și marea se liniștește, sub albastrul desăvîrșit al unei zile tropicale, Columb nu vede decît arbori acoperiți de nămol, crengi rupte care astupă drumurile, corăbiile lui distruse. Călugării șoptesc : pedeapsă dumnezeiască. Partea proastă e că ceea ce șoptesc e adevărul. Pe chipuri e zugrăvită spaimă.

Amiralul hotărăște să fie construită o corabie cu scîndurile pe care reușesc să le pescuiască după dezastru. Va fi prima caravelă care se construiește în Lumea Nouă pentru a trece Atlanticul. Pare absurd, dar se pun pe lucru. Fiecare face ce poate și în mica colonie se aud ciocănituri, scîrțiiit de ferestruu, sudălmi, forfota unui minuscul șantier naval. O speranță îi însuflețește pe toți : pe această corabie se vor întoarce în Spania. Astfel se naște „India“. Din naufragiu s-a salvat — bineînțeles ! — norocoasa „Niña“ și, ca purtîndu-se de mîină, „Niña“ și „India“ pornesc la drum către Spania.

Sînt trei ani și trei luni de cînd, la 15 martie 1493, Columb intra în Spania spre a fi încununat de glorie. Papagalii îi vesteau trecerea pe străzile Seviliei ca un vesel afiș de sărbătoare. Camarazii care veneau cu el nu erau marinari, ci descoperitori. Și ca celălalt Cristofor, sfîntul, pe umerii lui ducea o lume nouă. Bucuria lui era atît de mare încît îi scrisese o scrisoare lui Sântănel, vistiernicul reginei, care se termina așa : „Să se celebreze procesiuni ; să se facă sărbătoriri solemne ; să se umple bisericile de ramuri și de flori : să se bucure Cristos pe pămînt așa cum se bucură în ceruri vîzînd apropiată salvarea atîtor popoare lăsate pînă acum pierzaniei ! Să ne bucurăm deopotrivă de întărirea credinței noastre, cît și de sporirea bunurilor noastre pămîntești, care vor reveni nu numai Spaniei, ci întregii creștinătăți“.

Acum Columb se întoarce posomorît, cu capul plecat. În cele două mici corăbii cu care a sosit revin două sute douăzeci și cinci de creștini și cei ce au supraviețuit din cei treizeci de captivi. Cum a putut să încapă numărul acesta de oameni în două nave de mărimea caravelei „Niña“ în care călătoriseră înainte douăzeci și patru de marinari constituie un mister pe care îl explică numai

arzătoarea dorință de a părăsi infernul Antilelor. Oamenii aceia plecaseră să găsească paradisul zugrăvit de Columb. Preotul Andrés Bernáldez, sub al cărui acoperiș se adăpostește amiralul, viceregele și guvernatorul, îi vede sosind „îmbrăcat într-un veșmînt de culoarea rasei ordinului Sfîntului Francisc, oarecum deosebit însă prin aspect și croială, încins, din evlavie, asemeni sfîntului, cu o frînghie“. Cînd se duce să-i vadă pe regi, îi așează înainte pe indienii săi. Aduce cu el un lanț de aur care atîrnă cît șase sute de galbeni și cînd intră în orașe îl atîrnă ca pe un colier la gîtul unuia dintre indienii săi. Încărcat cu aceste mărfuri, Columb pare mai degrabă un vînzător de mărunțișuri sau un gitan și nu amiral și vicerege.

Columb continuă să se bucure de sprijinul regal. Nu mai e susținut însă de popor. Nu se mai întoarce în Caraibe cu strălucitoarea sa flotă de nouăsprezece nave : cu multă trudă izbucnește să pregătească șase. În port nu se mai îngrămădesc călăreți și infanteriști cerînd să facă parte din echipaj. Nimeni nu vrea să se imbarce. E nevoie să se recurgă la criminalii din închisori. Li se oferă alternativa de a zăcea în continuare în temnițe sau de a porni în aventură în Lumea Nouă. Bandiții, la urma urmelor, sînt și ei supuși amăgirilor, și mulți acceptă propunerea. Soluția asta nu are nimic ciudat din punct de vedere penal : prin tradiție, galerele au fost închisori plutitoare și, cu timpul, idealul Franței va fi să-i trimită pe condamnații la munci silnice pe viață tocmai în pămînturile pe care le va descoperi Columb. E curios faptul că Regii Catolici patronează o asemenea idee. Ei nu văd în cucerirea Americii decît o întreprindere spirituală, aceea de a duce pe aceste pămînturi lumina *Evangeliei*. Papa le-a dat privilegiul de a pune stăpînire pe pămînturile pe care le vor descoperi, pentru că ei pleacă într-o cruciadă a credinței. În miinile cui vor pune însă regii o operă atît de pioasă și de exemplară ? Răspunde la această întrebare,

cu acidă ironie, textul de grațiere a criminalilor : „Noi, dorind să hotărîm prin aceasta, atît pentru săvîrșirea convertirii și a colonizării, cît și pentru a arăta clemență și iertare față de supușii noștri, vrem și poruncim ca toți, orice persoană de sex bărbătesc, și mulți supuși naturali ai noștrii care au săvîrșit, pînă în ziua în care a fost făcut cunoscut acest hrișov al nostru, omoruri sau răniuri sau orice altă fărădelege de orice natură sau gravitate ar fi ea — în afară de erezie sau crimă de *Lèse Majesté*, sau trădare, sau perfidie, sau moarte adevărită, săvîrșită prin foc sau prin săgeată, sau crimă de falsificare de bani, sau sodomie, sau scoateri de monede de aur sau de argint sau alte lucruri pe care noi am poruncit să nu fie scoase din Regatele noastre — să meargă să servească în insula Española“; putînd să iasă din temniță pentru a se îmbraca pe corăbii. Vorbind fără ocolișuri, în felul acesta îl pun pe dracul să tîmîieze.

Și așa se îmbarcă Columb. În această a treia călătorie merge într-adevăr să descopere continentul. Singurul lucru pe care l-a văzut pînă acum este acest colier de insule verzi care, începînd cu Guanahaní, la nord, pînă la Mari-galante și Dominica, la sud, separă Marea Caraibelor de Atlantic. Dar dincolo de insule — nimeni nu o știe pînă acum — se află continentul, pămîntul ferm, ceea ce va fi marea Americă a Anzilor, a fluviilor Mississippi, Amazoane, La Plata. Cel care va păși primul pe acest pămînt va fi tot Columb. Dar acum, un Columb cu ochi osteniți, închis în sine și în amărăciune, pröfetic, încetînd de a mai fi o figură istorică pentru a se converti într-un personaj de tragedie. Înconjurat de bande de asasini și aventurieri, cu pupile injectate de sînge, cu figuri lungi, răvășite, bătute de vînt, amiralul se înălță la proră ca o transfigurare mistică a nebuliei.

A fost unul dintre acei oameni care nu-și fac prieteni. Uscăciunea sufletului lui nu-i îngăduie acea apropiere cordială și expansivă în care oamenii își dau mîna,

simplu și firesc. Spiritul lui Cristofor cel Nefericit nu pășește pe drumurile umile ale sufletului, unde bunii camarazi se unesc sub umbra plăcută a prieteniei. Columb nu a avut prieteni, ci asociați. Fie printr-o fatalitate a destinului, fie prin comunitatea de sînge, cei care l-au sprijinit la curte, oamenii cărora le vestește în primul rînd descoperirile sale — înainte chiar de regină — sînt floarea vechii evreimi: Luis Santángel, vistiierul reginei, și Gabriel Sánchez, vistiernicul Aragonului. Este un miracol că aceștia doi își salvează propria lor piele, în timp ce alți Santángel și Sánchez, rudele lor cele mai apropiate — care umplu paginile Cărții Verzi a evreilor — alimentează, chiar în acea vreme, rugurile Sfintei Inchiziției. Este evident că acești doi bărbați care gîndesc în cifre aritmetice sînt mai degrabă asociații decît prieteni săi. Și tot asociați sînt cei din familia Columb, precum asociați sînt și genovezii pe care, pentru motive ascunse, vrea să-i lege de întreprinderea sa. Cu spaniolii, care sînt însăși carnea descoperirii, măruntaiele caravelor, nervul acestui imens trup care luptă ca să pună stăpînire pe Lumea Nouă, nu leagă prietenii. Nu se împrietește cu cei de jos pentru că are delirul marelui senior, nici cu cei de sus, pentru că între el și căpitanii săi există distanța impusă de rezervele și suspiciunile sale, lipsa permanentă de cordialitate simplă.

El însuși este primul care simte golul. Știe că regina nu va fi de partea sa într-o luptă în care sînt pe cale să se formeze două partide: de o parte Columb, de altă parte, castilienii. Către cine să-și îndrepte ochii? Către Dumnezeu. Către Dumnezeu, dar cu o pasiune disperată și superstițioasă, puțin improvizată și intelectuală, învăluită în belșug de cuvinte biblice. Vrea să fie mai catolic decît Isabel Catolica. Și Isabel, care este, de fapt o femeie cu simțul realității, vede că omul este înnebunit. Acesta este fondul eschilian al celei de a treia călătorii în care descoperă continentul.

De pe primul pământ care se zărește nu apar decît vîrfurile a trei înălțimi. Minune ! Simbolul Sfintei Treimi ! Și așa rămîne botezată insula : Trinidad. Celelalte pe care le descoperă le închină Fecioarei : Asunción, Concepción. Extraordinar este însă faptul că navele sale ating, într-adevăr, coasta Venezuelei. În sfîrșit, continent ! Continentul ? Nu : Columb „poartă în suflet credința că acolo este paradisul pămîntesc“. Pentru părinții Bisericii a constituit temă de curioase speculațiuni să știe unde era paradisul. Acum Columb a descoperit locul exact. Aproape că nu trebuie să demonstreze : e evident. El călătorește purtat de mîna Domnului. Și dă vestea că nu are forma unui munte aspru, cum cred unii teologi, ci că, așa cum a văzut el acolo, e o înălțime ce arăta ca un vîrf de pară.

Pentru că spune aceste lucruri, pe care nimeni, începînd cu regina, nu le crede, scrisoarea care i-a putut servi lui Columb ca învățații din Europa să vadă în el pe descoperitorul Lumii Noi, scrisoarea în care el vorbește de „marele continent“, ajunge să fie socotită o elucubrație de om nebun. Pietro Martir spune că sînt „născociri asupra cărora nu are rost să te oprești“. Fernando, fiul său, le trece sub tăcere, cu milă filială. Ca ironie a soartei, chiar acolo unde Columb vede paradisul, va fi scena, patru secole mai tîrziu, a unor drame, pe care un scriitor, foarte atent la realitate, le va zugrăvi într-o carte intitulată *Paradisul Diavolului*. Sînt pădurile tropicale pe care noi le vom numi „Infernul Verde“.....

Și Columb ajunge în insula Española. Nu se duce, ca mai înainte, la colonia Isabela, pentru că populația ei nu mai există. Merge la Santo Domingo, pe care altul l-a fundat. Mai tîrziu, în puține cuvinte, avea să-i spună, fiului său ceea ce găsește : „Toate familiile din insulă erau în mare agitație și răzvrătire. Cea mai mare parte a oa-

menilor pe care îi lăsase erau morți acum și nu rămăseseră acolo decît vreo sută șazeci de bărbați, bolnavi de sifilis“.

Istoria acestui eșec spectaculos este, în parte, și istoria celui alt Columb : Bartolomé. Guvernarea lui Bartolomé în Española fusese o adevărată catastrofă. Bartolomé era din alt aluat decît Cristofor. Descoperise paradisul său personal în Española, făcînd dragoste cu o indiană, căpetenie de trib, idilă care va da naștere la povești ce vor circula din gură în gură, zugrăvind scene de petreceri vesele și desmățate cu dansuri în care fete goale scutură ghirlande de flori. Idila a fost însă curmată de aspra realitate a guvernării. Oamenii au început să flămînzească și Francisco Roldán, suflet aprig, în numele „celor mulți“ a făcut prima revoluție a poporului în America, de data aceasta împotriva dictaturii fraților Columb. Cînd Cristofor sosește la Santo Domingo, Roldán cu oamenii săi fundaseră o republică aparte. Cristofor nu știe ce să facă. Se umilește față de Roldán. Îi cedează. Și din această cedare se naște o instituție care va sta mai tirziu la baza politicii coloniale în America : repartizarea¹. Împarte pămînt și indieni chiar răzvrătiților conduși de Roldán, pentru ca să trăiască liniștiți din munca altora. Bizuindu-se pe această pace care e în fond o complicitate, Columb se îngîmfează și începe să pedepsească orice nesupunere cu spînzurătoarea. Acum nu mai este el singur : sînt cei trei frați Columb care respiră și se odihnesc liniștiți cînd de la un capăt la altul al orașului se ridică ștreangurile, întotdeauna ciorchine.

¹ *Repartimiento*, concesiune de indieni făcută colonilor spanioli, care dobîndesc anumite drepturi asupra acestora, cu obligația, în schimb, de a-i instrui, civiliza și ocroti. În pofida prevederilor legii, indienii „repartizați“ au fost, în multe cazuri, considerați ca șerbi de acei *encomendores* care trebuiau să-i protejeze (n.t.).

De pe corabia sa, Bobadilla, vede spînzurătorile și, atîrnînd de ele, doi proaspeți executați. E judecătorul care vine trimis de regină, aducînd cu el puteri depline pentru a-i pune la respect pe frații Columb. Acesta va fi sfîrșitul celei de a treia călătorii. Cei trei frați Columb — Cristofor, Bartolomé și Diego — după o scurtă rezistență trebuie să plece capul și să se preda în mîinile justiției. Și cum justiția spaniolă se face cu fier și sînge, acela care cîndva ajunsese vicerege, guvernator și amiral, își va tîrî acum lanțurile în închisoare. Bobadilla nu a găsit numai cele două spînzurători în activitate, ci încă șaptesprezece spanioli pe care amiralul îi ținea gata, într-o groapă, ca să alimenteze, la rîndul lor, ștreangul. Lucrurile nu se opresc însă aici : toată lumea declară împotriva lui Columb și fraților săi, iar la plîngerile mărunte se adaugă o acuzație mult mai serioasă : că amiralul e înțeles cu genovezii să le predea lumea pe care a descoperit-o.

Există o serie de coincidențe care trebuie să fi alimentat bănuiala majorității. Nu a fost nici o călătorie a sa în care Columb să nu fi luat italieni la bord : Giacomo il Rico, din Geneva, Antonio di Calabria, Giovanni di Venezia, în prima călătorie ; în cea de a doua : pe Michele di Cuneo, tot din Genova, prietenul lui din copilărie ; acum, în cea de a treia călătorie, pe genovezul Giovanni Antonio Columbo, fiul unchiului său Antonio, care pleacă în Spania, trimis de confrății săi genovezi, și sosește la Santo Domingo, în calitate de căpitan pe una din nave. Tot genoveză a fost casa Centurione, care a servit ca intermediară pentru a furniza fondurile necesare celei de a treia călătorii. La Genova, Pantaleone, italianul și Centurion vînd grîul aparținînd ordinului Calatrava și pe baza creditului acestor vînzări girează Columb pentru a-și arma navele ; iar cînd pleacă din Spania lasă stabilit el însuși, prin testament, să se ia un anume procentaj din încasările lui, în vederea formării

la banca San Giorgia din Genova, a unui fond acumulativ care să ușureze de impozite pe genovezi și să mențină în considerație casa familiei Columb din acel oraș. Pe măsură ce Castilia îi scapă din mâini, Columb își întoarce privirea spre bătrînul pămînt al patriei.

Niciodată nu se va ști pînă la ce punct clevetirea nemulțumirilor deduce din aceste fapte vreo acuzație concretă împotriva lui Columb. Procesul pe care urmărește să i-l facă Bobadilla nu are loc. Preotul Bernáldez spune că unii l-au acuzat că ar ascunde aur, alții că ar vrea să dea insula genovezilor. Călugării ordinului Jerónimo scriu că relele insulei vin din timpul în care amiralul Columb le-a descoperit „pe temeiul înțelegerii făcute cu genovezii“. Oricare ar fi adevărul, Columb se întoarce în lanțuri în Spania, trimis astfel de judecătorul reginei. Trebuie să aștepte șapte săptămîni pînă să vină porunca regală să-i fie scoase lanțurile. A vrut s-o facă mai înainte căpitanul corăbiei, dar Columb, care se complace puțin să facă pe victima, „nu a îngăduit : nu vroia ca altcineva în afară de Altelele-lor să poruncească așa cum le va fi voia : el hotărîse să păstreze fiarele ca relicve și amintire a răsplatei pentru multele lui servicii și așa a făcut — încheie fiul său — pentru că eu le-am văzut mereu la locul unde erau păstrate și a dorit să fie îngropate odată cu el“.

Pe malurile insulei Jamaica trăiesc niște naufragiați. Cea mai mare parte sînt copii de treisprezece-paisprezece ani. Se hrănesc cu turte de manioc, *chicha*¹ și gogoși de mălai, pe care le iau de la indieni, dînd în schimb sticle și clopoței. E vorba de supraviețuitorii ultimei aventuri a lui Columb ; a celei de a patra călătorii la care a început să viseze cînd s-a văzut eliberat de cătușe. Călătoria s-a

¹ Băutură alcoolică, obținută din porumb (n.t.).

încheiat așa cum se vede. S-a scurs un an, trei luni și patru zile de când au plecat din Sevilla, coborînd pe Ghalquivir. De atunci și pînă acum n-au cunoscut decît foamete, furtuni, lupte. Au pornit cu patru corăbii; numai două au ajuns pe țărmul acesta. Erau două nave „putrede, împovărate, numai găuri“. N-au fost bune decît ca să fie transformate în două colibe. Acolo locuiesc cu toții. Acesta e un țărm la care nu ajunge nimeni. Se gîndesc că dacă un bărbat temerar s-ar arunca cu o luntre în mare ca s-o treacă și să ajungă la insula Española poate ar împlinzi sufletul impietrit al guvernatorului și el le-ar întinde o mînă. Toți știu că atunci cînd veneau de la Sevilla, fiind surprinși de furtună, au vrut să ajungă la insulă pentru a-i cere să se îndure să le dea o corabie. Guvernatorul nu a îngăduit nici măcar aceasta. Columb nu avea dreptul să calce pe pămînturile pe care le pusese în mîinile regilor. Niciodată nu a știut dacă din mormanul de scrisori pe care le-a trimis, cerînd ajutor, a fost deschisă vreuna.

Columb se află în mijlocul acestui grup de disperați, își privește mizeria, își scrutează propriul său suflet și încearcă să-și aline durerea într-un monolg care uneori face ca ochii lui să scapere scînteii de orgoliu, iar alteori îi inundă plînsul. A petrecut la curte un an și jumătate, umblind ca un cîine după regi, cerînd, implorînd, promițînd, pînă a izbutit să facă să renască o ultimă iluzie în sufletul reginei, care sfîrșea mereu prin a-l crede. Columb a fost ca un profet al cabalisticii și pînă la urmă nimeni nu va ști în ce măsură cunoaște secretele lumii sau în ce măsură e un somnambul al fanteziei sale. Nu mai vorbea de descoperirea unei lumi noi: lucrul acesta era făcut. Acum era vorba de ceva, dacă vreți, și mai extraordinar. Să descopere strîmtoarea care duce la cealaltă mare. Ceea ce timp de patru secole vor continua să caute națiunile, pînă ce mîna omului o va înfăptui la Panama: chiar acolo unde Columb a venit s-o caute. Cu această

iluzie au fost armate corăbiile cu mașini de război și au fost încărcate cu bătrâni și copii. O sută patruzeci au plecat din Sevilla. Cît de diferite au fost aceste călătorii : în prima, a pornit Columb cu marinarii cei mai temerari, în a doua, cu oameni de vază, în a treia, cu asasini, iar în a patra, cu copii. Povestea cu înțelegerea lui cu italienii probabil că s-a spulberat la Curte : de fapt, au plecat acum cu el nu mai puțin de șapte genovezi în afară de un italian din Milano. Dacă ar fi dat ceva adevărat din cele spuse, aceștia nu ar fi fost admiși pe nave. Și astfel a ajuns Columb pe pămînturile din Veragua, în Panama. A găsit aici în patru ceasuri mai mult aur decît văzuse în patru ani în Espaňola și tot aici și-a pierdut corăbiile. Să-l ascultăm :

„În optzeci și opt de zile de înspăimîntătoare furtună nu am văzut soarele și nici stelele mării : corăbiile erau găurite, velele rupte, pierdute ancorele și cordajul și bărcile și bastimentele. Oamenii, bolnavi, cuprinși de căință, făceau cerului tot felul de promisiuni și, înspăimîntați, se spovedeau unii altora. Acolo era Fernando, fiul meu, cu cei treisprezece ani ai lui. Cînd îl priveam, inima mi se sfișia de durere. Fusesem bolnav ; dintr-o cabină pe care am poruncit să mi-o facă pe punte, îndrumam mersul corăbiei. Și mă gîndeam cît de puțin folos mi-au adus cei douzeci de ani de servicii : nu am în Castilia nici măcar un acoperiș ; ca să mînc și să dorm trebuie să merg la han sau la cîrcimă și uneori îmi lipsesc chiar puținii bani pentru a plăti. Altă mihnire îmi chinuia sufletul : lui Diego, fiul meu, pe care îl lăsasem în Spania, i se răpise onoarea și averea (...). Cariay, Veragua. Minele de aur, pămîntul unde se află cantități nesfîrșite de aur din care indigenii își fac podoabe pentru picioare și brațe și cu care incrustează și căptușesc mesele și lăzile. Femeile purtau coliere de aur pe care le prindeau de cap și le lăsau să cadă pe spate. La zece zile de drum se afla fluviul Gange. De la Cariay la Veragua e tot atît de

aproape ca de la Pisa la Veneția. Eu știam toate acestea din Ptolomeu și din Sfînta Scriptură și i-am spus regi-
nei : aici este locul paradisului pămîntesc (...). Eram oste-
nit din cale afară. De asemenea, corăbiile și oamenii.
Tot răul îndurăt face să mi se deschidă din nou rana :
nouă zile am zăcut fără speranță de viață. Niciînd ochii
omului n-au văzut o mare atît de înaltă, furioasă și în-
spumată. Părea o mare de sînge, fierbînd ca o căldare pe
un foc uriaș. Niciodată nu am văzut un cer atît de în-
fricoșător : într-o noapte începu să ardă ca un cuptor și,
cînd fulgera, scotea astfel de flăcări încît de fiecare
dată mă uitam dacă nu-mi smulsese catargele și pînzele
(...). Ziua Nașterii Domnului : talazuri mari porniră spre
țarm. De Bobotează, ploua fără încetare. Ianuarie, 24.
Fluviul crescut și năvalnic a rupt otgoanele. Am trimis
oameni mai departe, înăuntrul insulei : găsiră multe mine.
Peste tot era aur. În patru ore toți au adunat aur. Cum
oamenii mei erau marinari și cei mai mulți muși, nici
unul nu văzuse mine și mare parte din ei nici aur (...).
Au venit asupra noastră indieni ca să ne omoare. Ne-am
războit. Marea a devenit iarăși furioasă, cu valuri mari.
Eu stăteam singur, pe puntea uneia din corăbii, prins de
friguri. Am urcat cu greu, cît mai sus, chemînd în ajutor,
cu voce temătoare, plîngînd, pe maștri, în toate cele
patru vînturi, dar nimeni nu mi-a răspuns. Obosit, am
adormit și am auzit o voce îndurătoare spunîndu-mi :
«— Oh, necugetatule ! De ce atîta zăbavă în credință
și în slujirea lui Dumnezeu ? A făcut el oare mai mult
pentru Moise și pentru David, slujitorul lui ? De cînd
te-ai născut, el te-a avut în mare grijă și pază. Ca prin
minune a făcut să răsune numele tău pe pămînt. Indiile
ți le-a dat să fie ale tale. Tu le-ai împărțit cui ți-a plă-
cut. Și ți-a dat cheile pentru a dezlega întinderile Ocea-
nului, care erau ferecate cu lanțuri atît de puternice.
Ce-a făcut mai mult pentru poporul ales al Israelului
pe care l-a scos din Egipt, sau pentru David pe care din

păstor l-a făcut regele Iudeii? Întoarce-te la el și cunoaște-ți greșeala; mila lui e nesfârșită; bătrînețea ta nu va fi o piedică pentru nici un lucru mareț. Multe și mari binefaceri poate hărăzi el. Abraham trecuse de o sută de ani când l-a zămislit pe Isaac. Și Sara, era o copilă?...

Eu, zăcînd în amorțire, am auzit totul. Își încheie cuvîntul, glasul acela, oricine o fi fost, spunîndu-mi: «— Nu te teme, să ai încredere. Toate aceste încercări și suferințe sînt scrise pe marmură, și nu fără temei».

M-am ridicat și după nouă zile marea s-a liniștit. Am plecat, în numele Sfintei Treimi, în noaptea de Paște, cu navele încărcate, deși putrezite și numai găuri. La Belén am părăsit o corabie. La Belpuerto, alta. Am plecat spre Española. Marea înfuriată mi-a fost potrivnică. M-am întors fără pinze. Am pierdut toate sculele. Corăbiile găurite de viermi arătau ca un fagure de albine. Oamenii înfricoșați (...). Și acum mă aflu aici. Nimeni nu știe unde sînt pămînturile pe care le-am văzut, atît de bogate în aur. Se poate spune însă cu tărie că oamenii au văzut aur, că în acest ținut Veragua s-a văzut mai mult aur în două zile decît în Española în patru ani. Pămînturile nu pot fi mai frumoase și mai lucrate, nici oamenii mai sfioși, nici portul mai bun, nici rîul mai frumos. Altelele-voastre sînt tot atît de stăpîne pe toate acestea ca pe Jérez sau Toledo. De acolo se va scoate belșug de aur. Aurul este neprețuit, din el se alcătuiesc comorile, și cel care îl posedă face prin el tot ce vrea în lume. Ajunge chiar să vîre sufletele în paradis. Din aurul găsit în Veragua s-au adus 666 de chintale lui Solomon. Din acest aur s-au făcut 300 de lănci și 2000 de scuturi precum și acoperămîntul lor tot de aur și multe vase, foarte mari, cu nenumărate pietre prețioase. David a lăsat lui Solomon, prin testamentul lui, 3000 de chintale de aur din India ca ajutor pentru clădirea templului și, după Iosif, aurul venea chiar din aceste ți-

nuturi. Ierusalimul și Muntele Sion vor trebui ridicate din nou de mâini creștinești. Cine va face acest lucru va veni din Spania. Profetul a spus-o abatelui Joaquin, arătînd și cine se va oferi pentru aceasta. Dacă Dumnezeu mă va aduce în Spania, eu îmi iau această îndatorire (...). Cîte despre aurul pe care-l are șeful indian Quibian din Veragua, nu mi s-a părut potrivit să-l iau pe calea furtului : cu bună ordine se va evita scandalul și proasta reputație și se va face ca tot aurul să intre pînă la ultimul grăunte în tezaurul altețelor-voastre. Acest fiu nu trebuie lăsat să fie crescut de o mamă vitregă. Nu e drept ca cel care a fost atît de potrivit acestei expediții să se bucure de roadele ei și nici fiii lui. Cei care au plecat din Indii, fugind de osteneli și spunînd numai rele despre ele și despre mine, s-au întors cu funcții importante. Această teamă m-a făcut să vă rog înainte de a veni să fiu lăsat să le guvernez în numele vostru regesc, și majestațiile-voastre au binevoit să-mi satisfacă rugămintea : înscrisul o spune pe larg. Șapte ani am rămas la Curte și toți căroră li s-a vorbit de această expediție au spus că era un lucru smintit ; acum pînă și croitorii cer încuviințare să descopere. Cred că se vor îmbogăți, și li se dau încuviințările, știrbindu-mi-se onoarea și dău-nînd treburilor. Eu am fost arestat și, împreună cu doi frați, am fost aruncați pe corabie, goi și puși în fiare. Acum nu am nici un fir de păr care să nu fie alb și trupul mi-e bolnav. Înapoierea onoarei mele și pedepsirea celui care a săvîrșit toate acestea va face să răsune regeasca voastră noblețe (...). O vitregie atît de nemeritată nu mai îngăduie sufletului să tacă. Rog pe altelele-voastre să mă ierte. M-am jeluît pînă acum altora, acum îndură-se de mine cerul și jeluiască-se pentru mine pămîntul..."

Columb așterne pe hîrtie, chiar cu aceste cuvinte, soliloqui-ul său și-l trimite drept scrisoare Regilor Cato-

lici. Poate că nu era nebunie să gîndească aceste lucruri, nebunie era să le scrie și nebunie încă mai mare să le adreseze regilor, fără să se poată sprijini decît pe cele patru scînduri ale unui naufragiu. Dar așa este Columb. Și alături de Columb mai e un nebun: Diego Méndez. Diego Méndez va duce scrisoarea. Diego Méndez bate un par într-o luntre mai mare și atîrnă de el o pînză și așa pornește pe marea pe care o știm, ca și cum ar fi pe un lac liniștit în cea mai elegantă barcă cu vele. Nu este singura ispravă a acestui bărbat neobișnuit, a cărui viață merită cărți. Mai multă îndrăzneală încă a fost în faptul de a pătrunde pînă la cortul căpeteniei tribului în Panama, atunci cînd indienii amenințau cu război pentru a afla intențiile lor secrete. Méndez nu e soldat, nu e nici marinar, ci e filozof. E un cititor a lui Erasm. Singura comoară pe care o vor găsi fiili la moartea sa va fi un mic raft de cărți, aproape toate ale celui care scrisese *Laus Stultitiae*. Acesta este omul pe care-l vîd plecînd naufragiații, cu o mîină de indieni la vîsle. Columb a găsit, în sfîrșit, în pragul morții, un prieten. Și acest prieten ajunge la insula Española. Guvernatorul îl ține șapte luni prizonier. Guvernatorul se bucură de nenorocirile lui Columb. În Jamaica, Columb și naufragiații lui se gîndesc dacă nu cumva Diego Méndez a murit. Nu. Nu a murit. Se încăpățînează. Iese din închi-soare și-și petrece săptămîinile și lunile privind orizontul pînă ce vede venind niște corăbii din Spania. Cu una din aceste corăbii, grație lui Diego Méndez, Columb se întoarce în Spania.

Despre acest Diego Méndez trebuie să mai spunem cîteva cuvinte, deoarece este imaginea a multor altora care, mai tîrziu, vor veni să lase frînturi din viața lor pe aceste pămînturi. Omul acesta a ajuns, ca și Columb, în Spania, și Columb i-a recomandat lui Diego, fiul său, să-l aibă în grijă. Diego ajunge să guverneze în Indii,

nu atît pentru că era fiul tatălui său, ci pentru c  se agăţase de fustele unei doamne de la Curte, pe care o ia în căsătorie. Şi devine st p n al insulei. C nd ajunge guvernator, cu amabilă curtenie, întoarce spatele lui Diego Méndez şi il lasă cu m na rugătoare... Méndez moare uitat de to i.  n testamentul său nu cere dec t să i se pună o piatră la c p  iul morm ntului, să se graveze pe ea o luntre, iar dedesubtul ei, cu litere foarte cite e, să se scrie : LUNTRE...

S  revenim la Columb. Se întoarce în Spania.  l  nsufle te o speranță : să o vadă pe regină. El o cuno tea foarte bine : regina  i va înapoia totul,  i va  tinde m na,  i va pedepsi pe dușmanii săi. C nd pune piciorul pe p m nt, primul lucru pe care-l întreabă este : „— Şi regina ? Unde se află ? Unde e Curtea ?“ Regina e în agonie... regina va muri şi, desigur, nu se îngăduie ca acest nebun s-o tulbure. Nu o va mai vedea. Moare. Acum va fi nevoit să aibă de a face cu Fernando de Aragón.  nr ut  indu-se guta de care suferea, Columb nu ştie cum să ajungă la Curte. Se g nde te să închirieze de la Catedrala din Sevilla un magnific catafalc, care fusese folosit la funeraliile ducelui de Infantado. Domnul Amiral nu ar fi putut să aleagă o cale c  mai potrivită. Apoi trece însă pe un plan mai umil : solicită regelui un permis ca să călărească un cat r. Numai episcopii merg călare pe cat r. Timpul trece şi permisul nu sose te. Amiralul simte cum i se apropie moartea. Scrie scrisori. Despre problema cu cat rul, despre aceea a fiilor săi sau a treburi or sale. Una din ele avea să fie citită mai t rziu cu o u oar  notă de ironie :  n ea recomandă fiului său pe Amerigo Vespucci. Amiralul vrea să-l ajute pe acest prieten italian, o persoană excelentă, ale cărui servicii merită o răsplată mai bună decât cea pe care a avut-o...

Adevărul este că Fernando de Aragón e acum ocupat cu o treabă foarte importantă : se va căsători cu o veselă tânără de optsprezece ani, pentru a face mai puțin aspru doliul său. E vorba de Germaine, care la Curtea Franței s-a educat ca să trăiască viața în mod plăcut. Spania pare acum un viespar : nu e decit intrigă și fătărnicie. Filip cel Frumos vine să pună mîna pe regatul Castiliei, încălcîndu-și angajamentele. Vine cu soția sa, Juana, nebună de legat. Fernando nu poate să-l sufere pe gine-rele său. Gine-rele nu poate să-și sufere socrul. Tatăl nu poate să-și îmbrățișeze fiica (Filip nu-i îngăduie). În fiecare curtean al Castiliei se ascunde un trădător. E mare lucru că, în sfîrșit, Fernando îi acordă lui Columb permisiunea de a veni la Curte pe catir. Și între po-vestea cu catirul, durerea de gută, căsătoria bătrînului Fernando și a fetei, trădările regelui Frumos, melanco-liile Juanei și veștile noi din America, care, în mîinile altora, mai violenți și mai puțin plîngăreți, începe să reverse perle asupra Spaniei, Cristofor Columb moare de o moarte oarecare, nu foarte sărac, dar fără prieteni. E o coborîre tăcută într-un mormînt care se deschide sub privirea celor patru sau cinci persoane venite să-l însoțească și se închide pentru adevărata odihnă a unui marinar atît de frămîntat. Aceasta este cea de a cincea călătorie a sa : adevărata sa călătorie spre paradis. O singură corabie mică, un singur navigator și patru sau cinci camarazi care îl spun foarte liniștit, de la țarm : Adio, Căpitane.

III

SANTO DOMINGO, SAU LUMEA CARE SE NAȘTE

„Știu prea bine că orice asemuire e nesuferită acelor care ascultă ceea ce nu vor să audă ; și așa se va întâmpla cu câțiva cititori sicilieni sau englezi cu această carte a mea și mai cu samă cu ceea ce vor afla în acest capitol, în care spun din nou ce am mai spus și am mai scris în alte dăți : că dacă un principe nu ar avea alt ținut decît numai această insulă (La Hespaniola), în scurtă vreme va ajunge astfel încît să întrecă alte insule, precum Sicilia și Anglia, căci ce aici prisosește ar face alte provincii foarte bogate.“

OVIEDO

Din fericire Lumea Nouă nu e așa precum o zugrăvește Columb în ultimele sale scrisori. Mai este aici și altceva decît lacrimi și exclamații biblice. Viața e senzuală, uneori veselă și ușuratică. După războaie și munci, urmează unele compensații mai atrăgătoare decît naufragiile și nălucirile Amiralului. Și astfel — capriciu al soartei — singura descriere a Lumii Noi care nu place e aceea a propriului ei descoperitor. E o descriere lipsită de atracție. Și ciudat e faptul că el scrie astfel nu

din lipsă de talent pentru narațiune picarescă, căci uneori îi scapă în scrisori unele rînduri care, să mă bată Dumnezeu... Și nici fiindcă n-ar fi văzut lucruri care să-l îndemne la descrieri asemănătoare acelor care-i desfată pe cititorii lui Amerigo Vespucci. Samuel Eliot Morison, urmărindu-i pașii cu minuțioasă exactitate, spune : „Trebuie să se fi întîmplat multe între oamenii mării și tinerile din insule, căci în obiceiurile de aici domnește promiscuitatea.“ Adaugă însă : „Columb, totuși, nu spune nimic despre toate acestea, deoarece jurnalul lui era scris pentru a ajunge sub ochii unei regine cucernice“. Acesta e punctul fundamental. Columb reprezintă în literatura descoperirii nu Spania care începe să se deștepte cu frivolitate, ci Spania care se îngroapă cu Regina Isabel. O Spanie fără Renașteri ce îndeamnă la păcat, fără libertăți și toleranțe ; Spania cruciată care se aude în depărtare ca zumzetul unui cor de călugări. Columb, temător de a spune ceva nepotrivit cu severa morală catolică, aplică cu anticipație formula lui Gracián Dantisco asupra artei de a povesti pentru consumul intern al Castiliei : „Să aibă grijă gentilomul care vrea să povestească vreo istorioară sau fabulă s-o facă în așa fel încît să nu cuprindă în ea nici cuvinte necuvincioase, nici murdare sau porcoase care să poată provoca scîrbă celui care le ascultă, căci se poate spune pe ocolite și cu vorbe curate și cuvincioase, fără să fie numite clar asemenea lucruri, mai ales dacă în auditoriu s-ar afla și femei.“

Să ne desvăluim însă gîndul pînă la capăt : nici Spania nu e în acel timp așa cum o gîndește Columb, nici Lumea Nouă așa cum o zugrăvește. Iar istoria și viața se pot pune de acord fără atîtea greutăți și ocolișuri ca acelea pe care el le-a căutat.

În vremea în care moare regina Isabel și moare Columb, Spania intră într-o perioadă de dezordini. Atunci

cînd regina Isabel l-a găsit pe Fernando și s-a căsătorit cu el, a săvîrșit o minune : a cusut peticele de regate care constituiau Spania pentru a face o mare națiune. Înainte de Isabel trebuiau citite istoriile separate ale Castiliei, Navarrei, Aragonului și Granadei. Toate acestea le-a legat regina, ca o salbă peste veșmîntul ei. Imediat însă ce regina face ultimul pas, cel care o rostogolește în mormînt, cîte poște se deșteaptă, cîte pasiuni ușuraticе explodează gata să rupă în bucăți națiunea spaniolă ! Asupra celei ce fusese o Castilie austeră și săracă se năpustesc păsări de pradă, vulturii Austriei, și chiar și o mică păsărică ciripitoare care sosește din Franța ca să cînte la urechea bătrînului *don* Fernando Catolicul cele mai dulci melodii. Niciodată nu se văzuse la această curte ceva atît de internațional. Tinerii îl cîtesc pe Erasmm, și în palat se aud limbi foarte ciudate.

Nimic nu zugrăvește mai bine această scurtă scenă a dramei spaniole decît întrevăderea dintre Fernando Catolicul și ginerele său, Filip cel Frumos. Are loc la Sanabria. La moartea reginei, Fernando a rămas regent al Castiliei, dar moștenitoare a tronului este Juana, fiica sa, care e nebună, și Filip, soțul ei, care e frumos. Castilienii sprijină venirea lui Filip și a Juanei, pentru a pune mîna pe cîrmuirea țării. Îi apasă regența lui Fernando, deoarece e aragonez și gîndesc că la o schimbare de guvern cei îndemînatici ar putea pescui ceva mai bun. Filip nu mai avea nevoie de încurajări. Vroia cu ardoare să se vadă încoronat. Și violînd tratat, promisiuni și cuvînt de onoare, intră înarmat pînă în dinți să pună mîna pe regat. Vine din Flandra. Curtenii din Castilia se grăbesc să-l înconjoare cu acea delicioasă căldură pe care o dau mantiile de Curte. Regele Fernando care, împreună cu Isabel, înălțase Spania acolo unde era acum, contemplă azi împrăștierea prietenilor săi, pentru a se aduna, ciorchine, în jurul noului venit. În toate acestea, Fernando păstrează totuși o anumită măreție.

Cad de acord să se întâlnească cu toții la Sanabria pentru a lichida litigiul în bună pace. Totuși, Filip vine la întâlnire pe calul său de război, cu armură strălucitoare și cu garda sa călare pe armăsari. Îl preced soldații germani, în linie de bătaie. Apoi, strălucitoarele escadroane ale cavaleriei castiliene. Din partea cealaltă vine socrul său, liniștit. Călare pe pașnici catiri, urmează cei două sute de nobili din cortegiul său. Fernando poartă mantie neagră și bonetă, după obiceiul aragonez. Zîmbește puțin văzînd desfășurarea de forțe a ginereului său. Și mai cu seamă cînd începe să salute foști prieteni. Îmbrățișează pe Garcilaso de la Vega, vechiul său ministru la Roma; îmbrățișarea cam stînjenește, deoarece catifeaua ascunde cămașea de zale, pentru că, cine știe... Situația se rezolvă cu un surîs, căci regele îi spune: „Te felicit, Garcilaso, căci te găsesc mult mai voinic decît ultima oară cînd te-am strîns la piept...”

Nu este însă nimic de făcut. Filip cel Frumos rămîne cu Castilia, iar Fernando întoarce caii spre Aragón. Spania se desface în două jumătăți. În partea Castiliei rămîne un rege fanfaron și o regină nebună. În Aragón un rege de 53 de ani, căsătorit cu o fetișcană de 18 ani. Pe aceasta unii o consideră frumușică, alții urîtică, dar toți plăcută. Mai mult încă, sprintenă de picioare, în pofida unei neegalități între membrele inferioare sau poate tocmai din cauza aceasta. Un cronicar spune că Fernando s-a căsătorit pentru a întineri bătrînul său sînge cu vîrsta fragedă a nepoatei sale, și adaugă despre aceasta:

„Era regina nu prea frumoasă, puțin șchiopă, și mult îi mai plăcea să petreacă și să meargă la ospete și sărbători, în grădini și livezi. Doamna aceasta a introdus în Castilia mese fastuoase, deși castilienii și chiar regii lor arătau multă moderație în aceasta. Cea care cheltuia cel mai mult cu sărbători și banchete în cinstea ei îi era cea mai bună prietenă. În anul 1511 îi oferiră la

Burgos un banchet unde s-au cheltuit 11.000 maravedi numai pe ridichi. Din această lipsă de măsură s-au produs certuri și morți, căci altora mîncarea prea multă le-a adus sfîrșitul“.

Fără îndoială, în Spania se naște o lume nouă. Deocamdată nimeni nu știe cine o va domina, dacă va fi spiritul veneticilor sau cel al pămîntului. Dincolo de mare se naște, de asemenea, o lume nouă. În aceasta, datorită schimbărilor de regi în Spania, sufletele sînt descumpănite. Trebuie să trăiești sub amenințarea acestui mister care se numește „favoarea Curții“ pentru a înțelege multe capitole din istoria Caraibelor. Deasupra politicii e însă viața. Caraibe se lărgesc mereu, își desvăluie contururile sub lumina violenței pe care o aprind conchistadorii temerari. Insula Santo Domingo sau Española apar ca imaginea tuturor viitoarelor colonii pe care Spania le va avea în America. În mic, se desfășoară aici întreaga dramă. Cine cunoaște viața lor, în toate ascunzișurile ei, în primii cincizeci de ani, poate spune că a văzut, condensată, viața întregii Americi coloniale. Istorie din care nu lipsește nici una din cele șapte culori. Pare stampa unui papagal.

Santo Domingo e primul oraș stabil pe care îl fundează europenii în America. Aici se instalează primul guvern, e ca și cum am spune : Curtea. Guvernatorul se va numi foarte curînd „vicerege“, locuiește în „palatul“ său. Fernando Columb povestește că guvernatorul Bobadilla a avut neobrăzarea să locuiască în „palatul“ unchiului său. Guvernatorul încheie pace cu „regii“ sau „reginele“ populațiilor băștinașe sau le declară război. Pentru cititorul timpurilor următoare aceste cuvinte par puțin confuze. O regină este în realitate o șefă de trib,

un palat e o colibă. Un oraș, locul unde se reunesc o sută sau două sute de spanioli cu servitorii lor arămii și sclavii lor negri. Se iscă un uragan, smulge acoperișurile de paie, doboară parii care sprijină pereții și ia cu el orașul pe care l-a fundat Bartolomé Columb. Ovan-do, noul guvernator, îl construiește din nou. Îl face cu case din piatră; nu mai sînt castele în vînt, trasează străzi foarte drepte. Se profilează edificiile principale pentru un oraș de tip spaniol: biserica, fortăreața, spitalul și închisoarea. Vor urma, mai tîrziu, catedrala și universitatea. Toate aceste cuvinte, pe care trebuie să continuăm să le ascultăm cu rezervă, ascund orgoliul naiv al acestor oameni. Puși în mijlocul furtunilor și săgeților, modelează cu minile lor noi republici. Le fac și le simt cu mîini bucuroase. Credința și voința lor creatoare dezarmează orice comentariu ironic.

Hernández de Oviedo, primul care descrie orașul, spune: „Cît despre clădiri, nici un oraș din Spania nu-l întrece, fie chiar și Barcelona, pe care eu am văzut-o foarte bine de multe ori; toate casele din Santo Domingo sînt de piatră ca și cele din Barcelona, sau de zid preafrumos și rezistent, căci au un mortar foarte deosebit; iar așezarea, mai bună ca cea din Barcelona, întrucît străzile sînt la fel sau încă mai netede și mult mai largi și, fără asemuire, mai drepte“.

Pe aceste străzi încep să se vadă cele trei culori ale steagului Lumii Noi: cea a indianului, a spaniolului și a africanului. Indienii sînt de culoarea „papagal deschis“. Umblă îmbrăcați cu aer și soare. Ca soldați războinici, pîntecele servesc drept scuturi. Spaniolii sînt la început oameni de arme, cu timpul încep însă să sosească un număr tot mai mare de hidalgi. *Hidalgo* înseamnă, propriu-zis, fiu din tată cunoscut pentru a-l deosebi de acel care nu avea părinte cunoscut și era considerat mai jos decît bastardul. Totuși „generozitatea“ regilor i-a făcut să poruncească judecătorilor ca persoanele vinovate

de a fi săvârșit delictе grave, fără a merita pedeapsa cu moartea, să fie condamnate și exilate în insula Española unde să trăiască libere și nestînjenite. Singurul lucru de care se preocupă Coroana e ca în Española să nu ajungă mauri, nici eretici, nici evrei, nici persoane recent convertite la sfînta credință catolică, „afară doar dacă erau sclavi negri sau alți sclavi“. Fiecare castilian care se îmbarcă pentru Española poate, la început, să aducă o sclavă. Mai tirziu, pînă la douăzeci. Bineînțeles, toți vor să aibă sclavi. Părintele Las Casas o cere regelui cu entuziasm. Călugării jeronimi sugerează că s-ar putea organiza expediții pentru a fi vînați la Capul Verde sau în Guineea. *Fray Bernardino de Manzedo* scrie : „Toți locuitorii din Española roagă pe altelele-voastre să binevoiască a da îngăduința să aducem negri : ni s-a părut tuturor că era lucru bun ca să fie luați, cu condiția ca să fie tot atîți bărbați cît și femei și să fie de curînd din Africa și nu crescuți în Castilia, pentru că aceștia se păcătoșesc“.

Viața se organizează. Nicolás de Ovando — de ce să nu spunem adevărul ? — e Guvernator cu majusculă. Cheamă la el cu cuvinte dulci pe spaniolul care i se pare prea incomod și cu mîină blîndă îl îmbarcă pe o corabie și-l trimite înapoi, în Spania. Pentru călugării care încep să sosească deschide mîinastiri. Începe lucrările pentru spital. Pămînturile, cu indienii de pe ele, le repartizează între cei din Castilia : unuia cincizeci de indieni, celuilalt, o sută. Fiecare are grijă ca indienii să-i muncească pînă crapă. Rezultatul nu e rău : încep să înverzească plantațiile de trestie de zahăr și aerul să fie rănit de strigătele vătăfilor care mîină caii la acele rudimentare instalații din care curge șuvoaie mierea și unde se fac enorme căpățîni de zahăr. Se scoate și ceva aur curat. Soțiile seniorilor, unele albe, altele de culoare, se împodobesc. Există topitorii de aur și permișiunea ca atunci cînd se topește să se poată face lanțuri

și giuvaiere de aur, lucrat cu ciocanul, fără sudură, pentru ca fiecare să se poată împodobi după rangul său. Hidalgii duc o viață încântătoare, asaltînd indiene, jucînd cărți, scoțînd cuțitele, făcînd turnire, călărînd nă-răvași roibi andaluzi. Peste tot se văd cai, cîini, porci, capre și găini. Pînă și călugării găsesc un teren incomparabil pentru treburile lor : li se repartizează indieni ca și seniorilor, cunună, botează, predică. Franciscanii țin predici împotriva dominicanilor și dominicanii împotriva franciscanilor — „franciști“ spun ei —, cu atîta ardoare încît fiecare ordin călugăresc trimite un delegat la Curte pentru ca regele să impună tăcere adversarilor.

Indienele sînt blînde și dezinvolve. În fața guvernatorului au cîntat și au dansat *areytos*, una din distracțiunile cele mai delicioase din lume. Regina Anacaona a organizat o serbare cu trei sute de tinere. Anacaona este „grațioasă și atrăgătoare în vorbire, în cîntec și în mișcări, tare prietenoasă cu creștinii“. *Areytos* se dansează însoțit de cîntec. Uneori luîndu-se de mîini, alteori cu bratele prinse ca un șirag sau în cerc, tinerele indiene repetă toate ceea ce face fata care le conduce, înaintînd și dînd înapoi în contrapas, totul în desăvîrșită armonie, cîntînd uneori cu voce tare, alteori încet, în timp ce răsună tobele. Povestesc în cîntecele lor întîmplări ale tribului și o fac atît de bine încît spaniolii spun că le reamintesc cîntecele și dansurile țăranilor care, în unele regiuni din Spania, vara, bărbați și femei petrec în sunetul panderetei.

Castilienilor tineri și chiar celor mai puțin tineri li se par strîmte străzile și împrejmuirile orașului : pleacă să măsoare pămînturile cu lăncile lor. Sînt indivizi care au plecat din Spania, ca orice necunoscut, din dorința de a-și face un nume. Aici se înalță pînă ajung să atingă norii ca enormi figuranți ai istoriei. Unul dintrei acești tineri e Juan Ponce de León : va cuceri insula San Juan, va descoperi Florida. Altul, mai întîi cuceritor de tinere

frumuseți în Spania, va ajunge în scurtă vreme cel mai de seamă conchistador al Indiilor: Hernán Cortés. Și ca ei, mulți alții. În aceste străzi și case din Santo Domingo, îi vezi îmblinzind cai, dormind în hamace, discutând în misterioase conciliabule, aducând vești, povestind minunății. Setea de aventuri îi împrăstie în cele patru vânturi. Au sosit aici Juan de la Cosa, Vespucci și Alonso de Hojeda, cu povestea că au descoperit insula Giganților. Vicente Yáñez Pinzón, că ar fi văzut gura râului Amazoanelor. Bastidas, că ar fi străbătut coasta, din Venezuela pînă în Panama, pe unde nu a trecut Columb. De aici pleacă Balboa ca să descopere Pacificul, Pizarro să cucerească Perú, Heredia să fundeze Cartagena, Díaz de Solís să descopere marea ce-i poartă numele și să moară la Río de la Plata, Sebastián del Campo și Diego Velázquez să recunoască Cuba ca insulă și s-o guverneze. Pentru toți aceștia, Santo Domingo este universitatea, ziarul, cîrciuma cu glume și cu știri secrete, sindrofiile unde inima bate cu violență. Aici se învață mînuirea armelor, se omoară primii indieni, se adună și se joacă primul aur. Uneori fulgeră în aer pumnalele și, mai des, blasfemiile.

Într-o zi sosesc în oraș Alonso Niño și Cristóbal Guerra. S-ar putea scrie o carte uimitoare despre călătoria minunată pe care au făcut-o. Au plecat din Spania cu treizeci și unu de oameni, cu o singură corabie. Din anumite rînduri dintr-o scrisoare a lui Columb au aflat de perlele din Venezuela și au venit să le caute. Cele pe care le-au adunat pot să înnebunească pe oricine. Cei din Santo Domingo le privesc cu exaltare: unele sînt mari cît alunele. Și lăsîndu-i așa, Niño și Guerra continuă către Spania. Debarcă într-un port din Galicia. Arată compatrioților o sută cincizeci de mărci¹ de perle.

¹ Marcă, unitate de măsură (230 g), pentru cîntărirea aurului și argintului (n.t.).

Coboară, spune cronicarul „încâncați de perle de parcă ar purta paic“. Mai hotărîtoare decît scrisorile lui Columb este călătoria acestei caravele solitare, care a durat numai șaizeci și una de zile.

Nu e om în Santo Domingo care să nu plece după perle. Chiar și dominicanii și franciscanii traversează marea și rămîn în Venezuela. Cînd sosesc mai tîrziu colegii lor, călugării jeronimi, să le facă vizită în numele regelui, îi găsesc instalați și gata să-și pună casa în ordine așa cum poruncește Domnul. „Părinții franciscani ne-au cerut unele lucruri pentru sacristie, de care spuneau că au nevoie în acele pămînturi, și atît ei cît și dominicanii ne-au cerut piese de artilerie și pulbere și alte arme...”

În timp ce spaniolii o duc într-o veselie, de indieni se țin necazurile. Nu le lasă în pace femeile. Pe ei îi trimite în mine pentru „scurtă vreme“, ceea ce de fapt înseamnă opt luni de muncă, iar pe femei le lasă acasă pentru a pune mîna pe ele. Cînd se întorc își găsesc căminele în ruină. Femeile, decît să crească copii care să fie sclavi, mai bine îi omoară la naștere. Sute de indieni mor în munci silnice. Alții se sinucid. Un indian îndeamnă pe tovarășii săi să pornească la luptă, pentru că judecătorul căruia i s-a plîns că un spaniol abuzează de femeia sa i-a răspuns cu un picior în spate. Un spaniol, pentru a se distra, își asmute cîinele împotriva unui șef de trib, iar cîinele, în cîteva clipe, îi scoate măruntaiile indianului. Supușii acestuia se ridică împotriva spaniolului. Dominicanii, luînd apărarea indienilor, strigă cît pot mai tare. Franciscanii sînt de partea spaniolilor. Dumnezeu să mă ierte dacă gîndesc cu păcat — murmură Las Casas — dar franciscanii au indieni repartizați... Și așa se stîrnește un nor de predici odată cu vociferările

vătafilor. Santo Domingo e un centru de educație fizică și de exerciții spirituale.

Guvernatorul nu vrea scandal nici dezordine. A venit pentru ca totul să meargă pe roate. Vede ceea ce se petrece și gîndește : cel mai bine e să începi cu capul. Oferă o serbare în cinstea reginei Anacoana — cea cu dansul *areytos* și cu legănările — și a șefilor ei de trib. Se va organiza, în fața palatului reginei, o mare petrecere la modul spaniol, la care cavalerii vor lupta în turnir. Mare entuziasm la indieni. Regina și șefii ei de trib, vopsiți în roșu și negru, se pregătesc să asiste la plăcutul turnir. Spaniolii așteaptă doar semnalul guvernatorului. Saluturi, surisuri, frumoase cabrări ale cailor. Ovando își duce mîna la piept, deasupra crucii de Calatrava. Acesta e semnalul. Cavalerii spanioli se năpustesc în palat, îi înjunghie pe toți șefii de trib, își rezervă doar pe Anacaoana. Pentru a o cinsti mai bine, o spînzură în piață. „Pedeapsa a fost atît de îngrozitoare pentru indieni, încît, începînd de atunci, și-au plecat capul. Și în amintirea celor întîmplate guvernatorul a fundat o așezare pe care a numit-o Santa Maria de la Vera Paz”¹. Spune cronicarul Oviedo : Guvernatorul era „foarte cu-cernic și bun creștin, tare milostiv și darnic cu săracii, blînd și vorbind frumos cu toți. I-a ocrotit mult pe indieni și pe creștinii : s-a purtat ca un părinte cu toți și pe toți îi învăța cum se cuvine să trăiască : cavalier plin de credință și om cu multă prudență, a făcut ca pe acel pămînt să fie multă pace și liniște“.

Sînt lucruri care se întîmplă. Nu pot să se adune laolaltă indieni și albi, șerbi și seniori și sclavi din Africa, într-o societate nouă, fără să se iște încăerări. Numărul indienilor descrește, dar alții proaspeți sînt aduși

¹ Santa Maria a Adevăratei Păci (n.t.).

din Lucayas. Cu fiecare zi orașul e tot mai arătos. În fața lui curge râul frumos, pe care pătrund corăbiile din Spania, cu pulbere, usturoi și undelemn și pleacă încărcate cu zahăr, aur și perle. Se indignează uneori regele de vestile pe care i le duc dominicanii, dar întotdeauna îi revine bucuria când primește lingouri de aur și mărci de perle. Cît despre mine, insula nu e prea bogată, dar mașina servituții face ca aurul să fie scos cu violență. Vistiernicul din Santo Domingo se îmbogățește într-atît încît își pierde capul : într-o zi, la un banchet, pune în solnițe în loc de sare pulbere de aur. Cu asta chiar și fruntea cea mai încrețită se luminează.

Sosește acum o flotă mai mare. Corăbiile aduc ceva mai important : un Vicerege. În cele din urmă, don Diego Columb a izbutit să i se încredințeze această guvernare. Soția lui e doña María de Toledo, dintr-o familie de granzi ai Spaniei. Și doña María sosește ca o adevărată viceregină, cu multe domnișoare de onoare, toate necăsătorite, și cu cărturari. Viceregele are înfățișare aleasă, e înalt și plin de demnitate. Viceregina, activă și cu capul pe umeri. Vor vedea toți acum cum arată o curte : o vor vedea hidalgii și acei *pícaros* veniți din Spania, negrii și indienele care au mai rămas pentru a dansa și a cînta *areytos*. La început, viceregii se instalează în fortăreață, dar apoi își construiesc „palat”. De data aceasta, palat adevărat : patru secole vor trece peste pietrele lui și pietrele vor rămîne acolo, adevărînd-o. Cine l-a văzut îl zugrăvește pentru ca regele să știe cum e : „Casa este într-atît de frumoasă, încît eu nu știu în Spania să fie familie de viță nobilă care să aibă una asemenea, toată din piatră și cu încăperi foarte bune și multe și cu priveliște frumoasă peste măsură asupra mării și pămîntului. Majestatea voastră ar putea să locuiască în ea întocmai ca într-una dintre cele mai alese case din Castilia”.

Nu putea fi altfel. Fiul celui care descoperise acest pământ respiră, în sfârșit, se vede onorat, se simte puternic ca un rege. Este copia în miniatură a suveranului Castiliei și Aragonului. Viceregina le căsătorește pe rînd pe tinerele pe care le-a adus cu ea cu cei mai bogați dintre *encomenderos*¹. Sînt primii arbuști genealogici pe care ea însăși îi seamănă, îi udă, îi curăță și îi privește crescîndu-i cu viu entuziasm matern. Viceregele are pămînturi, sclavi, instalații de zahăr; vede curgînd mierea din trestie asemeni primului sirop din viața sa.

Don Diego e un om hotărît, știe ce vrea, îi ține în frîu pe dușmanii săi. Nu poate suporta ca cineva, în afară de el, fiul tatălui său, să facă vreo descoperire fără încuviințarea lui. Odată, în Castilia, l-a atacat chiar pe *Ferdinand de Magellan*, care, în numele regelui, își pregătea flota. Acum, la *Santo Domingo*, trufia sa e și mai mare. Regele vede cum crește insolența celui pe care, în copilărie, l-a avut la curte ca paj. Într-o bună zi se vede obligat să-l tragă de urechi: „Mult mă miră — îi scrie — că domnia-ta te simți jignit fiindcă, în problemele de guvernare, îți scriu domniei tale la un loc cu ofițerii, căci toți pe care eu i-am văzut în funcția de guvernator obișnuiesc să se bucure cînd au pe cineva care să-i sfătuiască. Știi foarte bine că atunci cînd regina — odihnească-se în pace — și cu mine am trimis ca guvernator al acelei insule pe comendadorul *Ovando*, din cauza lipsei de grijă de care a dat dovadă tatăl domniei-tale în funcția pe care acum o deții, insula era răzvrătită, pierdută, fără nici un folos. Mult te rog și îți recomand ca de acum înainte să faci în așa fel încît să nu mai fie nevoie să-ți scriu scrisori ca aceasta...”

1

¹ *Encomendero*, persoană căreia i se atribuie o *encomienda*, o proprietate cu indieni care efectuau muncile (n.t.).

Sub mîna aspră a noilor stăpîni pacea se consolidează. Ceea ce făcuse guvernatorul Ovando nu putea fi mai bine calculat : corpul reginei Anacaona, legănîndu-se în aer, i-a făcut pe indieni să-și plece capul. Dacă uneori se ascund în păduri, cîinii îi scot făcuți bucăți. Acum însă i se întîmplă ceva nou lui *Don Diego Columb* : răzvrătirea negrilor, care începe cu cei douăzeci de sclavi de pe plantația sa de trestie de zahăr. În a doua zi de Crăciun, zi de speranță și de visare, acești negri fug ca să se înțeleagă în taină cu cei de pe plantațiile învecinate. Deși e foarte devreme în lume pentru ca să se gîndească la libertate, ei încearcă. Merg din plantație în plantație, cu cîntec de război. Primii creștini care le ies în cale cad în încăierare. Cînd află de aceasta, *Don Diego*, se urcă pe cal și pornește cu toți cavalerii și hidalgii. Pare o vînătoare de mistreți. Cîini adulmecă, latră, își mișcă coada. Caii se cabrează și nechează. Și, ca într-o stampă englezească, viceregina privește tabloul plecării cu dulcea satisfacție a stăpînirii. Indienii privesc și tac. Negrii cutreieră pădurile.

Au omorît nouă creștini. Au atacat cirezile lui Melchior de Castro. Au spus că vor trece prin ascuțișul cuțitelor pe toți albi din satul Azú. *Don Diego* și cavalerii săi ar vrea să aibă caii aripi ca să zboare să pedepsească mai repede asemenea insolență. Melchior de Castro nu se mai poate stăpîni. Îi clocotește sîngele în cap și în piept parcă i-ar mugi toate vacile din cireadă. I-o ia înainte lui *don Diego*. Organizează și dă lupta. Ovideo o povestește într-o pagină care e ca un adevărat goblen, cu cel mai perfect desen medieval :

„În ceasul în care luceafărul dimineții se iveau la orizont, s-au găsit față în față cu negrii. Au hotărît să isprăvească cu ei, și-au îmbrățișat scuturile ; au apucat lăncile de luptă și, invocîndu-l pe Dumnezeu și pe apostolul Iacob, toți doisprezece călări, formînd un escadron, puțini la număr, dar bărbați viteji, șea lîngă șea, cu fri-

iele întinse, au trecut prin mijlocul acelor negri care îi aşteptau cu mult curaj ca să reziste atacului creştinilor ; cavalerii însă le-au rupt rîndurile şi au trecut peste ei. În această primă întîlnire au căzut cîţiva sclavi, dar cei rămaşi au continuat să se adune, azvîrlind multe pietre şi bîte şi darde şi, huiduind şi mai tare, aşteptau cel de al doilea atac al cavalerilor creştini. Acesta nu a întîrziat, căci cu toată rezistenţa pe care o opuneau, aruncînd multe birne aprinse, au năvălit apoi cei călări asupra lor, cu aceeaşi chemare a apostolului Iacob şi, lovindu-i cu mult curaj, au rupt din nou rîndurile răzvrătiţilor, trecînd prin mijlocul lor ; negrii, văzîndu-se despărţiţi unii de alţii atît de neaşteptat şi cu atîta hotărîre de atît de puţini şi atît de curajoşi cavaleri, loviţi şi înfrinţi, n-au mai îndrăznit să aştepte al treilea atac, care tocmai se pregătea. Şi-au întors spatele, puşi pe fugă, printre stînci prăpăstioase care se găseau aproape de locul unde se petrecu înfrîngerea, şi rămaseră cîmpul şi izbînda creştinilor, zăcînd morţi acolo şase negri şi răniţi alţi mulţi ; şi numitului Melchior de Castro îi străpunseră braţul stîng cu o prăjină. Şi învingătorii zăboviră acolo în cîmp pînă se luminează de ziuă, căci cum era noapte şi foarte întuneric şi pămîntul aspru şi cu copaci pe alocuri, nu au putut să-i vadă pe cei ce fugeau“.

Viceregele a fost satisfăcut. Cavalerii lui urmăresc prin păduri şi rîpe pe cei învinşi în ajun. Cad pe rînd unul cîte unul şi din loc în loc rămîn semănaţi pe drum în nenumărate spînzurători. *Don Diego* se întoarce în oraş. *Doña María de Toledo* îl strînge în puternicile ei braţe. Cavalerii îşi mîngîie bărbile negre. Acest vicerege — notează cronicarul — şi-a îndeplinit prea bine datoria faţă de Dumnezeu şi de majestăţile lor : au fost pedepsiţi negrii răzvrătiţi şi ceilalţi au fost înspăimîntaţi şi avertizaţi.

Nu trece multă vreme și sosesc la Santo Domingo, cu multe puteri, călugării jeronimi. Cum în Spania poruncește când Fernando, când Filip¹, apoi Cardinalul Cisneros, imediat după aceea Carol Quintul și întotdeauna vreun ministru, mai puternic decât regele însuși, prin Santo Domingo defilează oameni cât se poate de diferiți. Un guvernator care sosește e un dușman care a triumfat față de guvernatorul anterior și un semn că la curtea regală s-a schimbat vîntul, vînt care în Antile se preface în uragan. Acum, *fray* Bartolomé de las Casas, cu îmbelșugată elocuțiune, cu nestăvilită pasiune și cu zugrăvirea atît de duioasă a nefericiților indieni înjunghiați, obține să fie trimiși călugări jeronimi și să se redacteze în Castilia un proiect de republică ideală, o Utopie, din care mai tîrziu se vor inspira iezuiții pentru statul comunist din Paraguay. Călugării vin cu instrucții de a face un recensămînt general al indienilor și de a-i grupa în sate de trei sute de suflete, care se vor funda acolo unde sînt ape limpezi, păduri bogate, pășuni mănoase. Fiecare familie va avea casă mare, pămînt pentru a semăna manioc și porumb, douăsprezece găini și un cocoș. Va exista în fiecare sat biserică, spital, casă pentru șeful indian. Se va face astfel ca toți să umble îmbrăcați, să doarmă în paturi și să nu mănînce pe jos. Fiecare să fie mulțumit avînd nevasta lui. Fiecare sat va avea bunuri comunale, izlazuri unde să pască vitele și zece sau douăsprezece iepe, cincizeci de vaci, cinci sute de porci și o sută de scroafe. Indienii să meargă la biserică și să se așeze în ordine, bărbații de-o parte și femeile de alta.

Nu există nimic mai frumos și mai edificator decât să faci o republică pe hîrtie. Și pe hîrtie rămîne.

În pofida tuturor violențelor și contradansurilor, la douăzeci și cinci de ani de la venirea spaniolilor, insula

¹ Filip cel Frumos (n.t.).

este o altă insulă. Totul, pînă și peisajul, s-a schimbat, indienii au cunoscut caii, fierul, pulberea, călugării, limba castiliană, numele lui Isus Cristos, sticla, catifeaua, clopoțeli, spînzurătorile, caravelele, porcii, găinile, măgarii, catircele, zahărul, vinul, grîul, pe negrii din Africa, pe oamenii cu barbă, pantofii, hîrtia, scrisorile sau, așa cum cred ei, niște foi albe care vorbesc la ureche. Copiii încep să vorbească o limbă pe care mai înainte nu o auziseră. Cîmpurile se acoperă de trestie de zahăr, în mine se lucrează. Unde mai înainte fusese o pădure acum se aude zgomotul primitivelor instalații de fabricarea zahărului. Nici o altă generație nu a asistat la schimbări atît de radicale și de violente. Șefii indieni au pierit în spînzurători. S-a ridicat un oraș de piatră. A sosit un vicerege. Și tîmplari, și croitori, și cizmari. S-a auzit clopotul care cheamă la liturghie. Și hidalgi, cu semeața lor vitejie, au fost văzuți ingenuchiind și plecîndu-și fruntea în fața tăcutei înălțări a ostiei. Pentru indieni insula e o nouă lume. Mai nouă pentru ei decît chiar pentru spanioli. Cei care supraviețuiesc acestui șoc și propriei lor perplexități văd cum însăși pielea lor își schimbă culoare, iar indienele, cum din sîngele lor și cel al celor de curînd veniți începe să se umfle o vîină misterioasă care, în cele din urmă, se subțiază în note de duioșie atunci cînd încep să plîngă, în cuiburi de paie, primii mețiși.

Spaniolii, de asemenea, încep să cunoască tot felul de lucruri. Turta de manioc, porumbul, *chicha*, tutunul, plăgile noii boli, hamacurile, canoele, săgețile, bancurile de scoici cu perle, războaiele, crocodilii, mările, pădurile în care fiecare copac e deosebit de cei din Spania, unde fiecare pasăre cîntă un cîntec nou, fiecare revărsat de zori descoperă un munte necunoscut, fiecare luptă o experiență mai strălucitoare decît aurul pe care înainte nu-l văzuseră niciodată și care acum îl cîntăresc în căușul mîinilor lor tremurătoare.

IV

PACIFICUL, LUCRURI DESCOPERITE DE OAMENII DIN POPOR

*„Salută Marea Australă și aduse prinos
de mulțumire lui Dumnezeu și tuturor
sfinților din cer, care îi acordaseră grația
unei birunițe atît de mari lui, care nu
era un om foarte luminat, nici cărturar,
nici de viață nobilă.“*

PIETRO MARTIRE D'ANGHIERA

Iată, aici sînt insulele. În fața lor, Pămîntul Ferm, care nu e altceva decît o linie a coastei. Continentul nu există : e un presentiment. Mexic și Perú — cu orașe de piatră și regi înveșmîntați în aur — și lanțul verde al Anzilor cu cununile lor de zăpadă, și Orinocul, Amazoanele, Parană și Potosí, cu măruntaiele lui de argint, și Muzo, cu vîele sale de smarald, sînt rîuri și munți, orașe, mine, figuri de regi, care nu sînt cunoscute, ci doar imaginate. Castele plăsmuite pe nisip, care se înalță în Santo Domingo din hamacuri, la ceasul siestei, sub aerul cald al tropicului.

Profilul Lumii Noi îl vor desena, cu lovituri îndrăznețe, cei ce cunosc mai puțin geografia. Coasta perlelor a fost explorată de Alonso Niño și Cristóbal Guerra cu o singură corabie ; rîul Amazoanelor e descoperit de Vicente Yánez Pinzón, cu patru vase ; cu două, Diego

de Lepe pornește către sud și merge mai departe decât oricare altul. Acești oameni întreprinzători se ridică fie din mulțimea de marinari, fie din masa țăranilor, care niciodată mai înainte nu văzuseră nici măcar schița vreunei corăbii. Nu i-a ajutat nici învățătura, nici favoarea regilor, nici banii : părinții Americii noastre sînt fii nimănui. Și, totuși, America e fiica unor oameni de înaltă statură cum puțini pot fi văzuți în analele lumii.

Într-una din acele călătorii, Columb explorase coastele Guayanei și Venezuelei pînă unde a încetat semnul perlelor. Într-altă călătorie a văzut America Centrală pînă la Veragua, unde a găsit pentru prima dată aur pe Pămîntul Ferm. Acum trebuie să fie unite aceste două puncte ale hărții și să se exploreze o bucată de pămînt pe care imaginația castilienilor o vede suspendată de o broșă de perle și de niște coliere de aur. Arabii, în *O mie și una de Nopti* nu au visat povești mai frumoase.

Într-o mahala din Sevilla trăiește un grămătic care nu mai poate să scrie cînd aude despre toate minunățiile astea ; pana nu-i mai dă ascultare. El trebuie să plece să cucerească coasta aceasta. Se numește Rodrigo de Bastidas. Își prinde de cingătoare, împreună cu spada, cornul cu cerneală și invită la descoperiri. Datorită înclinării naturale pe care o au spaniolii de a face lucruri nemaipomenite, nu lipsesc cei care să-l urmeze, și cele două nave ale grămăticului se umplu de oameni. De data aceasta cavalerul cernelii nu va scrie : va face istorie. Și o face. Explorează întreaga bucată de coastă pe care n-a explorat-o Columb. Această bucată de pămînt — așa sînt toate în lumea aceasta — ajunge să fie singurul lucru pe care America îl consacră memoriei Amiralului ; se va numi Columbia.

Cum se întîmplă de obicei, corăbiile grămăticului se fac bucăți și naufragiații ajung printr-o minune la Santo Domingo. Bastidas a văzut însă aurul. Constituie un mister și o ispravă vijelioasă pe care toți o cunosc și

despre care se vorbește în șoaptă în grupările ce trăncănesc : în pofida naufragiului, Bastidas a venit cu două lăzi pline de aur. Cineva de pe vapor o spune, altul l-a văzut, un al treilea l-a pipăit cu mâinile lui. Mare noroc a avut acest om, amestecat în această legendă, că a izbutit să iasă din închisoarea în care, așa cum e de rigoare, guvernatorul îi pregătește niște lanțuri. Între timp, însă, poporul se îndeletnicește cu plănuirea și chiar cu înfăptuirea expediției. Darién, pământul lui Bastidas, e acum un cuvânt care ispitește sufletul. Urmează patru sau cinci ani de căutări și sondaje care duc la convingerea tuturor că cel care va ajunge să guverneze aceste regiuni va avea în mâinile lui cheia descoperirilor. Căci Darién nu este aurul din lăzile lui Bastidas ; este drumul către marile cuceriri din America.

Darién se află pe vârful unde se unesc America Centrală și cea de Sud. Încă din prima zi, oamenii aceștia simpli văd aici punctul crucial al lumii care se naște. Tot așa acum, ca și patru secole mai târziu, cine strânge în pumnul lui acest nod de pământ va avea în lume însemnată stăpânire. Pentru moment nu e altceva decât adăpost pentru tigri, țințari și indieni săgetători. Golful Urabá ar servi ca refugiu pentru nave, însă coastele sale — păduri și mlaștini — constituie un refugiu atât de precar pentru om, încât indienii locuiesc în colibe aeriene ; sprijinite pe coroanele copacilor, ele par niște cuiburi enorme. Dedesubt rămân mlaștinile olocotitoare de năpârci. Femei, copii, bătrâni se cațără ca maimuțele pe lungi scări de liane. Deși n-ar părea, acesta este Pământul Ferm și acolo vor trebui să fundeze spaniolii primele orașe. O-menește, e o prostie. Geografic, o izbîndă deplină.

Care dintre ei cred că vor fi guvernatori ? În nopțile luminoase din Santo Domingo, indivizi foarte deosebiți discută probleme : iată pe Juan de la Cosa, cosmograf, care i-a însoțit pe Columb și pe Bastidas și mai târziu s-a pornit pe mare pe cont propriu ; este dintre puținii care

se pricep la vele, numele lui și-l vor aminti secolele, pentru că a întocmit prima hartă a Lumii Noi. Îi e prieten fiorosul Francisco Pizarro, care în copilărie nu a făcut altceva decît să păzească porci, în mijlocul cărora se născuse ; a fugit în America pentru că odată îi scăpa-seră murdarele animale și a considerat că e mai ușor să traversese marea decît să se descurce cu stăpînul ciur-dei. Altul este Hernán Cortés ; în Spania făcuse pe *don* Juan-ul, lăsînd în urma lui o diră de *romances* dramatice ; pentru acest motiv a fost cunoscut acolo ca un adevărat conchistador, deși nu pămînturi cucerise. Se află și Enciso, avocațel care în insulă se îmbogățește cu profesiunea sa ; aici toată lumea joacă, suduie, face datorii și procese, iar pentru un avocațel bun de gură nu există în toată Spania un loc atît de prielnic ca Santo Domingo. Pe deasupra, Enciso are și pretenții de scriitor ; va lăsa o carte.

Poate însă că dintre toate aceste remarcabile figuri, cu antecedente atît de ilustre, nimeni nu se poate asemui cu Alonso de Ojeda și Diego de Nicuesa. Ojeda e bine cunoscut pentru că el este acela care a introdus excelen-tul obicei de a le tăia indienilor urechile și nasul pentru a-i învăța cît de urît este să iei ceea ce nu e al tău, fără vrerea noului stăpîn. Regina Isabel a ținut mult la el, mai întîi pentru că l-a considerat mare echilibrist și om plin de talent. Mic de statură, cu o forță frumoasă, cu ochi mari, e una din acele flori ale poporului spaniol care înveselesc o mahala și cuceresc o curte. Cînd regina s-a urcat în turnul catedralei din Sevilla — povestește Las Casas — de unde, privind în jos, oamenii îi apăreau ca niște pitici, Ojeda a înaintat pe birna care iese douăzeci de picioare în afara turnului, a măsurat-o cu pași repezi, ca și cum ar fi alergat pe un pavaj cu dale, la capătul birnei a ridicat un picior în gol, s-a răsucit și, cu aceeași grabă, s-a întors în turn. Regina a rămas încîntată. Cel mai grav lucru al lui Ojeda, și care l-a fă-

cut să câștige și mai mult afecțiunea reginei, a fost o ispravă de acrobație combinată cu ingeniozitate, pe care a săvârșit-o la Santo Domingo. Într-o zi s-a dus să-l viziteze pe șeful indian, cu intenția ascunsă de a-l prinde ; l-a invitat, cu dulci cuvinte, să se scalde împreună în râu unde îi va arăta giuvaierele pe care în Europa le poartă regii ca brățară. Erau niște cătușe pe care i le-a pus naivului indian și, când i-a prins mâna cu ele, l-a dus, pe crupa calului său, la închisoare. A fost una din isprăvile care i-au plăcut și au făcut-o să rîdă cel mai mult pe regină. Pe șeful indian l-au spînzurat.

Diego de Nicuesa face o bună pereche cu Ojeda. Ca și acesta, e de statură potrivită, dar atît de agil și curajos încît, la turnirul cu lănci, rupe oasele adversarilor cu loviturile de lance pe care le dă în scuturile acestora. În insulă, stîrnește admirația indienilor și chiar și a spaniolilor prin minunățiile de circ pe care le face pe iapa sa andaluză. A fost curtean și ceea ce a aclamat mai mult la el curtea au fost serenadele ; secole întregi a fost amintit ca „mare cîntăreț de lăută“.

După cum se vede, misiunea de a termina descoperirea și cucerirea Lumii Noi stă în mîinile acestui minuscul grup, format dintr-un muzicant, un echilibrist, un cosmograf, un avocățel, un păzitor de porci, un *don Juan* și a altora de aceeași teapă, care se nutresc cu turte de manioc și cu speranțe. În Spania se vîntură alte probleme : ridicurile pe care la o cină le consumă regina Germaine împreună cu veselele sale prietene și care costă atîția *maravedis* încît le scandalizează pe cumetre ; moartea — nu îndeajuns de slăvită — a tînărului Filip cel Frumos : unii spun că sfîrșitul i s-ar fi tras pentru că a băut un pahar de apă fiind încălzit, alții că ar fi fost pricinuită de o indigestie ; revenirea ca regent al Castiliei a lui *don Fernando* pentru a cîrmui în numele

fiicei sale, *doña Juana* cea Nebună, toate acestea îi descumpănesc pe oportuniștii din palat. Etcetera. După cum este știut, adevăratul Consiliu al Indiilor este cel al acestor refugiați din Santo Domingo, iar conchista, mai degrabă decât Spania, o face America; mai degrabă decât regele, poporul. America poporului e cea care începe să apară în Marea Caraibelor. Regele se limitează la a da aprobarea finală. Acum când trebuie să aleagă un guvernator pentru provincia Darién, pe care a descoperit-o grămăticul din Sevilla, regele împarte guvernarea între echilibrist și muzicant: între Alonso Ojeda și Diego de Nicuesa, și astfel, dintr-un mic infern verde, regele Spaniei scoate două guvernări. Cele pe care i le impun aventurierii.

Ojeda pleacă primul cu corăbiile sale. Pleacă cu el cosmograful și păzitorul de porci; apoi avocatul și nu se știe câți alții mai necunoscuți și mai obscuri. Mai târziu, împreună cu restul oamenilor, pleacă Nicuesa. Primul oraș care este fundat e simbolic: se numește San Sebastián. Întemeindu-l, Ojeda se gîndește la imaginea sfîntului care a suferit martirajul de a fi străpuns de săgeți. La prima înfruntare a lui Ojeda cu indienii, aceștia îi omoară, în acest fel, pe cîțiva spanioli, printre ei pe cosmograful Juan de la Cosa, care rămîne cu mai multe vîrfuri de săgeată împlîntate decât un porc-ghimpos.

Bravul Ojeda vede cum foamea, febra și indienii îi devorează colonia. Se spune că atunci cînd s-a întîlnit cu Nicuesa a izbucnit în plîns. Într-o zi i-au străpuns piciorul cu o săgeată. A chemat pe felcer și i-a poruncit să-i ardă rana cu fier înroșit. Felcerul ezita. Ojeda i-a strigat: Or îmi dai imediat ascultare, or ți se pregătește spînzurătoarea. Un miros ușor de carne arsă și guvernatorul rămîne șchiop, dar în viață. Oamenii nu

mai rezistă foamei. Enciso, avocatul, întârzie să sosească cu ajutoare din Santo Domingo. Ojeda hotărăște să lase colonia în miinile lui Francisco Pizarro, păzitorul de porci, și să plece el însuși să caute sprijin la Santo Domingo. Este pentru ultima oară că-l vedem. Ajunge atât de ruinat în oraș încât intră în ordinul franciscanilor și moare fără nici o lețcaie în buzunar. Când își pleacă capul slăbit, pare un om bun. Cu piciorul său șchiop și cu fața ca de ceară, e departe de a aminti pe veselul echilibrist din Sevilla, care își răsucea piciorul în aer din înaltul Giraldei.

În timp ce Ojeda se pregătește în Santo Domingo pentru călătoria sa pe celălalt tărîm, oamenii pe care îi lăsase la San Sebastian hotărăsc să părăsească așezarea și pleacă să ridice alt oraș în altă parte. Au drept conducător nominal pe Enciso, care, în cele din urmă, adusesese ajutoare. Aleg partea cealaltă a golfului și noul oraș va fi numit Santa María la Antigua din Darién, căci Enciso, care fusese pe punctul de a naufragia, făgăduise solemn această ofrandă Sfintei Maria la Antigua, la San Sebastián cresc — pe străzi, în piață — ierburi, iar pomii dau lăstari.

Soldații își fac bilanțul. Își dau clar seama că aici nu comandă nimeni, dacă nu comandă ei înșiși : poporul, oamenii de rînd. Ojeda e mort. Regele nu a numit pe nimeni. Pe Enciso, pentru că e avocatul, nu-l iau în seamă. Pizarro pare încă păzitorul de porci din Extremadura. Trebuie numit un căpitan dintre oamenii de rînd. Cine poate fi ? Răspunsul e unanim : să fie Vasco Núñez de Balboa !

De unde a ieșit acest Balboa ? Balboa este un perfect necunoscut. Nu e nici măcar muzicant sau echilibrist. Cu atât mai puțin cosmograf sau avocatul. În ceea ce

privește apariția lui în istoria Americii se vor forma două mari școli de academicieni, care vor discuta cu lăudabilă aprindere : vor spune unii că a apărut ieșind dintr-un butoi, alții, că s-a ivit din cutele unei pinze. Asta nu mai e echilibristică ; e scamatorie. Lucrurile s-au întîmplat astfel :

Între oamenii care la Santo Domingo și-au pierdut pină și cămașa — la joc — se găsea Balboa. Venise cam cu zece ani în urmă în America, după ce în Spania fusese servitorul surdului Portocarrero, și în Santo Domingo, ca și în patrie, era un datornic încolțit de creditori din toate părțile ; zadarnic se gîdea să se înroleze în expediții, căci avea insula drept închisoare. El știa însă de Pămîntul Ferm și de bogățiile lui, pentru că le văzuse cînd venise din Spania cu Bastidas și, punîndu-și speranța în acest pămînt ferm, a hotărît să facă saltul cel mai îndrăzneț : să fugă ascuns în corabia care prezenta cel mai mare pericol, în nava avocatului, a clănțăului Enciso, care își ridica pinzele spre Darién. Aici își încep istoricii frumoasa lor luptă, unii străduindu-se să-l scoată dintr-un butoi iar alții din cutele unei pinze. Cele două operații sînt complicate pentru că, pe deasupra, Balboa nu venea singur : își luase cu el, cîinele. Niciodată în academii nu se va cunoaște o comedie mai pasionantă. Fapt e că atunci cînd vasul se află în largul mării și Balboa apare pe puntea vasului, minia avocățelului nu cunoaște margini. Se gîndește să acosteze în oricare din insule și să-l lase acolo : n-au decît să-l devore caraibii. Cu procesele — prietene Balboa — nu e de glumă ! Membrii echipajului, însă, care sînt de acelaș soi ca cel apărut pe punte, îl domolesc pe avocat, iar cînd corabia ajunge la coastă, oricine poate vedea că cel care comandă nu mai e Enciso, ci Balboa. Balboa e cel care sugerează să se întemeieze Antigua acolo unde o va funda Enciso. El e cel care vorbește cu oamenii de rînd ca să-i facă să-l numească căpitan. El este cel care, primul, pune

mîna pe topor ca să deschidă drum prin pădure, îngrijește pe soldatul bolnav, propune pe unde să se pătrundă pentru a-i supune pe indieni și a pune mîna pe aur și porumb. Sugerează ca aurul să fie împărțit între cei care îl cîștigă cu sudoarea frunții lor și nu să ajungă în mîinile leneșe a celor care trăiesc înșirînd slove în jilturile lor din Antigua. Cînd se așteaptă mai puțin, Balboa se ridică deasupra tuturor. Cosmograful și echilibristul muriseră; pe muzicantul care are pretenția să țină în mîinile lui cele două guvernări, Balboa îl imbarcă pe o corabie putredă care se desface în bucăți pe mare: îl înghit rechinii; pe avocatul îl bagă la închisoare, declarîndu-l conspirator și, ca să nu-l spînzure, îl judecă și-l trimite la Santo Domingo; îl păstrează numai pe păzitorul de porci, pe care îl face căpitan. Adevărul este că singurul om care izbuteste să facă o colonie din aceste două guvernăminte, unde nu domneau decît foametea, moartea și caznele, este căpitanul din popor, *don Vasco Núñez de Balboa*.

În vreme ce se petrec aceste lucruri, la Santo Domingo guvernează *Diego Columb*. Lui nu i se pare lucru rău ca Balboa să continue să guverneze, și-i confirmă căpitănia. Regele, căruia Balboa începe să-i trimeată scrisori, confirmă și el hotărîrea lui *don Diego*. Și Balboa nu doarme. Toată lumea — spune — trebuie să-l respecte pe căpitanul din popor. Un preot — propriul său confesor — nu-și scoate baretă preotească pentru a-l saluta; plătește greșeala cu închisoare; cîțiva clănțai conspiră împotriva lui; îi bagă într-o cușcă. Încheie alianțe cu triburile de băștinași. Îi obligă pe indieni să semene porumb pentru soldații lui. Pune mîna pe ceva aur, ici și colo. Își ia ibovnică pe o tînără, fiica unui șef indian, în semn de alianță și de prietenie; e o fată foarte atrăgătoare care se îndrăgostește de el cu sălbăticia unei indiene pătimașe. Balboa începe să aibă prieteni atît printre albi cît și printre cei de culoarea papagalului

deschis. Cînd un trib indian îi întinde o cursă, o indiană îndrăgostită îl anunță, și datorită ei, colonia e salvată. Fiul unui șef indian, care i-a văzut pe spanioli certîndu-se pentru împărțirea aurului, îi spune lui Balboa : „Nu înțeleg aceste încăierări pentru ceva pe care toți pot să-l aibă ; dacă rîvniți atît aurul, de ce nu treceți dincolo de acești munți, unde găsiți cît aur vreți și unde se află cealaltă mare, cu mulțimi de oameni bogați și prosperi ?“

Balboa nu are nevoie decît de aceste cuvinte pentru ca să descopere Oceanul Pacific. Imediat trimite regelui o scrisoare exaltată, în care informațiile indianului sînt brodate pe urzeala iluziilor sale. Este unul dintre cele mai frumoase documente ale acelor zile. Dumnezeu i-a îngăduit să fie el, Balboa, un om de rînd, cel care să descopere acele minunate țări ; inima lui se umple de recunoștință și bucurie. El știe însă prea bine că pe cel care se scoală devreme Dumnezeu îl ajută : el nu va fi dintre acei guvernatori care rezolvă treburile rămînînd în pat. A fost și va fi primul în luptă, cel care va înainta prin păduri și mlaștini, cot la cot cu soldații săi. Să vorbim însă de aur — spune. Există șefi de trib cărora indienii le duc aurul în coșuri mari, purtate pe spate ; în Davaive îl culeg în două feluri : unul, așteptînd să crească rîurile ; după ce ele descresc, se pescuiesc grăunțele, printre pietre, mari cît niște portocale, cît pumnul unui bărbat. Altul, dînd foc pădurii. După ce trece focul, nu faci decît să aduni pepitele de aur. Există șefi indieni care schimbă pepitele de aur pe copii ; acestor indieni le place mult carnea de copil și-i prepară pe aceștia ca pe niște purcei de lapte afumați. Într-o așezare a unui astfel de șef indian muncesc o sută de oameni. Există locuri unde aurul e adunat în grămezi, ca porumbul... Balboa anunță apoi cealaltă mare, care nu e zbuciumată ca Marea Caraibelor, ci strălucitoare, adîncă și liniștită. În insulele ei se pescuiesc perlele cele mai mari. Corăbii ale altor regate îi brăzdează apele. Dacă re-

gele mă împuternicește și îmi trimite o mie de oameni, voi descoperi toate acestea. O mie de oameni din Santo Domingo — avertizează — pentru că cei din Castilia nu sînt buni la așa ceva : nu sînt învățați cu clima ; aici Balboa rostește primul cuvînt al unui spaniol care se simte american împotriva celui care nu cunoaște decît lucrurile din peninsulă. Balboa, în embrion, are spiritul de independență al Americii. Ca garanție a întreprinderii sale, oferă singurul lucru pe care îl poate oferi și pe care-l are cu adevărat : capul său.

Un amănunt final și grăitor : „Alteța-voastră să poruncească să nu vină nici un *avocat* chițibușar pe aceste pămînturi, sub grea pedeapsă, căci nu s-a perindat nici unul pe aici care să nu fi fost dracul gol și să nu ducă o viață drăcească, căci oamenii aștia nu sînt numai răi, ci fac și îndeamnă să se facă mii de procese și nelegiuri...”

Cu scrisoarea acesta toți, pînă și regele, își pierd capul ! Acolo se află aurul și marea. Știrea zboară mai întîi prin Española, apoi prin întreaga Castilie. Oamenii sînt invitați să pescuiască aur. Regele înțelege acum totul foarte limpede : preaabilul Diego Columb nu a sprijinit nici pe Ojeda, nici pe Nicuesa, pentru ca nimeni, în afară de el, fiul tatălui său, să nu cucerească Pămîntul Ferm și marea care duce în Orient, la Cipango. A avut dreptate regele cînd i-a scris o scrisoare, pentru a-l pune la locul ce i se cuvenea : „Și ca să mă slujiți, să nu dați ocazia, de acum înainte, ca cineva să poată spune că nu mai îndepliniți porunciile mele, căci vă dați seama cît de rău e acest lucru și cît de neplăcută ar fi îndreptarea lui...”

Don Fernando, preacatolicul, crede că acum poate organiza o expediție care să lase în umbră pe cele ale răposatei sale soții, regina Isabel. Sub regența sa urmează să se descopere cealaltă jumătate a portocalei lumii. Nu mai vorbește de Darién, nici de Urabá — cu-

vinte care nu spun nimic — ci de „Castilia de Aur“. Aşa începe s-o numească în scrisorile lui. Şi, evident — lucru foarte omenesc — regele Fernando, ca rege bun, începe prin a-i da lui Balboa o lovitură de pumnal în spate, încredinţând guvernarea unuia dintre curtenii săi, pentru ca întreaga glorie să rămână prietenilor lui. Atita mai lipsea ca un căpitan din popor să descopere cealaltă mare. Dimpotrivă, noul guvernator are în buzunar ordine foarte clare ca imediat ce va pune piciorul pe Pământul Ferm să bage în închisoare pe Balboa şi „trimiteţi-l arestat la Curtea noastră...“

Nostim lucru e să-l vezi pe regele Fernando, cu înținerirea sîngelui pe care i-a adus-o tînăra regină Germaine, grăbind lucrurile, discutînd cu cei de la Casa de Contratación¹, pentru că acestora li se pare exagerat cinsprezece mii de *arrobas*² de făină şi trei mii de chintale de pesmeţi. Cum e cu putinţă? Nu şi-au dat seama că va fi o expediţie faimoasă? Şi nu ştiu că dacă făina e bine cernută nu se strică? Nu: să se pună de toate, undelemn şi oţet în multe ulcioare şi o mie cinci sute de vedre de vin şi să nu lipsească fasolea şi năutul, iar pentru călătorie, sardelele şi peştele. Fernando vorbeşte cu precizia unui intendent şef şi cu generozitatea unui rege. Aşa sînt descoperirile care se fac de la curte.

Să facem o digresiune. După ce Columb descoperise pămînturile acelea şi s-a imbarcat ca vicerege şi amiral ca să se ducă la palatul său din Española, a fost autorizat să ia cu el trei cearceafuri, patru perne, o saltea subţire, şase prosoape, două ceşti de argint, două căni, o solniţă, 12 linguri, două furculiţe pentru bucătărie; patru tigăi, două mari şi două mici, două cratiţe, o oală mare de aramă şi una mică... Acum, pentru curteanul

¹ *Casa de Contratación de las Indias*, organizaţie, cu sediul în Sevilla, avînd ca atribuţii comerţul cu America şi expediţiile maritime corespunzătoare (n.t.).

² *Arroba*, măsură spaniolă de greutate, egală cu 11,5 kg (n.t.)

care i-a suflat descoperirea lui Balboa, totul e prevăzut din abundență. Lui nu i se va aplica pragmatica care limitează folosirea mătășii și va putea lua cu el tot ceea ce dorește, chiar și brocard, pentru ca indienii să știe „că lucrurile pe care noi poruncim să fie făcute sînt mai somptuoase decît ale lor“. Flota e plină de unelte și mii de lucruri, unele cu destinație precisă, precum 200 de albi de spălat aurul. Pe guvernator îl însoțesc un fiziician, un chirurg, un farmacist și Ruy Díaz, giuvaergiu, expert în perle, diamante, rubine, și în oricare alte pietre prețioase care se vor găsi.

Cine este însă curteanul norocos care va veni ca guvernator ? Omul este fantastic. Nu e nici marinăr, nici muzicant : este în schimb un om foarte abil. Se numește Pedrarias Dávila. Are șaizeci de ani. Nu de mult, din greșeală, l-au dus să-l îngroape. Crezîndu-l mort, l-au priveghiat în minăstirea de călugărițe de la Torrejón și, cînd erau pe punctul să-l bage în mormînt, un servitor, luînd sicriul în brațe, a auzit mișcînd ceva înăuntru. Au scos capacul și Pedrarias a respirat, a deschis ochii. În amintirea acestui miracol, el însuși pune să i se facă, în fiecare an, un recviem pe care-l ascultă din mormîntul său, săpat chiar în biserică. Cînd călătorește își ia întotdeauna cu el sicriul, care se găsește în odaia lui de oaspeți. Așa stau lucrurile cu acest bătrîn. În afară de asta, e aspru și agresiv. Galant și curtenitor ; odată, cînd regele Portugaliei i-a oferit două cupe pline de galbeni și de bijuterii, ca învingător în turnire, le-a spus servitorilor : Puneți toate acestea în mîinile doamnelor de onoare ale reginei ca să și le împartă între ele.

N-am putea spune că Pedrarias ar aparține tocmai vechii nobilimi. E nepot al unui evreu convertit, care a ajuns bogat. În culegerea de romane ale familiei se pot întîlni strofe ca aceasta, care i se cîntau bunicului său :

*„Vultur, cruce și castel
de unde le vei fi luat ?*

*Vulturul de San Juan ;
Castelul e din Emaús,
Iar pe cruce pe Isus
L-ai răstignit cînd eram
Eu, pe-acolo, căpitan..."*

Dar nu lucruri de felul acesta îl interesează pe rege acum. Pedrarias are un scut care face cît o sută : soția lui, doña Isabel de Bobadilla, nepoata marchizei de Moya. Lui Fernando i se par veacuri zilele cu care își întîrzie Pedrarias plecarea și care, desigur, nu sînt puține. În sfîrșit, într-o bună zi, se văd pînzele desfășurîndu-se în vînt. Douăzeci și două de corăbii ! Două mii de oameni. Se îmbarcă de toate : vestimente de mătase și brocard, tunuri și culevrine, stindarde și nepoata marchizei, sardele, vedre de vin, pesmeți, sicriul, făina bine cernută, înscrisul pentru întemnițarea lui Balboa, fizicianul, chirurgul, expertul în pietre prețioase, grămăticii... Nici-cînd nu s-a văzut o flotă atît de strălucitoare. Și în frunte, ca mascaronul ei de proră, bătrînul Pedrarias care merge să descopere o nouă mare și țărmurile ei.

Cu cîteva luni înainte, cu nouă canoe și o brigantină, Vasco Núñez de Balboa îmbarcase în Antigua pe cei 190 de spanioli ai săi. Îi urmau o mulțime de indieni. A aflat la timp de Pedrarias și, în timp ce regele și curtea-nul se preocupau de brocard, mătase și pesmeți, el a crezut nimerit să le-o ia înainte și să facă lucrurile așa cum se cuvine.

Acum merg mereu în frunte Núñez de Balboa și Francisco Pizarro, imagine a soldatului necunoscut, care vor înfăptui minunea : să scoată din acel campament de bolnavi nenorociți pe oamenii care să meargă să descopere, mai întii, Oceanul Pacific și, apoi, jumătate din America de Sud. Este prima oară cînd oamenii din popor

iau în mîinile lor o întreprindere atît de vastă și o duc la capăt în felul și în chipul lor. Relatarea care urmează pare un roman.

Debarcă în portul Acla. Aici, Balboa lasă cea mai mare parte din spanioli și indieni să îngrijească corabia, canoele. Pornește mai departe cu puțini oameni. Duc cu ei cîtiva pumni de porumb prăjit și cuțitele : pentru a amăgi foamea și pentru a-și deschide drum prin păduri. Merg atît de încredințați că vor găsi marea, încît nimic nu-i oprește : nici torentul, nici indienii necunoscuți, nici năpîrcile. Niciodată nu s-a auzit căzînd copacii doborîți cu atîta ardoare, credință și putere. Par băieți de douăzeci de ani. Indienii se contaminează de bucuria generală. Mulți mor în marșurile istovitoare ; îi lasă de o parte, fără nici o ceremonie : sînt neajunsurile meseriei. Și merg înainte. Se apropie. Indienii le spun : De pe înălțimile acelei coline se vede marea. Balboa vrea să fie cel dintîi. Toți — sînt 67 — să-l aștepte la poalele dealului : el se urcă singur. Nu se mai aud decît pașii mari ai căpitanului. Ca niște statui, nemișcați, cei 67 îl văd urcînd. Fiecare ramură de arbust pe care o rupe, fiecare piatră pe care o calcă cismele sale, umple liniștea enormă și răsună în suflet cu bătăile inimilor. Aici este ! Marea ! Albastră, profundă, nesfîrșita întindere de ape, pe care abia dacă o încrețește vîntul ! E ora zece dimineăța. Aerul transparent. Un val de dantelă se desenează pe plajele îndepărtate. Balboa cade în genunchi. Ridică mîinile spre cer. Rostește o rugăciune care se înăbușe în propriile lui lacrimi și în strigătele celor 67 de oameni, care, smulși cu violență din tăcerea lor, se aruncă înnebuniți la asaltul unei viziuni albastre. Marea ! Marea ! Marea ! strigă întocmai ca grecii din legendă. Ca și cum ar avea barbarii aceștia albastrul în suflet, în mîini, în cuvinte. Doboară trunchiul unui copac, fac o cruce și cu vîrfurile cuțitelor scriu numele regelui Fernando... Un cleric rostește *Te Deum Laudamus*.

Grămăticul întocmește un act al descoperirii și trece 67 de nume. Acolo vor rămâne toți, pentru nemurire : Baracallo, dulgherul, León, argintarul, negrul Olano, Beas, cel de culoarea papagalului, clericul Pedro Sánchez (care nu le-a ținut nici o slujbă), Leontin, sicilianul, García, marinarul, Pizarro, păzitorul de porci.

Patru zile mai târziu, Balboa ajunge pînă la țarm. Înaintează cu douăzeci de spanioli să ia în posesie Oceanul. E ora înserării. Intră în apa sărată a mării, pînă ce apa îi ajunge pînă la genunchi și, ridicînd stindardul altețelor, începe să se plimbe, spunînd cu voce tare, aspră : „Trăiască preaînaltii și puternicii regi *don Fernando* și *doña Johana*, în numele cărora și pentru coroana Castiliei iau în stăpînire aceste mări și pămînturi și țarmuri și porturi și insule australe ! Și dacă vreun principe sau căpitan, creștin sau necredincios, sau de oricare lege sau sectă sau condiție ar fi el, ar pretinde vreun drept asupra acestor pămînturi și mări, eu sînt gata și pregătit să i-o tăgăduiesc în numele regilor Castiliei !“

Ascultă, cei ce vin din Castilia, în liniște. Indienii sînt înmărmuriți : niciodată nu vor vedea ceva mai ciudat. Grămăticul zgîrie hîrtii pentru a da mărturie. Și astfel pune în mîinile regelui Fernando aceste mări căpitanul din popor, *don Vasco Núñez de Balboa*.

Cînd Balboa și oamenii săi se întorc la campament, entuziasmul este de nedescris. Cei din popor au triumfat. Balboa se grăbește să scrie regelui o relatare completă. Și toți lucrează la oraș, care pare acum mai oraș, investmîntat în triumfuri și speranțe.

Cînd serenismul rege *don Fernando* primește vestea, Pedrarias este deja în drum spre „Castilia de aur“. Cîrînd ochii curteanului zăresc profilîndu-se țarmurile. America va fi a lui și pupilele îi strălucesc. Corăbiile înaintează. Se și văd, în port, veselii coate-goale ai colo-

niei care îl salută gălăgios. Pedrarias vrea ca prima impresie să nu lase nici un fel de îndoială și ca toți să știe cine e el. Împodobește nava cu banderole, iar pe *doña Isabel de Bobadilla*, cu mătase și brocard. Cei ce se află pe pământ își pun mâinile streășină la ochi și încearcă să-i identifice pe cei care încep să apară. Pe bunul Dumnezeu, avem episcop! Curteni cu grămada. Femei. Și acela cu ochi vioi, cine e? Pe dracu! Iarăși Enciso, avocatul! În buzunarul lui Pedrarias foșnesc înscrisurile pe care le are cu sine împotriva lui Balboa. Balboa suride însă, și pe buzele oamenilor din popor se schițează un zîmbet amuzat, ca și cum lui Pedrarias i s-ar lungi nasul. Dacă și l-ar atinge, l-ar simți de două palme. Pedrarias întinde mîna Isabelei și coboară ca doi prinți. Nu apucă să calce bine pe pământ și i se și povestește totul: marea a fost descoperită, regele, înștiințat.

Nu trec multe zile și sosesc scrisori de la rege. Una din ele e pentru Balboa, dar Pedrarias o dosește, încercînd să nu ajungă în mîinile căpitanului. Faptul se află. Episcopul tună și fulgeră. Pedrarias nu are de ales, cedează și înmînează hîrtia; ea cuprinde lucruri însemnate: mulțumirile regelui pentru serviciile sale și numirea căpitanului ca *Adelantado del Mar del Sur*¹. Regele îi scrie lui Balboa cuvinte mieroase, și-i spune: Chiar acum îi scriu guvernatorului să aibă în grija sa toate nevoile voastre și să vă favorizeze și să vă trateze ca pe o persoană căreia eu doresc atît de mult să-i acord favoarea mea, care m-a servit și mă servește și sînt sigur că așa va face. Dumneavoastră, în timpul acesta, pentru a mă servi, să-l ajutați și să-l sfătuiți în toate cîte va avea de făcut, chiar dacă nu întreabă asupra tuturor lucrurilor, aveți grijă să-i atrageți atenția și să-l sfătuiți“.

¹ Comandant al Mării din Sud.

Trebuie să recunoaştem că pentru moment Pedrarias nu-l bagă la închisoare pe Balboa ; episcopul, desigur, nu ar îngădui-o. Pedrarias se mulţumeşte să-i deschidă judecată de rezidenţă¹, ca să nu se poată mişca, şi sfîrşeşte prin a-i lua tot ce are. Optzeci şi cinci de ani mai tîrziu, un nepot al lui Pedrarias, ilustrul conte Puñonrostro, va scrie : „Cea mai mare culpă care i se poate aduce bunicului meu e aceea de a nu-i fi tăiat capul cînd i-a deschis judecată de rezidenţă“. Adevărul este că regele i-a dat lui Balboa dreptul de a guverna coastele Pacificului şi că ambiţia lui Balboa e de a pleca să descopere pămînturi noi prin acele părţi, poate pînă în Perú, lucruri care, probabil, încep să frămînte şi imaginaţia lui Pizarro. Într-o bună zi plănuieşte plecarea. Totul se face în taină. A obţinut să i se trimită de la Santo Domingo ajutoare, şi camarazii săi sînt gata să-l urmeze. De îndată ce Pedrarias află, ţipă ca din gură de şarpe. Trădare ! Şi-l bagă pe Balboa în temniţă. E răzmeriţă în popor. Episcopul mediază. Şi, în sfîrşit, o soluţie diplomatică : Balboa să o ia în căsătorie pe fiica lui Pedraris, care se află în Spania, şi totul să rămînă astfel în familie. Acordul se aprobă în mod foarte solemn. Dîndu-i pe fiica sa, Pedrarias a făcut exact ce făcuse mai înainte şeful de trib din Darién cu acelaş Balboa, întocmai cum fac regii în Europa. Dar, în sfîrşit, este o bază de înţelegere, şi Balboa, cu un grup de oameni de ai săi, se duce în pădure să construiască corăbiile care îi vor servi la descoperirea şi cucerirea coastelor Pacificului.

Bineînţeles, Pedrarias nici nu se gîndeşte să o aducă pe fiica sa şi nici nu-l va lăsa ca Balboa să facă descoperirile ; imediat ce corăbiile vor fi gata le va pune sub comanda altcuiva. Trădarea e plănuită în formă perfectă.

¹ *Juicio de residencia*, obligaţia demnitarilor din coloniile spaniole de a rămîne la reşedinţă un anumit timp, după expirarea mandatului, pentru a răspunde eventualelor reclamaţii şi acuzaţii (n.t.).

E răzbunarea lui. Poate ca însuși Balboa s-o bănuiască, dar nu-i pasă : are o încredere nezdruccinată în întreprinderea sa. Își împarte muncitorii în echipe și încep să doboare arbori, să taie cu ferăstrăul scîndurile, să le încarce în spinare pînă dincolo de înălțimile împădurite care privesc spre marea cea nouă. E minunat să-i vezi pe acești oameni construind astfel primele două corăbii care vor naviga în Pacific. Multe luni, mai bine de un an, de la Balboa pînă la ultimul muncitor, pînă la ultimul indian, cu toții trudesec să dea formă corpului navei cu mîinile lor nepricepute, pregătesc copacii pentru vele, cos pînzele, toarnă catranul, pînă cînd văd coborînd pe un rîu ciudat acele castele de lemn pe care le-au construit cu mîinile lor.

În timp ce oamenii lui Balboa săvîrșesc acestea, lui Pedrarias i se destramă strălucitoarea colonie. Oamenii mor pe stradă, tînguindu-se : „Dați-mi o bucată de pîine“. Se schimbă brocard pe porumb. O tunică roșie, pe o jumătate de pîine. Cronicarul spune că o persoană de vază care mergea pe stradă, strigînd de foame, s-a împiedicat și, căzînd, „și-a dat sufletul“. Prietenia cu indienii a dispărut. De fiecare dată cînd intră în păduri, spaniolii seamănă groază și dau prilej de război. Căpitaniul lui Pedrarias — spune Herrera — au ars oameni de vii, i-au ciomăgit, i-au furat, i-au lovit cu lăncile, i-au omorît ca să le scoată grăsimea cu care să vindece rănile, au atîrnat picioare de indieni de un cîrlig ca să hrănească ciini sălbatici. În casa lui Pedrarias se joacă mai mult decît se cuvine. Acesta a pierdut la șah, într-o noapte, o sută de solavi. Altfel, bătrînul e ca un stejar. Trebuie să fie ținut zdravăn ca să nu plece și el să descopere.

Regele încearcă să-și explice acest enorm eșec al celei mai bune expediții pe care a organizat-o în timpul domniei sale, însușindu-și ceea ce Pedrarias îi spune în scri-

sorile sale : „E vina lui Balboa care nu a dat guvernatorului informații juste“. Pune deci întreaga vină în spinarea lui Balboa : îi scrie că se miră că a îndrăznit să comunice lucruri atât de nesigure. Și trimite scrisoare lui Pedrarias ca el să i-o dea numai după ce îl va fi arestat. În acest incident regele și Pedrarias se vădese din aceeași plămadă, și mereu uniți, ca butonii unei manșete.

Întemnițarea lui Balboa se petrece în modul cel mai simplu și neprevăzut. De fapt, guvernarea lui Pedrarias se apropie de sfârșit ; Balboa o știe și nutrește o speranță. Trimite pe unul din oamenii săi să se informeze de lucrurile acestea de la cei care sînt în apropierea lui Pedrarias, dar acesta surprinde spionarea și ordonă ca Balboa să fie întemnițat. Însuși Francisco Pizarro îl arestează pe Balboa. Avocații intentează într-o clipă procesul. Sentința e definitivă : să i se taie capul. Guvernatorul poruncește aceasta, și astfel, cu capul plecat pe butuc, moare căpitanul din popor Vasco Núñez de Balboa, cel care a descoperit Oceanul Pacific. A sfârșit încă mai rău decît Columb.

Două ultime amănunte :

După ce Pedrarias a văzut rostogolindu-se pe pămînt capul lui Balboa, ca o nucă de cocos, a plecat să ia în posesie oceanul, ca și cum tot ce făcuse Balboa nu s-ar fi întîmplat. Stirnește risul să-l vezi pe bătrîn la mal, cu grămătic după el, țipînd că ia în stăpînire, în numele altetelor-sale, apele și pămînturile, „de la pietrele rîurilor pînă la frunzele pădurilor“, așa cum atât de frumos o spun cavalerii. Și apoi să-i vezi, repetînd, cu apa pînă la genunchi, scena cu stindardul !

Rămîne însă plutînd în Spania legenda că Balboa lăsase o avere imensă. Trec cîțiva ani, însuși, împăratul

Carol al V-lea crede această poveste și-l trimite în „Castilia de Aur“ pe Fernández de Oviedo ca să se ocupe personal de chestiunea aceasta și să facă împărțirea bunurilor, pe care în realitate Oviedo nu le găsește, pentru că nu existau. Curioasă este însă destinația care urma să li se dea și motivul stăruinței de a le găsi : a cincea parte din moștenirea lui Balboa trebuia să-i fie atribuită lui Carol de Puper, senior de Laxao : unul dintre acei flamanzi famelici care au venit la Curtea lui Carol Quintul ca să sugă sângele Spaniei.

V

FRĂMÎNTĂRI DEMOCRATICE SUB CAROL QUINTUL CEL MELANCOLIC

*„In general în toate națiunile din lume
se ia propria cenușă pentru a se acoperi
jăratecul.“*

PRUDENCIO DE SANDOVAL

Acum castilienii duc cadavrul regelui Fernando la Sevilla și-l așează la locul lui, adică alături de soția sa, regina Isabel. Principele Carol se găsește în Flandra, învățând să poruncească. Are cinsprezece ani. Odată cu vestea morții, mesagerii îi aduc și testamentul regelui; rămân în mâinile lui regatele Castilia și León. De acum încolo se vor aduna coroane pe capul lui. Deocamdată e un băiețandru căruia nu i-au dat încă tuleiele, cu chip plăcut, cu un caracter moale, nevorbăreț și supus preceptorilor. Nu știe o boabă de spaniolă. Flandra a fost școala sa. Din Flandra au fost preceptorii lui. În Flandra l-a îndrumat împăratul Germaniei, care îl avea în pază. A avut doi tutori: unul a încercat să-l facă să aibă înclinații spre cărți, altul spre cai. El s-a hotărât pentru cai. Nu va ajunge să se exprime bine în latină, dar va fi considerat bun călăreț. Și, fiind melancolic, într-o bună zi va lăsa caii și se va retrage într-o mînăstire. Așa e secolul al XVI-lea.

A trăit departe de Spania și nu numai că ignora lucrurile din Castilia, dar n-are nici vîrsta să le înțeleagă.

Asta face ca poporul să-l aștepte cu suspiciune. Însuși regele Fernando înclina să-i fure coroana, ca s-o pună pe tîmplele infantelui Fernando, care, crescut în Castilia, înțelege limba. Era însă o viclenie pe care chiar consilierii săi nu-l lasă pe bătrînul Fernando s-o facă. De problema aceasta s-a vorbit mult chiar în jurul patului, unde el încerca să-și încheie socotelile cu Dumnezeu și unde curiozitatea curtenilor dădea tîrcoale. Se afla acolo Adrian, decan la Louvain, viitorul papă Adrian al VI-lea, profesorul lui Carol și acum ambasador al său la curtea regelui. Adrian a vrut să-l salute și să-i cerceteze intențiile. „Nu vine decît ca să vadă dacă mor ; spuneți-i să plece că nu mă poate vedea“, a fost răspunsul în care Fernando și-a vărsat toată antipatia pe care o nutrea pentru germani și flamanzi. Fernando moare însă, și asupra Spaniei se năpustesc vulturii din Germania, pe care poporul îi vede nu numai cu două capete, ci și cu mai multe ghiare decît cele pe care hieraldica le presupune.

La Bruxelles, funeraliile pe care le ordonă Carol sînt la înălțime. De la palatul său pînă la biserica mare, ard torțele, încununînd un gard pe ambele părți. Două sute de oameni săraci, îmbrăcați în doliu, poartă tot atîtea făclii în mîini. Biserica este aceprită în crepuri de doliu și în altare strălucesc 6000 de luminări aprinse. Catafalcul, acoperit cu armele Castiliei și Aragonului, făcute din brocard, se înalță într-o pădure de luminări care luminează fețele de ceară ale clericilor, călugărilor, canonicilor, episcopilor și stareților, investmîntați în odăjdii, și chipurile aspre ale cavalerilor. Pe străzi, casele par să fie pe punctul de a se dărîma sub greutatea ciorchinilor de oameni care se înghesuie în uși, la balcoane și înne-gresc cornișele și acoperișurile ca să vadă trecînd trei heralzi și vinjosul cal acoperit cu damasc gri și verde și stindardele Regilor Catolici și steagurile tuturor principatelor cucerite de la mauri.

Pe o pernă purtată de un cal acoperit în catifea violetă se vede coroana de aur; atenție! o păzesc șase cavaleri. Principele călărește un catîr acoperit cu postav negru. De o parte, ambasadorul Papei. De cealaltă, cel al Împăratului. Urmează trimișii regilor, Cavalerii Lînei de Aur, oameni mergînd pe jos.

Episcopul Manrique oficiază slujba de înmormîntare și apoi sînt aruncate pe jos armele regale de trei ori, însoțite de cuvinte care vibrează sub bolta răsunătoare și cheamă cu voce tare și solemnă: Rege *don Fernando*! Rege *don Fernando*! Rege *don Fernando*! Un bas profund răspunde cu glas care vine parcă de dincolo de mormînt: „E mort!“ E ceea ce toți așteptau. O senzație de ușurare umple piepturile. Și se ridică o maree de odăjdii, mătăsuri, brocarduri, dantele care vin să se spargă lin la picioarele tînărului Carol: sînt granzii care-l salută ca rege. El intră într-un fel de cort care a fost ridicat în preajma sa, își scoate toca neagră pe care o purta pe cap și apare foarte surîzător, cu un surîs care se multiplică pe toate buzele, în fiecare pupilă din mulțimea îngrămădită. E regele!

Carol intră în Castilia. E o delicată floare a lipsei de experiență pe care o împinge și o poartă pe creasta lui spumoasă talazul zgomotos al curtenilor. Sînt flamanzii avizi care înspăimîntă pe țăranul șiret, pe cavalerul încărcat de privilegii, biserica catolică apostolică a Castiliei. Vînzarea de slujbe se transformă într-un tîrg plin de învîlmășeală; acolo nu se ține seama de capacitate ci de bacșiș. Curtea nu e un salon, ci un tîrg. La cererea sa, papa îi permite lui Carol, printr-o bulă, să bage în buzunarul propriu a zecea parte din veniturile bisericii. Scandalul ajunge pînă la cer. „Nu se mulțumește Mr. de Chievres cu banii pe care i-a furat de la săraci și bogați, ci vrea din nou să fure și tezaurele bisericilor.“ Cortes-

urile¹ refuză să voteze docil subsidiile pe care le cere regele atunci cînd vine să i se jure ascultare. Și cînd prin aceste împotriviri începe să cunoască poporul peste care va domni și se schițează în fața ochilor lui poftele nobililor și năzuințele poporului și încep să-i mijească primii peri din barbă, moare celălalt bunic al său : Maximilian, împăratul. Aceasta înseamnă că în curînd va primi coroana imperiului german. Carol e modelul nepotului norocos. Și peste coroana germană, la care se putea gîndi, căci Maximilian era cu un picior în lumea cealaltă, îi cade alta, neașteptată, cea a imperiului Mexicului.

Cînd Carol ia în stăpînirea sa Castilia, America nu e decît o linie pe hartă. Continentul nu are decît o față : cea a Atlanticului. În partea mării pe care a descoperit-o Balboa, nimeni nu știe ce se află. Și din Caraibe nu se cunoaște decît jumătate. Mai trebuie văzută întreaga coastă care merge de la Florida pînă la Yucatán. În timpul celor patruzeci de ani cît va domni Carol, întreg continentul va fi explorat și cercetat : vor fi patruzeci de ani care vor schimba lumea. Carol va împinge corăbiile lui Magellan care vor măsura centura sferei ; vor fi întemeiate viceregate și guvernămînte ; se vor înălța toate capitalele din America, cu excepția lui Santo Domingo și Havanei. Vor exista exploratori care să intre pe coasta Pacificului, să treacă cordiliera Anzilor și să iasă navigînd pe gurile Amazoanelor, ale Orinocului, ale fluviului La Plata. Se vor întemeia orașe, începînd cu țărmurile mării, ca Buenos Aires, pînă pe virfuri de munți, ca La Paz, Quito sau Bogotá. Armatele vor merge cu Valdivia pînă în Chile, sau, la nord, cu Coronado, pînă în California. Cu crucile, caii și cîinii lor, conchistadorii

¹ Adunările reprezentanților, nobilimii, clerului și, în măsură redusă, a păturilor populare. Aveau rol consultativ, prezentau cereri monarhului aprobau sau refuzau dările și subsidiile solicitate de acesta (n.t.).

vor măsura, pe pământul Americii, de câteva ori lăţimea şi lungimea Europei. Cortés, Pizarro, Valdivia, Jiménez de Quesada, Mendoza, De Soto, Irala, Alvarado, Belalcázar, Federmann vor intra în Mexic, Perú, Chile, Noua Granada, pe fluviile La Plata şi Mississippi, în Paraguay, Guatemala, Quito, Venezuela, invocînd numele apostolului Iacob¹, ca să-i înjunghie pe indieni şi să-i subjuge, înfingînd pe pămînturile lor steagul lui Carol al V-lea. Istoria începe în felul acesta :

Carol soseşte, furios, la Tordecillas. Cortes-urile din Barcelona, ou zgîrcenia lor, i-au luat dulcea perspectivă de a fi împărat al Germaniei. Acum se îndreaptă ca să suporte pe cea a Cortes-urilor din Castilia, care nu sînt mai favorabile. Poporul începe să strige că nu vrea germani în Spania. Pe cizmar sau ţăran, pe fierar sau brutar nu-i interesează nici seniorii din Flandra, nici coroana din Aquisgran, nici bancherii din Germania, ci treburile lor proprii : pământul, pîinea, tăbăcirea pieilor, potcovirea cailor. Pluteşte în aer violenţa populară. Între Cortes-urile din Barcelona şi cele din Castilia, Carlos face un popas la Tordecillas, pentru a pune o notă de melancolie între cele două extreme ale trufiei sale umilite. Căci la Tordecillas se află mama sa, nebună, şi el vrea să sărute fruntea nebuniei. Stă într-un jilţ de piele, la Tordecillas, cînd sosesc în mare grabă de la Sevilla nişte tineri inoportuni, încăpăţînaţi, impertinenţi, învingînd pe cei din Consiliul Indiilor cu rugăminţi şi pe miniştri cu daruri, ca să se poată prosterna la picioarele regelui. Mai mult încă : ei nu vin de la Sevilla, ci de dincolo de mare ; au sosit în umbra unei pînze slinoase şi cîrpite, înghesuiţi într-o corăbioară veche, avînd pe fund, drept balast, aur. Vin din Mexic — Carol n-a auzit niciodată astfel de nume —, şi-i înmînează un disc enorm de aur şi altul de argint şi un coif plin de pepite de aur

¹ Santiago, apostolul Iacob, patronul Spaniei.

și pumni de giuvaiere care lasă înmărmurite sufletele curtenilor. „Toate acestea vi le trimite Hernán Cortés, preaplecător servitor al alteței-voastre, care are fericirea să vă ofere un imperiu în America, mai mare decât cele din Europa. Iată scrisorile lui și pe acelea ale oamenilor care-l însoțesc...”

Și în felul acesta îi vor cădea în mâini astăzi Mexicul, miine Peru, mai târziu Quito, Noua Granada, Chile, întreaga Americă. Pare un adevărat miracol! În timp ce cavalerii din Flandra și Castilia, precum și bancherii din Germania și călugării din Toledo, îl sărbătoresc, îl cinstesc, îl manevrează și trag foloase de pe urma sa, în campamentul din Caraibe aventurierii plănuiesc conchistele. Cei mai mulți dintre ei, sau toți, sînt răzvrățiți, care, în spatele sau spre nemulțumirea guvernatorilor, repetă isprava lui Balboa și par chiar să iasă din fundul aceluiaș butoi, din aceeași cută a velei. În timpul acesta suveranii și prinții din Europa privesc cu invidie loviturile norocoase ale soartei care-l înalță pe Carol. Băiețandrul care a plecat din Flandra să ia în stăpînirea cîmpiile cenușii ale Castiliei e pe cale să se transforme într-un senior plin de ambiție, în cavalerul din tabloul lui Tizian. Regii Franței și ai Angliei nu știu unde să-i întindă cursa, unde să-i dea bătălia, dacă în Italia sau în Flandra sau în marea Caraibelor. Și, într-o bună zi, Caraibe, din această cauză, vor fi locul luptelor de coșci dintre puterile maritime europene.

Lucrurile în America s-au întîmplat în felul următor :

Marea Caraibelor și golful Yucatán formează un 8 pe care-l strînge la centură strîmtoarea Yucatán. De la strîmtoare în jos, în bucla inferioară fusese văzut totul. Aceasta a fost misiunea celor din Santo Domingo. Acum trebuia să se pătrundă prin poarta Yucatán ca să se ex-

ploreze golful Mexicului, care asemeni unei mări încă necunoscute își dilată contururile ca un amfiteatru încă-pător pentru a începe să se scrie istoria Mexicului, a Americii de Nord, a Floridei. Ceea ce a reprezentat, jos, Santo Domingo, este ceea ce va fi, privind către Nord, insula Cuba.

Cuba — la Fernandina, cum a numit-o Columb — începe să simtă în interiorul ei trecerea spaniolilor, când, după douăzeci de ani de la descoperirea ei, Diego Velázquez ajunge guvernator și se întemează Santiago, Havana, Baracoa, Bayamo, Camagüey, Santi Spiritus și Trinidad. Cîmpiile ei se transformă în verzi plantații de trestie de zahăr. Însoțitorii guvernatorului vînează indieni în insulele vecine. Au adus cîțiva negri și cîțiva cai. Peste puțini ani insula va deveni una din marile crescătorii de cai și una din cele mai mari concentrări de negri. Deocamdată este campament de aventurieri. Nu există casă de piatră. Nu există curte viceregală. O populează cei care la Santo Domingo nu au avut pămînturi, nici indieni, pentru că au sosit tîrziu la împărțire, sau cei care nu stau bine cu justiția, sau cei care, pur și simplu, caută noi aventuri. În afară de aceștia, au sosit mulți din Darién, sătui să vadă luptele dintre Pedrarias și Balboa. Soarta va face ca acestor oameni să le revină să găsească nu pădurile și mlaștinile din Darién, ci palatele și templele lui Moctezuma. Ca și în Santo Domingo isprăvile vitejești le vor reveni celor de jos. Istoria se deschide cu aceste cuvinte ale unui soldat : „Am hotărît să ne unim o sută zece camarazi, dintre acei care veniserăm de pe Pămîntul Ferm și dintre cei care în insula Cuba nu aveau indieni, și am convenit cu un hidalgo, pe nume Francisco Hernández de Córdoba, om bogat, să fie căpitanul nostru“. Oamenii care pleacă sînt, deci, cei care nu posedă nimic. Corăbiile pe care se imbarcă le cumpără pe credit. Pe bogătașul Hernández de Córdoba îl iau ca pe un felinar. Nimeni nu știe cu precizie unde

merge și se vorbește numai de capturare de indieni în insule pentru a fi schimbați pe aur în piața din Cuba. Căpitanul se hrănește cu iluzia că vor ajunge în vreun pământ bogat pe care va pune mîna, făcîndu-se guvernator. Pleacă astfel în aventură și cu cîteva pale de vînt, cîteva manevre ale cîrmei, puțin noroc, navele ating insula Cozumel, coastele Yucatanului, înșeși porțile imperiului aztec.

Ceea ce văd nu mai sînt nici mlaștini, nici coline care să se ridice deasupra coamelor copacilor. Țărmlul e uscat și aspru. Există case de piatră și temple de zid unde preotul, îmbrăcat în mantie de bumbac, deschide, cu un cuțit ascuțit de cremene, pieptul victimei, ca și cum ar fi un pui, și scoate inima palpitîndă. Indienii poartă aur la nări, la urechi. Aceasta nu pare insulă, ci continent. Atunci cînd căpitanul Hernández de Córdoba se întoarce în Cuba povestind toate acestea, guvernatorul se entuziasmează și căpitanul are mare noroc că moare de oboseală la puțin timp după ce termină de povestit descoperirile sale. Guvernatorul armează navele și pregătește armata pentru cucerire. Și pentru ca ea să rămînă în familie, încredințează comanda expediției nepotului său, Juan Grijalba.

Expediția lui Grijalba confirmă cele povestite de Hernández de Córdoba. Grijalba nu numai că întregește conturul Yucatanului, „pământ de maniocă“, ci are și o întrevvedere cu trimișii lui Moctezuma, care, cu multe steaguri albe, i-au ieșit în întîmpinare. Pe țărm, unde soarele dogorește și zalele te apasă, se reunesc, la umbra unui arbore de copac. Trimișii lui Moctezuma îi dăruiesc ananas și *zapotes*¹: sînt primele desfătări prilejuite de conquistă. Mai mult decît aurul au însemnat și vor însemna fructele Lumii Noi, care răcoresc atît pe bogat cît

¹ Fructe comestibile ale unui arbore din familia ebenaceelor (n.t.).

și pe sărac, și pulpa lor e cea mai aleasă mîncare. Bernal Diaz del Castillo, un soldat care a însoțit pe Pedrarias la Darién și apoi a trecut la Santo Domingo și în Cuba, care a mers cu Hernández de Córdoba și acum se află alături de Grijalba iar mai tirziu va participa, urmînd pe Cortés și Alvarado, la conquista Mexicului și a Guatemalei, e un tip curios. Apropiindu-se de optzeci de ani, va lăsa spada și va lua pana pentru a scrie una dintre cele mai frumoase cărți de istorie din lume. Acum, în timp ce soldații lui Grijalba și el însuși merg să vîneze pepite de aur, seamănă niște semințe de portocal. Și astfel, mîna lui, ca din distracție, devine de două ori nemuritoare, pentru că oamenii și-o vor aminti mereu, datorită nu numai povestirilor sale, ci și parfumului, auzului și mierii portocalelor.

Grijalba înaintează pînă la insulița San Juan de Ulúa, în fața actualului oraș, Veracruz, cheie pentru cucerirea Mexicului. Cînd se întoarce în Cuba, cu vești de la Moteczuma, amintirea fructelor *zapotes* și multe giuvaiere de aur și securi de aramă — despre care s-a crezut că sînt de aur — viziunea Mexicului se preschimbă în realitate. Guvernatorul își dojenește nepotul că nu a pătruns mai adînc în pămîntul cucerit. Cum face parte din acei guvernatori de care vorbește Balboa, care fac cuceririle din vîrfurile patului, începe să caute un nou căpitan pentru cea de a treia expediție. Acesta va fi Hernán Cortés.

Hernán Cortés este poate singurul dintre toți cei care-și plimbă pașii prin Cuba, care nu a făcut o carieră de arme. De cincisprezece ani bate insulele și, ca și în Spania, a cucerit mai mult femei decît pămînturi. Nu a mers în nici una din expedițiile trimise pe Pămîntul Ferm. A fost pe punctul de a se îmbarca pentru Darién, dar l-au făcut să rămînă niște dureri de care suferea. „Prietenii lui spuneau că era sifilisul, căci indienele,

mult mai mult decît spaniolele, infectează pe cei cu care au legături.“ Ultima sa aventură face să se agite toată lumea. Eroina este Catalina Suárez, numită „La Marcaida“. Este una dintre cele patru Suárez, fete drăguțe, care fac furori pe colină. Diego Velázquez, guvernatorul, e îndrăgostit nebunește de una din ele, „de proastă reputație“. Cortés o monopolizează pe „La Marcaida“, dar dragostea lui nu ajunge pînă la binecuvîntarea legală. Umblă vorbe, se proferează, amenințări, intervine guvernatorul. Cortés e încăpățînat din fire. Așa apare și față de „La Marcaida“, cu forța nu se căsătorește. Guvernatorul îl pune în butuci. Cortés scapă și fuge la biserică, pentru a se pune sub sfînta ocrotire. Aici nimeni nu poate să-i atingă nici un fir din barbă. Dar cum se plictisește, iese în tinda bisericii, și pun mîna pe el. E amenințat cu spînzurătoarea. Scapă încă o dată. Dar de data aceasta se reîntoarce cînd are chef și, într-o noapte, intră pe neașteptate, înarmat, în casa guvernatorului : vine să se împace. Foarte bine : se căsătorește cu Catalina. Și atît de bine se împacă cu guvernatorul, încît, scrie Gómara, „și-au strîns mîinile ca prieteni și, după multe discuții, s-au culcat amîndoi în acelaș pat, unde i-a găsit dimineața Diego de Orellana“.

Și astfel, Cortes, care nu e cunoscut nici ca războinic, nici ca navigator, devine o persoană pe care nimeni în insulă nu o ignoră. A muncit în mine și la ferme. Avea nouăsprezece ani cînd a sosit la Santo Domingo și a plecat din Spania pentru că sufletul îi era prea mare pentru locurile și împrejurările de acolo. A fost atît de sărac, încît, într-o vreme, el și cu doi prieteni foloseau aceeași mantie ca să meargă să negocieze în piață. Peste secole, cînd el își va face istoria și istoria își va face bilanțul, se va vedea că omul acesta, care acum nu e decît un aventurier în Cuba, va putea fi comparat numai cu Alexandru Macedon și cu Iuliu Cezar. Înainte de orice

se cuvine să citim portretul lui, așa cum ni l-a lăsat López de Gómara :

„Era Hernando Cortés om de statură înaltă, bine făcut și cu pieptul lat, cu fața smeadă, barba de culoare deschisă, părul lung. Avea mare putere, mult curaj și îndemânare în mînuirea armelor. În tinerețe neastîmpărat, dar chibzuit ca bărbat și, astfel, în război a avut un loc de seamă, iar în timp de pace a fost primar în Santiago de Barucoa, cea ce era cea mai mare cinste între locuitorii orașului. Acolo și-a dobîndit renume pentru ce a fost mai tîrziu. Îi plăcea să umble după femei, și într-adevăr umbla mereu. Tot așa la joc, că dădea zarurile de minune, vesel și norocos. Mîncea zdravăn, dar era cumpătat la băutură, deși avea din belșug. Putea să îndure foamea și alte nevoi, așa cum a dovedit-o în drum spre Higueras și pe marea căreia i-a dat numele lui. Era dirz, încăpățînat și de aceea a intrat în mai multe certuri decît se potrivea stării sale. Cheltuia cu mărinimie în război, cu femeile, cu prietenii și cu poftele care i se năzăreau. Dar în alte lucruri se vădea strîns la cheltuială, pentru care lucru îi spuneau bogat cu toane. Străiele îi erau mai mult îngrijite decît bogate și ținea foarte mult la curătenie. Plăcere multă îi făcea să aibă casă încăpătoare și mulți credincioși, să fie servit la masă în vase de arigent și cu respect. Se purta ca un mare senior, cu atîta gravitate și prevedere, încît nu supăra și nu părea ridicat de curînd între cei mari. Se spune că i-au prezis cînd era băiețandru că avea să cîștige multe ținuturi și să ajungă un foarte mare senior. Era bănuitor în casa lui și îndrăzneț în case străine, cum obișnuiesc să fie desfrînații. Se ducea la biserică și se ruga, știa multe rugăciuni și psalmi cîntați. Foarte larg la pomeni, și chiar i-a poruncit stăruitor fiului său să aibă mare grijă de pomeni cînd va muri, spunînd că prin acea dărnicie își răscumpăra păcatele. A pus să se scrie pe arme : *Judicium Domini apprehendit eos, et fortitudo ejus co-*

*roborexit brachium meum*¹; deviză foarte potrivită conchistei. Așa a fost, cum ați auzit, Cortés, conchistadorul Noii Spanii.“

Un lucru a învățat Cortés în cuceririle sale domestice, un lucru pe care căpitani și soldați îl ignoră: politica. Diplomația. Artă de a-i amăgi și de a-i guverna pe bărbați, de a le seduce pe femei. În toată această mașinărie brutală care este America în prima jumătate a secolului al XVI-lea, resortul cel mai fin este Hernán Cortés. Cariera lui nu e o ciocnire de arme dure, ci o operă de artă. În fața soldaților buni să turtească platoșele, el este un principe care-i mănincă de vii pe regi. Este aproape inexplicabil de ce guvernatorul Velásquez i-a încredințat flota. Era acolo nepotul guvernatorului care a început descoperirea și pe care soldații îl respectau. Erau acolo oameni bogați și căpitani cu experiență în lupte. Pe Cortés, veșnic datornic, îl văzuse în cele mai rele încurcături, îl pusese în butuci, trecuse pe lângă spînzurătoare. Și, totuși, pînă la urmă se culcă în același pat cu el și mănincă la aceeași masă. Cei inițiați privesc cu invidie norocul lui Cortés. Acesta rîde, căci rîsul este unul din lucrurile cele mai încîntătoare pe care știe să le facă. Pentru a ajunge căpitan al flotei, Cortés a tras sforile cum nu se poate mai bine. A căutat prieteni care trebuiau să sugereze guvernatorului numele său. Fără ca el să fi făcut nimic în mod direct, la momentul oportun Velásquez îi încredințează flota. Cortés nu are, așa cum e de rigoare, nici o centimă. În ziua următoare însă pune stindarde la casa sa și împrumută bani ca să-și încarce masa. Iese pe stradă cu panăse de pene, medalie și lanț de aur, cu veșmînt de catifea, țesut cu fir de aur. Catalina Suárez, „La Marcaida“, nu e mai puțin elegantă.

¹ Judecata Domnului i-a călăuzit și puterea lui a întărit brațul meu (lat.) (n.t.).

Se aud pe stradă, strigăte din răsputeri, chemările care invită la conchiste și, în casa lui Cortés, cu voce confidențială, invitații pentru a aduna avuții. Un nebun îi șoptește la ureche, guvernatorului adevărul : că Hernán Cortés va pune mîna pe guvernare. Cei cu mintea întreagă l-au avertizat, în secret. Pieptul lui Cortés, cu dantelele și bijuteriile lui, înaintează triumfător prin această mare agitată. Guvernatorul începe să vadă limpede și tremură : urzește într-o formă sau alta arestarea lui Cortés, întemnițarea sa. Cortés înaintează. Nimic nu-l oprește. E neîntrecut în dibăcie. Corăbiile au și ieșit în larg. Au fost încărcate în ele 5000 de bucăți de slănini, 6000 de măsuri de porumb și manioca, găini, undelemn, năut. Cortés a cumpărat o prăvălie întreagă de mărgele de sticlă pentru schimb și singurii 16 cai și iepe care au putut fi cumpărați, pentru că în Cuba s-au scumpit foc. Sînt unsprezece corăbii. Cei care pleacă : 580 soldați, 109 marinari, 2 preoți. Pentru a cuceri Mexicul nu se pleacă din Sevilla ci din Santiago de Cuba. Așa cum pentru a cuceri Peru se va pleca din Panamă.

Coboară guvernatorul, călărind pe un catîr, coasta port. Corăbiile sînt gata de plecare, nu trebuie decît să se urce Cortés, a cărui mică ambarcație așteaptă să-l ducă la vasul ancorat. Guvernatorul e palid de mînie, deși ascunde. „Fiule — îi strigă lui Cortés — ce faci ? De ce te imbarci fără pîine și carne pentru călătorie ?” „Senior — îi răspunde acesta foarte surizător — sărut mîinile înălțimii-voastre : corăbiile sînt bine aprovizionate și acolo unde sînt eu, soldații nu vor suferi nici o lipsă. Dumnezeu să vă aibă în paza sa, căci eu plec să-l slujesc pe Dumnezeu și pe regele meu și, împreună cu camarazii mei, să căutăm norocul !” Se trage salva de tun care vestește plecarea. Marinarii, soldații, toți muncesc cu înfrigurare. Velele încep să se desfășoare, să li se desfacă încrețiturile, să le umfle vîntul. Pe corăbii, hohote, țipete, lacrimi ale soldaților (care întotdeauna plîng).

„Dumnezeu și Sfînta Fecioară din Sevilla să vă aibă în pază!“ strigă femeile de pe plajă, cu lacrimi în ochi. Dacă cineva ar fi malițios, ar vedea un surîs jucînd pe buzele lui Cortés.

Acum, călărețul pe catîr suie coasta, în drum spre guvernarea sa. Merge încet, întorcîndu-și pașii, cu spatele la cea mai de seamă aventură a Lumii Noi.

Cortés, cu mîină drăgăstoasă, începe să pipăie contururile lumii lui. Rîsul lui cordial îl apropie de căpitani și soldați. Se impune însă întotdeauna. Nu îngăduie ca indienii să fie furați sau înfricoșați. Vede foarte limpede că pămîntul pe care calcă este în realitate un continent. În fund se află lanțul de munți cu piscuri de zăpadă, care strălucesc în soarele dimineții iar seara se pierd printre nori. La Tabasco încheie prima lui alianță cu indienii. Îi sînt aduse patru diademe, cîteva șopirle mici, două animale ce seamănă a cîine, cercei și cinoi rățuște de aur. I se atîrnă o cunună de flori. „Și acest dar nu e nimic în comparație cu cele douăzeci de femei și, între ele, una mult aleasă, căreia i se spune *doña Marina*“. Cortés primește cu bucurie ofrandele. Pe femei le acceptă cu condiția să se creștineze și să se boteze. După ce se îndeplinește aceasta, le împarte: fiecărui căpitan una, și pe *doña Marina*, mai îndrăzneată și cu prestanță, o dă lui Alonso Puerto Carrero, văr al conțelui de Medellin. Va fi amanta lui Cortés și mama fiului său, Martin. Distruge idolii. Înfinge în pămînt o cruce. Șefilor de trib le vorbește de domnul nostru Isus Cristos și de un rege foarte mare și puternic, Carol al Castiliei.

De la Tabasco, flota își continuă drumul la Veracruz, unde va trebui așezată tabăra și întemeiat orașul. Numirea pe care o are Cortés din partea lui Velázquez este dată pentru a descoperi și a face așezări. Ceea ce văd soldații este un continent, dar de altceva e nevoie: cîr-

muire proprie, organizație statală. Cortés cheamă poporul, face adunare, numește primari și *regidores*¹ și rostește foarte solem : „A voastră este puterea : eu renunț de acum pentru totdeauna la funcția de căpitan general punînd-o în mîinile domnilor primari și *regidores*, pentru ca această conducere să numească căpitan general² pe cel pe care îl va considera mai bun“. Și cu aceste cuvinte se retrage foarte calm, lichidînd toate puterile guvernatorului din Cuba. Scoate strigătul de independență și pune totul în mîinile poporului, așa cum a făcut Balboa și cum vor face de acum înainte toți marii căpitani ai conchistei. Chiar aici *primarii*, care știu ce le revine să facă, „discută despre lucruri trebuincioase binelui public ; hotărăsc să aleagă drept conducător și căpitan pe Hernán Cortés și, pentru ca alegerea să aibă mai multă greutate, cheamă tot poporul“. Soldații se adună veseli : ca atunci cînd rîdeau de guvernatorul Cubei. Unul pronunță un discurs în numele republicii : este apologia lui Cortés. Poporul trebuie însă să aleagă : să-și spună cuvîntul poporul ! „Cortés ! Cortés“, strigă cei din popor. Și toți, o adevărată mulțime, se duc la el. Mișcat, Cortés îi primește. E o surpriză la care nu se aștepta... „S-a lăsat mult rugat și, așa cum spune proverbul, tu mă rogi și eu o vreau“. Oratorul care-i oferă rangul de căpitan spune cu aroganță și clară demagogie : „Venim în fața înălțimii-voastre să vă rugăm și să vă cerem și, dacă este necesar, să vă poruncim să primiți funcția de căpitan general pentru că întreg poporul e de părere să nu fie ales altul și de aceea bine ar fi ca înălțimea-voastră să iubească pe cel care-l iubește...“

Și astfel se șterge la orizont pînă și ultima imagine a acelui călăreț care, pe catir, ocolește coasta Havanei.

¹ *Regidor*, funcție administrativă ; membru în consiliul comunal sau municipal (n.t.).

² Cel mai înalt grad în armata spaniolă (n.t.).

Au ajuns la Veracruz în Săptămîna Patimilor. Un călugăr, mare cîntăreț, oficiază serviciul religios. Însuși Cortés ajută să se înfingă birnele, să se brăzdeze pămîntul, pentru a se ridica orașul. Sosesc acum mesagerii lui Moctezuma. Întind pe jos niște rogojini și pun pe ele ce știm : un mare disc de aur și altul de argint, pumni de giuvaeruri, tot tezaurul pe care Cortés îl va trimite regelui Carol. Cortés nu e mai puțin darnic : îi trimite un jilț sculptat, un șirag de mărgele, o bonetă de catifea cu medalia Sfîntului Gheorghe omorînd balaurul. Indi-enilor din apropiere le dăruiește două cămăși, două bonete, mărgele și clopoței ; îi aduc, în schimb, o cască plină de pepite de aur, care pleacă de asemenea spre Spania împreună cu scrisorile Consiliului Comunal în care sînt zugrăvite frumusețile Lumii Noi și se spune cele mai rele lucruri despre guvernatorul Velázquez, cerindu-se drept căpitan pe Hernán Cortés. Să spunem în trecere că atunci cînd regele Carol primește, așa cum am văzut, bijuteriile și hîrțiile la Tordecillas, le pune în sîpetele sale și, cu grandoare imperială, nici măcar nu-i mulțumește lui Cortés și nu-i răspunde la scrisorile sale. Pepitele de aur ajung pînă în inima Germaniei. Cîteva secole mai tîrziu, curioșii care vor căuta scrisorile lui Cortés le vor găsi în arhivele Vienei.

Să ne întoarcem însă la Cortés și la republica lui. Hotărește să meargă pînă în inima Mexicului, unde se află împăratul care îi trimite bijuteriile și munții încununăți de zăpadă. Pentru a izbuti, trebuie înlăturată tentația întoarcerii. Cu alte cuvinte, distruse corăbiile. Dar toate făcute cu abilitate politică, discutînd chestiunea în Consiliul Comunal, făcînd ca piloții să declare că sînt rase de moluște pentru ca el, Cortés, să nu facă altceva decît să execute un mandat. Fapt e că puțin după aceea sfredolesc corpul navelor, smulg catarge, ducînd în tabără pinzele, cordajele, ferecăturile. Cei care n-au curaj nici ambiție să continue să se gîndească la Cuba.

Cei care vor pămînturi, aur, aventuri și glorie să privească înainte, la muntele cu zăpadă și aur! Mușcați de soare și de țințari, cu bîte și cuțite în mîini, cu părul și cămășile îmbibate de sudoare, dulgherii, soldații, călugării, salahorii fac să răsune în aer glasul plebei: Spre Mexic! Spre Mexic. Este strigătul lui Hernán Cortés care se multiplică în cinci sute de glasuri spaniole. Inima Marinei tremură ca aceea a unei păsări.

După cum se mișcă soldații de la malul mării către poalele muntelui, merge cu ei și orașul. Cortés l-a botezat Villa Rica de Vera Cruz. Ar fi mai potrivit să i se spună: Villa Rica de la Veracruz, Rătăcitoarea. Trec numai cîteva săptămîni de cînd Cortés a ridicat orașul, chiar pe plajele unde au debarcat, că se și apucă să desfacă colibele pentru a le reface cîteva leghe mai înăuntrul țării. După doi ani, s-a gîndit probabil Cortés că au mers prea mult și se întoarce din nou cu străzile și piața lui, cu biserica și Consiliul Comunal, ca să fie mai în apropiere de ostrovul San Juan de Ulúa, care este farul și apărarea sa. Vor trece anii, va izbucni febra galbenă, care-i va decima pe albi, pe negri și pe papagali, și va spune viceregele: „Să plecăm de aici“, și-și va lua iarăși străzile și piața și biserica și Consiliul Comunal cîteva leghe mai spre sud. Colibelor din lut și paie pe care le construiește Cortés în orașul său boem le vor urma fortărețe, ziduri groase, castele de piatră, guri de foc, pentru a apăra Mexicul de francezi, de englezi și chiar de spanioli. San Juan de Ulúa va fi martorul unei bătălii care va schimba politica europeană și va pune față în față, în linie de luptă, Anglia și Spania. Deocamdată, Veracruz este scena unei mici capodopere ivite din geniul lui Hernán Cortés, care, după ce s-a făcut căpitan al poporului, va ajunge să instige cea mai mare revoluție a indienilor și va deveni mai întii conducătorul, apoi stăpînul lor.

Aproape de Veracruz se află Cempoal, cel mai mare neam pe care aztecii îl țin subjugat. Cortés, în același timp, trimite mesagii fraternale lui Moctezuma și ridică în secret pe cei din Cempoal împotriva lui. Revoluția indienilor se dezlănțuie. Strângătorii de dări pe care îi trimite Moctezuma, și în prezența cărora mai înainte indienii tremurau înfricoșați, sînt făcuți prizonieri. Ocrotiți de armata lui Cortés, nu vor mai plăti tribut regelui aztecilor. Se organizează dansuri și serbări, cu strigăte de luptă, zgomot de tobe, fluiere din ghiocuri de melc. Cortés devine idolul celor din Cempoal... E și speranța și bucuria oamenilor lui Moctezuma, pentru că dă drumul pe ascuns prizonierilor și-i trimite la rege, spunîndu-i că e indignat de cei din Cempoal, care au vădit atîta neobrăzare, și să-i lase pe seama lui ca să-i pună iarăși la locul lor.

Chiar în campamentul lui Cortés mai sînt încă prieteni de ai guvernatorului Velázquez care conspiră împotriva lui. Aranjează cu o corabie pentru a se întoarce în Cuba și se adună în taină cu arme și bagaje. Cortés îi surprinde, îi judecă și judecătorii săi îi condamnă. Pedro Escudero și Juan Cermeno sînt spînzurați; pilotului Gonzalo i se taie picioarele; unor marinari, Penates, li se dau două sute de lovituri de bici. „De n-aș ști să scriu, pentru ca să nu semnez condamnarea oamenilor la moarte!” exclamă Cortés cînd autorizează sentința. Díaz del Castillo comentează: „Pare-mi-se că vorbele acestea sînt foarte obișnuite la judecătorii care dau sentințe de moarte...”

Și Cortés o pornește spre interior. Nu are nici 500 de soldați, cu 32 de arbalette și 13 puști. Nu are decît 15 cai. În Spania, un conte se duce cu mai multe arme și cai la vînătoare de cerbi, iar Moctezuma are în armata sa peste 40.000 de războinici indieni. Conchista se va face cu spade, cioburi de sticlă și cuvinte dulci. Orașul Mexico, înălțat în mijlocul lacurilor, cu turnurile mari de

piatră, cu drumurile pietruite care taie apa, cu canalele care se umplu de negustori, cu templul masiv, cu piața mai mare decît cea din Salamanca și palatul lui Moctezuma e minunea lumii americane. Cortés ajunge pînă în inima orașului. îl prinde pe Moctezuma în pumnul lui de fier și de catifea și începe să devină stăpîn al conchistei. Cu mai puțin de o duzină și jumătate de cai. Cortés e tocmai pe cale să săvîrșească acest prodigiu de echilibru, cînd însuși Moctezuma, care o știe prin curierii săi, află că guvernatorul din Cuba se pregătește să-l distrugă. A adunat o flotă de necrezut. Nouăsprezece nave, cu 900 de oameni, turnuri, arbalete, puști, lănci și optzeci de cai au sosit sub comanda lui Pánfilo de Narváez pentru a-l supune pe Cortés și a da guvernatorului Velázquez stăpînirea acestor conchiste. Cortés lasă paza lui Moctezuma în seama lui Pedro de Alvarado, căruia îi dă 100 de oameni, și cu restul părăsește orașul pentru a ieși înaintea lui don Pánfilo. Așa e soarta : cînd începe să comande indienilor îi atîin calea albii, și acum pare mai greu să se descurce cu don Pánfilo decît chiar cu regele aztecilor. Cînd Hernán Cortés se apropie de armata oamenilor lui Velázquez nu are decît o treime față de cei pe care îi comandă Pánfilo. El începe să mineze fortăreața dușmană pe dinăuntru, să-și formeze a cincea coloană. Face să le parvină căpitanilor din tabăra adversă plăci mici de aur și cuvinte promițătoare. Făgăduielile lui sînt mai plăcute la auz decît ordinele aspre ale comandantului. Cînd sosește ziua bătăliei, Cortés o are ca și cîștigată. Dis-de-dimineată intră, prin surprindere, în lagărul lui Narváez. Fiecare dintre căpitanii săi are o misiune precisă : acesta va cădea asupra artileriei ; celălalt, asupra căpitanului Salvatierra, care pare cel mai aspru și perfid ; cel de al treilea, asupra bietului Pánfilo. E treabă de o oră sau ceva mai mult. Cînd puținul sînge vărsat începe să se evapore, sub focul soarelui, pe care îl cunoaștem, don

Pánfilo e dezarmat și făcut prizonier, iar Cortés are 900 de oameni mai mult, 80 de cai, pulbere, muniții și slănină. Este ultimul dar pe care i-l face guvernatorul Cubei.

Folosind puținele lecții pe care le-a primit în cei doi ani cît a frecventat cursurile universității din Salamanca, Cortés, în cîteva nopți în care zgîrie hîrtia, face cea de a doua relatare lui Carol al V-lea, acum, nu numai rege al Spaniei, ci și împărat al Germaniei. Și mai mult decît împăratul Germaniei, împărat al Lumii Noi, pentru că pămînturile pe care Cortés le pune sub barba de culoarea scorțișoarei a acestuia sînt mai bune, mai extinse și mai bogate decît cele din bătrîna Germanie : „Sînt atîtea și asemenea pămînturi încît, așa cum scriam în cealaltă relatare, înălțimea-voastră se poate intitula împărat al lor, titlu nu cu mai puțin merit ca cel de împărat al Germaniei, pe care, prin grația lui Dumnezeu, sacra voastră majestate îl posedă“.

Scrisoarea odată trimisă, revine la conchiste. Războiul continuă. Din orașul Mexic sosesc vești : indienii s-au ridicat împotriva lui Alvarado și l-au încercuit. Acum, ca să înainteze, va trebui să-și deschidă drumul cu lăncile. Toți știu însă ce va însemna această cucerire ca bogăție și glorie. Cei vechi și cei noi pleacă radioși la această luptă, sub steagurile căpitanului poporului. Va trebui să se construiască ambarcațiuni pentru a ajunge la oraș, navigînd pe lac, atunci cînd nu s-ar putea merge pe drumuri. Din fericire, pentru a le construi sînt acum destui dulgheri, fierari și iată și velele și cordajele de la navele pe care le-a adus *don* Pánfilo. Pentru ușurarea și mărirea lui Cortés.

În timp ce Hernán Cortés luptă în Mexic împotriva spaniolilor de viță nobilă și-i învinge, în Spania Carol al V-lea a trebuit să lupte împotriva celor de jos pînă

i-a subjugat. Poporul e cuprins de frământări democratice de o parte și alta a Atlanticului. În ambele părți s-a vorbit, în numele mulțimii, de căpitaniii poporului. Dar în timp ce nobilii din Castilia înecă în sânge revolta celor de jos, *los comuneros*¹, iar în jurul împăratului înfloresc privilegiții curții, aici, în America, nu e nimeni care să-i poată opri pe cei de felul lui Cortés, Balboa, Pizarro, Belalcázar, care înaintează împotriva voinței guvernatorilor neputincioși.

Încoronarea lui Carol Quintul la Aquisgrán e deosebit de solemnă. Într-o duminică, în orașul îmbrăcat în steaguri. Nu va putea să uite niciodată trecerea lui triumfală, în dulcea lumină a toamnei, când frunzele pe copaci sînt de aur, nici înaintarea între lucirea de aramă a heralzilor, nici sărutatul mîinii și plecăciunile curții. Ce frumos se grăbește cardinalul de Maguncia ca să-l sprijine cînd se dă jos de pe cal ! Spectacolul este măreț. Înainte merg cei trei mii de călăreți germani, cu steaguri colorate, galbene și albe ; urmează senatorii din Aquisgran și ducele de Juliers cu cei trei sute de călăreți și halebardieri, și cardinalul de Maguncia, și ambasadorul Bohemiei, toți cu veșminte ce par desprinse din vitraliile catedralelor, și călăreții săi, steaguri, săbii, hermine, mantii de purpură, giuvaere, centuri de aur, broșe de perle, și pe zale, vulturii imperiali, iar pe scuturi, leul și castelul spaniol.

Cînd ajunge Carol la biserica unde urmează să fie uns împărat, îi ridică poala mantiei Frederic, contele Palatin, principii, cavaleri, prelați ies să-l întîmpine. Episcopii, în odăjdii de sărbătoare, cu toiaguri și mitre. Împăratul se întinde în cruce pe scările altarului. I se cîntă litanii. Carol ascultă vocea răsunătoare a episcopului care, mișcînd toiagul cu mîna stîngă, îl binecuvîntează

¹ *Comuneros*, participanți la mișcarea populară patriotică spaniolă care s-a produs împotriva lui Carol Quintul la începutul domniei acestuia (n.t.).

cu dreapta. Apoi se ridică, și episcopul îi primește promisiunile. La fiecare întrebare pe care i-o pune în latină, Carol răspunde : „Volo“. Episcopul se întoarce apoi spre adunare și întreabă : „Voiți pe Carol ca împărat și rege al romanilor ?“ „Da ! Da ! Da !“, răspund curtenii într-un singur glas. Împăratul cade în genunchi. I se desfac vestimintele prin spate și cu ulei *cathecriminos* i se ung încheieturile brațelor, umerii, pieptul, mâinile și creștetul capului. De fiecare dată episcopul rostește : „*Ungo te regem oleo santificato*“¹.

Și au început serbările. Mareșalul Imperiului — la ceva trebuie să slujească și mareșalii — a făcut pe grăjdarul și, în public, i-a dat să mănânce calului împăratului, iar contele Palatin a făcut pe majordomul și „a adus la masă o bucată de bou care fusese fript întreg în piață și era umplut cu multe păsări, ale căror capete ieșeau printre coaste“. Și continuă cronica : Contele de Limburg „sluji ca paharnic și aduse o cană plină de la un butoi din care curgea vin prin trei cepuri“. Tot el servește ca lacheu, ținând, pentru împărat, ligheanul cu apa de spălat pe mâini, iar marchizul de Brandenburg, prosopul.

În timp ce se petrec toate acestea, *los comuneros* din Spania colindă satele răzvrătindu-i pe oameni, îndemnând la luptă, căci nu vor să mai vină germani în Spania, și nici să scoată din Spania banii poporului, nici aurul care sosește din America. Și nu vor ca regele Castiliei să trăiască și să domnească în afara Spaniei. Au cutezanța să spună toate acestea, punct cu punct, într-o scrisoare lungă, pe care chiar un îndrăzneț din rîndurile lor o pune în mâinile imperiale. Îi spun mai mult : că atunci cînd el ar pleca din Castillia, cel care ar urma să rămînă în fruntea cîrmuirii trebuie să fie un om născut în Castilia sau în León. Nu vor flamanzi, nici alt soi de străini. *Los comuneros* luptă cu disperare. Dau bătălii

¹ Te ung ca rege cu undelemn sfințit (lat.) (n.t.).

sîngeroase, asediază și ocupă sate și orașe, iau drept stindard pe Juana la Loca. Luptă chiar cu săgeți înveninate, învățînd poate ceva din dibăciile indianului american. Depozitele de mărfuri cărora le-au dat foc valorează mii și mii de ducați. Împăratul urlă de mînie. Îl pedepsește pe mesagerul care-i aduce scrisoarea pentru nemaipomenita îndrăzneală. Încetul cu încetul se pune în mișcare întreaga mașină a imperiului, pînă ce amuțește și ultimul glas al celor din popor. Și iarăși intră Carol în Spania, pe drum de catifea, cu cortegiul lui de germani și castilieni. Poate că totuși a învățat ceva: împăratul știe acum că sub pumnul lui de fier există o Spanie de piatră. Aceasta o învață un om prin firea lui aplecat spre tristețe.

În timp ce Carol se așeza la masă la Aquisgrán, ca să se înfrunte cu boul fript, Cortés, la Veracruz, scria scrisoarea sa de relatare. I-a ajuns împăratului în acelaș timp cu cea pe care i-o scriau din Castilia *los comuneros*. Scrisoarea lui Cortés avea suflare de aur. Cea din Castilia, de plîngerii și cereri. Sînt cele două mari documente ale poporului, în care sînt zugrăvite năzuințe, îndrăzneli, nefericiri, naivități și fapte care însuflețesc inimile și mișcă brațele. La scrisoarea celor din Castilia, împăratul răspunde cu praf de pușcă și lanțuri. Pe cea a lui Hernán Cortés o pune grațios în mîinile lui Jacob Cromberger, germanul de la imprimăria din Sevilla, căci germanilor le fuseseră dăruite toate afacerile din Spania. Și Cromberger o publică cu iscusit meșteșug, cu litere gotice, cum se cuvine.

VI

EL DORADO ȘI IZVORUL ETERNEI TINEREȚI

„Se crede, și creștini cucernici o spun și experiența a arătat-o, că după ce Sfintele Daruri au fost aduse în bisericile insulei acesteia, au încetat uraganele. Nimeni nu trebuie să se minuneze de acest lucru, căci pierzind Diavolul puterea asupra acestui pământ și Dumnezeu întorcându-se spre el, ceva deosebit trebuie să se întâmple și în vreme, și în vijelii, și în furtuni și în toate cele.“

OVIEDO

„Să creadă fiecare ce socoate de cuvîntă : eu gîndesc că natura poate face lucruri mărețe.“

PIETRO MARTIRE d'ANGHIERA

Spaniolul din secolul al XV-lea și al XVI-lea nu este regele creației, ci o creație a lui Dumnezeu. Nu are încă știința care să-l ajute să se apere în lupta sa cu natura. Ar fi admirabil să dispună în timpul furtunilor de o vergea care să adune trăsnetele, sau, ajungînd la o pădure, să aibă o mașină care să zboare pentru a trece peste copaci fără pericol, sau o pastilă albă

pe care, atunci cînd îl doare măseaua, s-o înghită și să-i treacă durerea. Nimeni nu a inventat astfel de lucruri fantastice. Cînd vînturile se burzuluiesc și se deslănțuie furtuna, singurul lucru pe care îl poate face omul este să se lase în voia Domnului. Medicii sînt vrăjitori. Omul are de ales între calea Domnului și aceea a Diavolului. În fața acestei dileme șovăie în fiecare clipă cel supus păcatului, și aceasta este tema și drama vieții sale. Sînt oameni care în ceasurile de grea cumpănă cer ocrotirea Sfintei Fecioare ; alții, fac pact secret cu Ucigă-l-toaca. Spaniolul acesta nu este deci un animal rațional, de care se obișnuiește să se vorbească, ci un suflet imaginativ. Timp de secole, făcîndu-se recensămîntul orașelor, nu se va spune : „Toledo are atîția locuitori“, ci : „Toledo e un oraș cu atîtea suflete“. Omul natural, simplu, în stare să vadă fără spaimă, cu oarecare stăpînire de sine, propriul său loc înăuntrul naturii, nu s-a născut încă. Spaniolul conchistei este dominat de cele patru elemente — aerul, focul, apa și pămîntul — iar apărarea lui stă în supranatural. Pentru el totul se rotește în orbita superstiției, a misticii, sfînțeniei, miracolului, providenței, magiei. Cu cît este mai mare disproporția care se stabilește între nimicnicia omului și milostivirea infinită a lui Dumnezeu, între mizeria păcătosului și puterea demonului, cu atît se înțelege mai bine această lume. Formula de apărare este miracolul. Și cu cît e mai absurd miracolul, cu atît e mai frumos.

Pentru mulțimea de țărani, dulgheri, fierari, brutari, păstori, care în viața lor au cunoscut numai piața satului și predicile preotului, măgarii încărcăți cu vase pline de măsline, butoaiele în care se odihnește vinul, cuptorul în care se coace pîinea, biserica unde se primește botezul și cimitirul în care se doarme în pace, a străbate mările sărate, timp de săptămîni și săptămîni, fără a vedea altceva decît ape colorate, e o adevărată

minune. Iar a ajunge de partea cealaltă a mării, o favoare a lui Dumnezeu. Însuși Columb înțelegea că ideile lui nu-și pot deschide drum decât prin supranatural. „Pe mine nu mă ajută nici ceasloavele, nici hărțile — a spus într-o zi într-o izbucnire violentă —, ci în mine se împlinește, simplu, ceea ce a spus profetul Isaia.“ Într-altă zi, i-a scris reginei : „Majestate, am ajuns în paradisul pămîntesc“. I-a scris-o ca cel care trimite o scrisorică de salut din satul vecin. În ultimii ani ai vieții sale, Amiralul s-a ocupat să facă un inventar al profetiilor. Ceea ce i-a adus lui Columb reputația de nebun nu a fost atît faptul că făcea profeții, ci că le aplica într-o direcție greșită, prea mult în beneficiul propriu. Spre răul lui, nu a fost decît atît.

Este evidentă diferența care există pentru omul spaniol între imaginația care-l stîrnește și rațiunea care nu-l frămîntă. Cu numere și compasuri, nimeni nu-l face să părăsească pămîntul sigur pentru a se aventura într-o lume neexplorată : cu fantezii, în schimb, este dus de pe o parte a mării pe cealaltă, de la un capăt al pămîntului la celălalt. Ceea ce e eroic îl entuziasmează pentru că intră în teoria lui a disproporțiilor. Am mai spus-o : cu cît e mai absurd un miracol, cu atît e mai frumos. Pentru acesta e cu putință ca un Cristóbal Guerra să se urce într-o corăbioară cu treizeci de însoțitori și să treacă Atlanticul pentru a descoperi coastele Venezuelei, sau ca un oarecare Méndez, într-o canoe, să treacă Marea Caraibelor pentru a duce cîteva scrisori ale lui Columb.

Geografia, istoria se fac în imagini colorate. De aceea intră în domeniul artelor frumoase. America apare învestmîntată în aur, perle, argint, smaralde ; pădurile ei au aromă de scorțișoară și în ele trăiesc giganți, amazoane, pitici ; în mare, sirene. Cu cît cunosc mai mult, cu atît sînt mai siguri conchistadorii că totul este o

minune. Mai sînt născociri de ale lui Platon care nu se adevăresc. Este ştiut că cele ce au fost considerate născociri ale poezilor greci şi latini nu erau decît prevestiri a ceea ce vedem azi. Acea insulă misterioasă din Antile, care apărea şi dispărea pe hărţile fantastice, acolo trebuie să se găsească. Asta trebuia să fie Atlantida, neapărat. Există conchistadori care caută cu ochi de linx şi credinţă naivă urmele apostolilor care trebuie să fi trăit în Lumea Nouă. Columb umblă după oraşele cu poduri de marmură despre care vorbeşte Marco Polo. Nu e nimeni care să nu se întrebe pe unde o fi ţara Marelui Khan. Ţărani din Aragón, care în viaţa lor nu s-au priceput decît la catiri, vorbesc acum de perlele din Ofir şi de templele lui Solomon. Atitudinea personală a conchistadorului se inspiră din isprăvile lui Amadís de Gaula.

Hărţile sînt hărţi de poeme epice. Din apele lor răsar monştri înfricoşători. În chenare, desene de indieni care rumenesc în frigări picioare de creştin. Lucrul cel mai extravagant este, poate, însăşi configuraţia acestor pămînturi descoperite. Sînt mări şi fluvii care se lărgesc şi se lungesc pînă la inverosimil. Totul este nemăsurat, căci conchistadorul care a mers pe jos zece leghe vorbeşte de o sută, ca isprava să fie mai grozavă. El însuşi ajunge să creadă ceea ce spune.

Ei bine, cine nu crede în născociri să arunce primul piatra. Mai fantăşti decît spaniolii sînt italienii. Unii cu alţii se completează. Oviedo îl citează pe Boccaccio ca pe o autoritate. Nu e oare genovezul Columb cel care vine primul să caute monştri pe insule şi să repete despre amazoane ceea ce citise în Marco Polo? Şi Vespucci vorbeşte despre giganti. Şi Pietro Martire spune că la vreo sută de leghe de Panamá, într-o mare neagră, au

fost văzuți pești asemenea delfinilor, care cîntă armonios, ca sirenele, și te adorm în acelaș chip. Sebastián Caboto vorbește de oameni care au labe de struț.

Nici germanii nu se lasă mai prejos, bine hrăniți, așa cum sînt, de pădurea baladei medievale. În Venezuela, Ehinger descoperă amazoanele, și Nikolaus Federmann neamul pigmeilor. În La Plata, Ulrich Schmidl se amestecă în vârtejul celor care umblă după cavernele de argint unde trăiește Regele Alb. Nici englezii nu șovăie. Nici o descriere a giganților din Patagonia nu o întrece pe aceea a lui Francis Fletcher, tovarășul lui Drake în călătoria în jurul lumii. Și mai presus de toți am putea să-l punem pe Sir Walter Raleigh cu El Dorado din Guayana sa mitologică.

Dealtfel, nu există nici un alt loc al Americii unde fabulația să fie mai bine reprezentată decît în Caraibe. Aici se află insula Amazoanelor a lui Grijalba, aceea a giganților lui Vespucci, cea a monștrilor lui Columb. Dintre toate legendele, două sînt mai uimitoare și ele determină aventurile cele mai absurde și eroice: legenda lui El Dorado și cea a Izvorului Eternei Tinereți. Ani de-a rîndul, cei care explorează America de Nord pornesc în căutarea izvorului care să-i preschimbe pe bătrîni în tineri. Cei care explorează în Sud aleargă după iluzia unui șef indian care atunci cînd se îndreaptă spre laguna sacră, supușii aruncă asupra lui pumni de pulbere de aur pînă cînd devine strălucitor. Și astfel, ceea ce mai tîrziu se va numi America de Nord și America de Sud, acum nu este decît Florida sau El Dorado. Sînt două aventuri în care se aruncă spanioli, germani, englezi, călare pe armăsarii propriei lor nebunii. Și cînd te gîndești că cel care-i împinge, din umbră, la fapte atît de nesăbuite este Cristofor Columb, primul predicator al unei atari fantezii, figura lui crește în ochii noștri asemeni aceleia a unui umorist ce-și bate joc de propriile lui născociri.

Ponce de León străbate de douăzeci și cinci de ani aceste insule. Cu răsăritul fiecărei zile vede noi provincii ispititoare, și indiene, ispititoare și ele, care cîntă și dansează *areytos* pentru a lua mințile tinerilor de curînd sosiți din Spania. Își amintește de primele sale experiențe în America, atunci cînd l-a însoțit pe Columb și cînd, puternic, vesel, cutezător, cu cei 33 de ani ai săi în floare, a cunoscut cele mai desăvîrșite bucurii ale vieții. A plecat apoi cu Ovando : era încă plăcut să mergi la chefuri și să faci dragoste cu indienele în nopțile calde de la tropic. „Era un scutier sărac cînd a venit aici...” Sărac, dar vesel, bogat în imaginație, senior în conchistele sale. A fost făcut căpitan al insulei Boriquén, numele poetic al insulei San Juan de Puerto Rico. Acolo a devenit faimos prin diferite isprăvi. Fusesse mare vânător de indieni. Avusese procese cu Diego Columb. Și își trăise tinerețea. Își făcuse un renume.

*„El a ținut, cu patimă notorie,
Puțin la viață, nesfîrșit la glorie...”*

Și într-o zi înflorită de Paște, în aprilie, căci așa cum spune poporul,

*„Paște în aprilie,
An fericit !”*

a ajuns la o coastă verde pe care a botezat-o Florida. Dar anii au trecut, el are acum șaizeci, cei din Santo Domingo au încercat să-l umilească luîndu-i guvernămîntul din Boriquén, și bătrînul, dîrz, întreprinzător, capabil încă de vise, se îndărătnicește să-și ridice capul semeț. Mîngîie ideea, idee amăgitoare, să se întoarcă la vremurile de bătălii amoroase, de aventuri juvenile, de mîndre trofee. Să fie încă o dată, așa cum fusese cînd îl însoțea pe Cristofor Columb. Senior al Floridei, în numele regelui, se așează sub umbra unei născociri pentru a merge să cucerească izvorul eternei tinereți.

Indienii, care-i citesc în ochi dorința, îi dau ideea. Acolo, în fund — îi spun —, bătrînule drag, se găsește izvorul... Ponce de León e ca vrăjit. Îl captivează deopotrivă născocirile pe care i le povestesc ca și turburarea pe care o simte în adîncul sufletului. Izvorul vieții și al tinereții există, căci sînt planșe antice care îl zugrăvesc cu apele lui jucăușe, care sar și rid într-un peisaj de primăvară. În fund, mereu, ca și cum s-ar nota un detaliu, o scenă cu Venus. Este prima expresie grafică a ceea ce psihanalistii vor numi subconștient. Stampa este acum un tablou viu. Cavalerul care se apleacă să bea, Juan Ponce de León. Iar acum, în fundal, Venus — o caraibă.

Poate cineva să creadă că este imposibil să fie găsit izvorul miraculos în această lume nouă plină de minuni? Columb e cel care a început să răspîndească basmul cu paradisul lui pămîntesc. Acolo a pictat arborele vieții și, izvorînd din stîncile vrăjite, cele patru mari fluvii ale lumii. Sînt fluviile de care vorbește Pierre d'Ailly în *Ymago Mundi*, acea geografie alegorică care a tulburat mintea Amiralului. Aceste stînci sînt piscul lui Adam, care, după învățații din Evul Mediu, marchează limitele Orientului. Cei care yăd acum acest arbore al fluviilor americane, arborele cel mai frumos pe care apele lumii l-au format, unde lumina piaptănă bucle de aur în izvoare cu mii de culori, găsesc rîuri negre care țîșnesc din roci de bitum, albe ca laptele, aurii ca mierea, roșii ca vinul, sîngerii ca un cuvînt în Sevilla. Unele sînt înghețate, altele fierb. La Guancavélica din Perú se găsește rîul morții: apa care țîșnește din izvoarele sale, spune părintele Acosta, se transformă în stîncă: oamenii dacă beau din ea mor, căci le îngheață în pîntec și se face piatră. Că un contrast, există izvorul vieții care-i preface pe bătrîni în flăcăi. Este izvorul din cartea cu minunile Asiei: „Eu, Prester Jean de Mandeville, am văzut acest izvor și am băut în trei rinduri

apa lui și de cînd am băut mă simt bine, căci cei ce beau din ea sînt mereu tineri...”

Și așa începe descoperirea și explorarea Americii de Nord, pe vîrfurile unei fabulații. Ponce de León mobilizează cu ea o armată de vlăjgani naivi. În toată Florida nu rămîne rîu nici pîrîu din ale căror ape el să nu bea, baltă sau lagună în care să nu se afunde. E mare lucru ca acești hidalgi să se scalde. Cît despre efecte, așa cum spune Oviedo în zeflema, nu se vede decît moleșirea virilității și faptul că acești bărbați par tineri numai prin mintea puțină. „Unul dintre aceștia a fost chiar Johan Ponce, și în așa măsură încît a putut să dea crezare indienilor în privința unei asemenea nerozii...”

Și totuși spaniolii găsesc tinerețea în Florida. Nu însă așa cum o căutau, ci la niște arcași indieni, cei mai mîndri și puternici pe care i-au văzut. Arcurile pe care ei le mînuiesc nu pot fi întinse nici de cel mai voinic dintre spanioli. Săgețile pe care le trag trec printr-un cal dintr-o parte în alta; străpung o armură. În Antile nu s-a mai văzut ceva asemănător. Ponce de León o simte în propria sa carne și se întoarce în insule cu un picior săgetat: prin această rană intră moartea și-l ia cu ea.

Se întîmplă cu născocirile ceea ce se întîmplă cu toate înșelătoriile: odată pornite să se rostogolească, nu mai există putere umană în stare a le opri. Nu trec decît cîteva luni și nimeni nu-și mai amintește de nenorocirile lui Ponce de León: în aer plutește doar credința că Florida e un pămînt vrăjit. Dacă a fost cineva care n-a ajuns pînă în inima bogățiilor ei, altul va fi mai norocos. S-a văzut aceasta în Mexic. Mexic e un cuvînt care dă imbold și convinge, care te face să uiți răul și să nădăjduiești binele. În acelaș an în care Ponce de León moarte săgetat, Cortés intră în triumf în orașul

Mexic. Nu există oare alt Mexic îndărătul cortinelor verzi pe care Ponce de León nu a izbutit să le rupă? Unde există continent trebuie să existe minunății. Florida e un continent. Toți visează cucerirea ei, dar există cineva care o dorește mai mult decât oricare altul. Un om care vrea să fie emulul lui Hernán Cortés : acel *don Pánfilo*, care, plecat să-l subjuge, a fost învins de el și făcut ridicol și chior pe deasupra. Va fi alt Mexic — gîndește *don Pánfilo* — în pămîntul eternei tinereți. Alt Mexic, iar eu, alt Hernán Cortés. Și astfel pornește, senior al Floridei, la marea cucerire, cu multe licențe de la Împărat și cu multe iluzii în trufia sa.

Nu pleacă, modest, din Antile, ca Ponce de León, ci chiar din Spania. Șase sute de oameni se îmbarcă pe corăbiile sale. Speranța i-a dat curaj. O sută șazeci de soldați, poate cei mai tineri, rămîn la Santo Domingo. Îi înlocuiește cu veterani din Cuba. Nimic nu-l înfricoșează. Vine însă furtuna. El cunoaște bine aceste nenorociri : corăbii care se fac bucăți, trupe care se îneacă. Ajunge însă, în cele din urmă, în Florida. Este Vinerea Mare. Ziua anului în care în mintea soldaților sînt cîntărite, în balanța păcătosului care se căiește și deasupra abisului eternității, patimile lui Cristos și ticăloșiile omului. Nu rămîne decât consolarea îndurării divine și, în a treia zi, sărbătoarea reînvierii ; clopotele vesele din Sevilla răsună în suflet cu ecouri de mîngîiere și speranță.

Plajele din Florida nu seamănă întru nimic cu cele din Mexic. Ceea ce în Mexic era piatră și aur, aici sînt copaci și riuri. E o excursie prin regnul vegetal. În satele de indieni nu se văd decât colibe de paie, semănături de porumb. Drumurile se fac tăind riuri, lagune, canale. În fiecare nouă zi de drum, noi perdele de verdeață. Probabil că aurul e mai spre interior, în țara indienilor *apalaches*. Oamenii din Castilia înaintează înfricoșați, neîncrezători, și dacă își riscă viața o fac

numai ca să nu fie pus sub semnul întrebării unicul lucru cert pe care îl are un castilian : onoarea. Sînt marșuri de zile întregi, în care soldatul nu are în raniță decît două livre de pesmeți, o livră și jumătate de slănină. Foamea se amăgește cu boabe de porumb prăjit, cînd au timp ca să-l prăjească. Ajung în sate de *apalaches*. Ca de obicei, patruzeci de case, semănături de porumb. Aur, urme neînsemnate. Poate în alt sat, în Aute, să fie comorile. Nouă zile de mers prin păduri și cîmpii. Fiecare zi pare o lecție de științe naturale. Liste de păsări, cerbi, iepuri, urși, lei, animale sălbatice. La Aute, nimic : boabe de porumb.

Despre cutreierările lui *don Pánfilo* prin Florida a rămas o carte : *Los naufragios*, pe care o va scrie *Alvar Núñez Cabeza de Vaca*. Titlul este grăitor pentru ca să ne dăm seama de bilanțul acestei istorii. Naufragii pe pămînt și pe mare. Armate care se afundă în mlaștini, corăbii care se sfarmă de recife. Din cei 600 de soldați, patru rămîn ca să povestească cele întîmplate. *Don Pánfilo* a pătruns înăuntrul țării, fără să știe încotro mergea. *Oviedo* îi spusese încă din Spania : să nu fie lacom nici temerar, să nu fie credul dar nici viclean, să se mulțumească cu ce avea și cu averea pe care soția sa i-o sporise — căci ea știa să cucerească mai bine ca el — și să nu se mai expună la alte lovituri cu pietre, ca aceea care l-a costat ochiul, în încăerarea din Mexic. Dar trufia a fost mai puternică și iată-l acum pe *don Pánfilo* în prag de dezastru. Nimeni nu știe unde au rămas navele. Călăreții fug. Trebuie căutată iarăși marea. Cînd ajung la țarm nu mai pot merge înainte și nici înapoi nu se mai pot întoarce. *Don Pánfilo* face singurul lucru cu putință în aceste cazuri : ține sfat. Și soldații hotărăsc ceva ce depășește prin îndrăzneală tot ce ar putea spune cronicile conchistei : să construiască acolo cîteva corăbii cu care să tranverseze marea. Nu există unelte, nici fier, nici forjă, nici cîlți, nici smoală,

nici cordaj ; nici oameni care să știe meseriile ; nici mîncare ca să se hrănească în timp ce fac ambarcațiunile. Și totuși, în patruzeci de zile, cu un dulgher, se construiesc cinci bărci în care se înghesuie întreaga armată. Căii fuseseră omoriți unul cîte unul pentru a avea ce mîncă în timpul lucrului. Unii au adus porumb din apropiere, alții au doborît arbori, alții au cusut vele. Din scările de șea, din piteni și din arbalete au făcut securi, fierăstraie, cuie. Din niște piei de cerb și tuburi de lemn, foale, pentru a lucra fierul. Din coamele cailor, cordaje ; din cămășile soldaților, vele. Drept ancore au fost folosite pietre ; în loc de catran, rășină de pini. Din pielea cailor s-au făcut burdufuri ca să ia apă proaspătă. Cînd soldații au intrat în ambarcațiuni, acestea aproape că se afundau sub greutate. Erau înghesuiți ca niște ciorchini de banane.

În final, înfringerea, eșecul, naufragiul. Pánfilo, chiorul, nu poate răspunde decît cu un strigăt desperat spaimei soldaților : să se salveze cine poate ! Și unul dintre cei care se salvează este Cabeza de Vaca. Din inima Floridei pînă în Paraguay, la celălalt pol al Americii, în ani și ani de aventuri de necrezut, se distinge ca unul dintre cei mai înceroați și nobili conchistadori. Istoria va trebui să-l înfățișeze, în pofida numelui pe care îl are, cu un frumos profil de aventurier. Cade în mîinile indienilor, îl fac sclav, dar, om plin de șireténie și ingeniozitate, își salvează întotdeauna viața. Ajunge să fie mai degrabă vraci decît medic. Scoală bolnavi, învie morți și faima lui se răspîndește din Florida pînă în Mexic. Din trib în trib, medicul Cabeza de Vaca, vrăjitorul Cabeza de Vaca se mișcă dintr-un loc în altul pînă ce, într-o bună zi, ajunge în Nueva España, chiar în imperiul pe care l-a creat Cortés. Și cu naturalețea și simplitatea care corespund acelor vremuri, notează în memoriile sale minunile pe care le-a făcut. Cum știm cu toții, în acea primă jumătate a secolului al XVI-lea

poate fi însănătoșit un bolnav și readus un mort din lumea cealaltă, suflându-i numai în față, cu condiția să fie însoțită acea suflare de câteva cuvinte din *Ave Maria* și de puțină credință, cartea lui Cabeza de Vaca constituie o convingătoare și delicioasă lectură.

Există un interludiu în viața lui Cabeza de Vaca : sînt zilele pe care le petrece în Spania, după naufragiile lui în Florida și înainte de a porni în aventura din Paraguay. În relatarea scrisă a călătoriei sale, spune : „Aici sînt notate numai nenorocirile mele ; dar mai e ceva pe care nu-l spun decît regelui.“ În Castilia, castilienii sînt mai creduli decît indienii din Florida. Povestea începe să circule de la masă la masă, din han în han : că acel Cabeza de Vaca știe ceva despre bogățiile din Florida, ceva pe care nu-l va spune decît regelui. Fraza va urma dezvoltarea ei naturală : Cabeza de Vaca cunoaște fabuloasele bogății ale mării Florida... Și povestea termină prin a fi strălucitoare. Ce Mexic, ce Perú ! Adevăratele bogății sînt cele ale Floridei, și Cabeza de Vaca nu i le desvăluie decît regelui !

După cum *don* Pánfilo vroia să repete în Florida isprăvile lui Cortés, există acum la curte un emul al lui Pizarro care vrea să descopere în Florida alt Perú. Acel cineva se numește Hernando de Soto. Venise în America doar cu scutul și cu spada. A plecat cu Pizarro în Perú, a dobîndit acolo o faimă la fel de mare ca acesta, dacă nu și mai mare ; a fost în temnița lui Atahualpa ; s-a umplut de aur. Cu o sută optzeci de mii de ducati se plimbă pe la curte, cu mulți paji și cu mare lux. A urcat pe scara socială : s-a căsătorit cu una din fiicele lui Pedrarias Dávila. În persoana lui se oglindește gloria dobîndită în Perú. Comorile luate lui Atahualpa depășesc în asemenea măsură pe cele din Mexic, încît nimeni nu-și mai amintește de Cortés. Oamenii spun : dacă

Hernando de Soto pleacă în Florida e pentru că Florida va fi alt Perú la pătrat. Pînă într-atît ajunge să strălucească balonul de săpun pe care Cabeza de Vaca l-a umflat cu vînt. Hidalgii își vînd casele, viile, măslinii, rentele, pentru a se alătura lui Hernando de Soto. Din Portugalia vin soldați care-l imploră pentru un colțișor în navele lui.

Hernando de Soto e bine făcut, abil, deștept. Ca vitejie, se spune că a fost a doua lance în cucerirea Americii. Mărinimos, este întotdeauna mai înclinat spre iertare decît spre ucidere. În Florida, aproape întotdeauna face pace cu indienii. Dacă însă îi întind o cursă, înainte ca ei să dea drumul săgeții, spada sa taie capete, lancea lui se înfige în piepturi, calul său sare peste cei înarmați cu cuțite. Și astfel pătrunde în cîmpiile întinse și prin riurile adînci, hotărît să afle ceea ce Cabeza de Vaca nu vroia să-i spună decît regelui. E întreaga epopee a conchistei spaniole, zugrăvită cu roșu pe smalțul verde al Americii de Nord. Nu s-a scos nici măcar un pumn de aur. Au rămas însă alte cîteva lucruri : povestirea cavalerului portughez, de Elvas, cu multe scene colorate, legenda eroică a lui Hernando de Soto, *Un Columb dinăuntrul Floridei*, pe care a reluat-o Garcilaso de la Vega el Inca, într-una dintre cele mai frumoase cărți ale secolului al XVI-lea. Și rezumat al tuturor celor scrise și trăite, o hartă pe care probabil că a făcut-o vreun soldat : pare un pieptene de riuri care curg paralel să se verse în golful Mexicului. Au văzut riuri și iarăși riuri, au trecut peste riuri, uneori cu apa pînă în piept, alteori înotînd, chiar și pe poduri pe care le improvizează talentul genovezului Francisco, „trasate geometric“. Numele riurilor indică oboseala, speranța, muncile pămîntului, momentul în care omului nu-i mai rămîne decît să-și pună credința în sfinți. Să se citească lista acestor riuri, așa cum apare pe hartă, iar cititorul să pună ceva din imaginația sa sub fiecare dintre aceste

nume și va ști ce a însemnat aventura lui Hernando de Soto : Río de la Paz, Río de Canoas, Río de la Cruz, Río de la Navidad, Río de Arenales, Río de Nieves, Río de Flores, Río de los Angeles, Río Bajo, Río del Espíritu Santo, Río de Montanas, Río de Oro, Río de Pescadores, Río de la Magdalena, Río de las Palmas. Dacă alții au descoperit ceea ce se numește „pământul ferm“, Hernando de Soto a ajuns la apele curgătoare, la drumurile deschise, la Mississippi, care formează acest arbore enorm ce susține între brațele lui America de Nord, ca pe propriul său frunziș. În america de Sud, în Mexic, alții s-au cățarat pe munți. În Florida, unde ia naștere mitul unui izvor, simbolul este râul care taie cîmpia. De acum înainte, spaniolii care sînt oameni de pământ ferm și care caută aur, vor întoarce spatele Floridei. Hernando de Soto își încredințează oasele râului în care, totodată, își încheie viața și-i începe gloria.

Într-o zi a simțit că-i vine moartea, așa cum obișnuiește ea să vină prin aceste părți ale Caraibelor. Un clește de foc îi strîngea tîmplele ; carnea înfierbîntată îi tremura. Cheamă preotul și-și mărturisește păcatele. Își încredințează sufletul lui Dumnezeu. Cheamă apoi căpitani și soldații ca să-și ia rămas bun. Urmează, în grupuri, soldații. Nu vrea să se depărteze de nici unul fără un cuvînt de camaraderie și de recunoștință. Trece valul de foc și moartea întinde peste trupul lui un cearceaf de gheață. Oamenii aceia sălbăticiți au ochii scăldați în lacrimi. În noapte adîncă — ca să nu audă și să nu vadă indienii și să nu știe — legat bine de trunchiul unui stejar — căpitani și soldații poartă trupul lui Hernando de Soto. Pînă și suspinele se sting. Se aude limpede muzica apei care aleargă printre degetele verzi ale malurilor. Ce ușor aluneca barca lui Hernando de Soto pe apele repezi și adînci ale fluviului Mississippi ! Castilienii văd numai cum în brazda pe care o lasă se lungește tăișul stelelor. Sînt boltă de spade pentru ca să treacă umbra soldatului.

În timp ce în Nord, Ponce de León, *don* Pánfilo și Hernando de Soto au suferit toate naufragiile la care i-a împins mitul eternei tinereți, în Sud nu există campament spaniol în care oamenii să nu se gîndească la un rege scăldat în aur. Pentru toți acești oameni, care sînt aprigi jucători de cărți, viața este o aventură în căutarea cărții cîștigătoare. Indienii arată spre interior, spre crestele munților. Se poate spune că timp de zece ani din toate campamentele coastei de foc au pornit trupe spre zăpada munților, s-a navigat pe toate riurile, s-a acoperit harta Americii de Sud, căutîndu-se acest rege scăldat în aur.

Conchista s-a afirmat între contururile mării și întinderea amplă a Anzilor. Pe țărmurile Caraibelor și Pacificului se nasc, din loc în loc, mici orașe, corturi, unde sosesc în fiecare lună noi grupuri de conchistadori. Au fost întemeiate, în Venezuela, orașul Coro, în Columbia, Santa María, Panamá în Castilia de Aur, Quito în Ecuador, Lima în Perú. Dintre toate aceste locuri se privește, în fundal, coroana munților. Mai întii, e un secret între soldați. El Dorado este cuvîntul care se rostește în taină, ca și cum ar fi cheia magică. Mai tîrziu, este strigătul puternic al mulțimilor care vor, pentru ca să se sature de glorie și bogății, să pornească în căutarea lui.

În același timp și fără să știe unii de alții, se mișcă trei armate lacome. Una, pe cîmpiile Venezuelei, merge sub un soare de foc: o comandă un german, Nikolaus Federmann, care iese din hotarele guvernămîntului său rîvnind să muște din fructul care strălucește în ograda celuiilalt. Cealaltă armată vine pe coama munților: a plecat din Ecuador și are drept căpitan pe Sebastián de Belalcázar, care astfel iese de sub comanda lui Pizarro, ca să devină stăpîn pe propriile-i cuceriri. A treia, afundîndu-se prin pădurile de pe valea rîului Magdalena, în Columbia, urcă acum pe coastele povîrnișurilor abrupte

ale Anzilor : căpitanul ei. Jiménez de Quesada, abia depărtându-se de guvernatorul legitim, adună pe soldați și-i sfătuiește să-l aleagă căpitan. Trupa îl aclamă, conform rețetei lui Balboa și Cortés.

Înaintează cu toții către același punct : către același ținut. Nu sînt marșuri de săptămîni, nici de luni, ci de ani. Cîteva mii de oameni se reduc la cîteva sute. Trec mlaștini, păduri, deșerturi, înălțimi înghețate, văi arzătoare, îndură foame, războaie, moarte, se luptă cu indienii, cu tigrii, cu caimanii, se îndepărtează temerar de țărm pentru a urca munți de 10.000 de picioare altitudine, unde apa le îngheață în bărbi. În sfîrșit, ajung pe platou. E o cîmpie bîntuită de lagune, unde indieni, înfășurați în pături de bumbac, fac, ghemuiți, oale de pămînt, iar cerbii sar speriați printre tufișuri de mirt. Plute de pescari, făcute din trestii, alunecă pe riul leneș între coruri de broaște și fuga unor rățuște care au frumosul nume de *tinguas*. După-amiază totul e de aur : norii mari care plutesc peste inelul de munți ce înconjură cîmpia ; apele bălților. pînă și aerul care învăluie colinele. Noaptea, totul e de gheață : drumul de lapte al stelelor care anunță brumă în zori ; vîntul care amorțește zarurile ; apa care îngheață în căni de pămînt, în copăi de lemn. Dimineața, totul este trandafiriu : obrajii zorilor, apa care se colorează în picăturile de rouă, vîntul care vine înmiresmat din munți. Acesta este El Dorado : puțin cer, puțină apă, puțin aer, care-și schimbă culorile și se joacă în cîmpia liniștită. Primii care înțeleg acestea, și le înțeleg mai bine, sînt animalele. Cîinele care se aruncă în apă apucă o rățușcă și se scutură bucuros pe mal. Găinile pe care le-a adus Federmann cotcodăcesc cu un entuziasm neașteptat de fiecare dată cînd ouă. Porcii pe care îi aduce Belalcázar se rostogolesc în noroi.

Jiménez de Quesada despoaie de giuvaierele lor pe șefii indienilor, smulge de la intrările locurilor îngrădite

banderolele de aur care cîntă în surdină cînd vîntul le mișcă. Grămada prăzii de război — înaltă cît un călăreț pe cal — se împarte : dar aceasta e totul și nimic mai mult. Din armata sa mare, Jiménez de Quesada a ajuns pe culmea muntelui cu 160 de soldați. Cu 160 sosește și Belalcázar. Cu 160, Federmann. În felul acesta podișul pare o scenă pe care soarta a dispus-o ca un fel de patrie a echilibrului. Căpitanii nu trag spadele, căci cîmpia rece și poetică nu invită la luptă. Jiménez de Quesada nu dă nume mineral conchistei sale, ci nume de fruct, cu savoarea pămîntului său. Nu spune, ca regele, „Castilia de Aur“, ci simplu, „Nueva Granada“. Cei trei căpitani discută între ei și apoi merg la curte. Pentru ca să hotărească în privința tuturor „seniorul lor natural“, care este Carol Quintul. Federmann se încrede în el pentru că e german, Belalcázar deoarece asupra carierei sale militare se reflectă strălucirea fraților Pizarro, Jiménez de Quesada pentru că are darul vorbirii.

După ce cei trei soldați coboară muntele, coboară pe râu, intră în largul mării și se pierd din vedere în drumul lor spre curte, cei care rămîn răscolesc muntele în goană după aur. Găsesc o mină de smaralde, o înălțime cu măruntaie de sare și fluturi cu aripi albastre și roz, ca un sidef schimbător. Nu există aur. Jiménez de Quesada, care este un visător, nu se dă bătut : se va întoarce să-l caute. Iar în Spania, vorbește de El Dorado, care nu există, ca și cum ar exista, în acelaș an în care Hernando de Soto navighează pe apele morții în barca lui dintr-un singur trunchi.

VII

ÎNCEPE ÎNVĂLMĂȘEALA DE PIRAȚI DIN FRANȚA ȘI AVENTURIERI DIN GERMANIA

*„La urma urmelor, aș vrea să știu, iubitul meu
Machiavelli, cine îmi sînt prieteni și cine dușmani.“*

LUDOVIC AL XII-LEA

*„Și liberă plutește pe mări galera noastră,
o flamură de sînge unduie pe catarg,
o roză-ntunecată,
iar inimile noastre, pe-ntinderea albastră
purtate de talazuri ce-n vuiet surd se sparg,
de flamură și roză, aprinse, se îmbată.
Oceanul ne deschide nemărginita zare,
iluzia, aventura și toate la-ntimplare.
Sîntem pirați și ducem un cort rătăcitor
pe mări neliniștite, sub cer întrebător...”*

LÉON GREIFF

*„La lettre de Verrazano est un document fort instructif :
tout le programme de Pantagruel s'y retourve.”¹*

ABEL LEFRANC

Europa este, acum, o istorie în culori. Trei tineri sînt regii Angliei, Franței și Spaniei. Cel al Spaniei este cel mai tînăr. Cei doi rivali ai săi, care au văzut, cu paternă

¹ Scrisoarea lui Verrazano e un document extrem de instructiv : întregul program al lui Pantagruel e acolo“. (Fr.).

bunăvoință, încoronarea lui, încep să-l privească cu surprindere, suspiciune și invidie : hotarele regatelor sale se lătesc pînă la inverosimil, fără ca acest copilandru să rupă vreo lance. Henric al VIII-lea, regele Angliei, are opt ani mai mult, iar Francisc I al Franței, șase. Dacă Francisc își piaptănă barba și-o piaptănă și Henric. Dacă Francisc și-o taie, și-o taie și Henric. Francisc are faima de a fi unul dintre cei mai frumoși principii ce s-au văzut vreodată. Carol a început să domnească la 17 ani. Henric, la 18, Francisc, la 21. Henric și Francisc sînt veseli, strălucitori, vorbăreți. Carol e taciturn.

Rivalitatea începe între Francisc și Carol. Personifică două atitudini opuse în fața vieții. Francisc este Renașterea. A crescut între poeți, muzicanți, curteni. Între morală și politică nu șovăie. Cu aceeași ușurință cu care își dă cuvîntul, îl uită. Ludovic al XI-lea a lăsat ca moștenire un sfat profund : Să nu te angajezi niciodată cu intenția de a-ți ține cuvîntul. Francisc este primul care dă splendoare curții. Călătorind dintr-un capăt al regatului în altul, fără să doarmă două săptămîni în acelaș castel, se mișcă dintr-o parte în alta cu sute de servitori, cu nobili, doamne și cavaleri, muzicieni, cîntăreți, scutieri, străji, cai, ciini, litiere, veselă de aur și de argint, vestmînte, armuri, stofe, de toate, mai puțin soția lui care rămîne să vegheze la rosturile casei. Este o imensă companie de teatru care oferă poporului un spectacol costisitor, dar în care numerele sînt toate de prima categorie. Cel care joacă rolul regelui este rege cu ade-vărat, iar cel ce face pe lacheul este lacheu pînă în fundul sufletului. În inelele, colierele și brățările regelui, diamantele, perlele și rubinele sînt de rigoare. Dansuri, banchete, turnire, jocuri de artificii valorează ceea ce plătesc țaranii pentru a susține curtea, și de aceea aici nu există *comuneros* care să ia în discuție subsidiile regale : toți plătesc veseli tributul și cînd se îmbată nobilii, se îmbată și poporul. Cînd intră regele e inutil să fie

anunțat cu surle, tobe și steaguri ; este cel mai frumos dintre toți și, așa cum spunea Homer despre Ahile, se recunoaște ca taurul într-o cireadă de vaci. Îi place ca servitorii să-l îmbrace și să-l dezbrace în public, pentru că este la fel de frumos dezbrăcat sau îmbrăcat. Este mare călăreț, luptător cu lancea și îndrăgostit. Unii îl numesc Principele Renașterii, alții Regele Cavaler ; în actele de stat „Regele preacrestin“. Cînd vine prizonier în Spania, femeile aleargă să vadă pe cel mai vestit erou de povești de dragoste și îi întind brațele pentru ca lanțurile să pară arzătoare verigi de carne brună. Așa intră în Spania învinsul de la Padova. Carol, învingătorul, se retrage în liniștea unei biserici.

Prima impresie care trebuie să se fi întipărit în mintea lui Carol, pe cînd era copil, a fost apariția, într-o bună zi, în Flandra, a mamei sale, Juana. Urla de minie. Venise să-i facă o scenă lui Filip cel Frumos, care, așa cum e obiceiul la regi, avea amanta cu el. Juana caută pe amanta regelui — o fată, la urma urmelor, distinsă — și ca o tigroaică se năpustește asupra ei : țipă la ea, îi smulge părul, o zgîrie. Să-și închipuie cititorul una din acele scene animate din popor care se văd pe stradelele din Toledo sau în mahalalele din Sevilla. Carol — avea cinci ani — și-a dat seama atunci cine era tatăl său, cine era mama sa, cum era curtea Flandrei și cum era poporul spaniol... În ceea ce privește pe Francisc, știm cu toții că prima întîmplare care i-a uluit copilăria a fost sosirea la curte a lui Cesare Borgia. Aducea bula pe care, la rugămintea lui Ludovic al XII-lea, Papa o dăduse ca să anuleze căsătoria regelui. Vroia să schimbe regina cu alta mai plăcută și care să-i dăruiască un fiu. Alexandru al VI-lea i-a acordat această favoare și, pentru mai multă solemnitate, a dus bula chiar Cezar, fiul său, care a uimit curtea cu revărsarea somptuoasă și turbulentă a persoanei sale și a cortegiului său : era Renașterea care intra brusc în Franța.

Mama lui Carol e nebună. Mama lui Francisc, Luiza de Savoya, nu e numai lucidă, ci un adevărat vultur. Frumușică și văduvă la 18 ani, și-a pus ambiția în tron. Dacă Ludovic al XII-lea nu avea un fiu, urma să moștenească coroana fiul Luizei. Adevărul e că lui Ludovic al XII-lea nu i-a servit la nimic bula papală : de fiecare dată când noua regină avea ceva de anunțat, era o fiică. Luiza de Savoya respira. O dată a fost un băiat : Luiza a pălit. Copilașul a murit : Luiza a respirat. La urma urmelor, temerile erau inutile : San Francisc de Paula făcuse profeția că Francisc va fi rege.

Și în timp ce Ludovic al XII-lea înainta spre mormânt și Francisc spre tron, Luiza de Savoya își menținea curtea și în ea Francisc era copilul răsfățat. Creștea între fiicele bastarde pe care le lăsase tatăl său și alături de sora lui — uimitoarea Marguerite d'Angoulême — și de fosta amantă a tatălui său care era acum prietenă a mamei sale. Domnea o atmosferă de ușurătate fără prejudecăți, Luiza însă avea ochii ațintiți acolo unde trebuia să privească. Preceptor al familiei era poetul St. Gelais care i-a tradus pe Ovidiu și pe Boccaccio pentru Luiza. S-a vorbit de legăturile Luizei cu poetul. Ea simțea însă că inima ei înclina cu violență către cel mai elegant cavalier al regatului, ducele de Bourbon, conetabil al Franței. Pe această scenă se suie Francisc I.

Francisc, rege, face paradă de tinerețea sa. Soția lui, Claude, față de care se poartă cu amabilă considerație, nu face altceva decât să-i crească copiii. Trăiește retrasă. Oamenii își vor aminti de ea numai printr-o specie nouă de prune : renglote. Ceva tot rămîne din faptul de a fi fost regină a Franței. Luiza, regina mamă, care nu uită nici un amănunt, are întotdeauna — aleasă de ea — o amantă pentru fiul ei : să fie cea mai frumoasă femeie din regat. Francisc își începe domnia pornind războiul pentru Milano, cîștigă bătălia de la Marignano, unde pana boneții sale plutește peste mănunchiile de lănci și zdrobește

dușmanii așa cum se calcă în picioare cojile de ou. E un turnir frumos. Se cheltuiesc bani, se omoară oameni. Regele se întoarce cu cel mai frumos trofeu : Leonardo da Vinci, care urmează curtea învingătorului. Francisc îl copleșește cu onoruri, îi cumpără cele mai frumoase tablouri și astfel începe să se adune tezaurul de la Louvre. Franța se încunună cu castele. Grădinari italieni trasează desenul straturilor de flori, se joacă cu apa în cascade și fântâni arteziene. În fundal, geniul lui da Vinci.

Așa se petrec lucrurile pînă în momentul în care se vor măsura forțele lui Francisc al Franței cu cele ale lui Carol al Spaniei : bătălia pentru coroana Germaniei. Sint șapte electori. Cît costă ei ? Înainte de a se fi gîndit Carol, Francisc începe tînguiala cu ei. Episcopul de Trévéris se oferă, pentru 150.000 de ducați și o pensie de 4000 de lire. Pe deasupra, Francisc să-i dea și pe cea de a doua fiică a regelui Ludovic, Renée, care are opt ani, pentru a o căsători cu principele de Brandenburg. Episcopul de Maguncia cere tot atît în ducați, tot atît ca pensie, și pălăria de cardinal. Și așa fiecare. Tot care se contractează, angajament care se semnează pe pergament și se jură pe Dumnezeu și pe sfinți. Francisc are deja majoritatea. Electorii însă continuă tînguielile. Episcopul de Maguncia își schimbă de șase ori părerea și în felul acesta de șase ori urcă prețul. Și tot așa fiecare : contele palatin, ducele de Saxonia etc. Dacă e nevoie — spune Francisc — voi cheltui trei milioane de ducați. Germania se transformă într-un imens tîrg în care nu numai electorii își vînd voturile, ci și nobilii, influențele. Într-o zi sosește, sub puternică escortă, șirul de catîri, cu patru sute de mii de ducați pentru mituire pe care Francisc îi trimite în desaga mari de piele.

Francisc a început negocierile pentru voturi cu doi ani înainte de moartea împăratului Maximilian. Pentru a dobîndi cît mai multe, a redactat și un înscris lăudăros în care arată meritele evidente pe care le are față de

Carol, „Carol — spune — e un tînăr fără experiență ; eu, în schimb, am cîștigat războiul pentru Milano, mi-am dovedit îndemînarea în lupte și experiența în treburile lumii“. Curtea lui este cea mai strălucitoare. Regatul lui, cel mai vechi dintre regatele europene și primul convertit la creștinism. „De patru ori întinderea Angliei — scrie cancelarului englez —, de patru ori mai mulți locuitori, de patru ori mai mulți bani și un credit mai bun decît toți ceilalți“. Față de Franța, Italia e un mozaic pe care regii Europei și papii îl folosesc drept cîmp de bătălie. Spania de abia se formează : cu o generație în urmă era o colecție de mici regate. Anglia e o insulă în penumbră. Henric al VIII-lea, care și el aspiră să cumpere electori și-și trimite miniștrii pentru a negocia, vede limpede că nu poate concura cu Francisc, nici cu Carol. Papa, un Medici acum, e de partea Franței și, pentru a mări ofertele, dă autorizația ca Francisc să ofere pălării de cardinal.

Delegații regelui Spaniei sosesc tîrziu la tîrgul electoral. Bătrînul Maximilian veghează însă asupra soartei nepotului său, ia afacerea în mîini, grăbește pe Carol la plata banilor, face și desface, pînă cînd lasă aproape distruse lucrăturile lui Francisc, atunci cînd își încredințează sufletul lui Dumnezeu. Poporul german îl preferă pe Carol căci vrea împărat de acelaș sînge. Cine decide însă asupra negocierii este liga bancherilor pe care se sprijină Carol. Aurul Casei Fugger și Welser îl mătură pe Francisc. Carol își amănetează pînă și cămașa. La 1 iunie, electorii se întrunesc în biserica Sfîntu Bartolomeu, la Frankfurt. După oficierea liturghiei, în care cer ca Dumnezeu să-i inspire, unul cîte unul jură pe prima pagină a Evangheliei Sfîntului Ioan : „Cu credința care mă leagă de Dumnezeu și de sacrul Imperiu Roman, jur că voi alege, după discernămintul și inteligența mea și că voi da votul potrivit conștiinței mele, liber de orice pact, de orice preț, de orice arvună sau orice alt angajament....

Aşa să mă ajute Dumnezeu cu toţi sfinţii săi!“ Încep apoi să delibereze. Se fac încă ultimele oferte. În cele din urmă, în unanimitate, votează pentru Carol. Carol rămîne dator pînă peste cap, dar este Împărat. Francisc, om de lume şi deştept, se declară satisfăcut. În realitate jură război mucosului investimîntat în negru.

Soarta a fost nestatornică cu Francisc. Papa, care-i oferise pălării de cardinal pentru ca să le distribuie electorilor, l-a abandonat în ultimul ceas. Henric al Angliei, care s-a întilnit cu el la sărbătoarea cea mai strălucitoare a regatului, în cîmpul corturilor de aur, a sfîrşit prin a fi intim cu Carol. Lui Francisc i se pare că-i vede îmbrăţişîndu-se de partea cealaltă a canalului. Şi e adevărat. Carol s-a dus să-l vadă pe Henric şi serile pe care le petrec în castelul Windsor sînt dulci reuniuni de familie. Carol o îmbrăţişează pe regină : e încîntat de mătuşa lui, Catherina. Pentru a-şi lua rămas bun, Henric îl însoţeşte pînă la navă, „făcînd şi unul şi altul mari semne de prietenie şi de afecţiune“. Mai tîrziu, amîndoi se napustesc asupra Franţei. Încep pregătirile de luptă. E un război vesel. „Englezii, conform celor convenite, au format o flotă mare şi au început să bată cu ea apele întregii coaste a Bretaniei şi au furat multe animale şi au prins mulţi bretoni, au prădat multe aşezări, au ars multe sate şi, de ziua Sfintei Magdalena, au jefuit o comună bogată, numită Saint Paul de Leon şi se spunea că prada valora patru sute de mii de ducaţi şi în toate acestea nu au înfruntat pericol pe mare şi nici împotrivire pe pămînt ; la 25 august s-au adunat toţi în Flandra, spanioli, germani, englezi şi flamanzi şi, alcătuind toţi o mare armată, au intrat pe pămîntul regelui Franţei, furînd, arzînd şi devastînd toate ţinuturile pe unde treceau ; asta a ţinut toată luna septembrie şi octombrie, şi pentru că

a început iarna și au căzut multe ploi și zăpezi și tot timpul a fost desfundat, regele Franței a recuperat în câteva zile tot ce-i luaseră...”

Așa se luptă în aceste vremuri : pornind război fără să-l declare, cu atacuri de pirăți. Sărbătoarea violenței este unul dintre cele mai atrăgătoare numere în programul regilor. Francisc se gîndește la revanșă. Se gîndesc la ea și pescarii din Bretania. De asemenea, pirății. Privirea lui Francisc se îndreaptă spre Caraibe. Carol scoate din America aurul trebuitor întreprinderilor sale în Europa. Pepitele de aur ale lui Cortés au contat pentru cumpărarea electorilor și contează acum pentru plata datoriei. Pe ce drept se bizuie Carol ca să fie unicul uzufructar al acestor pămînturi ? Papa Alexandru al VI-lea a dat o bulă fantastică, acordînd regilor Spaniei și Portugaliei dreptul de a împărți între ei Lumea Nouă. Avea dreptul s-o facă ? Îi aparțineau lui aceste pămînturi ?

Pentru Francisc al Franței, Alexandru nu a fost decît un papă spaniol, un Borja, mai degrabă decît un Borgia, și el a vrut să fie pătînitor în favoarea patriei sale. Ambasadorii Castiliei îi adresează — lucru neobișnuit — discursurile lor în spaniolă. Roma a suportat în timpul lui o avalanșă de obiceiuri spaniole. Și gesturi sentimentale : din primul aur al Americii, Regii Catolici se grăbesc să-i trimită o parte lui Alexandru al VI-lea, care l-a destinat decorării bisericii sale, Santa Maria della Neve, Santa Maria Maggiore. Și astfel strălucește pe tavanul împodobit cu armele familiei Borgia acest aur, care este pentru ele un fel de leagăn fabulos. Columb a botezat una din Antilele Mici cu numele acestui sanctuar. Toate acestea nu sînt, în ochii lui Francisc, decît amabilități în familie. Bula papală nu-l obligă. Și în mijlocul unui hohot de rîs pantagruelic, exclamă : „Soarele luminează pentru mine la fel ca și pentru ceilalți și aș vrea să văd clauza din testamentul lui Adam care să mă lipsească de dreptul de a revendica partea mea din Lumea Nouă !”

Și bula începe să se înece în acest hohot pe care pirații îl repetă mai târziu, cu aceleași cuvinte, atunci cînd atacă insulele din Caraibe. Din păcate, părerea pe care spaniolii o au despre papa Alexandru nu e mai bună. López de Gómora în ale sale *Annales de Carlos Quinto*, face acest portret în miniatură al papei : „Moare papa Alexandru, din cauza unor ierburi, pe care i le dăduse să le bea, din greșeala vînzătorului, fiul său, ducele Valentin, Cesare Borgia. Era născut în Játiva, învățat, darnic, măreț, dar cu gusturi laice. Și astfel a introdus mult fast în biserică ; a fost muieratic și a avut mulți copii, care i-au adus renume, precum a fost Lucreția, despre care a spus Pesquin că a fost ca o fiică și prietenă pentru ducele Valentin, pe care a încercat să-l facă rege. S-a băgat în multe războaie și cheltuieli, nu fără infamie, a ridicat castelul Sant' Angelo și biserica Santa Maria Maggiore...”

În momentul acesta apare piratul. Se numește Giovanni de Verrazano. Deși e din Florența, atacă navele Spaniei ca pirat francez. Spaniolii îi spun uneori Juan Florentin, alteori, El Francés. În aceste vremuri războiul se face cu mercenari : lucru admirabil, pentru că-i pune la adăpost de lupte pe țărani, oameni pașnici, și războiul rămîne pe mîna celor care, avînd firi sucite și fiind de profesie zurbagii, sînt soldați excelenți. Cei ce îl însoțesc pe Jean Florentin sînt francezi de velă și cuțit, adică sînt în elementul lor, fie legănîndu-se pe catarge pe valuri, fie căutînd pricini și lichidîndu-le dintr-o lovitură. Verrazano, Florentinul, e socotit drept o autoritate în materie. În tinerețe a cutreierat prin Siria și prin Cairo, făcînd negustorie cu mătăsuri și mirodenii. Se pare că i-ar fi însoțit pe portughezi în călătoriile lor în Orient și pe spanioli în explorările din Caraibe. E un individ care știe multe secrete. Are cunoștințe : stabilește pozi-

ția unei nave cu o precizie atât de mare, încît Hieronimus, fratele lui, cu datele pe care el i le dă, în 1529, face unul din mapamondurile cele mai exacte și complete care se cunosc.

Marea ispravă a lui Verrazano, cea care-l face celebru și de temut, e atacul navelor care aduc cel mai mare tezaur al lui Cortés, adunat atunci cînd a pus stăpînire pe orașul Mexic, după moartea lui Moctezuma. Aur, perle, smaralde, obiecte lucrate în forme cît se poate de frumoase, măști cu incrustații de pietre colorate, mantii bogate, unde păsări și flori sînt desenate cu pene de mii de tonuri, tigri vii, sînt de toate în flota pe care Cortés o trimite lui Carol Quintul, însoțite de o scrisoare de relatare, care e un fel de încheiere culminantă a conchistei. Cu vînt prielnic pornesc corăbiile din Veracruz. La bord se înregistrează numai micile incidente care întotdeauna fac din fiecare călătorie o dramă populară a treizeci de zile, în care alternează rugăciuni și lovituri de pumn, bucurii și spaime. Pentru o poveste de fuste, căpitanului Quiñones i se crapă capul cu o lovitură de spadă și moare; e aruncat în mare. În timpul furtunii unul dintre tigri iese din cușcă; fug soldații, unii, ferindu-se de el și ascunzîndu-se după vele, alții, ca să ia lăncile și spadele; în luptă rămîn morți tigrul și un soldat, în afară de patru răniți. În definitiv, lucruri neînsemnate. Deodată, însă, corsari la orizont! E Verrazano care se aruncă la asalt. Împunsături de spadă, cîțiva morți și, la urmă, două nave — cele care transportă tezaurul — rămîn în mîinile piratului. Cu o atât de splendidă pradă intră în La Rochelle. Oviedo spune că ea valorează o sută cincizeci de mii de ducăți. Numai perlele cîntăresc 680 livre. Zahărul, două mii de *arrobas*. Foarte leal, piratul se grăbește să informeze pe regele Francisc ca să-i dea partea lui din pradă.

Acum, ca reacție, marea e bîntuită de spanioli. În Spania, mînia răscolește deopotrivă trufia împăratului

cît și sufletul celor umili. Cortes-urile cer să fie pedepsiți francezii aceștia. Împăratul proclamă războiul corsarilor, oferind jumătate din pradă celui care ar pune mîna pe Jean Florentin. Regele Francisc este mulțumit. Verrazano nu a descoperit un continent, dar a descoperit un nou mod de a purta război.

În timp ce regele Francisc întreprinde nefericita campanie din Italia și cade prizonier, Verrazano continuă pirateria, așa cum poate. Cînd se întoarce din închisoare, regele îi dă diplomă de pirat și Verrazano îi scrie scrisori, povestindu-i din aventurile sale. Bancherii din Lyon contribuie la echiparea navelor. La Dieppe, numele lui Verrazano e un steag. Corsarul atinge în multe părți coasta Americii și numele lui rămîne legat de cel al marilor descoperitori. Este totdeodată un ilustru navigator. Pentru spanioli care, în repetate rînduri îi simt loviturile de ghiare, continuă să fie un pirat bandit și, în cele din urmă, într-o bătălie navală, îl fac prizonier. Relatarea cronicarului lui Carol Quintul seamănă cu povestirile ilustrate pentru copii : „Mergea în acea vreme pe mare un foarte vestit corsar francez care se numea Jean Florin și care de 18 ani îi fura într-una pe spanioli și pe venețieni și pe italieni și pe toți dușmanii regelui Franței, și care rege îi dădea în fiecare an 4000 de coroane ca să-și asigure vasele sale și să poarte război cu dușmanii săi ; și la 3 octombrie s-au întîlnit la capul San Vincente șase galioane de vizcaini cu corsarul Jean Florin, și de îndată ce au recunoscut flota zisului corsar au hotărît să-l atace și să se lupte cu el și, încheștate navele unora cu ale celorlalți, a avut loc între ei o luptă atît de cutezătoare și îndîrjită, care a ținut de la opt dimineața pînă la două după-amiaza, atacînd și apărîndu-se mult de corsarul Jean Florin, dar în cele din urmă, cum sosisese ceasul soartei sale nefericite, scufundară galionul în care se afla, și pe el l-au prins și l-au băgat la închisoare, și a mărturisit că a furat și a scufundat 150 de

nave și galere și galioane și brigantine și că odată a luat o corabie a Împăratului care venea din Indii, încărcată cu peste 30.000 de pesos de aur... Îndată ce a fost înștiințat, împăratul a trimis poruncă să fie executat și, cum veneau cu el cei care îl prinseseră, întâlnește curierul care ducea porunca majestății-sale la Colmenar de Arenas, drept care i s-a tăiat în piață capul, și în timp ce i se citea sentința, spune aceste cuvinte : Oh, Dumnezeuule, care ai îngăduit aceasta, oh, soartă care într-atât m-ai trădat, e cu putință ca eu, care am ucis pe atîția, să trebuiască să mor de mîna unuia singur ? Oferea 30.000 de ducăți pentru răscumpărarea vieții sale. Dar bunul împărat mai bine a vrut să pună capăt fărădelegilor lui decît să rîvnească banii săi.“

Lui Verrazano i se taie capul, însă faima sa, banii pe care pusese mîna și curiozitatea pe care au început s-o deștepte descoperirile sale se răspîndește în Franța printre oamenii mării și aventurieri. Cel mai mare entuziasm e la Dieppe. Acesta este portul vechi, tradițional, unde s-au format marinarii temerari și negustorii lacomi, care fac piraterie și alte afaceri prin împrejurimile canalului Mîneei. În Franța, Dieppe, sprijinindu-se pe Normandia și Bretania, și, în Anglia, Plymouth, avînd în spate pe Devon, sînt cele două mari școli de piraterie. Furîndu-se reciproc și asaltînd vecinii, au deprins arta abordajului, a steagului negru și a prăzii. În cărțile din aceste vremuri și din altele trecute se găsesc numeroase povestiri despre aceste practici, care aflau călduroasele aplauze ale regilor.

Din Dieppe este Jean Terrier, unul dintre primii care pornesc la atacul navelor în marea Caraibelor. Și tot din Dieppe, cei din familia d'Ango. Jean d'Ango¹ e o celebritate. Este viconte din burghezia bogată, favorit al

¹ Jean d'Ango sau Angot (1480—1551), armator francez (n.t.).

Margueritei d'Angoulême¹; regele Francisc, atunci cînd călătorește prin Normandia, poposește în casa acestuia; este bancher și se ruinează împrumutînd sume enorme unui rău plantic: regele. În casa lui se adună marinari, geografi, artiști, nobili, piraiți, negustori. Pe masa lui rotundă pare să fi fost pictată, cu culorile cele mai vii, roza mărilor. Piepturile respiră aer sărat, furtunos, incitant. E tot una dacă nori furtunoși acoperă canalul sau dacă cerul este albastru și aerul transparent. Oamenii aceștia își cunosc marea, știu să se ascundă în ceață și să sfideze la lumina zilei. Pe străzile înguste, mărunț pietruite, care duc la chei, cismele răsună cu muzică de fier și lemn. Cînd Jean d'Ango îi trimite pe corsarii săi, aceștia au aerul semeț al unor bandiți care ies veseli din peșteră. Pofta de aventură i se trage din familie. Tatăl său a fost cel care a armat corăbiile primilor corsari care au pornit la asaltul Caraibelor. Jean împinge acum îndrăzneala lui pînă a-și băga flota pe riul Tajo și a asedia pe regele Portugaliei. Expedițiile lui în America se întind de la Antile și pînă la Canada. Regele nu numai că-i dă diploma de corsar, dar aprobă și compania pe care d'Ango o întemeiază și o conduce. Așa cum spune scrisoarea, din prada ce va fi luată de la dușmanii sfintei credințe catolice și ai regelui, a zecea parte va fi pentru rege. Două sute optzeci de milioane de *maravedis* sînt luate într-un singur asalt dat flotei ce vine din Caraibe. Dieppe este deci leagănul aventurilor care leagă numele Franței de turbulentul destin al Caraibelor.

Viața în insulele din Caraibe își schimbă fața. În porțiuri nu se mai vorbește decît de corsari și de piraiți. Orașele sînt mici fortărețe pe care dușmanii le asaltează și

¹ *Marguerite d'Angoulême* (1482—1594), regina Navarrei, sora lui Francisc I, poetă, autoarea povestirilor *Heptaméron* (n.t.).

le dau foc, fără prea mare bravură. Fiecare spaniol e o sentinelă lipsită de experiență. Uneori strigă : La arme !, fără motiv ; alteori, cînd strigă, are cuțitul francezului la o palmă de gît. Chiar și spaniolilor — așa i se întîmplă lui Hernando de Soto la Santiago de Cuba — li se închid porturile regelui Spaniei pentru că sînt confundați cu bandiții lui Verrazano. Lupta violentă e totuși pitorească. Se războiesc cu multe curtenii de ton medieval și cu ticăloșii vechi și noi. Cortina pentru primul act se ridică cu o întîlnire între sevilianul Diego Pérez și un corsar francez și poate servi drept stampă tipică pentru epocă. Scena, Santiago de Cuba. Anul, 1538. Lucrurile se petrec astfel :

Cînd cosarul intră în golf, corabia lui Diego Pérez este ancorată acolo. Și unul și altul au artilerie bună și oamenii lor — înarmați cu securi, spade, cuțite și pumnale — la o cîntărire ar fi oarecum în echilibru. Se trag cîteva focuri ca semnal de luptă. Navele se alătură, se încheștează și pe punți încep să curgă loviturile de cuțite și de pumni. Lupta a ținut toată ziua ; abia dacă se acordă mici pauze pentru a înghiți cîteva sorbituri de vin și niște pesmeți, pentru a pune pe răni cîrpe cu oțet. Cînd se lasă noaptea, navele sînt stropite de sînge, se văd mulți ochi învinețiți, mulți dinți scoși, multe umflături, dar lupta nu s-a decis. Ca final pentru primul act, o notă de cavalerism : acordul celor doi căpitani de a nu continua lupta în timpul nopții, căci la lumina torțelor nimeni nu mai știe în cine lovește. Adversarii se retrag să se odihnească și căpitanii schimbă între ei vin și conserve, fructe uscate și proaspete, cuvinte ceremonioase. Diego Pérez și corsarul se simt ca niște principii. E frumos să lupți în felul acesta. Cînd se crapă de ziuă, fiecare își strînge cureaua, se spală de sînge, își leagă rănile și e gata pentru loviturile de pumn. Au convenit să nu se tragă focuri de artilerie, căci să tragi cu arbaleta și arcebuza e treabă de oameni lași, care și-au pierdut curajul.

Vitejește e să parezi lovitura cu propriul braț. Cei malițioși de abia remarcă, odată cu cronicarul, că hotărîrea de a nu ataca cu artileria e determinată numai din teama de a pieri cu toții fără nici un folos. Strălucesc din nou spadele și curge sîngele. Cînd cade noaptea, oamenii corsarului și ai lui Pérez sînt istoviți, dar propriile lor lovituri îi însuflețesc. Noi daruri și cuvinte curtenitoare. Atletii se întind pe scîndurile tari și dorm buștean. În zori, ca și în ziua precedentă, inamicii se pregătesc pentru înfruntare. Iarăși se apropie și se înclăștează navele și se strîng pumnii. De pe plaje ajung strigătele oamenilor care s-au sculat dis-de-dimineață pentru a vedea loviturile de cuțit și pumnii dați în ceafă. Autoritățile îl lasă pe Pérez în voia soartei și ajutat numai de propriul lui curaj, ca și cum unicul interes anagajat în joc ar fi cel al fiecărui luptător. Pérez i-a implorat pe cei din oraș că, dacă e omorît sau pierde nava, ei să adune cît face aceasta și să-i plătească lui sau moștenitorilor, căci e om sărac și singura lui avuție e corabia asta. E refuzat categoric. Sevilianul însă, a cărui onoare este în joc, numai ca s-o păstreze nepătată, pune mîna pe spadă cu și mai mare bravură. Lupta continuă și în cea de-a patra zi. Mor și dintr-o parte și dintr-alta, dar vine noaptea și lupta încă nu s-a hotărît. Cel puțin cei doi căpitani sînt în viață. Cel care a pierdut mai mult e francezul, dar în noaptea aceasta, ca întotdeauna, acceptă provocarea pentru ziua următoare și cu toții se retrag să-și îngrijească rănilor, să mănînce și să doarmă. Cea de-a cincea zi. Felinarul zorilor, încetul cu încetul, luminează golful. Oamenii sevilianului încep să-și pregătească armele și încearcă să delușească silueta corăbiei francezului, pentru ca nu cumva să se apropie pe neașteptate. Gînd zadarnic. Aerul e acum limpede precum cristalul, și din francez nu a rămas decît amintirea. A fugit blestematul. Diego Pérez se scarpină în cap și ros-

tește trei sau patru cuvinte alese din cel mai grosolan vocabular de care dispune. Era sigur că pentru el urma să fie ziua izbînzii.

Dintre toate aventurile maritime ale francezilor din acele zile, una va rămîne însă nemuritoare. Ea e însuflețită de spiritul unui medic mucalit și îndrăzneț, care călătorește cu corabia lui de hîrtie. Vreau să spun că aventura se reduce la o carte. În ea totul e numai fantezie și totul în ea e realitate. Insulele pe care le descoperă sînt insule de roman, dar de roman istoric. Gloanțele pe care le trage în Carol Quintul sînt cuvinte născocite de pana lui slobodă; sarcasmul rănește însă uneori mai rău decît tunul. Dacă Vespucci sau Columb descriu în scrisorile lor monștri pe care nu i-au văzut, paradisuri pe care fantezia lor se prefacă că le vede pe pămînturile Americii, de ce nu i-ar fi îngăduit acelui îndrăcit autor plin de talent să-și imagineze un arhipelag în Antile în care să defileze mărimile lumii într-un carnaval literar. Din tot ceea ce se petrece în timpul domniei lui Francisc I, această modalitate nouă de a face descoperiri e cea mai aproape de spiritul Renașterii. Aici arta nu întîlnește obstacol și cum autorul este un navigator prodigios, care știe să evite stîncile de la curte, cursele călugărilor, care rîde cu poftă de învățații de la Sorbona și spune adevăruri pe care însuși Erasmus n-a îndrăznit să le spună, călătoriile lui minunate se tipăresc și toată lumea se distrează, fără ca dispoziția nefavorabilă a inchizitorilor să-i poată opri zborul și fără ca autorul să moară ars pe rug, așa cum era de așteptat. Peste carte plouă cu condamnări din partea Parlamentului, cu cenzurări și cu pietre cîte poftesci. Din carte se înalță corabia de hîrtie în mijlocul valurilor furtunoase și zgomotul apelor lovind prona se pierd în hohotul de rîs universal.

Printre alte circumstanțe favorabile pentru autor să nu uităm plăcerea cu care Francisc I citește cartea. Francisc este eroul romanului și, punându-se sub acest steag, autorul trage focuri asupra lui Carol Quintul sau asupra papei, cu un entuziasm care nu știm întotdeauna dacă se naște din veselie sau din mînie. Un francez nu-î va putea ierta niciodată lui Carol al V-lea că l-a întemnițat pe regele Francisc, lăsîndu-i doar o fereastră prin care să privească fie lumina, fie zborul păsărilor sau trecerea plictisitoare a norilor. Îl cuprindea indignarea la gîndul că tăiaze zborul agil al regelui francezilor, acel împărat ce aducea a călugăr. Autorul privește în trecutul germanilor, la ostrogoți, la saxoni, care au fost de neînvins și-i vede acum sub jugul profitorului Carol. „Pare ca și cum — spune el — popoarele de dincolo de Rhin ne-ar cere să le întindem o mîină de ajutor pentru răzbunarea și alinarea lor, pentru a se bucura din nou de vechile lor libertăți“. Cu aceste gînduri și cu acest imbold în suflet, autorul întinde pînzele. „În luna iunie — spune — și în ziua Vestei¹, în aceeași zi în care Brutus a cucerit Spania și i-a subjugat pe spanioli, după ce a cerut permisiunea și binecuvîntarea părintelui său, bunul Gargantua, Pantagrueul a pornit pe mare...”

Jurnalul pare cel al unui marinar tîbăcit de soare. Nu lipsește nici un amănunt privitor la felul navelor și da numele fiecăreia, cu stindardele ei. Cum este firesc, o stiolă, sticla sacră, e cea care-l conduce pe amiral. Și consultată ca oracol, ea indică acelaș itinerar ca lui Columb. Adică, să meargă spre Catay fără să se comită eroarea portughezilor, spune autorul, care fac acel înconjur inutil prin Africa, trecînd de Capul Bunei Speranțe, ci să se navigheze pe deasupra liniei echinoxiale,

¹ *Vesta*, zeița focului și a căminului, al căror cult era încredințat vestalelor. Sărbătorirea ei avea loc în cadrul unor cicluri de festivități începînd cu 9 iunie (n.t.).

fără să se piardă nordul. În felul acesta, insulele din călătoria lui Pantagruel — cînd o proiectează — sînt chiar Antilele din Caraibe. Într-o bună zi schimbă marea Antilelor cu mările din nordul Canadei, că nu degeaba fiecare e stăpîn pe propriile lui cărți.

Deoarece însă autorul e nerespectuos cînd ajunge, bunăoară, în insula papagalilor, și se întreabă care e origina acestor păsări nemaipomenite, răspunde hotărînd că sînt din familia călugărgalilor, episcogalilor, arhiepiscogalilor, cardinalgalilor, țîșnind o fantezie agresivă, la antipodul a ceea ce au văzut și au respectat Columb și catolicii săi monarhi.

Cum relatarea noastră trebuie să urmărească călătoriile reale și să înlătore pe cele imaginare, sîntem siliți să lăsăm de o parte aceste aventuri, deși sînt cele mai amuzante și hazlii. Ar fi fost însă de neiertat să nu înregistrăm această consecință literară a exploatărilor din Caraibe. Dacă marea noastră din secolul al XVI-lea nu ar fi servit decît drept cortina de fundal a cărții lui François Rabelais și încă ar fi suficient pentru a-i asigura nemurirea.

Reluînd firul relatării noastre, în timp ce francezii intră să prădeze în Caraibe, uneori ca pirați, alteori corsari, întotdeauna sub grațioasa privire a regelui lor, sînt alții — germanii — care vin sub steagul lui Carol Quintul, cu permisiune legală. Germanii aceștia sînt bancheri care fac din împărat ceea ce au poftă, nu numai pentru că l-au împrumutat cînd a dobîndit coroana, dar și pentru că îl creditează de fiecare dată cînd împăratul e la strîmtoare financiară. Și asta se întîmplă în trei sute șazeci și cinci de zile ale anului.

În materie de datorii, toți regii sînt la fel de nerușinați și încăpățînați. Nu există expediente la care să nu

recurgă pentru a dobîndi bani. Cheltuiesc întotdeauna — ca niște adevărați cavaleri — mai mult decît au. Își amănetează bijuteriile, hainele, regatele, familiile. Negociază zestrea fiicelor lor și propriul lor sînge, oferindu-se în căsătorie familiei care plătește mai mult. Toate acestea sînt atît de obișnuite și generale, încît ne-am familiarizat cu sistemul ; totuși, privit în cruda lui goliciune, e departe de a fi decent.

Regele Franței și împăratul Germaniei sînt niște risipitori. Francisc zvîrle bani pentru palate, serenade, curtezane, serbări și veșminte. Carol, pentru războaie și încoronări. Din punct de vedere contabil, rezultatul este același. Francisc amănetează dota logodnicei sale cu ani înainte de a se căsători. Mai tîrziu, îl ruinează pe prietenul său Jean d'Ango, care termină prin a privi cum cresc urzicile în palatul lui care fusese giuvaierul Normandiei. Ducele de Bourbon îi răpește proprietățile. Motivul regal al acestui rapt ar face să roșească pe oricine : deoarece falnicul duce de care se îndrăgostise mama regelui Francisc nu se căsătorește cu ea, ci cu o tînără care i-a plăcut mult mai mult. Uneori situațiile în care se găsește un rege sînt atît de dificile, încît recurge la expediente dintre acelea care duc la spînzurătoare pe un om sărman. Astfel, atunci cînd plătește propria sa răscumpărare împăratului Carol Quintul, regele amestecă o cantitate de monede false cu cele bune. Descoperindu-se escrocheria, în Spania se strigă de indignare, în Franța se întoarce fața de rușine. Și sărbătoarea continuă.

Nici Carol Quintul nu rămîne de căruță. Propria sa căsătorie o negociază de două ori cu fiice ale regelui Franței și o dată cu cea a regelui Angliei. Cum e natural, se căsătorește cu alta. Cînd regele Angliei îi trimite o scrisoare de provocare, între motivele pe care le invocă este și faptul de a-i fi împrumutat 500.000 de scuzi, pe care Carol nu-i plătește, deși termenul a trecut de patru ani. Carol cere bani cu împrumut de la oricine are, chiar

dacă îi este dușmanul cel mai aprig. Și dă în gaj orice i se cere. Amanetează regelui Portugaliei Insulele Moluște pentru 350.000 de ducăți. Nu trebuie deci să ne surprindă că amanetează guvernământul Venezuelei celor din casa Welser. Pentru aceleași datorii îi acordă lui Fugger dreptul să cucerească și să colonizeze Chile.

Și astfel, timp de douăzeci sau treizeci de ani, agenții ai bancherilor germani colindă țănoși Caraibe, dintr-un capăt în altul. În Spaniola agenții lor cumpără aur, vînd sticle. În Mexic achiziționează mine de argint. Cele mai mari speranțe și le-au pus însă în Venezuela, pentru că au crezut, cu naivitate, în El Dorado și alte povești. O serie de guvernatori germani, numiți de Welser, păstrează timp de douăzeci de ani conducerea exclusivă a coloniei. Nu-l doare pe Carol să le dea această concesiune: cei din familia Welser au fost întotdeauna foarte darnici cu împrumuturile lor și, la urma urmelor, Carol nu e numai rege al Spaniei, ci și împărat al Germaniei; familia lui e cea a Habsburgilor; singele lui e de calitate pe care o cer cei de dincolo de Rhin pentru a dovedi că sînt de acelaș neam.

Este curios să se citească în cronicile acestor zile și în unele capitole ale conchistei spaniole nume ca Seiller, Ehinger, Hohermuth, Federmann, Von Hutten, Seisenhoffer, care stropesc cu accente ciudate istoria Venezuelei. La fel de ciudat e ca regele castilienilor să aibă numele de Habsburg și nu Pérez sau Villadiego. Singurul lucru demn de remarcat e că în timp ce în Castilia, Carol al V-lea devine în cele din urmă unul dintre acei seniori neaoși care se îmbracă în negru și la sfîrșitul vieții părăsesc curtea pentru a se duce la o mînaștire, în Venezuela sau în Antile, în schimb, pădurea îi înghite pe acei Welser și pe agenții lor de comerț. În Lumea Nouă, germanii se apără cu sălbăticie. Incendiază așezările indienilor, reduc pe orice spaniol la situația de datornic al lor. Din indian fac un sclav care, în lanțuri, stră-

bate văi și munți, ducînd poveri cu vigoare de catir și răbdare de măgar. Dar germanii eșuează : nu întemeiază nici un oraș, nu lasă fundată vreo colonie, aurul le scapă printre degete. Spaniolii din popor le refuză orice concurs. Indienii, cîteodată, izbutesc să-i țintuiască, așa cum i se întîmplă lui Ambroso Ehinger, care moare, urlînd de furie, cu o săgeată înveninată străpungîndu-i gîtul. După ani de îndărătnicie, din imperiul banului, pe care îl țineau bancherii în pumnurile lor, se alege praf și pulbere. Pînă la urmă, regele nu-i va plăti. Unii vor termina în întunericul temniței, iar cei mai norocoși — un Alrich Schmidl, un Federmann — sosesc în Europa cu un papagal pe umăr și cu un caiet de memorii sub braț. Lecția e atît de violentă, încît ani de-a rîndul germanii rămîn la marginea conchistei. Mult, mult mai tîrziu va încerca să-și sporească banii, prin comerț cu negri, chiar familia de Hohenzollern. Aceasta însă aparține altui secol și deocamdată nu are nimic de-a face cu această relatare.

VIII

REGINA ANGLIEI ȘI CEI PATRUZECI DE TÎLHARI

„Drake was lavish of his presents. He presented the Queen with a diamond cross and a coronet set with splendid emeralds.” He gave Bromley, the Lord Chancellor, 800 dollar's worth of silver plate, and as much more to the others members of the council. The Queen wore her coronet on New Year's Day the Chancellor was content to decorate his said board at the cost the Catholic King. Burghley and Sussex declined the splendid temptation; they said they could accept no such precious gifts from a man whose fortune has been made by plunder.“¹

JAMES ANTHONY PROUDE

*„Regina i-a dăruit
un ac frumos de cravată...”*

VALLE-INCLÁN

¹ „Drake era generos la daruri; s-a înfățișat reginei cu o cruce de diamante și cu o diademă de smaralde splendide. I-a dăruit lordului cancelar Bromley o farfurie de argint în valoare de 800 de dolari, și la fel, dar mai multe, celorlalți membrii ai consiliului. Regina a purtat diadema în ziua de Anul Nou, iar cancelarul a fost mulțumit să-și împodobească masa pe seama Regelui Catolic. Burghley și Sussex au refuzat strălucitoarea ispită; ei au spus că nu vor accepta astfel de daruri prețioase de la un om a cărui avere fusese făcută prin jaf.” (Engl.)

La începutul secolului al XVI-lea, Anglia atîrnă în lume cît un pachet de tutun. Pentru ca europenii să aibă o idee despre ceea ce este insula Santo Domingo din Caraiibe, Oviedo și părintele Las Casas o compară cu Anglia. Desigur, avertizează ei, Santo Domingo valorează mai mult. Cît despre bogățiile naturale, cele două insule nu pot fi nici măcar puse alături. În ce privește pe indieni, care se vopsesc cu roșu și negru și se împodobesc cu pene și piei, aspectul lor amintește descrierea englezilor pe care Iuliu Cezar o face în cartea cuceririlor sale.

Părerea scriitorilor englezi nu e mai puțin concludentă. Geoffrey, Callender, în admirabila sa carte despre istoria navală a Angliei, spune : „Fenicienii, romanii, anglii, saxonii, iutlanzii, danezii, normanzii ; și Iuliu Cezar, Aulus Plautius, Julius Agricola, Hangit, Horsa, Cnut, Hardrada, Wilhelm I, Henri d'Anjou, Bolingbroke, Warwick, denumit Făcătorul de Regi, Eduard al VII-lea, iată lista cu cîțiva dintre cei care au invadat și cucerit Anglia : și catalogul poate continua fără nici o dificultate“.

Experiențele pe care tocmai le-am văzut confirmă afirmația. Cînd Henric al VIII-lea încearcă să se prezinte la licitația de voturi pentru cumpărarea coroanei Germaniei, dintr-o rapidă aruncătură de ochi, împuternicitul său își dă seama că Henric nu poate intra în nici un caz în competiție cu rudele sale, regele Franței și cel al Spaniei. Nu are armată, nici bani, nici credit. Flota engleză de-abia începe să se formeze și abia se bănuiește acest lucru în restul Europei. Lumea veche nu a avut decît două mări : Mediterana, jos, Baltica, sus. Flotele Mediteranei au fost cele ale Veneției. Pe Baltica, cele ale Ligii Hanseatice. Londra, Plymouth nu au fost decît amănunte fără importanță. Și flota noastră ce-a fost ? se întreabă un englez. Și tot el își răspunde : Cîteva bărci de pescari care se duc în Islanda, cînd e vremea de pescuit bogat, și la Kinsale, pentru pescuit de sardele și de macrouri. În afară de aceasta, cîțiva burghezi, pirați sau

corsari, care de pe coastele din Devon merg la Bordeaux sau Cádiz, la Lisabona sau de la gurile Tamisei la Anvers.

Henric al VII-lea a vrut să facă ceva în timpul Regilor Catolici. El a fost primul care a încercat să dea impuls marinei comerciale, să participe la navigările transatlantice, dar nu era nici bogat, nici înclinat spre dărnici. Columb a încercat în zadar să obțină sprijinul său; dacă ar fi izbutit, destinul lumii ar fi fost diferit. Când navele lui Columb s-au întors în Spania, Henric trebuie să fi avut remuşcări de conştiinţă. A venit atunci un veneţian, Sebastian Caboto, şi a propus regelui să câştige timpul pierdut. Sebastian, care servea uneori pe regii Castiliei şi alteori pe cei ai Angliei, a recunoscut coastele Americii de Nord, sub stindardul lui Henric al VII-lea. Henric i-a plătit lui Caboto pentru descoperirile lui ceva mai puţin decât zece lire sterline. Tot era ceva. Spania, plină de suspiciuni, vedea duşmani chiar şi în propria-i umbră şi a început să se teamă de englezi. Regii Catolici s-au grăbit să-i poruncească lui Ojeda să ia în posesiune coastele Darién-ului, înainte ca piratii englezi să o facă în numele lui Henric. Henric era departe de asemenea intenţii. În porturi însă, pescarii, burghezii, într-un cuvânt: corsarii şi piratii au văzut lucrurile mai limpede. În Anglia, ca şi în Franţa sau în Spania, regii merg în urma oamenilor din popor, luptă cum dă Dumnezeu. În curînd, piratii din Anglia încep să intre în competiţie cu cei din Franţa.

Henric al VII-lea nu simţea nici o atracţie pentru navele de război. Era la o distanţă infinită de a lua ofensivă şi era dintre acei care credeau că insula era bine păzită în spatele zidurilor ei de apă. Henric al VIII-lea gîndea altfel. Istoria spune că, în acest caz, al VIII-lea avea dreptate faţă de al VII-lea. Trebuiau făcute ziduri de lemn. Şi în pofida ocupaţiilor amoroase, care au încurcat atît de mult viaţa monarhului, a găsit timp pen-

tru a construi nave, dotate cu tunuri mari. La moartea lui, insula avea 85 de vase de război. Pentru epoca regelui Henric, aceasta era enorm. Negustoria marinei comerciale a lăsat-o piraților și pirații au descoperit marea mină, mină care în secolul al XVI-lea valorează mai mult decât toată huila din lume : Africa, cu carnea ei de culoarea cărbunelui. Problema era foarte simplă : să fie vînați negri în Sierra Leone și să fie vînduți la Santo Domingo. Și astfel a început să crească acea insuliță — Anglia — de care se preocupa atît de puțin părintele Las Casas și istoricul Oviedo. Dincolo de zidurile de scînduri și de pinză, între ceturile care învăluie Londra și Plymouth, au început să se aprindă felinarele care încununau castelele de la pupa. Valurile și briza le legănau. Puțini au fost aceia care au putut să interpreteze corect ceea ce vesteau, prin ceața cenușie, aceste pupile de foc.

La curtea lui Henric al VIII-lea s-a văzut, într-o zi, ceva extraordinar : William Hawkins, un bogătaș din Plymouth, care vindea în Antile, de contrabandă, negri din Guineea, a adus din Brazilia un indian viu pe care l-a prezentat la Whitehall : „A fost primul șef de trib sălbatic importat în Anglia“. A plăcut mult. Cei din City, nu puteau să-și contenească uimirea văzîndu-i găuri și obraji și buza inferioară și în găuri puse pietre colorate. Acest obicei al sălbaticilor a surprins mult, deși englezii obișnuiesc și ei să-și pună pietricele în loburile urechilor. Moda cerceilor este răspîdită printre caverii din aceste zile și, uneori, cei însărcinați să facă justiție taie urechi foarte bogate. Întorcîndu-ne la William Hawkins, isprăvile lui primesc răsplată firească : e numit de două ori primar la Plymouth și apoi membru al Parlamentului. Ajunge să fie cel mai bogat om din partea locului.

Parodiind Geneza, să spunem : La început au fost fustele. Există o încîntătoare istorie a lui Henric al

VIII-lea. A scris-o Francis Hackett și e împărțită în șase cărți. Iată cum se intitulează fiecare dintre ele : I : Henric și Catherina ; II : Ana Boleyn ; III : Jean Seymour ; IV : Anne de Clèves ; V : Catherine Howard ; VI : Catherine Parr. În muzeul de figuri de ceară din Londra va trebui să se facă o serie întreagă pentru a fi prezentat regele Henric cu cele șase soții ale sale. Oamenii superficiali văd în aceste căsătorii succesive capriciul unui rege ușuratic. Nimic mai inexact. Un rege nu trebuie niciodată, ca să schimbe doamna favorită, să schimbe și regina. Nu : bietul Henric este imaginea tatălui care merge în căutarea fiului. Nu era cu putință să fie pusă coroana Angliei pe capul fără minte al unei femei. Patru secole și jumătate înainte de Henric, o singură dată Anglia a avut o regină : Matilda, de tristă memorie. Filozofii, politicienii, oratorii se revoltau în insulă la ideea unei noi experiențe. Și Henric al VIII-lea vede că soția sa, spaniolă, Catherina de Aragon, nu mai servește la nimic. Cei trei băieți pe care i-a adus pe lume i-au murit de la naștere ; numai fata crește sănătoasă ; pare un blestem al lui Dumnezeu. Și medicii îi spun lui Henric că regina Catherina nu va mai avea copii. Henric vede că timpul e aur, a și pus ochii pe Ana Boleyn, și trimite ambasadori la Roma ca să negocieze cu papa anularea căsătoriei. În toată Europa nu exista un catolic mai catolic decât Henric al VIII-lea. Când soldații lui Carol al V-lea, la Roma, întrec măsura și-l fac prizonier pe Papa, Henric îl provoacă la duel pe Carol Quintul, indignat de asemenea ofensă. Prin același curier care ambasadorilor săi să releve aceste servicii în fața sanctității-sale și să facă presiune petru a grăbi anularea căsătoriei. Era zor mare. Henric se căsătorise în secret cu Ana — cum s-ar zice, pe credit — și copilul era gata comandat.

Căderea în disgrație a reginei Catherina — a mătușei mele, Catalina, cum va spune Carol al V-lea — satis-

face pe mulți. Anglia, ca dealtfel întreaga Europă, începe să se simtă incomodată de apogeul spaniolilor. Henric, la început, a fost complzent. Chiar încă după bătălia de la Padova a decretat sărbători la Londra : în piețe au fost aduse butoaie mari de vin, care a curs șuvoaie, după placul inimii, pe seama regelui : în biserici, *Te Deum* ; noaptea, focuri de artificii. E un lucru foarte bun să vezi un rival, ca regele Francisc, în închisoare. E însă foarte neplăcut — gîndește imediat după aceea — să vezi pe Carol care se înalță prea mult ; armele Spaniei acoperă jumătate din Europa, și America intră în stăpînirea Castiliei. Însuși papa nu îndrăznește nimic împotriva lui Carol. Carol, la rîndul lui, se umflă în pene. Nu mai vrea să aibă de-a face cu Henric al VIII-lea. Au trecut timpurile în care se îmbrățișau. Carol s-a angajat să ia de soție pe fiica lui Henric, și acum o abandonează în felul următor : spusese să-i fie trimeasă imediat — are de-abia nouă ani — împreună cu 600.000 de ducați. Este evident că încearcă să rupă angajamentul, așa că Henric nu-i trimite nici copila, nici cei 600.000 de ducați. Carol se căsătorește atunci cu Isabel a Portugaliei, femeie frumoasă, care-i aduce un milion de ducați. Plătește trupele și, fericit, se unește cu Isabel.

Papa nu e tot atît de liberal cu Henric al VIII-lea pe cît a fost față de Carol al XII-lea. Anularea nu sosește, și se naște biserica anglicană. Ana Boleyn aduce pe lume o fată ! E culmea ! Henric se impacientează, căci vede că nu poate să facă o nouă experiență și să aștepte zece ani de încercări cu Ana, așa cum a așteptat cu Catalina. Ana e trimisă în turn, urmează unul dintre cele mai tulburi procese pe care le înregistrează istoria regilor ; i se taie capul. Monarhul, care rămîne văduv în felul acesta, intră în istorie cu pieptul lui lat de taur ; fața cărnoasă, plină de viață, ochii larg deschiși, buzele bine desenate ; e un bărbat blond care privește, tace și dorește ; pe costumul brodat cu aur, două coliere

grele de aur și pietre ; mîinile grăsuțe cu toate inelele de rigoare ; boneta cu pene, mantia garnisită cu hermină. Sărmanul rege ! Visînd la fiul care ar salva coroana, rămîne ținut între patru regine : cele două soții, Catherine și Ana, și cele două fiice care vor deveni regina Maria și regina Elisabeta... Așa hotărește soarta viața bărbaților.

La moartea lui Henric al VIII-lea, Spaniei îi surîde ideea de a supune recalcitrantul regat. Nu numai că e plăcut să se gîndească la insulă ca podoabă a regilor Castiliei, ci și s-o vadă încă odată catolică, apostolică și romană. Coroana trece Mariei, căreia Catherine i-a dat o educație spaniolă. E catolică pînă în măduva oaselor. Ba chiar mai mult, căci este soția principelui Filip, care după doi ani va fi încoronat rege al Spaniei sub numele de Filip al II-lea. În insulă încep iarăși să se officieze liturghii. Filozofii nordici privesc cu oroare această reacție și faptul că regatul este pe mîini de femeie. Cei bogați, care au împărțit între ei pămînturile Bisericii, tremură pentru ce le este mai sfînt : interesele lor. La Londra, poporul nu-i mai poate suferi pe spanioli, care acum înnegresc străzile : pentru un englez — spune cronicarul — se văd patru spanioli, „pentru a face nesuferită viața națiunii engleze“.

Regina Maria nu are decît o obligație serioasă, pe lîngă aceea de a restabili religia catolică : să aibă un fiu. În așa măsură o obsedează această idee, încît uneori crede că-l va avea, se prepară pentru eveniment, se trag clopotele și nimic : iluzie. Dacă nu vine fiul, coroana va reveni fiicei Anei Boleyn, care pentru Maria nu e decît o protestantă bastardă. Și într-adevăr, fiul nu vine, moare Maria și se suie pe tron Elisabeta. Anglia, în pofida a ceea ce nădăjduiesc filozofii, se transformă în insula reginelor. Ele vor umple cele nouă se-

cole ale istoriei ei. Din porturile întunecate de ceață și de funingine, ele vor scoate regatul pentru a-l așeza, ca pe o navă, pe mările lumii. Și cea care săvârșește prima minune este această Elisabeta — prudentă, vicleană, prevăzătoare, avară, cultă; e marea celibatară, care figurează în istorie cu William Shakespeare de-o parte, și, de cealaltă, cu Sir Francis Drake.

Un singur gînd frămîntă mintea supușilor ei: cu cine se va căsători. An după an, Parlamentul o imploră: Doamnă, Doamnă — îi spune, cu arzătoare dorință, înalta adunare — e timpul să vă căsătoriți, să aveți un fiu. Și regina, vicleană și cu haz ca întotdeauna: Cine poate fi mai interesată în această problemă decît mine? Și se perindă pretendenții și se răsîndesc zvonurile și ea însăși leagă idile, deși cu prudență, pentru a evada la momentul oportun. E încă cald cadavrul reginei Maria, și văduvul Filip al II-lea trimite o ambasadă specială pentru a negocia căsătoria sa cu noua suverană. Regina mării este însă alunecoasă ca țiparul și-i scapă din mîini.

Ea știe încotro merge — lucru obișnuit la englezi — și soarta o ajută. Își va deschide drumul, pînă cînd va vedea sfărîmată, în fața insulei, Invincibila Flotă a lui Filip al II-lea. Războiul cu Spania e destinul ei. După cum Spania, într-un anumit fel, e creația reginei Isabel Catolica, Anglia e creația protestantei Elisabeta. Războiul împotriva Spaniei trebuie purtat pe mare, în Caraibe. Lupta de fiecare zi și cea mai eficientă trebuie să fie dată în acest ungher îndepărtat al mărilor sălbatice. Aici, pe coastele Mexicului, la Cartagena, cea cu castele de piatră, în golful Darién, în Guayana, la capul Floridei, se vor forma amiralii englezi. Cei mari vor începe prin a fi pirați. Dacă secole mai tîrziu se va putea spune că lupta de la Waterloo a fost cîștigată în colegiul de la Eton, cu și mai mult temei se poate afirma că marina Angliei și imperiul ei se formează la școala, mai puțin aristocratică,

a corăbiilor pirate. Regina a găsit că sînt încîntători acei bandiți și a pus pe fețele lor tăbăcite grația strălucitoare a prodigiosului ei imperiu.

Numele pe care istoria îl dă corsarilor și piraților reginei este foarte expresiv : sînt cîinii mării. Cu ei este populat comitatul Devon. Acolo e patria lui Hawkins, a lui Drake. Acolo au învățat să-i urască pe spaniolii lui Filip al II-lea și s-au format cei ce merg în Africa, Brazilia, America de Nord, Caraibe. Cel mai bogat din Plymouth, William Hawkins, a deschis drumul. John, fiul său, merge pe urmele tatălui și-i eclipsează gloria. În cronicile din Spania e cunoscut cu numele de piratul Juan de Achines. Este o exagerare să fie numit pirat. Adeverata lui profesie e cea de contrabandist, negoț în care e însoțit de crema societății din Londra. Pirateria e un lucru mai serios : pirat va fi Sir Francis Drake.

Afacerea pe care o propune John Hawkins bogătașilor din City este aceea de a forma o societate care să vîneze negri în Guinea și să-i vîndă la Santo Domingo. Toți istoricii se vor pune de acord mai tîrziu în a conveni asupra unui lucru care astăzi e foarte clar : că nu e nimic mai cîstit decît să faci comerț cu negri. Spania dă licențe de vînzare a negrilor propriilor ei supuși, și cel mai creștin și umanitar dintre călugări recomandă să fie importați în Antile. De ce s-ar lăsa englezii mai prejos decît castilienii într-o astfel de treabă ? Chiar în Africa, unele triburi iau în sclavie alte triburi și negustorul de negri nu are altceva de făcut decît să cumpere de la învingători pe prizonieri. Este o operă de caritate, spun ei, căci oricît de rău le-ar fi negrilor în Antile, soarta lor de prizoniei ai altor negri în Africa e și mai rea. Sînt aceste considerații juste sau nu, fapt e că problema nu se discută. Proiectul lui Hawkins e primit cu căldură. Conții de Pembroke și de Leicester cumpără ac-

țiuni. Ia acțiuni chiar și Sir Thomas Lodge, primarul Londrei. Ambasadorul Spaniei protestează, nu în numele vreunui sentiment creștinesc, ci în apărarea monopolului stabilit de catolica majestate. Regina Elisabeta îl arestează pe Hawkins în timp ce ascultă acest protest și agitația trece. Apoi, Hawkins ridică pânzele și, călătorie bună !

Să vinzi negri nu e o problemă. Și nici să ajungi în Antile. Hawkins cunoaște drumul și se pricepe la afaceri. Problema constă în organizarea vânzărilor. Toți seniorii din Santo Domingo, Venezuela, Cartagena vor să cumpere negri, dar nimeni nu vrea să violeze legile Castiliei. Hawkins, la rîndul lui, e prudent, viclean : vrea să facă lucrurile în bună ordine și să lase o impresie favorabilă. Uneori amenință că va trage cu tunul în forturi, alteori, se prefacă că s-a rătăcit pe mări și cere să fie primit în porturi. Într-o formă sau alta încearcă să vorbească cu guvernatorul, cu hidalgii, cu cine are bani ; vinde marfa și-și umple punga. Nu arareori dobîndește chiar și un certificat de bună purtare dat de guvernator. El nu vrea să se lupte, ci să vîndă. La Santo Domingo, după ce a vîndut două sute de negri, lasă în garanție o sută douăzeci și cinci, pentru cazul în care ar fi de plătit vreun impozit. Aproape nu se poate imagina că John Hawkins ar spera să vadă vreun scud în schimbul acestor negri. Ceea ce a făcut e o perfectă contrabandă, dar există în ea un amestec de candoare și gheară dură care așează afacerile Angliei pe bazele unei bune credințe și a unei implacabile precizii, pentru ca să nu se piardă nici ultimul *penny* din cîștig. Spaniolii rămîn uimiți de dovezile delicate de încredere cu care englezii deschid un credit și apoi de seriozitatea cu care își iau rolul lor de creditori ; nu concep că pentru Hawkins legea comerțului e mai sacră decît legea comună și că el pune o contrabandă corectă pe deasupra drepturilor unui rege care nu e al lui. Și cu atît mai mult dacă e regele Spaniei.

Fapt e că Hawkins vine la Santo Domingo cu trei corăbii și se întoarce cu cinci, pline de aur, zahăr, piei. Pieile sînt atît de multe și neobrazarea contrabandistului atît de ingenuă, încît trimite două corăbii pentru ca să fie vîndute chiar în orașul Cádiz. De prisos să spunem că regele Spaniei confiscă pieile și pe negrii pe care i-a lăsat la Santo Domingo. Mister Hawkins rămîne perplex. Protestează vehement. Îi scrie însuși regelui Filip, spunîndu-i cu o familiaritate plină de îndrăzneală : „Cum poate majestatea-voastră să facă un asemenea lucru unui vechi cavaler, care l-a sărbătorit primul pe majestatea-voastră cînd ați venit în Anglia pentru a vă căsători cu defuncta regină Maria, Dumnezeu s-o aibă în pază. Nu-și amintește majestatea-voastră că eu eram atunci membru al Consiliului Municipal din Plymouth și că am cheltuit trei sute de lire cu banchetul cu care v-am omagiat ?” Cum puteți să mă lipsiți acum de negrii și de pieile mele ?” Însăși regina intervine în fovoarea lui John Hawkins. Scrie o scrisoare lui Filip, rugîndu-l să-l ierte. Răspunsul lui Filip e tăios și cît se poate de limpede : nu restituie nici o piele și nici un negru și orice englez care-și bagă din nou nasul în Caraibe va avea o soartă identică. Este legea Spaniei.

Hawkins se întreabă și socoate cum s-o scoată la capăt. Sir William Cecil o sfătuiește pe regină să nu sprijine întreprinderi atît de tulburi. Regina vede lucrurile mai limpede decît Sir William ; nu numai că-l lasă pe Hawkins să plece din nou ci, mai mult, cumpără acțiuni ale societății sale și-i dă una din propriile ei nave. Hawkins, în realitate, este eroul zilei. Regina l-a sărbătorit în palatul ei, acționarii au primit beneficii de 60% la investiția lor. Locuitorii din Plymouth vor cu toții să ia parte la întreprinderea sa. Pentru noua sa plecare se înscrie, între alții, un tînerel care a colindat prin aceleași locuri din Caraibe și care în curînd va fi o figură prestigioasă a insulei britanice : Francis Drake. Shakespeare,

cum e firesc, ascultă cu atîta interes povestirile acestor oameni, încît vorbeşte în drama sa, *Henric al IV-lea*, de crocodilii pe care Hawkins îi văzuse în Rio Hacha :

„...As the mournful crocodile

With sorrow snares relenting passengers...“¹

Pe cînd Drake era copil, băieţii din Anglia au inventat un joc : războiul între englezi şi spanioli. Unul trebuia să facă pe Filip al II-lea. Acesta pierdea întotdeauna şi, simbolic, îl spînzurau. Filip al II-lea reprezintă pe intrusul care voia să întoarcă insula pe dos, restabilind liturgia cu respectarea papei şi cu privilegiile bisericii catolice. Cînd sosea ambasadorul acestuia, băieţii îl primeau, zvîrlind în el cu bulgări de zăpadă : vroiau să-l prefacă în statue de gheaţă. Tinereţea lui Francis Drake se petrece astfel în mijlocul unui război politic şi religios. Papa i-a dat puteri Spaniei pentru ca numai ea să beneficieze de pămînturile din America. De ce ? Regele Spaniei a hotărît că numai spaniolii pot vinde negri în Antile. De ce ?

Călugării, deposezaţi de pămînturile lor, încurajează revolte în Devon, spunînd ţăranilor că toate calamităţile de pe insulă provin din faptul că regele s-a separat de biserică. Îndrăzneala miniştrilor protestanţi ajunge într-o zi la culme, ordonînd ca începînd cu duminica Paştelui să se citească în biserici *Biblia* în engleză, cea a lui Eduard al VI-lea. Călugări şi ţărani explodează. Înaintează pe drumuri, în mulţimi ameninţătoare, ajung la Plymouth, fac să li se deschidă porţile oraşului. Cei care sînt pentru rege, pentru *Biblia* lui Eduard, pentru noua biserică a Angliei, trebuie să fugă. Fug Edmund Drake şi fiii lui, care pierd sau abandonează tot ce au în mîinile catolicilor. În insula Sfîntul Nicolae sînt pu-

¹ „...Cum sumbrul crocodil, spre mare jale, / În cursă prinde călători molateci...” (Engl.).

ternici protestanții. Insula, care va ajunge să fie un simbol, e cunoscută cu numele Drake's Island. Războiul se continuă pe mare. Francis Drake e acum un băiat care trăiește mai mult pe corabie decât pe pământ. Nu există colț al coastei pe care să nu-l cerceteze și să nu-l cunoască cu toate stîncile, golfurile, refugiile, plajele și cotiturile ei. E un mus isteț care învață să se cațere pe catarge și cordaje, care știe cum trebuie să folosești o rafală de vînt, cum să ții piept unei furtuni, cum se înalță o pînză. Ochiul lui scrutător recunoaște în timpul zilei orizonturile îndepărtate, străpunge în nopți întunericul dens. Pe toată corabia însă nu există decât un singur lucru important : nu e băiatul, nu sînt pînzele, nici ancorele : e o grămăjoară de hîrtie. *Biblia* lui Eduard al VI-lea. Cînd sosește ora de a se așeza la masă, Edmund Drake se ridică în picioare — și tot așa și băieții — cu capul plecat, și într-o liniște în care e un pic de umilință și un pic de orgoliu, o privire pioasă și o sfidare radioasă, ascultă lectura cărții sfinte. Cînd Elisabeta își întărește domnia, orizontul se limpezește pentru ei toți. Protestanții respiră. Edmund Drake se întoarce pe pământ ca pastor într-o biserică. Francis rămîne pe mare. Lupta trebuie dusă de partea cealaltă a Atlanticului.

În satele din Devonshire se povestește în toate zilele despre englezi care au căzut în ghiarele Inchiziției, la Sevilla : li se taie urechile, nasul, sînt arși pe ruguri. Fiecare nouă fasciculă, pe care cumetrele o pregătesc și o condimentează în felul lor, constituie un nou imbold pentru acte de piraterie. Adevărul este că Inchiziția este neobosită în zelul ei contra luteranilor. Cînd despre cineva se gîndește lucrurile cele mai oribile, se spune : „Poate e chiar luteran“. Băiatului din Plymouth i se pare că simte, de dincolo de mare, miros de carne friptă, carne de englez ars. Poporul lasă treburile Europei în mîinile reginei ; ea va hotărî dacă e sau nu în război cu Spania ; dar dincolo de linie, dincolo de meridianul arbi-

trar pe care l-a fixat papa Alexandru al VI-lea, pe acolo, să nu fie pace. Drake nu gîndește în termeni de contrabandist, care fac din Hawkins un negustor vulgar. El are un suflet de tînăr marinar aventurier. Se gîndește entuziasmat să facă piraterie la modul francezilor. Să se arunce la asaltul tezaurelor. Să nu se mulțumească cu vinătoare de negri, ci să pornească după aurul din galioane, după perle, după argintul de la Potosi, după nestematele din Perú. Să ia cu asalt orașe, să umple de sînge cuțitul, să prefacă în cenușă trufia spaniolă, să vadă cum aleargă înspăimîntate femeile și să-i facă să tremure pe preoții papei de la Roma. Acestea sînt visurile lui Francis Drake care strînge la piept *Biblia* protestantă. Are douăzeci și unu de ani și e cunoscut în Caraibe. Merge să recunoască coastele și să vadă unde pot fi ascunse navele și cum pot fi atacate porturile. E lumea în care va trăi pentru faimă, pînă ce chiar aceste ape vor înghiți trupul lui neînsuflețit. Marea Caraibelor e marea lui Francis Drake sau a lui Sir Francis Drake, cum doriți.

Cînd într-o zi oarecare, în octombrie 1567, șase nave se pregătesc să plece din Plymouth spre Caraibe, nimeni nu bănuiește că soarta pe care ele o vor avea va schimba pentru totdeauna relațiile dintre Anglia și Spania. Pînă în acest moment au existat resentimente populare, și cele două națiuni își aduc zilnic mici ofense, asemeni acelor mici ciupituri cu care se mortifică reciproc în minăstiri călugărițele care se urăsc dulce; regatele Angliei și cele ale Spaniei au maniere diplomatice catifelate. Călătoria aceasta le va obliga să-și pună platoșele. Cel care o bănuiește și căruia îi convine cel mai puțin este cavalerul care comandă: căpitanul John Hawkins. El e întotdeauna de părere să se facă o contrabandă cinstită, în sfîntă pace. Crede că se poate face război comercial,

un război alb. Drake se gîndește la altceva : la comerțul de război. Căpitan este însă John Hawkins, om cu experiență, și Drake, la cei douăzeci și doi de ani ai săi, comandă doar o navă mică : „*Judith*“.

Regina Elisabeta a pus la dispoziția companiei două vase de ale sale : „Isus din Lubeck“, care e nava amiral, și „Minion“. Printre membrii echipajului sînt mulți cavaleri, oameni din lumea aleasă a Londrei. Sînt și cîțiva francezi, hughenoti, precum și căpitanul Bland, din La Rochelle. Hawkins are paji și e îmbrăcat ca un principe. Înainte de a ajunge la Cabo Blanco, cele șase nave s-au făcut șapte, căci a fost atacată piratereste, în drum, o caravelă a Portugaliei, pe care Hawkins o pune sub comanda lui Drake. Cucernici peste măsură, o botează „Gracia de Dios“. În Sierra Leone surprind alte vase portugheze, cu sute de negri. De aici trec în America. Cu toată opoziția spaniolilor, vasele acostează la Santo Domingo, Margarita, Borburata. „Am mers de-a lungul coastei de la o cetate la alta, făcînd negoț cu spaniolii, așa cum s-a putut — spune Hawkins ; lucrul nu era ușor, pentru că regele ordonase formal guvernatorilor lui ca, sub nici un motiv, să nu permită nici un fel de comerț cu noi ; totuși s-au făcut afaceri bune și ne-am distrat“.

La Río Hancha, Drake, care o ia înainte lui Hawkins, face lucrurile în felul său. Pentru ca să intre, cu o lovitură de tun găurește casa Trezorerului. Pune în treaba asta tot sufletul, căci anul trecut, chiar aici suferise o înfrîngere. Și pentru a completa, trage cu tunul și într-o navă a viceregelui care intră în port. Cînd sosește Hawkins și vede ceea ce face Drake, nu mai are nici un fel de îndoială asupra bobocelului care se ridică. De la Río Hancha trec la Santa Maria și de acolo la Cartagena. Sînt orașele care marchează punctele de pe coastă pe Pămîntul Ferm, unde Spania își concentrează puterea. Cartagena este cheia care deschide porțile Americii de Sud.

Hawkins vinde negri ca orice negustor ambulant care merge din poartă în poartă, strigîndu-și marfa. La Margarita se plătește cu perle; la Río Hacha, cu argint solid, la Cartagena, cu aur. Acum e timpul să se întoarcă.

O pornește în direcția strimtorii Yucatán; de aici o va apuca către canalul Bahamas, înainte de a începe epoca uraganelor. Dar uraganele i-o iau înainte. Cerul se face ca un cărbune: vijelia lovește necruțătoare timp de patru zile. Navele trosnesc, apa începe să pătrundă și Hawkins să sufere; dacă vijelia nu se domolește — gîndește — se vor întoarce din nou în fundul mării perlele din Margarita. Vîntul se liniștește, dar vasele sînt bune de dus la spital. Nu există altă cale decît să intre în portul Veracruz, la San Juan de Ulúa, pentru a le repara. Hawkins, vulpoi bătrîn, știe că, dacă acostează cu pavilionul său, îi fac țândări: arborează pe cel al Castiliei. În port, unde tocmai e așteptată flota regelui, lumea începe să miște din mîini, salutînd vesel „Priviți — se pare că strigă femeile — sosesc deja corăbiile noastre! Iată că vine întreaga Seville, întreg Madridul vine aici!“ Cei de pe vas — lucru ciudat — nu răspund cu strigătele și gesturile obișnuite. Cînd vasele aruncă ancorele la mal și spre ele se năpustește mulțimea entuziasmată, Dumnezeule! sînt englezii, luteranii, hughenoții, pirații. Hawkins și oamenii lui nu pierd vremea: portul rămîne în mîna lui. În conformitate cu normele comerciale, Hawkins, minuțios, propune un acord și trimite hîrtii în capitală. Să nu fie stînjenit în timp ce-și repară vasul. În treacăt, vinde negri, cumpără mîncare, pune mîna pe artilerie și așează tunuri pe insulă, la intrarea golfului. Urmează să sosească flota regelui și trebuie să ia măsuri de prevedere.

Și flota regelui sosește, nici mai mult nici mai puțin decît cu noul vicerege al Mexicului. Vîntul suflă cu putere și cele treisprezece nave ale viceregelui trebuie să intre la adăpostul golfului ca să nu se izbească de stînci.

Hawkins le oprește cu gura tunurilor „sale“. Dacă viceregele nu consimte și nu-i oferă garanții, trage. Pretenția e fantastică. Anglia nu e în război cu Spania, Veracruz este port spaniol.... și eu — spune viceregele —, sînt viceregele. Puteți să fiți — îi răspunse Hawkins — vicerege al regelui dumneavoastră, *don Felipe*, dar dacă dumneavoastră sînteți acesta, sînt și eu vicerege al reginei mele, *Elisabeta a Angliei* și dacă dumneavoastră aveți pe corăbii soldați, eu am avantajul tunurilor „mele“. Nu e nimic de făcut. Viceregele acceptă propunerea lui Hawkins. Și Hawkins devine din nou împăciuitorul și prolixul comerciant care nu pare a se afla pe puntea unei nave, ci în dosul unei tejghele de prăvălie. Face o convenție foarte clară și, ca garanții reciproce, se schimbă cam o duzină de oameni de vază și dintr-o parte și din cealaltă, care sînt păstrați ca ostateci. Avîndu-i în mînă pe cei 12 cavaleri spanioli, deschide în mod grațios portul pentru vicerege, ca și cum i-ar spune : Intrați, vă rog, și considerați că sînteți în casa Dumneavoastră.

Dacă viceregele nu s-a gîndit la ceva, a fost la respectarea cuvîntului dat. Am văzut că așa e tradiția nu numai la cavaleri, ci și la regi. Hawkins gîndește altfel pentru că este un burghez din Plymouth. Cert este însă că viceregele, pentru cei 12 ostateci pe care i-a dat, a îmbrăcat în straie de cavaler pe oameni de rînd. Spaniolii de abia își pot ține rîsul cînd îl vād pe bunul Hawkins, care a trimis floarea oamenilor de pe vasul său, făcînd reverențe și cinstindu-i pe acei calici. Și trec astfel trei — patru zile. Spaniolii se organizează în secret pentru a da lovitura. Lucrează liniștiți, căci nicio dată nu poți acționa mai sigur decît la adăpostul unui fals cuvînt de onoare.

Cu costumul lui cu nasturi de aur și de perle, Hawkins e mai arătos decît chiar viceregele. În salonul lui, de pe „Isus din Lubeck“ — vasul reginei — cere unui paj puțină bere. Îi este servită într-o cană de argint.

Această scenă intimă înăbușe zgomotul a ceea ce se petrece afară. A bănuț ceva Hawkins, dar nu-i vine să creadă. Fapt e că spaniolii îi și atacă, că dincolo de coline, trupele s-au organizat și că, înghesuie în golful îngust, cele cîteva corăbii ale lui Hawkins nu au cum să pareze focurile și nici să atace. Hawkins își termină de băut berea, tacticos și fără grabă, ca un adevărat senior, pune cana pe bufet. Nici n-a pus-o bine, cînd un glonte de culevrină o dă jos. Afară, țipete în engleză, țipete în spaniolă, totul cu vocabular de luptă. Un vas spaniol, încărcat cu pulbere, explodează. Drake o șterge și iese din port înaintea tuturor. Nu se sinchisește ce e cu șeful său. Hawkins părăsește impozantul vas al reginei, care e pierdut, și trece pe „Minion“. Aici se îngrămădesc toți cei care au putut să scape cu viață și izbutesc să iasă în larg. Oamenii sînt însă în număr atît de mare încît la primul loc unde se poate apropia de coastă lasă cam o sută din ei. Cu restul ajunge în Anglia și povestește nenorocirile sale. În portul San Juan de Ulúa s-au scufundat perlele, argintul, cîteva negri, mulți cavaleri, vasul reginei, cana de argint. Cei o sută de oameni pe care i-a lăsat pe plajă au trebuit să-i înfrunte pe indieni și febra galbenă, pînă cînd, cei ce au rămas în viață, au căzut în mîinile spaniolilor. Sau mai exact, în cele ale Inchiziției, care nu-i judecă ca pirați sau contrabandiști, ci ca englezi, ca luterani.

Se răspîndește în toată Anglia și în toată Spania povestea celor întîmplate la San Juan de Ulúa. Fiecare, în felul său, ia o hotărîre : regina Elisabeta, regele Filip, John Hawkins, Francis Drake. Istoria se deschide cu evantaiul acestor patru nume. Regina Elisabeta se răzbună în felul următor :

La Plymouth se găsește un vas spaniol, încărcat cu 500.000 de ducăți. Sînt banii pe care regele Filip îi trimite, în Flandra, ducelui de Alba, pentru plata trupelor. Urmărit de pirații francezi, vasul a căutat refugiu la

Plymouth, ca navă a regelui Spaniei care caută adăpost într-un port al prietenei sale, regina Angliei. În realitate a căzut în viesparul dușmanilor. Nu există englez, de sus pînă jos, de la coroană la cei cei de rînd, care să nu fie hotărit să ia Spaniei o jumătate de milion de ducăți. Cauza este sacră pentru că ducele de Alba poate plăti cu acești bani pe soldații care omoară hughenoti și luterani. Poate să tolereze așa ceva poporul englez? Niciodată. Dar cum s-o împiedice? Aici e problema. Episcopul Juvel înlătură orice scrupul în conștiința reginei — ca și cum ar mai fi fost nevoie, notează Froude —, spunînd : Este meritoriu, în cel mai înalt grad, să interceptezi bani destinați să omoare protestanți. Sir Arthur Champernowne, viceamiral al reginei, propune o soluție : Nava spaniolă este în custodia sa și el i-a spus căpitanului : „Nu vă temeți pentru banii și pentru corabia voastră : atît timp cît gărzile acestea sînt aici e în joc onoarea reginei mele“. În acelaș timp îi scrie însă lui Sir William Cecil, Lord Burghley, care este trezorerul regal : „Dacă excelența-voastră găsește de cuviință, aș putea da lovitura asupra acestui vas în beneficiul majestății-sale, ajutat de cîțiva prieteni.“ (Fiul lui Sir Arthur a cutreierat canalul cu trei vase pirate.) Și adaugă : „Lucrul nu se va putea face fără să curgă ceva sînge. Dar nu numai că o voi face, ci voi lua asupra-mi întreaga vină pentru ca această bogăție atît de considerabilă să ajungă în mîinile reginei. Nutresc speranța că după ce va trece amara vijelie a dezaprobării sale — pe care o va arăta la început pentru a acoperi toate acestea —, voi găsi balsamul favoarei sale, ce mi se cuvine pentru riscul pe care mi-l iau slujind cauza majestății-sale...”

Nu e nevoie să se recurgă la acest expedient. Se găsește altul mai simplu, după cum comentează eminentul autor al lucrării *English Seamen in the XVI Cen-*

ture¹. Ideea vine de sus. Se aranjează ca banii să fie duși pe pământ la Londra, pentru a fi în mai mare siguranță. Trupele reginei îi păzesc și, înconjurându-i cu delicate precauții, sînt duși în turnul Londrei. Acolo, în conformitate cu planul stabilit, trezorierul reginei descoperă că cei cinci sute de mii de ducați au fost împrumutați de Filip de la bancherii din Genova și, atîta timp cît aceștia nu sînt predați în Flandra, nu pot fi considerați ca aparținînd lui Filip, ci genovezilor. Aceștia se află la Londra și regina le spune : „Ce întîmplare : este exact suma de care am nevoie...” Și cei 500.000 de ducați trec de la Filip la Elisabeta cu ușurință și grația cu care se girează un cec.

John Hawkins se răzbună astfel :

Regina i-a încredințat comanda cîtorva din vasele ei. Este membru al Parlamentului. Prestigiul lui e cel al bogătașilor din Plymouth și al autorilor de mari fărădelegi. Cu aceste titluri și cu acela de a fi înainte de orice un negustor, se apropie de ambasadorul Spaniei. E vorba — îi spune — de ceva foarte intim : e sătul de regină ; ea e — o știe toată lumea — avară, meschină, ingrată ; nu a știut să-i recompenseze serviciile aduse, și, în flotă, mai sînt mulți ca el, gata s-o trădeze. Ceea ce se întîmplă în Anglia e stupid și vina e a Elisabetei. Vorbește cu exaltare. Dacă Spania dorește, Hawkins este decis să ia parte la o lovitură pentru a o detrona. Ambasadorul crede ce-i spune Hawkins și propunerea ajunge la regele Filip. Filip, care e mai vulpoi decît ambasadorul, spune : Dacă Hawkins este dispus la aceasta, să vină aici să mi-o spună. Hawkins, care e mai vulpoi chiar decît Filip, răspunde : Nu pot să vin (din cutare sau cutare motiv), vine însă prietenul meu Fitzwilliam, care e *alter-ego* al meu și care răspunde de ceea ce spun : Singurul lucru pe care-l

¹ *Marinari englezi în secolul al XVI-lea (engl.).*

cer ca recompensă este libertatea oamenilor mei care se găesc în închisorile din Sevilla și să mi se dea banii pentru a pune în mișcare mașina. Regele îl ascultă pe Fitzwilliam și cad de acord asupra planului. Regina va ști totul, punct cu punct, prin scrisorile pe care Hawkins le scrie lui Sir William Cecil, Lordul Trezorier. Ultima sună așa : „Multiubitul meu Lord, nădăjduiesc că-i va face plăcere înălțimii-voastre să știți că Fitzwilliam s-a înapoiat din Spania, unde propunerea lui a fost primită favorabil atit de către rege cît și de ducele de Feria și de ceilalți membri ai Consiliului său privat...” Și astfel, printre alte lucruri, se descoperă și conspirațiile spaniole, drept care Maria Stuart va sfîrși prin a-și pierde capul. Toți soldații lui Hawkins se întorc în insulă, fiecare cu zece lire sterline în buzunar, în timp ce John Hawkins înșfacă cele 40.000 de lire care-i lipseau, după socotelile lui, în urma celor întîmplate la San Juan de Ulúa. De data aceasta, cel care rîde la urmă e Hawkins.

Filip al II-lea se răzbună în felul acesta :

Deoarece nu are nici umbră de îndoială, deoarece misiunea lui pe pămînt este să-i nimicească pe englezi, deoarece nu este un rege obișnuit, ci instrumentul lui Dumnezeu, tace și așteaptă. Omul este sumbru, hotărît, crunt ; dacă e necesar, mai bine își omoară propriul său fiu decît să permită ca cineva să scape puterii bisericii catolice, apostolice, spaniole. Anglia, insulița ereticilor, a devenit trufașă cu navele ei de război și cu vasele pirate. O va lichida. Va face cea mai mare flotă din istorie. Flota invincibilă, care va ieși pe neașteptate din întuneric. Sub prorele acestor vase vor tremura țărmurile Angliei și catargele îndrăznețe ale reginei protestante se vor da în lături ca niște biete trestii. Din înaltele castele de la prora mîna regelui inchizitor va fi implacabilă în pedeapsă.

Și Francis Drake se răzbună în felul acesta :

La cei douăzeci și șase de ani frumoși ai săi, are o școală deosebită de aceea a celorlalte trei personaje făcătoare : are școala ofensivei. Nu are violența vărului său Hawkins și nici calmul Elisabetei. Are o voință puternică ca Filip, dar îl întrece în rezezițiune. Toată lumea știe acum că Drake are geniu, viziune, îndrăzneală. Nu i se cunoaște decât o scădere : aceea de a fi fugit din bătălia de la San Juan de Ulúa. Cei care și-au scăpat pielea odată cu el îl laudă, spunând că a fost o fugă strategică, ceilalți se plîng că l-a abandonat pe Hawkins. Acestea sînt însă discuții pentru academicieni, care nu-l preocupă nici pe Drake, nici pe Hawkins. Drake distrage atenția tuturor, servind cîteva luni pe vasele reginei ; în realitate se pregătește pentru a desăvîrși cunoașterea Mării Caraibelor, la modul pirateresc. Timp de doi ani, cu una sau două nave, dînd asalt cînd unui galion, cînd unui port, cunoaște tot ce e esențial din Lumea Nouă. Într-o zi, tinerele din Cartagena de Indias vîd, de pe terasele caselor, lupta amuzantă dintre englez și navele spaniole. Lupta — se spune — nu pentru onoare, ci pentru avuție. E adevărul. Dar rezultatul e că dă foc la două vase spaniole, pune mîna pe ceva aur și întoarce spatele voios, cu o plăcută muzică de dobloni în buzunar. Descoperă un frumos golf, pe coasta Darienului, atît de ascuns încît poate adăposti mica flotă fără ca nimeni să bănuie. Este Puerto Escondido. Păduri frumoase, vînat bun și pescuit și mai bun. Foarte aproape se află Nombre de Dios, un cătun de colibe mizere și o coastă nesănătoasă. Pe un drum îngust pentru călăreți, care traversează istmul Panamá, sosesc însă la Nombre de Dios convoaiele de catiri cu tot argintul de la Potosí, încărcate ca și cum ar duce saci de cartofi sau de porumb. Cînd Drake se întoarce în Anglia poate să spună compatrioților săi : Înrolați-vă, tineri : am plăcerea să vă comunic că am descoperit America. Ca oricare Columb : și e adevărul.

Și Drake a și plecat să se năpustească asupra convoiului de catiri. Important e să știe la ce dată sosește flota regelui, în ce zi vor trece catirii prin pădurile de dincolo de Nombre de Dios. Aceasta trebuie verificat la fața locului. Sînt aventuri de luni de zile, dar fapt e că atacă convoiul și se înapoiază în Anglia cu corăbiile încărcate cu bare de argint și cu desagi mari plini cu aur. Lucrurile care se povestesc din această călătorie vor urzi treptat legenda care face nemuritor numele lui Francis Drake. Așa, bunăoară, se povestește cum s-a aliat cu negrii fugiți în păduri, răvrătiți împotriva spaniolilor, și în timp ce-i descosea ca să obțină informații, îi asocia la loviturile lui, îi învăța rugăciuni și îi instruia în sfînta lui credință; între un jaf și altul, părea, ca tatăl său, un onorabil pastor. Se spune că în timpul primului asalt care l-a dat în Nombre de Dios, s-a aflat chiar în casa unde se găseau 300 *arrobas*¹ de argint ale regelui și a ieșit de acolo cu mîinile goale. Și nu a făcut-o fiind că nu ar fi vrut. La prima ciocnire un glonte i-a trecut prin picior. N-a spus nimic pentru ca ceilalți să nu o ia la fugă. Deodată însă oamenii văd cum se prăbușește și cade într-o băltoacă de sînge. El le strigă: „Continuați asaltul“. Dar ei care știau că Drake era căpitanul, pilotul, călăuza și pastorul lor, că fără el nu puteau găsi drumul pe mare, nici nu puteau să se orienteze prin pădurile Darienului, au spus: „Mai întîi, căpitanul nostru!“ Și-au renunțat la asalt, l-au suit pe corabie și s-au retras cu navele în mica insulă Bastimentos, unde au rămas pînă ce însuși Drake, care era medicul tuturor, și-a vindecat piciorul și au pornit din nou la aventuri. Un ofițer spaniol a sosit într-o bună zi în insula Bastimentos cu steag alb. Vroia să știe dacă era adevărat că cel care dăduse asaltul era Drake. „Cum ai auzit — îi spune chiar el — eu sînt Drake, și la dispoziția Dumneavoastră.“

¹ Arroba, greutate echivalînd cu circa 11 kilograme (n.t.).

Copleșindu-l cu complimente și măguliri, ofițerul nu mai putea să-și revină din uimirea și fericirea sa : îl văzuse pe Drake în persoană. Și Drake, ca un adevărat cavalier : „Dumneta nu pleci de aici fără să-mi onorezi masa.“ S-au așezat la masă. Splendit. Drake a ciocnit numeroase cupe dintr-un vin excelent, furat în cursul asalturilor. Și-au strâns mâinile, ca doi mari seniori. „Pe curînd, cînd voi veni din nou la Nombre de Dios, să dau lovituri...” La Cartagena a furat o corabie frumoasă. Cum era mai mare, și-a trecut oamenii pe ea. A chemat un dulgher, care îi era foarte credincios, și i-a spus în secret : „Nimeni să nu știe, dar în noaptea asta trebuie să perforezi coca navei «Swan».“ „Swan“ era corabia pe care el însuși trăise trei ani, cei mai frumoși din viața lui. Bandiții o mîngîiau așa cum se mîngîie mînerul unui pumnal îndrăgit. Drake gîndi : această bucată a sufletului meu nu-mi mai servește : să se ducă în fundul golfului. Și cînd nava începu să se scufunde, el a fost primul care a făcut pe miratul și pe speriatul : „Dumnezeule ! se scufundă «Swan» !“ Și după aceea : „În sfîrșit, ce putem face, facă-se voia Domnului“. Au trecut cu toții pe corabia cea nouă. Și apoi, povestea cu francezul. S-au salutat, trăgînd cu tunul unul într-altul ca să se nimicească, dar văzînd că amîndoi sînt pirați, s-au îmbrățișat, s-au întovărășit și ultima noapte au întîrziat pînă după miezul nopții ca să-și împartă aurul și argintul. Îl cîntăreau pe o balanță.

Cea mai năstrușnică întîmplare este cea a asaltării convoiului. Drake a trebuit să aștepte mai bine de cinci luni, ocupîndu-și oamenii în asalturi mai mici, în pătrunderi pe Río Grande de la Magdalena în recunoașterea coastei. Cînd s-a apropiat ziua, a trimis navele, iar el, cu cea mai mare parte dintre oamenii săi, s-a dus în pădure. I-au ajutat negrii fugiți din păduri. Pe coama unui deal era un copac. Din vîrfurile arborelui — i-au spus — se vede Pacificul. „Lăsați-mă să-l văd eu primul“. Ca o pisică cu păr roșu s-a cățărat agil pe ramuri și a des-

coperit marea. S-a simțit un Balboa. Era primul englez care vedea acele ape. „Va fi marea mea — și-a zis. Voi naviga pe apele ei. Voi lupta pentru ea cu spaniolii“. Era un jurământ. Se spune că apoi a pătruns pînă în orașul Panamă ; cum, copil fiind, fusese crescut de ducesa de Feria, vorbea limba Castiliei ca și limba maternă, se spune că a declarat ca martor în fața unui grefier, că a cerut licență ca să plece din oraș ca și cum s-ar fi născut în Medina del Campo sau în Valladolid.

Noaptea asaltului a fost magnifică. Convoiul călătoreea noaptea ca să profite de răcoare. Ascunși în pădurice, bandiții își țineau răsufllarea și-și puneau urechea la pămînt, așteptînd să audă sunetul clopoțeilor pe care catirii îi aveau la gît. Purtau cămașa peste îmbrăcăminte ca să se recunoască în întuneric. Urmău să dea — așa cum se spune — o *camisada*¹. Sosi convoiul. Erau mai mult de două sute de catiri. Nu a scăpat nici unul. Totul a fost jefuit. Argint din Potosí, perle, aur și giuvaierele unui bogătaş spaniol : o poveste de felul lui Ali Baba. Datoria de la San Juan de Ulúa începea să fie plătită cu dobîndă.

Drake sosește la Plymouth într-o duminică. Oamenii sînt la biserică, dar știrea zboară prin aer. „Sînt corăbiile lui Drake ! Vine Francis cu cei patruzeci de hoți ai săi !“ Inimile tresăreau de bucurie. Cînd pastorul își ridică ochii, în biserică nu mai e nimeni care să-l asculte. Dintr-o dată, întreg orașul e în port. Ochii, umezi de fericire. Niciînd nu a strălucit atît de frumos la Plymouth soarele de duminică. Este soarele lui El Dorado. Marea de smaralde se face de perle cînd își sparge valurile de carcasa neagră și lucioasă a navelor. Barba piratului are străluciri de rubin și în ochi îi scînteiază bucuria care țîșnește din cremenea victoriilor.

¹ Datorită faptului că atacau în cămăși, însemna lovitura celor în cămăși (n.t.).

„A sosit la Londra — spune *fray* Pedro Simón, din Ordinul San Francisco — cu o pradă și, după o călătorie extrem de prosperă, a fost primit și aici cu aplauzele pline de bucurie pe care le deșteaptă bogăția; pînă și regina a făcut demonstrații de bucurie excesivă, cu amabilități mai mari decît permiteau rangul regal al persoanei sale, dar la urma urmelor era femeie și ceva din toate acelea izvora din lăcomia și dorința de a-și băga mîinile pînă la cot într-un jaf atît de bogat ca acela pe care îl aduceau protestantul; cum s-a văzut dealtfel, căci, îmboldită de un cîștig atît de mare, a pus la cale să se facă altă călătorie, cu navele și oamenii și fastul pe care îl vom vedea, pe seama a ce se furase pe coastele noastre.“

Cariera lui Drake continuă la fel de prodigios. Pornește din nou pe mare. Ia cu el nave de ale reginei. Pe nava amiral, muzicanți pentru desfătarea lui și servicii de argint și de aur. Trebuie să călătorească cu fast pentru că o face în numele Angliei. Încotro merge nu știe nimeni. Pirații urmează pe căpitanul lor și atîta tot. El merge însă — să nu audă nimeni — să dea înconjur pămîntului. Să navigheze pe acel ocean pe care l-a văzut din vîrfurile copacului din istmul Panamá. Și într-adevăr, face înconjurul pămîntului. Prădează în Chile, în Perú, în Mexic. În California lasă bătută în cuie o placă de bronz. În apropiere de Quito pune mîna pe corabia „Nuestra Señora de la Concepcion“. Spaniolii, slobozi la gură, îl numesc „El Cacafuego“. Ia pradă bogată. Valoarea acesteia nu s-a cunoscut niciodată; cifrele exacte le-au știut numai Drake și regina Elisabeta“. Un oarecare Daughy, cavalier misterios, care se bucură de mare trecere la curte, spune marinarilor, între o cană și alta de bere, că în urma scrisorilor Reginei, împarte comanda expediției cu Drake. Încearcă să-i creeze conflictele căpitanului.

Urmează o judecată sumară, este condamnat, și însuși Drake face pe călăul ca să se înțeleagă că o singură persoană comandă : Francis Drake.

Acest înconjur al pământului e marea ispravă a Angliei în acel secol. După ce traversează toate mările, navele se întorc bogate în Anglia. Acel „Chevalier de Drac“, cum spune cineva, face cît Vasco da Gama, Columb, Vespucci și Magellan la un loc : primul nu a făcut decît să înconjoare Capul Bunei Speranțe, al doilea să descopere Lucayas, Santo Domingo, Cuba și Darién, cel de al treilea să ajungă pînă la coasta Brazilia, al patrulea să treacă strîmtoarea care-i poartă numele ; Drake a făcut înconjurul lumii. Ducele de Florența pune portretul lui Drake între cele ale marilor pricipi ale acelor timpuri. Din lemnul corăbiei lui Drake, „Golden Hind“, se face un scaun pe care Universitatea din Oxford îl păstrează ca pe o relictă. Regina îi dăruiește o spadă cu această inscripție : „*Whose striketh at thee, Drake, striketh also at us*“¹. Drake dăruiește reginei o broșă cu smaralde. Și această broșă cu smaralde de Muzo, pe care Drake le-a jefuit în Pacific, e bijuteria pe care o poartă regina în ziua Anului Nou.

Ambasadorul Spaniei pălește. Denunță că tot ce a adus Drake e furat de pe corăbiile regelui Filip. Spune regina : „Ambasadorul are dreptate, o să cercetăm ce a adus Drake, pentru a restitui regelui ce este al lui ; un magistrat să facă inventarul“. Și desemnează pentru aceasta pe Edmund Tremayne de Sydenham, în care ea își pune toată încrederea. De felul în care a îndeplinit însărcinarea sa aflăm din scrisoarea pe care chiar el o adresează lui Sir Francis Walsingham : „Pentru ca Dumneavoastră să vă dați seama de felul în care am procedat cu prada lui Drake, vă voi spune că în nici un moment nu am trecut mai mult decît ceea ce el a vrut să-mi ară-

¹ Cine lovește în tine, Drake, lovește și în noi (n.t.).

te ; și ca să vă spun adevărul, l-am convins să nu-mi arate mai mult decît e nevoie, căci am văzut că ascultă de ordinele reginei și că nu le-ar fi destăinuit nimănui. Am notat ceea ce mi-a arătat și acestea au fost cîntărite, înregistrate, împachetate. Și ca să îndeplinim porunca reginei în privința celor zece mii de lire, am convenit să le ia din ceea ce fusese debarcat în ascuns, mai înainte ca fiul meu și cu mine să venim să cîntărim și să înregistrăm ceea ce rămăsese. Și așa s-a făcut...”

După cîteva zile, Drake e investit cavaler. De acum începe noblețea familiei lui. Nu la mult timp după aceea se căsătorește cu fiica și moștenitoarea lui Sir Georges Sydenham ; în casa ei seniorială, cu fusta amplă de brocard, cu mîini ca niște flori, cu podoabe de dantelă și coliere, Elisabeth Sydenham pare o regină. Sir Francis devine membru al Parlamentului. Lady Elisabeth Douglas Fudler-Eliott-Drake, care va fi ultima ramură înflorită a arborelui nobiliar al lui Sir Francis, va publica o frumoasă carte, *The Family and Heirs of sir Francis Drake*, unde sînt amintite toate aceste relicve. Pot fi văzute aici, în planșe colorate, cupele de aur cizelat pe care regina le-a dăruit lui Drake. Și însemnări curioase ca aceasta : „Cuferele cu mōnede și cutiile cu bijuterii pe care Tremayne le-a înregistrat au fost depozitate mai întîi într-un turn în apropiere de Saltash și apoi în cel din Londra ; suma care s-a ordonat ca Drake s-o ia în secret a fost lăsată la Radford, în grija prietenului său Christopher Harris. S-a sugerat că în realitate aceste zece mii de lire au fost o compensație pentru pierderile pe care Drake, Hawkins și tovarășii lor le-au suferit cu ocazia expediției comerciale din 1568, cînd încărcătura vasului a fost asaltată, prin trădare, de către guvernatorul din San Juan de Ulúa. Dacă așa au stat lucrurile, și întrucît regina fusese, în această ocazie, unul dintre aventurieri, este probabil că o bună parte din ceea ce a

fost ascuns la Radford a ajuns repede și pe tăcute în regalele sale mâini...”

Cu prestigiul astfel dobândit, Drake se poate gândi la o mare aventură în Caraibe. Nu există nimeni care să nu vrea să participe la ea. Negustorii din Londra subscriu șapte vase. Exemplul se întinde în alte porturi din Anglia. Regina dă două din vasele ei. Drake are sub comanda sa treizeci de vele : nicicând o acțiune de piraterie nu a avut asemenea proporții : 2300 de soldați și marinari, toți bine înarmați. Lumea gîndește și istoricul notează : Călătoria e pe viață sau pe moarte pentru cauza Angliei. Poetul favorit al reginei, curteanul cel mai elegant, Sir Philip Sydney, fuge din Londra ca să se alăture lui Drake. Elisabeta, geloasă pe poetul ei, pe care-l păstrează la curte ca pe un talisman, se înfurie. Emisarii ei zboară la Plymouth ca să-l aducă înapoi pe tînăr. Drake îl restituie încîntat ; nu vrea ca altul să împartă cu el gloria aventurii. Gelozia reginei și a piratului își dau mîna.

Corăbiile pleacă. Fără grabă. Planul lui Drake e să nu lase nici un oraș din Caraibe cu zidurile în picioare. La Vigo face o scurtă escală. Apoi, în insulele Capului Verde dă foc orașului Santiago : numai spitalul rămîne neatins. E o violență inutilă, a cărei inițiativă poate n-o are Drake ; nu se știe dacă ceea ce a determinat trupa să incendieze orașul nu a fost faptul de a nu fi găsit aur, sau acela de a fi găsit prea mult vin. Ordonă ca de acum înainte să se procedeze cu capul limpede și ia jurămint fiecărui batalion în parte. Navele se îndreaptă spre Caraibe. „Mai rău e că Drake va reîncepe ostilitățile fără ca să se fi declarat război“, spune Corbett în admirabila sa istorie a acestor zile, și adaugă : „Cu aceasta nu face decît să-l anticipeze pe dușman. De mult e un secret pe care nu-l mai ignoră nimeni că regele Filip se pregătește

ca să atenteze la independența Angliei. Singura crimă a amiralului este aceea de a plăti spaniolilor cu aceeași monedă.“

Caraibe-l primesc rău pe Drake : cu febră galbenă. Cîteva sute din oamenii săi se molipsesc și mor. Prima intenție de a pustii toate ținuturile din Caraibe trebuie să se reducă la una mai puțin ambițioasă. Cel dintîi obiectiv se îndeplinește cu succes : atacarea celui mai vechi oraș din Caraibe, care păstrează amintirea lui Columb, prima lampă pe care Spania a aprins-o în Lumea Nouă : Santo Domingo. Nimeni, în realitate, nu a îndrăznit să facă ceva împotriva cetății ; fortificațiile ei par inexpunabile. Cînd se află acolo că se apropie flota lui Drake, spaniolii scufundă două vase în intrarea portului, închizînd, practic, gura lui. Și artileria nu-și îndepărtează privirea de la acest punct. Drake știe că nu e posibil să iei un oraș înconjurat de ziduri, făcînd front cu navele. E ca și cum te-ai apăra cu scut de scînduri împotriva ghiulelelor de tun. În cursul nopții, își debarcă armata pe o plajă, departe de oraș. Atunci cînd vasele se prezintă în fața bateriilor și artileria își începe tirul asupra lor, infanteristii cad, prin surprindere, prin spate și, cît ai clipi din ochi, Santo Domingo rămîne strîns în pumnul lui Drake. Călugărițele zboară să se ascundă în păduri și să trăiască ca niște păsări speriate. Fug fetele și nevestele, fără să aibă timp să se încalțe, în timp ce tobele și trompetele lui Drake cîntă victorie pe străzi, pînă ce ajung în piață. Inseși tunurile pe care Drake le furase din Santiago îl ajută acum să semene groaza.

Lovitura morală este teribilă : puține lucruri îl vor afecta pe regele Filip atît de mult ca acesta. Din punctul de vedere al jafului, Santo Domingo este însă o deziluzie. Cetatea nu mai este focarul de putere din timpurile conchistei. Marea piață comercială și fortăreața se află acum pe pămîntul ferm, la Cartagena. Santo Domingo a devenit un centru intelectual. E un fel de Academie a Anti-

lelor. Papa Paul al III-lea a ridicat la rang de universitate, din 1538, colegiul pe care dominicanii îl fundaseră în 1510, și el se bucură acum de aceleași privilegii ca și universitățile din Salamanca și Alcalá de Henares. Se acordă aceeași categorie, în 1540, școlii pe care Hernando de Gorjón o fundase, cu ani în urmă. Acestea sînt primele două universități întemeiate în Lumea Nouă. Unul dintre primii episcopi sosiți aici este Alessandro Geraldini, umanist italian care, împreună cu Pietro Martire și Lucio Siculo, este purtătorul Renașterii în lumea hispanică. Geraldini a cîntat construirea catedralei în versuri safice adonice, poate primele versuri în latină care au fost scrise în Lumea Nouă. Cînd Drake intră în Santo Domingo, căpitanii armatelor spaniole sînt toți oameni culți : vorbesc într-o latină frumoasă și nu știu să aprindă fitilul unei archebuze. Iată numele celor patru căpitani. Licențiatul Fernández de Mercado, licențiatul Villafañe, licențiatul Aliago, licențiatul Acero. Ca și cum Drake ar putea fi oprit cu foi de hîrtie. Soldații năpustesc prin case ca să jefuiască. Nu e nimic din ce caută. Îmbrăcăminte fină, mobile ca cele din marele case din Spania, dar nici măcar veselă de argint. Pentru căldura tropicelor, hidalgii preferă porțelanul și cristalul. „Mare porcărie !“ spun soldații.

Începe să se negocieze răscumpărarea. Ceea ce cere Drake e în afară de orice posibilitate. În fiecare zi care trece, Drake incendiază un grup de case, ca și cum ar vrea să dea mai multă căldură cuvintelor sale. Oamenii lui găsesc că treaba e obositoare. Casele sînt zidite din piatră tare, rezistentă la foc : trebuie să se ajute cu împușcături. La amiază căldura e de nesuferit. Totuși, la fiecare douăzeci și patru de ore, un nou pătrat de cenușă apare pe tabla de șah a orașului. În prima zi, Drake trimite mesajul său printr-un băiețandru negru. Un astfel de emisar e o insultă de neiertat pentru orgoliul unui alb spaniol, și căpitanul cel mai insolent îl străpunge

cu o lance. Negru mai are putere doar să ajungă la Drake și să cadă în agonie, la picioarele lui. Drake ia pe doi dintre călugării dominicani pe care îi avea prizonieri și cu mare pompă de trompete și tobe îi spînzură sub ochii spaniolilor. În fiecare zi ce trece — îi avertizează — voi spînzura alți doi prizonieri pînă ce îl veți executa pe ofițerul care l-a lovit cu lancea pe negru. Ce pot face spaniolii ? Îl spînzură pe propriul lor ofițer.

Soldații continuă să jefuiască. Uneori găsesc sipete cu perle, monezi de aur care au fost aruncate în puțuri. În biserici, jaful e mai rodnic : nu rămîne în ele potir, vas de împărtășanie, sfeșnic, cădelniță, ramă de argint. Vasele sfinte sînt rezervate ca să împodobească apartamentele cavalerilor din Londra. „Am ars toate icoanele de lemn, am rupt și am distrus tot ce am găsit mai de preț în biserici și am luat mult argint, bani și perle, care fuseseră ascunse în puțuri și în alte locuri“.

*„Vrei să servești cu grijă și cu zel
pe-aceea care-n Anglia-i regină,
dar scuipi, urăști, blestemi ca un mișel
pe aceea care, înalt, suprem divină,
Regină e pe mări și pe pămînt,
și-nchide-n ea cereasca majestate.
Ți-ai pierdut mintea-n multele-ți păcate,
om osîndit, fără nimica sfînt ?“*

Abia izbutește Drake să obțină o răscumpărare de 25.000 de ducați. Trebuie recunoscut că insula nu poate da mai mult. Treizeci și una de zile de străduințe pentru a ajunge la această sumă. Treizeci și unu de grupuri de case s-au prefăcut în cenușă. Drake pleacă spre Cartagena de Indias.

Veștile de la Santo Domingo au aripi. Pe insule, pe Pămîntul Ferm s-a și aflat cum i-au spînzurat pe călu-

gării dominicani și cum soldații sculpa icoanele Fecioarei, cum au incendiat, și că nu a rămas clopot în turle și nici tun în fortărețe, nici coliere, nici smaralde în scrisorile de familie. În Nueva Granada se formează o frumoasă armată de tineri care își abandonează familiile pentru ca să plece în apărarea Cartagenei. Se primesc avertizări chiar de la regele Filip: să fie pregătiți că vine englezul. În Cartagena nimeni nu o crede cu adevărat. Vine oare englezul? Nu vine englezul? Preoții scriu scrisori: Pentru numele lui Dumnezeu, să fie pregătiți, că insul e nerușinat și cu siguranță va ataca fortăreața din Nuevo Reino. Va fi însă cu putință să spargă fortificațiile orașului? Golful are două guri: Boca Chica e închisă de un lanț; Boca Grande e apărată de tunuri puternice. Imediat ce se vor apropria navele, dacă îndrăznesc s-o facă, vor fi oprite de plumbul tunurilor. Fetele își amintesc de prima oară când l-au văzut pe pirat de pe terasele orașului și spun: Va veni! Va veni cu siguranță! Și-l așteaptă cu curiozitate, cu spaimă, cu interes. De ale femeilor! Se fac rugăciuni publice, procesiuni. Se ascultă predici împotriva ereticului. De ale călugărilor. Se fac pariuri și se proferează amenințări: Pe bunul Dumnezeu! Pe dracu! De ale soldaților.

Dar iată că vin navele!

*„...Și poartă în culori de doliu
Stindarde, flamuri, fanioane.“*

Indienii seamănă toate drumurile cu vîrfuri de săgeți înveninate. Pe catiri, în canoe, prin trecători, pe drumeagurile pentru cai nu se aude decît fugă precipitată de călugărițe, copii, femei, bătrîni, care încearcă să se salveze în păduri. Să dea Domnul să nu-i muște năpîrcile și să ascundă ce au de preț prin case.

Așa sînt ereticii. Asaltul orașului Santo Domingo a fost dat la 1 ianuarie. „Pentru gloria lui Dumnezeu și înalta onoare a Reginei sale“ spune Mr. Mason. De Bo-

botează ajung la Cartagena. Ca și cum cu intenție ar vrea să aducă ofensă lui Dumnezeu. Toți care îl cunosc pe Drake știu că întotdeauna mănîncă bucuros carne vine-rea. Și cînd se așează la masă — Dumnezeu să ne ocrotească — niciodată n-o face înainte de a spune rugăciuni în engleză și de a citi *Biblia*. Desigur, *Biblia* lui Eduard al VI-lea.

Bietul *don Pedro Vique*, în sarcina căruia este apărarea, face și el ce poate : ridică tranșee de piatră înalte de un stîngen și jumătate, montează pe pămînt patru tunuri, pune ciocuri de proră la două galere, cu întărire de zece piese de artilerie. Așează în punctele cele mai strategice trei sute de archebuzieri, o sută de sulitași, două sute de arcași indieni. Drake însă, care e diavolul în persoană, știe mai multe decît *don Pedro*. Repetă ceea ce a făcut la Santo Domingo : cînd navele ajung la Boca Grande el debarcase de mult trupa în peninsulă. Debarcarea se face la zece noaptea, în noaptea cea mai întunecoasă care s-a văzut. La prima ciocnire nu se vedea decît lucirea archebuzelor. *Don Pedro* aleargă ca să apere intrările pe uscat. Forța armatei lui e inexistentă în fața frumoaselor batalioane ale lui Sir Francis Drake. Povestește, apoi, *don Pedro* : „Am ieșit cu spada : auzind cum dușmanii scoteau strigăte de victorie ; cînd am ieșit din tranșee, înconjurat de dușmani, am întors capul să văd dacă ai noștri mă urmau și i-am văzut că, în loc să urmărească victoria, întorseseră spatele și fugeau cît îi țineau picioarele“. Printre soldații spanioli s-a auzit o voce care a spus : „Cavaleri, retrageți-vă !“ Toți au ascultat. *Don Pedro*, încă plin de mînie, scrie regelui : „Este o rușine, dar am avut soldații cei mai fricoși !“

După ce a pus mîna pe Cartagena, adevărată bijuterie a colonizării spaniole, Drake devine stăpîn pe cea mai puternică cetate de pe pămîntul Ferm. Comite însă o greșeală de neiertat, după spusele unui istoric englez : aceea de a nu fi rămas acolo și de a nu fi înfipt, pentru

totdeauna, steagul britanic pe forturile și zidurile de pe Pământul Ferm. Dar nu, el trebuie să pună mîna pe aur și să-l ducă reginei sale; o cunoaște. Drake nu se coboară să discute cu nimeni, în afară de guvernator și de episcop, în privința răscumpărării. Cînd aceștia sosesc, îi primește curtenitor și cordial :

*„și-au risipit, cînd loc au luat la masă,
curtenitoara, fine complimente.“*

Drake pretinde un milion de ducați ca răscumpărare. Dacă nu i se dau, incendiază orașul. Suma este nesăbuită. Drake argumentează : „Țineți seama că de data aceasta nu am avut pradă, cum s-a întîmplat la Santo Domingo, și că aceasta e capitala Pământului Ferm...“ Și e adevărat : spaniolii au avut timp pentru ca în oraș să nu rămînă decît niște ulcioare de vin, undelemn, fier și săpun, care n-au putut fi puse la loc sigur. Bogățiile sînt îngropate în pădure. Discuțiile în privința răscumpărării se lungesc. Sînt zile în care Drake își pierde răbdarea. Verificînd sertarele guvernatorului, a dat peste o scrisoare a regelui Spaniei în care e numit corsar. Asta n-o poate tolera. „Într-o zi — spune — am să mă întîlnesc cu regele vostru și o să-l dezminț în față și satisfacția mi-o voi lua singur, cu mîinile mele“. Discuția durează o lună. Drake a și început să incendieze cvarteluri și a ars trei arcuri ale Catedralei. Convin, în cele din urmă, la o sumă de 110.000 de ducați. Pentru tot dă chitanțe scrise în latină, pe care guvernatorul le păstrează în arhivele sale. Preotul din Tunja spune :

*„făcut-au apoi socoteli de hoși,
cu fraudă și-nșelare ; au mai luat,
cu tunurile, peste patru sute
de mii de buni ducați...“*

Existau acum mii de motive pentru ca Spania și Anglia să ajungă la război. La toate acestea însă se

adaugă unul care este categoric : Maria Stuart, care și-a petrecut douăzeci de ani de viață în închisoare, își pierde capul, și nu pentru că înnebunește printre atîția protestanți, ci pentru că în castelul Fotheringay călăul i-l desparte de trup. Decanul de Peterborough o îndeamnă să-și schimbe credința înainte de a fi executată și începe un discurs : „Mîna morții este pe capul vostru și securea e pe butuc...” „Vă rog, îl întrerupe Maria — nu mă jigniți, nu vreau să vă aud, sînt neclintită în credința mea catolică romană“. Cînd securea cade brutal nu mai rămîne nimic care să lege corpul Angliei protestante de cel al Spaniei catolice. În șantierele navale ale Spaniei nu se mai știe ce e odihna : navele Invincibilei sînt construite una după alta. Angliei i-ar conveni să se pregătească pentru apărare, dar regina se gîndește o noapte întreagă înainte de a încuviința cheltuirea unui singur *penny*. Cel care găsește o soluție e Sir Francis Drake : să intre în portul Cádiz și să dea foc navelor regelui Filip. Nu poate să fie mai greu să intri în Cádiz decît în Cartagena, și marea Mediterană nu e atît de aprigă ca cea a Caraibelor. Și intră în portul Cádiz, arde navele, fură din depozite și cu un vînt prielnic iese din gura portului ca și cum nu ar fi făcut nimic. Este cea mai mare surpriză care a fost făcută vreunei puteri în lume. Amiralul spaniol se îmbolnăvește și moare de durere. Filip va trebui să aștepte un an ca să repare consecințele loviturii și să-și refacă flota. Spune istoria că acolo, la Cádiz, Drake l-a tras de barbă pe regele Filip, așa cum promisese la Cartagena, și, în trecere, a rupt și nasul amiralului Santa Cruz. Pe deasupra, capturează, la întoarcere, și o navă portugheză : „San Felipe“. Nu se știe ce e mai hotărîtor pentru destinul Angliei : cele întîmplate la Cádiz sau această corabie portugheză. „San Felipe“ este încărcată cu mirodenii, mătăsuri, monede, negri, vine din Orient. Drake descoperă în hîrțile căpitănului întreaga cheie a comerțului Portugaliei cu orien-

tul. De aici pornește planul pentru organizarea companiei engleze a Indiilor Orientale, adică, Imperiul Britanic. „Trebuie să ne întrebăm dacă fără Drake ar fi putut vreodată coroana imperială a Indiei să ajungă pe capul reginei Victoria“.

Trece un an. Se apropie momentul în care să se decidă cine are stăpînirea mărilor. Invincibila Armada se mișcă spre Anglia. O comandă ducele de Medina-Sidonia. E un cavaler care ametește cînd se suie pe un vas, care nu deosebește o șalupă de o caravelă. Zadarnic a încercat a eluda responsabilitatea. Filip i-a declarat: „Acestea nu sînt fapte ale oamenilor, ci ale lui Dumnezeu: cel ce va duce navele noastre la victorie asupra protestanților nu sînteți dumneavoastră, domnule duce, ci Dumnezeu“. Anglia, în schimb, folosește amiralii săi care și-au dobîndit gradele în Antile. În frunte se găsește Lord Howard și apoi, ca viceamiral, Sir Francis Drake și, ca subamiral, John Hawkins. Triumful este însă pentru Anglia mai mult o chestiune de noroc. Regina n-a vrut să cheltuiască bani ca să-și echipeze flota: amiralii se găsesc în incurcătură pentru a hrăni trupa. Cea mai mare parte a vaselor aparțin burghezilor din Plymouth și a celor din Londra. Atunci cînd se apropie corăbiile Spaniei, Lord Howard și Drake joacă popice. Deodată, sosește o sentinelă cu o veste care-i amuțește pe toți: s-au năpustit asupra noastră navele Spaniei. Drake ține bila în mînă și spre el îndreaptă toate privirile. „Nu e nici o grabă, domnilor. Ca să învingem Spania avem timp berechet: să terminăm partida“. Și aruncă cu bila. Are loc bătălia. Prizonierul cel mai de vază e Pedro Valdés. Rămîne în mîinile lui Drake, care îl adăpostește în casa lui, cu multă curtenie. Don Pedro sfîrșește prin a-i picta un frumos portret, care a rămas să împodobească pereții locuinței lui Sir Francis. În toate bisericile din Anglia se slăvește victoria triumfală asu-

pra Invincibilei Armadei. La Saint Paul atîrnă de tavan, timp de ani de zile, steaguri și trofee ; cele mai de seamă sînt cele pe care le-au luat mîna ageră a lui Drake.

Dacă valurile care legănau bărcile la Plymouth au fost cîntecele de leagăn care l-au făcut să viseze, în copilărie, pe Drake, cîntecul tinereții sale, cel care a făcut să-i rodească viața, e intonat de vînturile din Marea Caraibelor. Aici a învățat geniul lui liber toate insolențele, aici a aflat cum loviturile soartei pot fi răzbunate cu îndrăzneală : bandit, navigator, războinic, pirat, om politic, toate le-a scos din această mare sălbatecă. Și privind spre marea Caraibelor, se imbarcă acum pentru călătoria din care nu te întorci. Expediția este enormă : 27 de vele, 2500 de oameni. Regina le-a încredințat comanda lui Francis Drake și John Hawkins ; cei doi veri n-au mai străbătut marea, împreună, de la San Juan de Ulúa. „Dumnezeu i-a creat, dracul i-a adunat“, spun spaniolii. Drake, ca întotdeauna, e pentru îndrăzneală ; Hawkins, ca întotdeauna sau mai mult ca întotdeauna, e pentru prudență. La Guadalupe, Hawkins începe să încetinească mersul și acolo pierde un vas pe care pun mîna spaniolii. Altul ajunge aproape sfărîmat. E un început rău. Spaniolii supun la tortură pe oamenii de pe nava vînată și aceștia mărturisesc tot : navele merg sub comanda lui Drake și vor asalta Puerto Rico. Și în timp ce Hawkins continuă să zăbovească, în Puerto Rico se perfecționează apărarea. Drake i-a învățat pe spanioli să stea de pază. Prima încercare a englezilor le este fatală. O ghiulea de tun nimerește chiar în cabina lui Drake, îl omoară pe unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, îl rănește pe altul. Mai rău e că Hawkins simte că moare și, într-adevăr, moare. Nici nu se putea să moară decît în Caraibe. Ultimele lui cuvinte sînt pentru regină, și sînt amare : anunță catastrofa călătoriei și lasă reginei

2000 de lire pentru ceea ce va pierde ea în această întreprindere. Bătrînul crede că în felul acesta îi va lăsa o bună amintire. Nu e cu putință să zăbovească cu funeraliile. Drake încearcă un al doilea asalt. Spaniolii închiseseră toate intrările. Comandantul cetății este ager și ghicește iute gîndurile lui Drake ; oriunde înaintează acesta, spaniolii îi ațîn calea cu violență. Pierde mulți oameni. Nu poate face nimic. Nu mai sînt vremurile lui don Pedro Vique, și Drake trebuie să părăsească cetatea fără să scoată vreun scud, lăsînd mulți morți. La Río Hacha nu găsește nimic. Se știe peste tot că sosește Drake și satele sînt pustii. Baskerville, ofițer englez, străbate mile de jur-împrejur, incendiînd cătune. Río Hacha nu mai e decît cenușă. La Rancherías le merge mai puțin rău : se spune că perlele pe care le ia Drake acoperă cheltuielile flotei. Nu e însă nici o răscumpărare. Santa María, pustie. La Cartagena, nu îndrăznesc. Și corăbiile regelui Spaniei, care de data aceasta sînt multe, îl înconjoară de la distanță, îl încercuiesc. Nu îndrăznesc, dar sînt acolo. Nombre de Dios nu mai e decît umbra a ceea ce a fost. Nu găsesc nimic : îi dau foc. Baskerville merge cu trupe, pe pămînt, ca să asalteze Panama ; se deslănțuie o furtună, îi umezește praful de pușcă, apare armata spaniolă, și găsește că singurul mod de a se salva este de-a face cale întoarsă. Aceasta e melencolica desfășurare a ultimei expediții. Drake știe că nu se poate întoarce în Anglia cu mîinile goale. Nici serviciile aduse cînd a luat Cádiz, nici cele aduse cînd insula a fost atacată de Invincibila Armada nu i-au fost recompensate cu adevărat. Regina se sperie de îndrăznelile lui, și ca ea sînt mulți care ar dori mai puțină violență. Din aceste motive, Drake, timp de luni de zile, nu s-a bucurat de prea mare favoare la curte. Singurul lucru care-l salvează e să se întoarcă triumfător, cu vasele pline de aur. Acum nu are nimic și oamenii mor de dezinterie. El însuși începe să simtă boala. Ascunde și spune : „Să mergem la

Trujillo, în Honduras, și veți vedea că vom lua de acolo ceea ce nici n-am visat“. Tinerii primesc ideea cu strigăte de bucurie. Drake intră în cabină și vede că moartea îi dă târcoale. Și-l ia cu ea, ca și pe Hawkins. Tinerii, veteranii se privesc încremeniți. Când cadavrul, pus în sicriu, e aruncat în marea lui Drake, loviturile de tun care îi însoțesc plecarea de pe această lume răsună în capul fiecărui membru al echipajului ca într-o cavernă. Singura lumină e cea care se cufundă în mare. Toți ceilalți sînt doar umbre care se întorc înspăimîntate în Anglia. Prin insulele din Caraibe, pe Pămîntul Ferm, se răspîndește vestea ca sunetul înaripat al clopotelor. L-au otrăvit ! A fost otrăvit ! Lope de Vega îi dedică acest epitaf :

*„Mormînt de bestie-avînd și în afară
de zidurile sfîntului oraș,
lipsit de glorie și-arme de ostaș
vei rămînea în veci, infamă fiară.
Te-or plînge peștii muți și-n rînduri, rînduri,
și-or roade, în întunecatul hău,
sicriul greu, cu putrezite scînduri,
și se vor desfăta cu stîrvul tău.“*

Lope de Vega scrie un lung poem celebrînd moartea lui Drake. E publicat cu un sonet laudatoriu de Miguel de Cervantes și cu o scrisoare de introducere de don Francisco Borja. Poemul se intitulează *La Dragontea* și Lope explică : „Ori de cîte ori s-ar întîlni cuvîntul *dragon* și tot ce el cuprinde în sine, trebuie înțeles ca persoana lui Francis Drake“. Trec două sute, trei sute, aproape patru sute de ani, și oamenii din Caraibe vor continua să vadă umbra piratului ca pe o fantomă singeroasă. În Venezuela, ca să-i facă să tacă pe copii, li se va spune : „Fiți cumînți, că vine Englezul, vine Drake și vă mănîncă“. Copiii vor înceta să plîngă, tremurînd. „Îți promit, mami-co, că voi fi cuminte, numai să nu-l chemi pe Englez“. Copiii din Offenburg, în Germania, vor gîndi altfel. Acolo

se va ridica o statuie, cu această inscripție : „Lui Sir Francis Drake, cel care a introdus cartoful în Europa. Anno Domini 1586“. Și copiii de pe acele meleaguri îl vor considera pe Sir Francis ca pe un fel de Sfântul Nicolae, și în momentele de duiosie vor spune mamelor lor : „Mămico, eu voi fi tot așa de bun ca bătrînul Drake care s-a dus în America ca să ne aducă cartofii“. În școlile din Caraibe, copiilor li se va spune că de mult, cam prin secolul al XVI-lea, exista un bandit — Drake — care se distra atîrnînd călugării în spinzurători și scui-pînd pe icoanele Fecioarei Maria. Copiii, îngroziți, își vor face semnul crucii. Și dacă mergi în Anglia — așa cum i s-a întîmplat autorului acestei cărți — rămîi uimit, căci primul lucru ce ți se va arăta la Londra este o masă „unde regina Elisabeta a avut cîntecul să mănînce cu Drake“. Sînt interesante toate acestea pentru că ne arată că istoria e de două culori. Totul depinde din ce parte se privește.

Părintele Simón, scriind istoria lui Drake, găsește o explicație pentru triumfurile acestuia. „Dacă privim creștinește aceste întîmplări, putem spune că s-au petrecut întocmai ca atunci cînd un tată pedepsește cu un băț zburdălniciile fiului său și apoi azvîrle în foc bățul, bățul acesta fiind Francis Drake, prin care Dumnezeu a voit, pe drept, să pedepsească neînfrînarea creștinilor, care trăiau nesăbuit, și a aruncat acest băț în iad, rămînînd creștinii îndreptați și cîștigați, deși plîngînd mica pierdere a ceea ce dușmanul le furase cu diferite prilejuri, căci a fost aceasta o învățătură a lui Dumnezeu, care a luat de la ei aurul și argintul și le-a aruncat în gunoiul englezesc pentru ca să se încreadă catolicii mai mult în El decît în bogății ; toată această vorbire și mîngiere creștinească pe care ea o poate aduce, le vom găsi mult mai bine spuse decît o putem face noi în capitolul VI, Cartea a II-a, a Macabeilor, care zice așa...”

În ceea ce îl privește, Drake s-a considerat brațul înarmat al lui Dumnezeu pentru a pedepsi așezările unde spaniolii duseseră „veninoasa infecție a papei“. Îi aparțin chiar lui următoarele cuvinte luate din *The World Encompassed*¹: „Nu există oraș ca Lima, Panamá sau Mexic, nu există ținut sau cătun, nu există casă în aceste ținuturi care să nu fie coruptă cu toate păcatele Sodomei. Papa și episcopii lui anticreștini, folosind cele mai imorale mijloace, lucrează înverșunat pentru a cu-funda în întuneric lumina *Evangeliei*. În această cetate, Lima, cu mai puțin de două luni înainte de sosirea noastră, niște perscane, în număr de douăsprezece, au fost arestate, interogate și condamnate pentru că profesau *Evangelia*; dintre ele șase au fost urcate pe rug și arse; restul așteaptă în închisoare să bea din acelaș pahar“.

Și relatarea lui Drake continuă astfel :

„În sfârșit, am avut știre despre o corabie foarte bogată, plină de aur și argint, care mergea spre Panamá și ne-am dus după ea...“ (Drake se referă la aventura lui Cacafuego în care a pus mina pe broșa cu smaralde pe care a dăruit-o reginei Elisabeta.)

¹ *Lumea cuprinsă*, titlul unei cărți, scrisă de Francis Drake (n.t.).

IX

EL DORADO, ÎNCEPUT ȘI SFÎRȘIT AL SECOLULUI DE AUR

„Elisabeth was two years and eight months old when her mother was executed. Neither shame nor resentment are like a canker at her pride... Nor did the scaffold matter seriously: it was an instrument of state to which the great family of the century, remarked that, Mantuan, describing England in the middle of the century, remarked that many persons, members of whose families have been hanged and quartered, are accustomed to boast of it'. Lately, a foreigner, having asked one English captain if anyone of his family have been hanged and quartered, was answered, 'Not that he knew of of'. Another Englishman whispered to the foreigner 'Don't be surprised, for he is not a gentleman.'¹

J. E. NEALE

La începutul secolului al XVI-lea când conchistadorii se răspindesc prin munți și păduri ca niște suflete minate de diavol, El Dorado e pintenul care-i îmboldește. În

¹ „Elisabeta avea doi ani și opt luni când mama sa a fost executată. Nici rușinea, nici resentimentul nu sînt o gangrenă a mîndriei sale.. Nici eșafodul nu înseamnă prea mult: era un instru-

căutarea unui presupus șef indian care, zice-se, se ducea la baie cu trupul acoperit cu pulbere de aur, spaniolii și germanii au cutreierat pământurile Ecuadorului, Columbiei și Venezuelei, străbătând păduri și deșerturi, văi arzătoare și culmi înghețate. S-au întâlnit cu toții într-un presupus capăt al drumurilor parcurse de ei : savana Bogotei unde nu sînt mine de aur și trăiește un popor doar de țărani care seamănă cartofi, fac oale de lut, țes pături de bumbac și scot, din adîncurile pămîntului, sare. Aurul pe care-l aveau fusesse dobîndit prin schimb cu alte triburi unde își duceau coșurile cu sare și pături de bumbac. El Dorado continuă să fie o fantomă fugară. Conchistadorii i-au întors spatele. Au căutat noi aventuri. Unul singur a continuat să se gîndească la această himeră : *don Gonzalo Jiménez de Quesada*.

Jiménez de Quesada a fost primul care a ajuns în savana Bogotei. El a făcut conchiste, a fondat orașul în numele împăratului Carol Quintul, a descoperit Nuevo Reino de Granada, pe pământurile care mai tîrziu se vor numi Columbia. Pe atunci — aceasta se întîmpla în 1538 — Quesada nu împlinise patruzeci de ani : avea cam vîrsta secolului. Era elocvent, bine făcut, risipitor. Avea ideile lui. S-a întors în Spania, a cutreierat Italia, a scris cărți de istorie, cronici ale călătoriilor sale. Mintea lui însă rătăcea în altă parte. Continua să se gîndească la El Dorado. A fost numit comandant de expediție, mareșal. S-a întors în America. A fost guvernator la Cartagena. Litoralul nu era însă pasiunea lui. Iubea întinderile înalte, pământurile din centrul țării, acel interior

ment de stat căruia marile familii ale vremii îi plăteau tribut pe rînd. Un mantuan, descriind Anglia de la mijlocul secolului, a remarcat că «multe persoane din familii ai căror membrii au fost spînzurați și tăiați în bucăți, obișnuiesc să se laude cu aceasta». Mai tîrziu, un străin, întrebînd pe un căpitan englez dacă în familia lui au fost spînzurați și tăiați în bucăți, a primit răspunsul : «Pe cît știe el, nu». Alt englez i-a șoptit străinului : «Să nu vă mirați, căci el nu este un gentleman». (Engl.)

fantastic unde a descoperit o mină de smaralde. Și se gîndea la himera lui.

S-a întors la Bogotá. E văzut urcînd, tăcut, străzile pieptișe, care se cațără de dealuri, ca trase cu sfoară. Barba care a fost neagră ca pana corbului e acum cenușie, înspicată cu zăpadă. Poartă pe umeri peste șaizeci de ani. Picioarele, greoaie. Dealtfel, i se întîmplă ceea ce se petrece cu acei călăreți, atît de sprinteni călare și care se mișcă greoi atunci cînd merg pe propriile lor picioare. Mareșalul e afabil, curtenitor. Cu voce răsunătoare și cu siguranță soluționează diferendele dintre hidalgi și magistrații tribunalului regal. Nu mai spune fanfaronade și nu mai azvîrle banii în cîrciumi, așa cum făcea cînd purta pe umeri acei frumoși patruzeci de ani, mai ușori și mai grațioși decît o mantie cordobeză. În scaunul călugăresc din casa sa, solidar, pentru că nu are familie pe aceste meleaguri, citește, scrie predici. Fantezia nu-i părăsește fruntea.

Într-o zi, nu mai rezistă : cere permisiunea de a cuceri El Dorado. E moștenirea pe care vrea s-o lase fiului său. Acolo, dincolo de munții care se colorează cu aur în zori, care se învăluie în aur la asfințit, în cîmpiile abia explorate, trebuie să existe pămînturi, tot atît de bogate ca cele din Perú, din Mexic. Mai mult de jumătate din America se întinde la răsărit de Anzi, desfășurată în cîmpii ca o infinită flamură de smaralde. Ce-o fi în aceste păduri ? Ce vor duce cu ele apele acestor mii de riuri care coboară din munți ca să se predea Orinocului și Amazoanelor, unde se află misterul, poate destinul, Lumii Noi ? Acesta e pămîntul El Dorado. Jiménez de Quesada vrea să moară ca un Quijote al lui El Dorado. Cavaler al lui El Dorado. Și cum acum treizeci de ani a cucerit Nuevo Reino și cum toți îl respectă și presupun că știe ceva, i se acordă dreptul de cucerire. La șaptezeci de ani, e o nebunie. Adeseori însă pe chipul nebunilor strălucește gravitatea. Au aceștia — și o are și mareșalul

— o demnă rezervă care pare cortina de discreție după care ar trebui să se ascundă, pudică, înțelepciunea. Și urmînd pe acest nebun fără leac, își înrolează caii, măgarii, porcii, găinele, indienii, sclavii, toți acei Sancho din Noul Regat al Granadei.

Este emoționat de privit acea mulțime cuprinsă de speranță, care se îmbulzește în urma acestui bătrîn, gîndind că mîinile lor se vor afunda, pînă la coate, în nisipuri de aur. Nu merg numai soldații ca în zilele primelor explorări, ci familii întregi, cu sugari, cu toate mizeriile și iluziile căminului, cu căldări afumate, cu cîntece transparente, se cațără pe munți, către Orient. E un popor în mers : o emigrație de visători. Femeile privesc în nopțile înghețate luceferii luminoși. Din zorii zilei, bărbații trîmbează cuvinte grosolane. Indienii își pregătesc poverile și le încarcă pe spinări. Negrii tremură de frig. Prin toate trecătorile ținutului se aude tropăitul confuz al cailor și al oamenilor, grohăitul ciurdei de porci și chiar și tăcerea mareșalului. Cînd trec de cele mai înalte piscuri, în fața ochilor acelei mulțimi flămînde se desfășoară întinderea nemărginită a orientului. Ca desenate pe sticlă, fire de rîuri merg spre Orinoc. Într-o liniște plină de bucurie, ochii rămîn uimiți și gîndurile la fel. Sînt oameni romantici. Mareșalul surîde cu tot aerul său grav, așa cum surîde bunicul în fața leagănului noului-născut.

La sfîrșit, dezastrul. Foamea, moartea, cuțite uci-gătoare care ar vrea să se înfigă în spatele mareșalului. Și tot așa pînă ce ultimul cal e mîncat și din mulțimea aceea imensă se înapoiază numai o mînă de oameni, care sosesc la Santa Fe de Bogotá pentru a-și încredința sufletele lui Dumnezeu. El Dorado a fost amăgirea pe care au născocit-o indienii ca să scape de spanioli : o anunțaseră deja cronicarii malițioși și în Santa Fe au văzut-o toți care mai aveau un dram de minte. Cît este de ușor să demonstrezi toate aceste axiome cînd totul a trecut și rămîne numai bilanțul mizerabil al eșecului.

Jiménez de Quesada e mai mult decît bătrîn. De abia se poate mișca din fotoliul lui. Pielea ulcerată îi cade în bucăți. Și-a pierdut averea... În sfîrșit... continuă să se gîndească la El Dorado. Nu e nimic de făcut cu el : cu cît e mai bătrîn, cu atît e mai îndărătnic, mai visător. Se apropie de optzeci de ani și se apucă din nou de războaie. Conduce armate, purtat pe targă de către soldați și astfel cîștigă ultimele bătălii ale vieții sale. Cînd sosește momentul de a încheia socotelile și de a trece în lumea cealaltă, spune : „Cred în învierea morților“. Și lasă nepoatei sale, bunei Maria de Oruña, fiica Andreei Jiménez de Quesada, care trăiește în Spania, o singură moștenire : visul lui El Dorado. În ce privește cărțile, să fie duse la biblioteca unei mînăstiri.

Cînd Maria de Oruña primește vestea că acest unchi fantastic a murit în munții Americii, care au măruntaie de sare și de smaralde, nu șovăie : „Antonio — îi spune soțului ei, căpitanul Antonio de Berrío —, trebuie să plecăm pentru moștenirea unchiului Gonzalo : să ceri guvernarea la El Dorado“. Și se duc la curte căpitanul Antonio de Berrío și Maria de Oruña ; sînt din aceeași plămadă și au acelaș suflet ca Jiménez de Quesada : nebuni fără leac. Antonio a fost unul dintre călăreții care în războiul împotriva maurilor din Granada au făcut tot felul de fapte, printre care execuția unui principe maur ; a luptat în Italia, în Flandra, în Lombardia ; a fost căpitan de infanterie și de cavalerie, comandant de fortărețe, într-un cuvînt, soldat al regelui. Regele îl numește general în El Dorada, guvernator al Guayanei. Cînd trece de partea aceasta a mării, rămîne subjugat de frumusețea Orinocului. Arată apele acelea fiului său : „Vor fi ale tale“. În insula Trinidad fundează orașul San José de Oruña. Apoi, pe malurile Orinocului, Santo Tomé. Trec doi, trei, patru ani în care guvernatorul modelează

o mică republică după dorința sa. Și între timp, urechea atentă începe să audă ceea ce are nevoie : unde se află El Dorado....

Se povestește că orașul Manao, capitala ținutului El Dorado, se află pe malurile unui lac, Parima. În fund, colina, strălucitoare de aur. Orașul e cel mai mare din câte au construit indienii în America. Născocirea, treptat, se preschimbă în realitate. *Don Antonio* trimite amănunte la curtea Spaniei prin *Domingo de Vera*. În Toledo, în La Mancha, în Extremadura, se îmbulzesc din nou hidalgi care vor să ia și ei parte la cucerirea lui El Dorado ; la fel ca naivii din Santa Fe care urmaseră pe *Jiménez de Quesada*. *Domingo de Vera* le arată inele de nas și de urechi din aur pe care le-a adus ca dovadă a ceea ce poate fi luat cu grămada în Guayana. Soldați bătrâni, moștenitori ai familiilor de vază, nobili, fiul unui președinte al Consiliului Regal al Indiilor cer un loc în rîndurile expediției. Cei căsătoriți își vînd proprietățile și slujbele pentru a se imbarca cu soții și copii. Mai mult de două mii de persoane se urcă pe corăbii și ajung la insula Trinidad și în Guayana.

Se repetă povestea. Vin în căutarea frumosului oraș Manao și găsesc păduri și mlaștini, foamete și ciumă. Viermii și căpușele îi devorează pe oameni de vii : noaptea, niște greeri rozători smulg bucăți de ureche, de nas, fără ca victimele să aibă timp să scoată un geamăt. Și pe *Berrío* încearcă să-l omoare cu lovituri de pumnal. În întuneric, călugării opresc mîinile ucigașe. În această minusculă colonie sînt zile în care sînt aruncați cîte 14 morți în groapă. Asupra celor bolnavi și răniți se năpustesc indienii cu ciomege și măciuci. Așa este El Dorado.

Căpitanul *Berrío* este spaniolul care știe să se lupte cînd totul este potrivit. Îl susțin îndărătnicia și iluzia.

Se spune că Jiménez de Quesada nu i-a indicat alt scop în viață decît acela de a descoperi și cuceri El Dorado. Berrío, căsătorindu-se cu María de Oruña, s-a căsătorit cu Himera. Curios este însă că în această Guayana din El Dorado — care nu este decît un infern verde — Berrío întâlnește un englez, cuprins de aceeași nebunie. E un fiu al ținutului Devon — patria lui Hawkins și Drake — dar nu un aventurier, ci un cavaler, și dintre cei mai strălucitori de la curte. A fost educat la Oxford, de o fină inteligență; poemele lui figurează în antologii, discursurile sale vor rămîne între cele mai strălucite care au fost rostite în lume, marea lui carte de istorie este unul din monumentele epocii elisabetiene. Mai e și frumos, bine făcut, bun soldat. Cu ochii lui adînci, figura prelungă, fruntea înaltă, cu degetele lungi și subțiri ale mîinii de curtean, așa cum va fi înfățișat în portretul de la „National Gallery“, El Greco ar fi putut să-l aleagă pentru unul dintre cavalerii nemuritoarei înmormîntări¹. Este Sir Walter Raleigh. Regina a luat inima lui Raleigh și a cîntărit-o în balanța sentimentelor ei. Balanța a șovăit între Raleigh și Essex. O problemă de dragoste subtilă care închide în ea legenda romantică a reginei celibatare.

La șaptesprezece ani, Raleigh se înrolează într-o armată de voluntari. Pleacă să lupte în Franța, alături de hughenoti, împotriva catolicilor. În pătimașul război religios, tînărul își joacă viața în fiecare bătălie, timp de patru ani de lupte. Se întoarce la Londra cu gloria unui soldat dirz, dar cum e un om fin, pleacă la Middle Temple. Aici, în secolele trecute, erau inițiați cavalerii: acum, sub perucile albe ale judecătorilor, tineretul se apleacă asupra legilor, pentru a pătrunde în labirintul lor. Raleigh nu studiază însă legile: citește cărți de istorie și

¹ *El entierro del Conde de Orgaz* (Înmormîntarea contelui Orgaz), celebru tablou de El Greco (n.t.).

pe cele ale Spaniei în limba Castiliei. Cunoaște Lumea Nouă datorită fantasticelor relatări ale cronicarilor. Drake a știut că Spania era dușmanul, căci i-a spus-o mirosul lui de marinar; Raleigh ajunge să știe acelaș lucru pășind pe drumul literelor. Își acordă numai cinci ore pentru somn și odihnă; restul zilelor și al veghilor îl petrece cufundat în cărți. Pînă ce atracția războiului îl cheamă din nou pe cîmpul de bătălie.

Anglia se luptă pe față cu Spania: îi ajută însă pe rebelii din Țările de Jos. Filip al II-lea nu luptă pe față cu Anglia: îi ajută pe rebelii din Irlanda. Stindardele sînt religioase, politice, economice: turnesol. Din orice parte ar fi privite, arată o nouă culoare care proclamă rivalitatea celor două regate. Raleigh pleacă să lupte împotriva Spaniei în Țările de Jos, alături de trupele principelui de Orania. E o experiență scurtă. Curînd, o altă întreprindere îl atrage mai mult: cea a lui Sir Humphrey Gilbert. Sir Humphrey îi e frate vitreg și e primul care se gîndește la cucerirea Americii pentru Anglia. Nu visează nici contrabandă nici asalturi, nici jafuri, ci împlîntarea liniștită a steagului reginei, ca el să fluture deasupra pămînturilor Lumii Noi. Se gîndește de asemenea — ca Pantagruel — să caute trecerea spre Orient, nu prin Antile, ci pe la nord. Regina i-a dat un privilegiu pentru șase ani. Humphrey și Raleigh armează flote de mai multe ori, însă vînturi neprielnice le opresc. Secolul al XVI-lea se găsește în inima unei roze: roza vînturilor. Drumurile pe mare se fac cu velele. Singurul lucru pe care îl pot face oamenii e să îngenuche și să ceară lui Dumnezeu un vînt prielnic. Sir Humphrey niciodată nu izbutește aceasta. Raleigh o va încerca din nou. Deocamdată există o scenă unde se poate lupta mai urgent împotriva Spaniei și a catolicilor: Irlanda. În Irlanda a luptat și Sir Humphrey Gilbert și a lăsat cîteva învățăminte pentru Raleigh. Cînd acesta a fost guvernator în Munster și a triumfat asupra rebe-

lilor, nu a vrut să trateze cu cei învinși decît făcându-i să vină pînă la cortul său între două rînduri de bețe de care atirnau capetele dușmanilor săi.

Filip a trimis trupe din Spania pentru a-i încuraja pe rebelii irlandezi. Raleigh pleacă la luptă cu armatele pe care le comandă contele de Ormond. Contele pune mîna pe primarul din Youghal, îl spînzură, atîrnîndu-l de acoperișul propriei sale case. Rebelii luptă sub stindardele conților de Desmond : James Desmond cade în mîinile lui Raleigh, care-l judecă, îl condamnă și-l cîmpirîște. Pune capul și picioarele acestuia ca ornament la intrarea din orașul Cork. Cîmpurile Irlandei rămîn devastate, orașele numai cenușă. În aer, singura podoa-bă : spînzurătorile. În fortăreața Carrig-a-Flyle, cincizeci de irlandezi și nouăsprezece spanioli, comandați de un italian — și papa și-a dat obolul în luptele din Irlanda — trebuie să se predea : sînt spînzurați cu toții.

Steaua lui Raleigh se înalță. Este unul din eroii războiului din Irlanda ; a luat castele și a înjunghiat catolici, fără ca regina să cheltuiască. E prieten acum cu poetul Edmund Spencer. Leicester îl introduce la curte. Un bun soldat protestant, care să poată să scrie un sonet frumos și să fie tînăr și chipeș, e tot ce se putea oferi mai bun la curtea renașcentistă a reginei Elisabeta. Favoritul își începe cariera de curtean cu un gast galant. Într-o zi regina se plimbă prin grădină și se oprește în fața unei băltoace. Raleigh își dă jos de pe umeri splendida lui mantie de curte și o așterne peste noroi : trece regina. Raleigh urcă. Pe capul lui încep să se acumuleze titluri, distincții. Din pămînturile de care sînt spoliati catolicii din Irlanda, 12.000 de acri sînt pentru el. Nobilii devin geloși. Tot așa și Leicester care l-a dus la curte ; introduce acum pe un tînăr, care imediat face ca balanța să revină la echilibrul normal : este Robert Devereaux, conte de Essex. Cînd Essex are 20 de ani, Raleigh are 35, iar regina 53. Triumfă tinerețea. Raleigh,

care e căpitanul gărzii, ajunge să audă, dincolo de uşă, veselie şi risetele tinărului şi ale reginei, însoţite, spre sporirea plăcerii, de muzică şi dans. Essex nu se întoarce niciodată la el acasă înainte de a cînta în zori păsările.

Raleigh începe să privească mai departe de treburile curţii. Se gîndeşte iarăşi la cucerirea Americii. Se înţelege cu Drake. Obţine de la regină un privilegiu pentru cucerirea acelor pămînturi îndepărtate şi sălbatice din Lumea Nouă, care nu aparţin nici unui pricip e creştin. Plănuieşte asaltarea oraşului Panamá. Cheltuieşte 40.000 de lire din propria lui avere, iniţiind prima mare colonizare a Americii de Nord, pe care, pentru a cînsti pe regina fecioară, o numeşte Virginia. Continuă să fie acelaş cavalier galant. Sir Raleigh aduce însă din Virginia un viciu afurisit, pe care Elisabeta îl găseşte detestabil : tutunul. Cum însă viaţa e ironică, tutunul se impune în viaţa camenilor ; şi dacă, după cîteva secole, regina ar învia şi şi-ar vizita curtea, i-ar găsi pe oameni vorbind de „tutunul din Virginia“ ca şi cum ar fi propriul ei tutun.

Sir Walter Raleigh, inventatorul Virginiei, comite însă într-o bună zi cel mai mare scandal care se poate comite la această curte. Un istoric spusese deja şi toţi o vor repeta : „La curtea Elisabetei, a iubi o altă persoană care să nu fie regina e o blasfemie şi un sacrilegiu“. Toată lumea tremură în faţa ei. Nimeni nu îndrăzneşte să-i spună că e îndrăgostit de altă persoană. Idilele se petrec în cel mai adînc secret. Cînd Essex se căsătoreşte e furtună la palat şi ea durează două săptămîni. Raleigh însă păcătuieşte mai grav, se îndrăgosteşte de una din doamnele de onoare ale reginei. Cînd nu se mai poate altfel, se căsătoreşte în secret. Soseşte însă clipa în care inevitabilul se produce, clipa în care totul se află şi regina nu şovăie : „La Turn cu Sir Walter şi cu doamna

lui". Din închisoare, Sir Walter îi scrie Elisabetei scrisorile cele mai pline de dragoste : nici că se poate mai romantice și de o fățarnicie care, în afara curții regale, ar fi de neconceput. Deodată găsește o scăpare : invocă El Dorado.

Dacă regina o îngăduie, dacă îl lasă să iasă din Turn, se va duce la Guayana și-i va aduce bogății mai mari decât cele pe care le-a luat Pizarro din Perú. Spaniolii lui Jiménez de Quesada sînt deja pe urmele lui ; Antonio Berrío îl caută ; pe o corabie spaniolă pe care pune mîna George Popham se găsește o întreagă corespondență despre „Noul Dorado“. Literatura pe care Raleigh a citit-o la Middle Temple se preschimbă într-un castel strălucitor pe care-l ridică și îl împodobește cu imaginația sa. Pentru el e evident că în Guayana s-au dus să se refugieze, cu toate comorile lor, descendenții incașilor. Există un oraș imens, cel mai mare din Lumea Nouă — Manao — unde mai guvernează încă descendenții lui Atahualpa. Anglia abia și-a putut da seama de cît aur a scos Castilia, pentru a se înălța, din obscuritatea ei nenorocită, peste toate regatele din Europa. Englezii nu au citit istoriile conchistei. Raleigh le citează pe toate. Arată, ca exemplu, acel paragraf în care López de Gómara vorbește de palatul lui Huaynacapac, predecesor direct al incasului din Manao, care spune așa : „Toate serviciile din casa sa, de masă și bucătărie, erau de aur și de argint, sau cel puțin de argint și de aramă, aceasta fiind mai rezistentă. În dormitorul lui erau statui de aur, goale pe dinăuntru, care păreau giganți și figuri de mărime naturală ale tuturor animalelor, păsărilor, arborilor și ierburilor pe care le produce pămîntul și ale peștilor care cresc în mare și în rîurile regatelor lui. Avea, de asemenea, frînghii, saci, coșuri și hambare de aur și de argint, mormane de bețe de aur, care păreau lemne tăiate pentru ars. În sfîrșit,

nu exista lucru în țara sa pe care să nu-l aibă imitat în aur ; și se mai spune că aveau încășii o livadă într-o insulă aproape de Puna unde se duceau să se odihnească dacă vroiau să meargă la mare și unde legumele și florile și arborii erau de aur și de argint, iar aurul ce urma să fie lucrat la Cuzco s-a pierdut la moartea lui Huascar, căci indienii l-au ascuns când au văzut că spaniolii îl luau și-l trimeteau în Spania“.

Raleigh este mai credul, mai visător sau — de ce să n-o spunem ? mai nebun decât Jiménez de Quesada, decât Maria, nepoata acestuia, și decât căpitanul Berrío, toți la un loc. Nu numai că el crede fanteziile lui López de Gómara, dar și spune : Nu, aurul nu a fost pierdut ; se află în Guayana, la Manao. În căutarea lui au plecat Orellana, Ordaz, tiranul Aguirre. Juan Martínez a ajuns chiar pînă în orașul Manao ; acolo a rămas șapte luni și nu a izbutit să-l străbată tot. În ceasul morții a spus toate acestea duhovnicului din Santo Domingo și, ca să-și salveze sufletul, i-a dat un dovleac plin de pepite de aur aduse de acolo...

Povestea e perfectă. Porțile închisorii se deschid. La Londra, oamenii sînt din acelaș aluat ca cei din Sevilla : toți vor să se imbarce pe navele lui Raleigh. Și astfel sosesc ciorchini de englezi în Insula Trinidad. Berrío, în Guayana, a fost înștiințat și se pregătește de apărare, dar Raleigh, care e mai priceput în ale războiului, în zorii zilei atacă pe neașteptate, omoară gărzile, dă foc orașului, și Berrío, prizonier, melancolic și învins, nu are de ales și-i spune lui Raleigh tot ce știe. Raleigh, curtean și cavaler, îl poartă cu el la masă și se pregătește să plece spre El Dorado. Berrío, simplu și cinstit — au trecut doisprezece ani de cînd a pornit în această expediție — îi spune lui Raleigh greutățile pe care le va întîmpina dacă urcă în susul Orinocului. Raleigh nu poate însă să dea înapoi, nici să se prezinte cu mîinile goale în fața reginei, căci și-ar pierde capul. Din cele spuse

de Berrío și din ce vede el, compune cartea sa celebră : *Descoperirea imensului, bogatului și frumosului imperiu al Guayanei, cu o descriere a marelui și auritului oraș Manao (pe care spaniolii îl numesc El Dorado), scrisă de Cavalerul Walter Raleigh, căpitan al gărzii reginei...*“

Părintele Joseph Gumilla povestește în *Orinoco Ilustrado* că s-a îndeletnicit cîndva cu problema de a stabili prin cîte brațe se varsă Orinoco în Marea Caraibelor. După ce a călătorit timp de ani de zile și a luat mii de informații, neputînd ajunge la nici o concluzie, a făcut apel la un pilot care trăia, de cincisprezece ani, într-una din insulele Deltei. „Am început să fac — spune el — ciorna, după cum îmi notasem, iar cînd am ajuns să notez treizeci de brațe, cu numele lor, pilotul a protestat că nu știa mai mult ; din acest motiv nici planul meu, nici cel al vreunui cartograf nu este și nu poate fi precis în individualizarea brațelor : mulți afirmă că sînt patruzeci, alții spun cincizeci și cinci, mulți, șaizeci : totul e pe ghicite...” Așa este Orinocul. Cu brațele și insulele lui drept scuturi, își va păstra misterul secole de-a rîndul. Mile și mile, după vărsarea în mare, își păstrează cursul apelor. Corăbiile se simt pierdute în această enormă pînză de ape pe care le întîlnesc și care fac, aici, din Caraibe o mare dulce și amară. În timpul ploilor, rîul e ca un galop de cai ce rup cu pieptul lui violent zidul de ape sărate. E ceea ce vede elegantul curtean de la Londra cînd ia un prim contact cu această Americă minunată pe care a cunoscut-o numai din cărți.

Raleigh, ca toți cavalerii lui El Dorado, visează prea mult ca să fie un bun conchistador. Încearcă să păstreze povestirea sa strîns legată de observațiile exacte, dar găsește întotdeauna ceva care-i aparține lui în pădure, în rîu, în Lumea Nouă, ceva care-l face să iubească arborii, apa, lumina care tremură prin focul tropical. E cert

că nu notează în hîrtille lui decît 16 guri ale riului, dar pe locuitorii ținutului, care la prima vedere i se par părintelui Gumilla niște diavoli, Raleigh îi găsește la fel de atrăgători cum îi văzuse, la vremea sa, Amerigo Vespucci. Crede că femeile, ca frumusețe, n-au de ce să le invidieze pe cele din Europa, de care se deosebesc numai prin culoarea lor ca de scorțișoară. Despre soția unui șef de trib indian spune: „Rareori, în viața mea, am văzut o femeie mai bine făcută: era de statură potrivită, ochi negri, carnea frumoasă, ținuta minunată și părul lung cît propriul ei trup: am văzut o *lady* în Anglia care semăna cu ea într-atît, încît, dacă nu ar fi fost diferența de culoare, aș fi jurat că e chiar ea“.

Fiind atît de frumoși locuitorii, nu e rău să te gîndești la regina Elisabeta ca la marea *cacica*¹ a Guayanei. Și Raleigh scrie: „I-am făcut pe indieni să înțeleagă că eu sînt servitorul unei mari *cacica* a nordului, o fecioară cu mai mulți *caciques*² sub comanda ei decît frunzele pe care le au copacii într-o insulă a Orinocului...“ Indienii încep atunci să vorbească de regina lui Raleigh, AZ-RABETA CASSIPUNA AQUIREWANA. E limpede? În felul acesta, cavalerul din Devon pune pana indianului din America ca o nouă podocabă la coroana de aur a regilor englezi. Făcînd aceasta, Raleigh nu observă că aurul e acolo și că de aici el nu trimite decît pana. După ce își termină cartea, cere reginei să întreprindă conchista și să-și extindă stăpînirea din Guayana pînă în inima ținutului Amazoanelor, „pentru ca aceste femei să audă numele unei fecioare, care nu numai că e capabilă să-și apere propriul ei regat și regatele învecinate, ci să invadeze și să cucerească mari imperii“. Pe șefii indieni începe să-i măgulească, spunîndu-le cum englezii sînt dușmanii spaniolilor, acei spanioli care au vrut să-i reducă la robie pe indieni și au comis atîtea acte de cru-

¹, ² *Cacica*, *cacique* — șefă, șef de trib indian (n.t.).

zime împotriva lor. „Noi, englezii — spune — sîntem mai puternici“. Și se împăunează, povestindu-le cum a fost învinsă Invincibila Armada în apropierea coastelor Angliei.

Ceea ce e bun în cartea lui Raleigh vine din faptul că nu ia niciodată lucrurile în tragic. Cînd intră în contact cu indienii începe să mănînce ouă de iguan și să bea *chicha*. „Niciodată nu am văzut o țară măi frumoasă, nici peisaje atît de pline de viață : coline care se înalță ici și colo deasupra văilor, rîuri care se deschid în multe brațe, cîmpii fără buruieni, îmbrăcate toate cu pășuni verzi, solul de nisip dur pentru a merge călare sau pe jos, cerbi care traversează potecile, păsări, care la căderea serii cîntă de pe ramurile arborilor în o mie de tonuri diferite, berze și bitlani albi, roșii și stacojii, care se leagănă la malul rîurilor, în aerul răcoros, un vînt blînd, și în fiecare piatră pe care ne opream s-o ridicăm, urme de aur sau de argint în copoziția ei.“

Nu îi scapă nici lucrurile fabuloase care să poată deștepta un interes printre oamenii curioși din Anglia : tatu, a cărui coadă o ia drept corn ; imensele șopîrle care se numesc caimani ; casele construite în coroana copacilor ; deliciosul ananas ; indienele care sînt vîndute pe trei sau patru securi bucata : spaniolii fac afaceri foarte bune, cumpărînd pe trei securi mîci, fete de 12 sau 13 ani, pe care apoi le vînd la Margarita pe 50 sau 100 de *pesos*. La urmă — nu putea lipsi — vorbește de monștri : tribul Ewaipanoma, cei fără cap, cu ochii la umeri, cu gura în mijlocul pieptului și cu păr pe spinare. Cînd Shakespeare citește aceste povestiri, încorporează noul tip uman într-un pasaj din *Othelo* :

*„Rough quarries, orcks and hills whose heads touch heaven,
It was my hint to sperk — such was the process ;
And of the Cannibals that each other eat,*

*The Antropophagi, and the men whose heads
Do grow beneath their Shoulders..*¹

Raleigh își dă seama că nu e cu puțință, cu puținii oameni pe care îi are, să întreprindă o cucerire atît de enormă care să poată transforma Anglia într-un imperiu rival cu cel spaniol. Pe Orinoc — gîndește — se merge pînă la Quito, Popoyán, Lima, Noul Regat al Granadei : toată harta coloniilor spaniole în America de Sud. Numai lacul Parima, pe malurile căruia se înalță orașul Manao, e tot atît de întins ca marea Caspică. Indienii au înțeles, din profeție, că vor veni englezii să alunge de pe aceste pămînturi pe spanioli și că marea *cacica* a Nordului îi va guverna cu dragoste. Trebuie să se împlinească această profeție și să se fundeze la Londra o Casă de Contractare, ca aceea pe care o au spaniolii la Sevilla. Acestea sînt ideile pe care le duce cu sine Raleigh pentru călătoria de întoarcere. Locuitorii de pe cîmpiile Venezuelei cîntă un cîntec care spune :

*„Cine se duce la Orinoc,
Innebunește sau moare pe loc.“*

Prima călătorie a lui Raleigh în Guayána e numai o experiență : e anteproiectul viitorului imperiu englez pe care l-a visat. Pentru a completa informațiile, unul din camarazii săi rămîne la Guayana. Raleigh se întoarce, incendiind în trecere Cumaná, pentru că nu i se dau provizii. Și la Río Hacha și Santa María dă foc la cîteva case ca să-i oblige pe locuitori să fie mai darnici. Sosește la Londra, împreună cu fiul unui șef indian, cu cîteva pene, cu mostre de minerale și cîteva cartofi. Istoricii englezi se vor împărți în două mari școli : școala celor care afirmă că Drake a fost acela care a adus car-

¹ „Și ripe, stînci și munți cu pisc în cer / s-au perîndat în povestirea mea, / și canibalii ziși antropofagi, / ce se mănîncă între ei, și oameni / cu capul așezat mai jos de umeri...” (Traducere de Ion vinea.)

toful, și cealaltă, a celor care cred că a fost Raleigh. Regina gîndește probabil că omul căruia i-a deschis porțile Turnului, pentru că urma să descopere El Dorado, îi aduce acum doar un indian, citeva frunze de tutun, niște pene și cîțiva cartofi. Cum Raleigh are însă aureola sa, deși curtea îi e interzisă, trăiește în mare splendoare în casa lui. Cartea i se traduce în latină, franceză, olandeză. Prestigiul lui crește. El Dorado reînvie sub pana lui. Sînt pregătite noi expediții.

Raleigh redobîndește favoarea reginei. Spania continuă să fie dușmanul și el e omul care să conducă lupta. Trebuie mers la Cádiz, ca în vremea lui Drake. Navele engleze sînt armate și cu ele pleacă doi curteni rivali : Raleigh și Essex. Essex călătorește ca un principe. Raleigh în cabina lui împodobită cu tablouri și opere de artă. Fortăreața spaniolă cunoaște încă o dată violența englezilor. Raleigh este eroul luptei. La Londra, Essex care a fost răsfățat de soartă, decade, dar orgoliul lui rănit îl face să fie nesupus și amenințător chiar cu regina, și într-o zi — se cutremură de groază cei care o scriu — pune mîna pe mînerul spadei ca și cum ar fi pe punctul s-o scoată din teacă împotriva ei. E începutul sfîrșitului. Raleigh, care datorează totul voinței lui de a reuși și este învățat să meargă împotriva vîntului și a valurilor, cîștigă ceea ce pierde Essex. Essex manifestă fățiș răzvrătirea sa și-i revine chiar lui Raleigh sarcina de a pune în mișcare mașina care să-l ducă la închisoare și la eșafod, ca trădător. În prag de moarte, Essex se declară, cu umilință, cel mai rău dintre păcătoși. Sentința are întreaga savoare a epocii : „Să fie dus în Turnul Londrei și de acolo să fie purtat pe străzile orașului pînă la Tyburn, unde va fi spînzurat ; i se vor scoate din trup măruntaiele încă vii și vor fi aruncate în foc, i se va tăia atunci capul, și trupul va fi împărțit în patru părți : capul și sferturile de trup vor fi puse în cinci locuri deosebite, pe care le va hotări regina“. Re-

gina, cu propria-i mină, semnează acel „să se îndeplinească și să se execute“. Face numai excepția de a nu intra în amănuntele sfîrtecării. „Îl condamnă pe amantul ei la aceeași moarte pe care a avut-o mama sa“. Cînd o vede semnînd, contele Lincoln nu-și crede ochilor : de zeci de ori i-a văzut sărutîndu-se pe Essex și pe regină... Raleigh, din armurărie, privește cum călăul, cu trei lovituri de secure, își face treaba.

Sînt scene de asfințit. Regina e bătrînă. Raleigh ajunge pe culme, în timp ce ea, sprijinindu-se într-un baston, merge spre mormînt. Cînd își amintește de Essex îi scapă două-trei lacrimi. Curînd îl va urma. Raleigh, care șchioapătă din cauza unei răni primite la Cádiz, cu părul puțin cărunț, s-ar fi bucurat mai mult de putere în anii lui tineri. Obişnuiește să meargă la Path, unde sînt ape termale, și să converseze cu Shakespeare. La Londra se întîlnește cu poeți, scriitori, artiști. Elisabeta vede cum i se apropie moartea. Regelui Iacob al Scoției, care îi va urma la tron, îi trimite un dar, cu aceste două rînduri : „Amintește-ți de mine, senior, cînd vei fi în regatul tău“. Rugămîntea pe care i-a făcut-o lui Isus, pe cruce, hoțul cel bun... Și Elisabeta moare.

Apogeul lui Raleigh a fost scurt. Imediat ce sosește noul rege, se vede cum curtenii i-au umplut urechile cu tot felul de povești. Raleigh își pierde privilegiile. E numit alt căpitan al gărzii. Miniștrii întind o rețea, nu foarte abilă, dar sigură. Născocesc absurda participare a lui Raleigh la un plan pentru detronare lui Iacob în favoarea intereselor Spaniei. Raleigh e întemnițat. Va apare înaintea judecătorilor, ca Essex. Nu ca să fie judecat : ca să fie condamnat. Vede că va deveni ținta canaliilor, ca ultim favorit al reginei care a murit. Încearcă să se sinucidă cu o lovitură de pumnal. Lovitura dă greș și e dus la tribunal. Pe drum plouă asupra lui grosolăniile și pipele cu tutun pe care i le aruncă gloata.

Raleigh a fost însă născut pentru luptă : la judecată, analizează amănunțit ceea ce spune acuzatorul, îl face ridicol. Vorbește cu curaj, eleganță, logică, talent. E condamnat, bineînțeles, dar aceeași gloată care la ducere l-a injuriat, acum îl aclamă. Regele simte de unde bate vîntul, își dă seama de popularitatea condamnatului. Raleigh, de la fereastra celulei sale, vede cum sînt executați camarazii săi. Temnicierul îi spune : „Fiți gata, Mr. Raleigh“, Raleigh suride. Ca și regele, a simțit bătaia vîntului. Se întoarce temnicierul. „Mr. Raleigh, regele v-a comutat sentința“.

Trăiește ani lungi în temniță. Soția lui, credincioasă, îl întovărășește. Numele său e învăluit acum într-o legendă eroică și galantă. Se plimbă pe terasa Turnului : se vor scurge veacuri și ea se va numi terasa lui Raleigh. Fiul regelui va învăța de la prizonier lucruri pe care nu le știu miniștrii tatălui său. Temnița e un lăcaș de studiu. Raleigh primește și devorează cărți vechi, scrie o istorie monumentală a lumii, din care se publică imediat ediții succesive și care va ajunge să fie una din operele de seamă ale limbii engleze. Face experiențe chimice : compune formula unei unsori pe care însăși regina o folosește pentru familia ei. Raleigh este un spirit faustic. Descoperă modul de a transforma apa mării în apă dulce, pentru marile navigări. Continuă să se gîndească la Guayana și pîndește momentul favorabil. Miniștrii intră pe rînd în umbră. Regatul e rău guvernat. Moare Cecil, acel puternic prieten de demult, care însă l-a aruncat în temniță cînd vîntul s-a schimbat. Atunci magul din Turn face să ajungă la urechile regelui cu vîntul vrăjit : El Dorado. Raleigh scrie o epistolă istorică : „Frumos e destinul să mori pentru rege, nu prin rege“. Regele vede aur la orizont. Raleigh face să ajungă în mîinile, ce se lasă mituite, ale doamnei Villiers cele 1500 de lire pe care ea le cere pentru a implora libertatea acestuia. E mama lui George Villiers, favoritul rege-

lui, pentru că Iacob este un vicios care are întotdeauna alături de el un tânăr frumos asupra căruia să reverse mîngîierile lui drăgăstoase. Cu șapte sute de lire în plus, Raleigh ar fi ieșit din Turn, fără angajamentul de a pleca în Guayana, și cu 1500 de lire în plus, ar fi obținut iertarea totală pe viață. Nu poate însă nici să obțină atîția bani și nici nu vrea să se sustragă aventurii din Guayana, căci continuă să viseze la El Dorado.

Cu părul alb, avînd 64 de ani, și după o lungă în-temnițare, vede iarăși străzile Londrei. Par cortinele decolorate ale unui teatru. Iar el este mai degrabă o legendă decît un om. E mai degrabă cavaler al ordinului El Dorado, decît locuitor din City. Bătrînul, în imaginația oamenilor, e ca o figură desprinsă dintr-o tapiserie.

La Londra, la Plymouth, se înrolează soldați mari-nari, cavaleri, căpitani bătrîni, prieteni de ai lui Raleigh, care pornesc seduși de acest om ai cărui pași au răsunit o jumătate de veac în viața Angliei. Nu mai este semețul căpitan al gărzii care mergea alături de regină, purtînd cea mai frumoasă armură de arigent, cum alta nu va fi văzută ani de-a rîndul pe străzile Londrei. Pe fruntea înaltă este pictată însă o istorie fantastică. Chimistul, învățatul, poetul, favoritul și cel utragiat, știe secretul celor trei cuvinte care acum vrăjesc : Guayana, Orinocul, El Dorado. Ambasadorul Spaniei e nervos, Organul lui de informație — ciné ar crede-o — este însuși regele Iacob, care-și trădează poporul, căutînd să se pună bine cu Filip al II-lea.

Pornind din Plymouyth, Raleigh dă ultimele ordine : se va cînta în fiecare seară un psalm, sînt interzise blas-femiile, nu se va face deosebire între soldați și marinari, vor fi condamnate jocul, lașitatea, pofta nesăbuită : și să aibă grijă de foc. E un mic cod de disciplină făcut după tiparul celorla căroră le este adresat. Pe măsură ce coră-

biile se apropie de Caraibe, apar semne rău prevestitoare : uraganul, ciurma. Sînt aruncate cadavre peste bord : cîțiva dintre cei mai buni prieteni ai lui Raleigh. Această cronică neagră umple jurnalul său. La Trinidad debarcă și e trimisă o flotă de explorare cu cei mai buni soldați, și sub comanda omului de încredere al lui Raleigh : Keymes. Vor urca în susul Orinocului, pînă la mine. Sînt cinci corăbii, cu 250 de oameni. Cu ei pleacă și fiul lui Raleigh. Această flotă ajunge la Santo Tomé, dar spaniolii o așteaptă cu tunurile bine încărcate. Informațiile regelui Iacob au avut efect. Lupta este totuși inegală. *Don Diego Palomeque*, guvernatorul, îi adună pe toți locuitorii și-i înarmează : sînt cincizeci și șapte. Nu are decît două tunuri, pe care le așează pe malurile râului, și patru aruncătoare de pietre așezate în oraș. Englezii, în două aripi puternice, îneacă în sînge vitejia spaniolilor. Guvernatorul pierе înjunghiat ; pierе însă și fiul lui Raleigh. Keymes nu lasă piatră pe piatră, plin de amărăciune din cauza rezistenței neașteptate care l-a costat destul sînge. Soldații jefuiesc biserica, fură giuvaierele de la Consiliul Comunal. Se dă foc orașului. Nu scapă de flăcări nici măcar mînăstirea San Francisco. Preotul, bolnav, nu reușește să părăsească patul ; spaniolii îl vor găsi ars printre cenușă. Duc pe nave pînă și clópotele și 50 de chintale de tutun. Sînt acte de violență inutilă. Keymes nu are destule forțe pentru a continua drumul pînă la mine și știe că dacă le descoperă ar fi spre folosul spaniolilor. Timp de douăzeci de zile merge pe dibuite de-a lungul malurilor marelui fluviu. Flăcările verzi ale arborilor care tremură în soarele tropical, liniștea vastei nopți care se mișcă pe roata de cristal a Orinocului, strigătele maimuțelor, bitlanul roșu care spintecă aerul ca o săgeată însîngerată întipăresc în imaginația exploratorilor acele cuvinte teribile : Nu veți trece.

Keymes se întoarce la Trinidad. Îi relatează lui Raleigh eșecul său. Și îi spune că i-a murit fiul. Acum Raleigh își pleacă fruntea. Viața lui nu mai are sens. El Dorado a dispărut pentru el ca pulberea asfințitului care se pierde în nopțile de abanos ale Orinocului. Îl vede încă tremurînd în stelele altor lumi, în stelele lui Dumnezeu. Caraibeles sînt acum marea care l-a înghițit pe Drake, pe Hawkins. Guayana, o pădure. Expediția, un abis : mormîntul lui Raleigh cel tînăr... Înghețat, se întoarce spre Keymes, vechiul lui prieten : „Veți da socoteală regelui de eșecul vostru.“ Keymes ascultă aceste cuvinte ca o lovitură de secure în ceafă. Raleigh nu mai scrie în jurnal. Scrie soției sale o scrisoare : tremurul penei e inima lui care se înfioară.

Keymes scrie explicațiile sale pe care le prezintă lui Raleigh. Raleigh le găsește fără sens : „Astea sînt chestiunile voastre : le veți prezenta la curte... „Keymes se retrage înspăimîntat, încarcă un pistol și trage împotriva propriei lui inimi. Împușcătura dă greș : glonțul alunecă pe o coastă. Keymes insistă : ia un cuțit. Camarazii lui îi găsesc cadavrul scaldat în sînge. Raleigh se întoarce în Anglia ca și cum navele s-ar mișca printre crepuri de doliu. Ambasadorul Spaniei cere regelui audiență. O audiență scurtă : nu vrea să spună decît un singur cuvînt. Ajunge în fața regelui și scuipe cuvîntul : „Pirați“ ! Regele se umilește. Va face pe placul spaniolilor. Îi va tăia capul lui Raleigh ca o compensație pentru moartea lui Palomeque și incendierea orașului Santo Tomé. Ce distanță este între aceste zile și vremurile curajoase ale reginei Elisabeta, care era un rege cu adevărat !

Raleigh are șaiszeci și cinci de ani. Prieteni, aproape nici unul. Cînd intră în Turn știe că de data aceasta nu va afla iertare. Nici nu are nevoie de ea. Pe rege îl preocupă un singur lucru : să evite o nouă judecată, ca nu care cumva Sir Raleigh, cu discursurile sale, să scape de decapitare. Cînd acesta este întrebare dacă are ceva de

cerut, spune : „Da : să mi se taie capul ca unui cavaler : să nu fiu spînzurat, nici tăiat în bucăți“. „Lumea — spune — nu este decît o mare închisoare, unde în fiecare zi sînt aleși cîțiva pentru a fi executați“. E împreună cu soția sa. El, dîndu-i curaj. Ea, o femeie vitează, al cărui suflet se subțiază și tremură între cele două ziduri ale morții : fiul său, soțul său ; viața ei a fost un pendul sensibil care a oscilat între două puncte : acum se va mișca în vid.

Raleigh scrie cîteva versuri :

*„Even such is time, that takes on trust
Our youth, our joys, our all we have,
And pa_s us but with age and dust...
But from this earth, this grave, this dust,
The Lord shall raise me up, I trust !“*

Ajuns la eșafod, Raleigh pronunță ultimul discurs. E o piesă de antologie, care mai tîrziu va putea fi citită în orice bună colecție de oratori englezi. Acolo explică aventura sa din Guayana, în mod simplu, neagă faptele mărunte de care au vrut să-l învinovățească, vorbește cu fața spre eternitate. Încheie, spunînd : „Vreau să adaug numai cîteva cuvinte, căci nu vreau să-l mai supăr prea mult timp pe comandantul gîrzii“. Aceste cîteva cuvinte sînt pentru a spune, mai întii, că niciodată nu s-a bucurat de moartea lui Essex ; apoi, pentru a invita pe cei care-l ascultă să înalțe o rugăciune lui Dumnezeu, lui Dumnezeu pe care el știe că l-a ofensat grav, pentru că a fost un om plin de trufie și pentru că a dus o viață păcătoasă. „Am fost — spune — soldat, căpitan, marinar, curtean, îndeletniciri care sînt toate pline de corupție și

¹ „În frigul vremii este să ne ia / podoabe, tinerețe, tot ce-avem,
/ plătindu-ne cu vîrste, lut și nea. / Dar din acest mormînt și din
țărîină, / din lutul greu, dumnezeiască mină / mi se va-ntinde
spre-a mă ridica.“ (Engl.).

de viciu. Îl rog pe Dumnezeu să mă ierte, și așa mă despart de voi, căutînd pacea mea întru Domnul“.

Își scoate mantia și pieptarul. Îl cheamă pe călău, care îi ascunsese securea, și-i cere să i-o arate. „Crezi că mă înfricoșez?“ O ia în mîinile sale, atinge tăișul și se întoarce surizător către comandantul gărzii. „Aceasta e o doctorie puternică și amară care vindecă toate bolile“. Îl iartă pe călău și-l întreabă care e cea mai bună poziție pentru a-și așeza capul. Apoi îi face semn să-și facă datoria. Capul e pus într-o pungă de piele roșie, înfășurată într-o bucată de catifea și astfel e trimis, cu o trăsură, soției, *lady* Raleigh.

„Niciodată — spune poporul — nu s-a văzut un om mai senin și mai curajos“. Poeții scriu elegii care circulă din mînă în mînă și sînt păstrate ca documente curioase. Și Sir Walter Raleigh se întoarce la goblenul din care ieșise pentru a porni la conchista lui El Dorado. Acolo el e văzut cu toate păcatele, violențele, ambițiile, nefericirile, grandoarea, cărțile și armele lui și, în fundal, insulele fluviului cu șaisprezece guri; îi lipsea numai sărutul securii pentru ca să intre definitiv în regatul legendei.

C a r t e a a d o u a

SECOLUL DE ARGINT

In memoria lui Joaquín Tamayo

PREFAȚĂ

Secolul al XVI-lea a fost aventuros. Conchista, care e violență, s-a făcut cu spada, cu arcebuza și cu ciinele. Secolul al XVII-lea este altfel. Piratului și conchistadorului le urmează personajele coloniei. Nu mai sînt armuri de oțel, ci viceregi cu dantele, catifea și mănuși albe. Marele personaj al coloniei este *el oidor*¹: după cum arată și numele lui, e numai urechi.

Problema acum nu mai e să fie omoriți indieni, ci ca aceștia să fie încorporați. Prin subteranele dragostei s-au unit și continuă să se unească cele două rase. Apare metisul, în sufletul căruia răsună glasurile îndepărtate ale Americii virgine și glasurile promițătoare ale bătrinei Europe. Sîngele celor două rase curge tăcut printr-o singură vînă, palpită în aceeași inimă. Luptă în visurile metisului cîntecul de leagăn drăgătos al mamei și imnul cuceritor al tatălui.

Nu mai sînt vremurile în care problemele vieții să se rezolve prin interjecții. Sînt acelea ale tihnei și meditației, ale vorbirii în șoaptă. Deasupra așezărilor noi cu acoperișuri de olane și a colibelor acoperite cu paie, se înalță o turlă albă. În zori, glasul clopotelor îi deș-

¹ Magistrat care în tribunale din regatul Spaniei asculta părțile și dădea sentințe în diferende și procese (n.t.).

teaptă pe creștini, pe înserate, îi cheamă la rugăciune. Crepuscului își lungește degetele lui jucăușe prin feres-truicile bisericii și mîngîie grote de aur, fecioare policrome, îngerași cu chipuri de copii. Pe drumul visării și al rugă-ciunii s-au născut aceste tăblii de altar unde iluzia lui El Dorado nu mai e imbold de luptă, ci serie de imagini făurite de un suflet naiv și complicat, în care înflorește miracolul, surîde candoarea indienilor și amintește de „sălașele”¹ și gongorismele mistice ale Sfintei Tereza și ale lui San Juan de la Cruz. Sentimentul religios al Ame-ricii nu s-a format ferecînd imaginația în chilia mînăstirii, ci pornind să se rostogolească sufletul pe drumuri deschise fluvii puternice, nopți de argint, într-o lume silvestră unde alternează furtuna care umflă pîraiele și rupe ar-borii de copac, cu zori care tremură într-o picătură de rouă.

În secolul al XVI-lea au venit puține femei din Spa-nia. Cele care au sosit erau violente. Tot așa de însetate de aventură ca și restul trupei. Față de curteanul vice-rege Diego de Columb, Maria de Toledo, soția lui, e o femeie formidabilă. În Panama, au fost deopotrivă de vajnici Pedrarias Dávila și guvernatoarea sa. Soția lui Pán-filo de Narváez a apărat proprietățile din Cuba cu o minte și o energie superioare chiar aceleia a lui *don* Pánfilo. Cînd Hernando de Soto pleacă spre a cuceri Florida, lasă ca guvernatoare pe soția sa și ea se apără cu artă, viclenie și bravură. Beatriz de la Cueva, cea nefericită, cînd i-a murit soțul, conchistadorul *don* Pedro de Alvarado, s-a dedat la un doliu nebunesc, asemeni *doñei* Juana la Loca, dar pentru a se face recunoscută ca guvernatoare a Guatemalei desfășoară o îndrăzneală și o forță, îngrădite și înăbușite numai de cataclismul care reduce la dărîmături vechiul oraș Guatemala. Au învins-o

¹ *Las siete Moradas del Alma* (Cele șapte sălașe ale sufletului), operă religioasă a Teresei de Avila (n.t.).

cutremurul, inundația și moartea. Cît timp a avut în față numai oameni, i-a văzut plecîndu-se ca spicele la suflarea vrierii sale. Așa erau guvernatoarele. Cît despre femeile care mergeau cu trupele, nici să nu mai vorbim : guvernatoarele erau palide față de ele.

Vine secolul al XVII-lea și femeia pierde curajosul avînt aventurier. Există penumbră, încurcături domestice, spectatori malițioși, cronicari care surîd în mijlocul acestei lumi picarești. Cărți de ștregării, manuscrise care circulă din mînă în mînă, bine învelite în pergament. Femeile de înalt zbor spiritual recurg la imaginea poetică. O floare din Lima, Santa Rosa, risipește parfumul ei în pragul secolului. În Mexic, Sor Juana Inés, face să alterneze în versurile ei dragostea mistică și dragostea profană. Poemele lui Amarilis, cu fața ascunsă cochet de un vâl, se încrucișează, peste vasta mare, cu cele pe care i le adresează Lope de Vega. Secolul al XVI-lea a fost un veac de dezechilibru și de geniu. Al XVII-lea se mișcă pe curbe de nivel și cu vorbe de talent. În colonie se citește. La un an după publicarea lui *Don Quijote*, circulă deja prin aceste părți ale Americii 1500 de exemplare ale cărții : *Don Quijote* și *Sancho* ajung să fie personaje populare ; la Lima și în Mexic apar la mascarade pe care toată lumea le aplaudă și le înțelege ; și asta la mai puțin de trei ani de cînd Cervantes dăruise lumii pe cavalerul și pe scutierul său nemuritori.

Imperiul Spaniei în America se află în munți, pe culmile Anzilor, acolo unde nu ajung ispitele mării și nici nu e pericol de incursiuni din partea englezilor. Așa a vrut conchistadorul care era castilian de pe podiș, dinlăuntrul țării. Pe deasupra, trebuia urmată tradiția indienilor. Carol Quintul nu putea să știe despre America mai mult decît Moctezuma, Atahualpa sau Sacresaxigua și aceștia au știut foarte bine de ce trebuia să te urci pe coroana munților ca să guvernezi. Nu a rămas decît un

front de șoc : Caraibele. Dar nici pentru Anglia secolul al XVII-lea nu mai e secolul unui Hawkins sau unui Drake. Chiar și pirații vor să se odihnească, să aibă campamentele lor, coloniile lor, să se iubească cu indiene, să rămână în America. În loc să facă, precum Drake, o călătorie în jurul lumii, Morgan o face în jurul Caraibelor și în loc să plece spre aventuri din Plymouth, pleacă de la Jamaica. Pentru a cunoaște lumea, o insulă ajunge și e chiar prea mult.

X

ARHIPELAGUL CU ȘAPTE CULORI

*„Gata, să plecăm,
Cheful s-a sfîrșit,
Mergem să pușcăm,
Mergem să pușcăm...”*

CÎNTEC DE CONTRABANDIȘTI

Pămîntul Ferm e al spaniolilor. Mexic, Perú, America Centrală, Noua Granada, Chile, La Plata; viceregate, guvernămînte. Îi interesează insulele mari din Caraibe: Cuba și Española. Rămîn însă pirateriei, în dar și folosință, multe insule mici, presărate pe toată întinderea mării; și Antilele Mici, care trebuie să fie vîrfurile vreunui lanț de munți, prăbușit în epocile de care vorbește geologia și care s-ar întinde din peninsula La Florida pînă în Guayanas: unele dintre aceste insulițe sînt vulcanice, altele cîmpii liniștite care au putut fi podișuri ale lanțului de munți scufundat. Văzute pe hartă, formează o linie de puncte de suspensie. Punctele de suspensie se folosesc în romane atunci cînd autorul vrea să lase ceva în penumbra misterului, a emoției, a ironiei: cititorul rămîne suspendat de aceste semne și suride; ajunge la o înțelegere cu autorul, amestec de complicitate și năzdrăvănie, în care cel care a scris și cel care citește își fac cu ochiul. S-au înțeles. Aceași este și sem-

nificația Antilelor Mici. Sînt o margine rezervată aventurii, contrabandei, vieții clandestine, în care se formează frății de bandiți, mai strîns legate și mai sincere decît cele ale bunilor cetățeni. Hughenoții urmăriți de catolici, catolicii de puritani, puritanii de arminiști, evreii de creștini, caraibii de spanioli, spaniolii de justiție, toți își fac acolo campamentele lor. Fiecare insuliță e un refugiu frătesc de oameni cu barbă și cuțite însîngerate ; pe cel cu inima cea mai răsucită îl iau drept căpitan. Dacă ascultă liturghia, o ascultă cu pasiune ; dacă urăsc pe papa, îl urăsc pînă în fundul sufletului. Dacă urmăresc, sînt neîndurători ; dacă iubesc, duc dragostea pînă la marginile eroismului. Vîntul cald și sălbatic, marea deschisă, însăși insula produc o bucurie de libertate care îi face să surîdă, să-și deschidă pieptul, să trăiască senzual viața. Prin unele insule aleargă tauri săbatici, ciurde de porci, care s-au înmulțit prodigios, așa cum invită pămîntul. Pe plajă, broaștele țestoase fac pe ceasornicele cu căpușoarele lor ca un pendul și lasă ouăle în nisipul fierbinte. Copiii se înspăimîntă și se amuză văzînd racii enormi și neștiind dacă merg înainte sau înapoi : sînt ca primul model al unei mașini, vopsite încă în roșu.

Insulele au nume de romane, de sfinți, de iluzii, de întîmplări. Navigatorii le-au botezat cu un dram de superstiție. Descoperitorul crede că, prin efect magic, un nume bine pus poate să facă insula prielnică. Într-un lanț de insule botezate de Columb, a lăsat propria sa baladă, pentru ca s-o înțeleagă cel ce se pricepe la cabale. Și toți au făcut la fel. Să citești catalogul insulelor din Caraibe înseamnă să citești un roman de mister : dincolo de fiecare cuvînt se ascunde o iluzie, o rugă, o nenorocire, un har : Barbuda, San Cristóbal, Monserrat, Sombbrero, La Tortuga, Marigalante, La Deseada, Granada, Bonaire, La Margarita, La Mona, Los Frailes, El gran Caimán, El Caimancito, Cayo de Roncador, Cayo de Quitasueño... Pînă și grupurile de insule au nume frumoase :

insulele Barlovento, insulele Sotavento, care par că se mișcă cu suflul brizei, insulele Virgine, cu toată legenda medievală.

Iată cum s-au populat insulele.

Să vorbim mai întâi de pirații francezi, care încă și încă o dată vin să jefuiască în Santa Maria și Cartagena. La Cartagena, era în ajunul zilei în care trebuia să se celebreze căsătoria surorii guvernatorului și fondatorului cetății, au năvălit atît de pe neașteptate, cînd toți sforăiau, dormind buștean, încît de abia au izbutit femeile să fugă în cămașă de noapte. Guvernatorul a apărut cu spada intrarea în casa sa, în timp ce surorile și nepoatele sale „își dădeau drumul de la etaj prin spatele casei“. Două sute de mii de pesos de aur curat au luat cu ei, și jaful ar fi fost și mai mare dacă spaniolii nu i-ar fi înșelat, topind candelabre de aramă și dîndu-le barele, întovărășite de comedia ochilor înlăcrămați. Toate acestea sînt însă povești de demult. Acum vor să colonizeze. Regelui Henric al IV-lea i-a fost prezentată o amplă informare asupra Guayanei. Cartea lui Raleigh stimula mai mult fantezia francezilor decît lenta imaginație engleză. Niciodată nu se va mai citi o fabulație mai corupătoare. Pe deasupra, Samuel Champlain, al cărui nume va fi asociat mai tîrziu cu cucerirea Canadei, este un călător curios, care a fost la Santo Domingo, Cartagena, México, Havana și-i prezintă regelui o relatare, ilustrată cu acuarele. Champlain nu se gîndește la războaie ci la cucerirea pămînturilor pe care Spania nu le-a ocupat încă, pentru a împărți cu aceasta minunile Lumii Noi. Ideile acestea își croiesc drum. Se organizează o expediție care să ajungă la Amazoane, la Orinoc, la orașul Manao. Daniel de la Touche de la Ravardiére face parte din ea, privește uluit peisajul și se întoarce nebun de entuziasm. Henric al IV-lea îl numește Comandant al Guayanei, iar pe cama-

radul său, naturalistul Mocquet, „Conservator al Colecției regale de Curiozități“.

Cum e firesc, Henric al IV-lea moare asasinat. Maria de Medici, ca regentă, îi moștenește însă fanteziile și favorizează o nouă expediție a lui Ravardiére, care pleacă cu un unchi al Cardinalului Richelieu, Alphonse du Plessis, și cu un înalt cavaler de Malta, Domnul de Razilly. Succesul este mare. La Ravardiére se întoarce cu șase indieni cu pene care sînt expuși la Louvre. Dansurile lor constituie prima manifestare tipică a Americii în Cetatea Luminii. Curtea se îmbulzește să-i vadă. Nici Francisc I, cu pînzele lui Leonardo, n-a stîrnit atîta emoție ca indienii noștri. Ludovic al XIII-lea, care e un copil, le pune la gît colierul Sfîntului Ludovic. La Ravardiére își leagă însă numele și de ceva foarte pozitiv : fundarea Cayenei. În urma lui vin oamenii de afaceri. La Rouen se formează o companie comercială și un om de afaceri din Lyon primește sarcina de a coloniza Guayana. În sfîrșit, vine Breigny ca guvernator. E primul om cu soaun la cap cu care au de-a face băștinași, dar mîna lui este atît de grea încît e cunoscut mai mult sub numele „Neron al Guayanei“. Naivii băștinași, neputînd decît să-l zgîrie, trag o săgeată bine țintită : i se înfige între sprîncene și-l ia de pe lumea asta. În pofida acestui mic incident, Guayana își păstrează prestigiul și atunci cînd Condé se simte obosit de politica europeană, nutrește un proiect ideal pe care nu va izbuti să-l realizeze : să vină la Cayena și să fundeze aici o republică ideală, utopia lui. Așa e Cayena în secolul al VII-lea : un vis de libertate.

Richelieu vede mai limpede. Insulele sînt punctul strategic. Iar omul potrivit, Pierre Belain d'Esnambuc aparține unei familii nobile, dar fără domenii. A venit în Caraibe, ca alții, să-și caute norocul ca pirat. Împreună cu Urbano de Roissey străbate aceste mări. Asaltează nave încărcate cu piei, zahăr, tutun. Își stabilesc cartierul general la San Cristóbal, insulă ideală pentru piraterie.

Și D'Esnambuc, ale cărui aripi au crescut, se întoarce în Franța să caute sprijinul coroanei. Se prezintă în fața lui Richelieu, povestește despre mări și insule. Așa ia naștere *L'Association des Seigneurs des Isles d'Amérique*. Richelieu este unul dintre asociații capitaliști : participă cu zece mii de lire. Împreună cu el mai sînt intendentul general al marinei, președintele Curții de Conturi, trezorierul Casei de Economii ; nimeni nu privește cu ochi răi aceste bune companii. D'Esnambuc pleacă în insule să colonizeze și să lupte, să urmărească, să abordeze vase și să le atace, să jefuiască și să captureze cu orice fel de arme și de procedee de război pe piraiți și pe cei ce încearcă să împiedice traficul și libertatea comerțului pentru navele franceze sau pentru aliații ei. E limpede ?

San Cristóbal se transformă în peștera fraților teribili. D'Esnambuc își împarte insula cu englezii care se ocupă cu acelaș fel de negoț. Spun spaniolii : Dumnezeu îi face, dracul îi adună. Cititorul trebuie să-și însemne numele D'Esnambuc, căci, în linie directă, din familia lui se va naște o împărătească a Franței : creola Josefina, după care va fi nebun Napoleon. Întîmplări din Antilele Mici...

Franța se află în anticamera măreției. Peste cîțiva ani Ludovic al XIV-lea va străluci ca un astru de primă mărime față de două monarhii care șchioapătă : cea a Spaniei începe să se cufunde în crepusculul înăbușitor al Casei de Austria și cea a Angliei, unde coroana trece din mîinile tremurătoare ale regelui Iacob în cele ale lui Carol I, pe al cărui cap pune stăpînire cel care i-l taie cu securea. Cardinalul Richelieu se mișcă în altă ambianță și, poate pentru aceasta, vrea să ducă ceva din grandoarea curteană chiar și în grotă San Cristóbal din Antile. Philippe de Lonviller de Poincy, majordom al Ordinului Cavalerilor din Malta, e trimis guvernator la San Cristóbal, Martinica, Guadalupe și Maria Galante. Contrabandiștii îl văd descinzînd cu numeroasă gardă și curte pe nisipurile arzătoare din San Cristóbal, unde se

râscoc pină și ouăle de broască țestoasă. Cu îmbrăcămintea strălucitoare a membrilor acestui ordin, fluturându-i mantia, pe piept purtînd crucea albă de Malta, cu boneta de catifea aplecată elegant pe ureche. Seniorul își întocmește o curte. Trei sute de sclavi și o sută de servitori sînt la dispoziția lui ca să-l servească. Își construiește un castel, înconjurat de grădini, în mijlocul unei mari incinte mărginite de ziduri. Într-o zi sosește un revizor al companiei să-l controleze; ca adevărat cavaler, îi primește cu tunurile gata de tras și-l zvîrle la închisoare. Rîde de companie și „lucrează pentru binele comun“. Cum e de rigoare la curte, are încurcături amoroase. Se imprimă satire poetice care fac publice lucrurile pe care toată lumea le știe. Autorul intră la pușcărie. Piraților le place guvernatorul. Îl consideră căpitanul lor și el își extinde guvernarea peste paisprezece insule. Așa încep să înflorească aceste Antile franceze, pe care cavalerul le leagănă în mintea sa, la ora siestei, cînd se balansează în hamac sau cînd se așează la masă cu aventurierii săi, mîncînd carne de iguan și de lamantin și lăsînd farfuriile curate, șterse cu turtă de manioc. Cavalerul e catolic și ridică biserici. Colonia a fost inaugurată, sub semnul Cardinalului, cu o liturghie pe care bandiții au ascultat-o în tăcere. Așa sînt pirații. Într-o zi, la Tortuga, căpitanul Daniel n-a putut să suporte pe un nerușinat care nu asculta cu vîncios liturghia: l-a împușcat pe loc și slujba religioasă a putut să continue în bună ordine. Sînt, acum, în colonie mulți hughenoți și cavalerul face o separare pentru a se evita conflictele. Îi dă împuternicire căpitanului Lavasseur să organizeze cu aceștia o colonie în insula Tortugas. Este sălașul tradițional al piraților. Și toți sînt hughenoți, luterani, eretici. Lavasseur se face căpitan al bandiților și, aplicînd politica stăpînului său, cavalerul D'Estambuc, imediat ce își consolidează puterea, se desparte de el și-i spune: „Acum, cel ce poruncește aici sînt eu. Statul sînt eu“. Pe vîrfuri de stînci construiește

o fortăreață inexpugnabilă, care domină intrările în insulă. Ca să ajungi la ea trebuie să urci o scară de frînghie, care e lăsată în jos numai pentru prieteni.

Olandezii vin în alt fel. Nu-și încep cariera ca piraiți, asemeni englezilor și francezilor. În Olanda, după un război de patruzeci de ani, s-a format treptat conștiința unei republici burgheze și liberale, care va disputa Spaniei stăpânirea mărilor, cu acelaș calcul metodic și liniștit și cu aceeași voință cu care și-a format solul țării într-o bătălie inginerească împotriva Mării Nordului. Sfârșitul domniei lui Filip al II-lea n-a fost decît o luptă fără odihnă împotriva acestor oameni dîrji care nu se împăcau cu ideea de a continua să depindă de coroane străine. Dintre toate luptele ce se dau în acele vremuri, poate nici una n-a fost atît de hotărîtă ca aceasta, purtată de un pumn de oameni, înfruntînd cel mai mare imperiu al lumii și sfîrșind prin a-și purta steagurile pe toate mările și întemeind una din puterile maritime cele mai extraordinare ale istoriei. Apropiîndu-se de mormînt, Filip al II-lea a văzut problema cu oarecare claritate și a căutat o soluție pacifică : îi era deschisă calea ca să scape de această republică incomodă, slăbind ușor legăturile care o uneau de ea.

În realitate, pretențiile fantastice ale Spaniei asupra Olandei nu duc decît la un război ruinător și imposibil. Între Spania și Olanda se interpun, pe pămînt, Franța mereu ostilă, și pe mare, Anglia întotdeauna dificilă. Bietul rege Filip al III-lea este însă un mic rege, guvernat de contele de Lerma care, fără prea multă minte și neînțelegînd toate acestea, nu-și dă seama că timpurile glorioase ale lui Filip al II-lea au apus. Nu vede altceva decît că republica Olandei e un cuib de eretici. Într-o zi, prin surprindere, confiscă toate navele Olandei care se

găsesc în porturile spaniole, iar pe membrii echipajelor îi dă pe mîna Inchiziției. E o mare pierdere pentru olandezi. Dar mai mare, mînia. Olanda trăiește una din acele ore de renaștere în care popoarele găsesc, în lovituri adverse, imbolduri pentru luptă, pentru atac, pentru înaintare.

Necesitatea obliga să fie utilizate toate resursele de talent și ingeniozitate. Olanda are o mistică. Bancherii ei înalță case pe care patru secole nu vor izbuti să le dărîme. Spre surprinderea Spaniei și Portugaliei, Van Hugo von Linchoten adună cea mai completă colecție de hărți și cu ea se întoarce în patria sa pentru a le arăta comercianților drumurile lumii. Un geograf, Mercator, revoluționează știința sa, indicînd o nouă modalitate de a proiecta hărțile. Chiar și englezii, atunci cînd în insulă nu găsesc sprijinul pe care-l așteaptă de la monarhii lor, se duc în Olanda, pentru a intra în serviciul noii națiuni și în felul acesta întreprinde Hudson călătoria sa în America de Nord și descoperă riul care îi va purta numele. Navele Olandei ajung în Orientul îndepărtat. Amsterdam devine tîrgul unde piperul, moscul, cuișoarele, mirodețiile acestea care se vînd în farmacii ca pulbere de aur, se distribuie pentru restul Europei. Arta militară găsește în Maurițiu de Orania un militar de elită al acestor timpuri, care învinge regimentele spaniole pe nisipurile mobile, pe dunele mișcătoare pe care bravii castilieni merg la moarte, duși de nebunia unor căpitani mai degrabă temerari decît înțelepți.

Jacob Meemskerk, navigator, a explorat rutele învecinate cu polul, arătînd lumii drumuri care numai după patru secole vor deveni practicabile, este mîndria piloților olandezi. Destinul lui e să se măsoare cu flota spaniolă. Cele douăzeci și una de nave ale sale se așează în ordine de bătaie în fața a douăzeci și șase de corăbii, comandate de Juan de Avila. Meemskerk moare în luptă,

dar camarazii lui îl răzbună, distrugînd flota lui Avila. Cînd cadavrul pilotului trece pe străzile din Amsterdam, întreaga națiune se îmbulzește să aducă un omagiu fără precedent memoriei eroului popular. Filip al III-lea e silit să recunoască victoria navală a olandezilor, începînd negocieri de pace „cu acești oameni ca de unt — spune un istoric —, care-și mulg vacile în vadul oceanului, care trăiesc în păduri pe care le-au plantat de la primul la ultimul copac și au transformat o mlaștină într-o grădină înfloritoare“.

Pacea servește olandezilor doar spre a se mișca înăuntrul unor planuri mai ambițioase. Cristalizează atunci ideea unei Companii a Indiilor Occidentale, la care oamenii se mai gîndiseră cu treizeci de ani în urmă. Pentru a o sprijini, sînt gata protestanții cei mai agresivi, comercianții cei mai întreprinzători, militarii cei mai hotărîți. E bătălia comerțului împotriva proprietății spaniole. Ideea este să se aducă din Indiile Occidentale tutun, zahăr, lemn pentru fabricarea de vopsele, piei, și să vîndă în Antile sclavi, pumnale, oglinzi, pînze, făină. Să se creeze în insule cartierul general pentru ce va fi mai rentabil: comerț liber sau contrabandă. Nu sînt proiecte de regi, ci de burghezi. Așa ia naștere, cu monopol pentru douăzeci și patru de ani, Compania Olandeză a Indiilor Occidentale.

În cursul luptei se întîmplă tot felul de incidente. De la propaganda-religioasă care face din Olanda primul centru editorial de unde *Biblia* se distribuie cu entuziasmul vesel al unui nou fanatism, pînă la consacrarea lui Piet Heyn, care din pirat ajunge amiral al Republicii. Erasm taie cu un fereastră extrem de fin trunchiul arborelui medieval. Bernaveldt — omul de stat care a dezlegat nodurile politicii atît de încîlcite în Olanda — trebuie să-și pună capul pe butucul călăului pentru că nu a fost pe atît de antispaniol și de protestant pe cît o cer vremu-

rile acestea. Piet Heyn atacă flota spaniolă în dreptul oraşului Matanza, în Cuba : argintul, perlele, întreaga pradă reprezintă douăsprezece milioane de florini (cinci milioane de dolari) ; băieţii olandezi nu vor înceta niciodată să cînte un cîntec — *Zijn naam is klein*¹ — care face din Piet Heyn un personaj de legendă naţională. Ce lucru frumos e să ajungi dintr-un mus vii, aşa cum a fost Piet, pirat cu barbă spăimoasă şi apoi amiral care fură argintul Mexicului pe marea aventurilor.

Aceştia sînt olandezii care în curînd încep să apară prin Marea Caraibelor. Peste tot. Atît pe coastele de la Panamá cît şi în Barbados sau în Tortugaş, Guayana, Martinica, Providencia, Saba, San Eustacio. Coroana Franţei interzice francezilor să cumpere ceva de la olandezi, dar dacă francezii nu o fac, mor de foame. Trei părţi din vasele care traversează mările, făcînd comerţ, sînt olandeze. În insulele franceze din Caraibe sosesc în fiecare an mai mult de o sută. Cum în Franţa sînt taxe foarte mari pentru a introduce tutun sau produse din Antile, locuitorii insulelor găsesc că e mai uşor şi mai avantajos să le vîndă olandezilor pentru că ei să le distribuie în lumea veche. Navele olandeze, pe de altă parte, sînt mai curate : mor de ciună mai puţini pasageri în timpul traversării.

În Antile, lucrurile se aranjează frăţeşte între olandezi, francezi şi englezi. Dincolo de diferenţele naţionale, toţi sîntem fraţi. Odată e guvernator în Guayana un olandez, Guérin Spranger ; soseşte flota franceză să pună mîna pe localitatea aceea ; olandezul îşi măsoară forţele, vede că este inutil să reziste şi propune francezului să-i dea 21.850 florini pentru plantaţiile sale. Se dau florinii şi provincia e predată fără să se tragă vreun foc. Trece totul ca pe fila albă a unui registru de contabilitate. Cînd

¹ Numele lui e mic (germ.) (n.t.).

vreun vas olandez sosește într-un port unde sînt francezi, toată lumea, pînă la guvernator, îi primește cu brațele deschise : să faci contrabandă înseamnă să trăiești.

Și în felul acesta olandezii se instalează în Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba, San Eustacio. E numai prosperitate. Nu e nimic mai atrăgător în Amsterdam decît casele Companiei, cu fațadele lor de cărămidă și lemn, ultimele etaje înghesuite sub acoperișurile lungi, în unghi ascuțit, pe unde se rostogolește zăpada în decembrie. Suit pe un butoi, la intrare, administratorul companiei ar putea să pună această ghicitoare mulțimii de negustori : Din Curaçao a sosit un vas, încărcat cu ce ? Cu aur, ar striga cineva. Cu rom ! un altul. Cu zahăr ! Cu scînduri ! Cu argint ! Cu perle ! Cu piei !... În Guineea, clădirea companiei este o fortăreață, avînd curți încăpătoare, împrejmuite cu ziduri unde negrii sînt ținuți ca niște animale pînă sosește nava care să-i ducă în Caraibe. La Curaçao, printre canale și poduri mobile, încep să se înalțe case ca cele din Amsterdam, din Bruges sau din Liga Hanseatică. Fațadele cu piatră și birne, cu acoperișuri înalte în unghi ascuțit, pe unde se scurge apa în timpul ploilor sau se rostogolește, în decembrie, soarele ca niște portocale. La Curaçao, fațadele vor fi zugrăvite cu albastru de Prusia, cu roșu, cu galben, dîndu-le un colorit viu de papagal, căci nu e tot una să trăiești în cețurile Mării Nordului sau sub un cer de peruzea. Agentul de comerț, suit pe un butoi, la intrarea companiei, ar putea să-i întrebe pe coloni, în formă de ghicitoare : Din Amsterdam a sosit un vas încărcat cu... Cuțite ! Oglinjoare ! Pumnale ! Parfumuri ! Pînze fine ! Tablouri ! Vin ! Undelemn ! Făină ! Albi ! Negri ! Calvinști ! Hughenoți ! Evrei ! Oameni liberi ! Sclavi ! Bunăoară, la Guayana au sosit vase încărcate cu evrei. La Martinica, cu negri. Cu bălai și tuciurii, la Curaçao. Și insulele se preschimbă în insule de ghicitori. Nu se știe dacă sînt dulci din cauza

trestiei de zahăr. Nu se știe dacă sînt înțepătoare și închise la culoare din pricina tutunului. Va veni o zi în care se va spune : „Curaçao !“ Și unii se vor gîndi la o insulă mică avînd case de piatră și de birne, canale și punți care urcă și coboară. Alții se vor gîndi la un păhărel de lichior pe care trebuie să-l sorbi, picătură cu picătură, ca să savurezi crema parfumată a Antilelor. Havana e o insulă, un cîntec sau fumul albăstrui al unei țigări de foi. Martinica e un rom și, cine știe, poate o insulă. Francezii spun : Jamaica e o insulă. Răspunde orgoliul britanic : Rom de Jamaica (ca și cum ar vrea să întunece romul de Martinica). Și astfel, Marea Caraibelor e o mare de contrabandă, o mare de fum și de alcool.

Cît despre englezi, firul trebuie reluat de unde l-a lăsat Raleigh. Tăierea capului nu a fost decît un accident natural în cariera lui și care în loc de a-i coborî prestigiul, i l-a înălțat. Oamenii au continuat să vorbească de Amazoane și de El Dorado. Acum floarea puritanilor pune ochii pe cealaltă parte a Atlanticului : Guayana, Antile Bermudas, Massachusetts. Ca și calvinistii din Olanda, nu se știe dacă ei se înflăcărează mai mult pentru religie sau pentru afaceri. Sînt englezi care fac în Antile ceea ce făcuse Drake. Înălții lorzi au mici flote care aduc roade bogate, asaltînd vasele spaniolilor „catolici“. Atunci cînd Anglia semnează pacea cu Spania, casele de comerț se mută în Olanda și aventurierii încheie alianțe cu frații olandezi. Ambasadorul Spaniei la Londra își pierde timpul spionîndu-l pe contele de Warwick și pe prietenii acestuia, care sînt acuzați de piraterie : navele contrabandiștilor pleacă acum din Irlanda, din Darmouth, din porturile care sînt departe de Londra. În Venezuela, guvernul spaniol interzice pe timp de zece ani să se semene tutun ; nădăjduiesc — ceea ce

nu se întâmplă — să oprească comerțul ilicit pe care englezii și olandezii continuă să-l facă din Trinidad.

E un moment în care se răcesc din nou relațiile cu Spania. Regele Iacob îngăduie atunci formarea unei „Companii a cavalerilor din orașul Londra pentru explorarea Amazoanelor“. Un frate al Lordului North, căpitanul Roger North, pleacă cu flota, însoțit de Thomas Warner. La puțin timp după plecare, regele se căiește și North se întoarce din Amazoane direct în Turn. Warner e mai norocos, pentru că revine după ce a trecut furtuna; formează altă companie și pleacă în insula San Cristóbal, în nordul Antilelor Mici. Face ca francezii: abandonează amăgitorul Pământ Ferm pentru a se fortifica într-o insulă. De acord cu D'Esnambuc, francezul, își împart insula San Cristóbal, și Warner sfârșește prin a dobândi titlul de Locotenent al regelui: este prima numire a unei autorități coloniale pe care coroana engleză o face în Antile. Într-o bună zi, pe când Warner e la Londra, sosesc în insulă spaniolii cu vasele lor de război. Englezii și francezii fug ca șobolanii în alte puncte ale arhipelagului, dar imediat ce amiralul spaniol pleacă, se întorc în liniște și cu voie bună. Negoțul merge bine, anual se exportă în Anglia tutun în valoare de 12.000 de lire sterline. În acelaș timp, la Barbados lucrează Courteen Brothers, firmă olandeză specializată în contrabandă cu Spania și cu Portugalia. Trebuie să adăugăm că Sir Thomas Warner este tipul ideal pentru asemeni întreprinderi, întrucât e mai apropiat de indieni decât ceilalți: îndrăgostit de o frumoasă indiană, lasă în trecere o consecință: metisul Edward Warner, prima combinație importantă a meritelor blonde ale Angliei cu pletele de abanos ale indigenelor.

Se întâmplă însă ceva mai important. În Anglia, față de ezitățile regelui Iacob și apoi ale dictaturii lui Carol I, puritanii, urmăriți, se grupează într-o strînsă frăție. Unii

din cei care se refugiaseră în Olanda se și grăbiseră să colonizeze America de Nord. Liderii Parlamentului, suspendat de către rege, se reunesc pentru a trasa planuri dictate de resentiment și de pasiune. Dacă va fi nevoie, vor veni cu toții în America. Iată-i pe conții de Holland și Warwick, pe Sir Thomas Barrington, Lord Brooke, John Pym, care e recunoscut ca precursor al lui Cromwell. În-suși Cromwell, care deocamdată nu s-a afirmat încă, e foarte apropiat de acest grup, e cu siguranță influențat de el și, în orice caz, va continua mai târziu opera acestor vehemenți și ireductibili cavaleri care alcătuiesc deocamdată partidul cel mai energic din Anglia. Cel mai activ e Lord Robert Rich, conte de Warwick; cel mai curtean, Lord Henry Rich, conte de Holland. În ceea ce privește conduita, familia aceasta nu este desigur, foarte puritană. Lady Rich a provocat unul din marile scandale ale societății engleze prin legăturile ei de dragoste nepermisă cu contele de Devonshire. Contele de Warwick, care deține o flotă proprie de vase pirate, face și comerț cu negri și e proprietarul primei încărcături de sclavi care se trimite în Virginia. Contele de Holland se mișcă în cercul mai liniștit al omului care primește comision pentru influența pe care o are asupra regelui și reginei. Aceste caracteristici ale familiei Rich sînt comune multor mari familii din acele vremuri.

Interesul grupului este concentrat acum asupra insulelor San Andrés și Providencia, care se găsesc în fața coastei Panamá, chiar în drumul pe unde trece flota ce duce în Spania bogățiile de pe Pămîntul Ferm. În anii precedenți, puritanii s-au îndreptat către Massachusetts, către insulele Bermude : ceea ce întreprind acum e mai îndrăzneț, pentru că o fac chiar în inima posesiunilor spaniole. Cum le-a venit în minte așa ceva? Datorită unei scrisori a domnului Bell, care conduce afaceri pentru ei în insulele Bermude. La Massachusetts lucrurile nu merg bine, Bermudele n-au nici un viitor, pentru că

se află în afara drumurilor pe care se face negoț. În schimb, Mr. Bell zugrăvește în culori minunate niște insule pe care spaniolii nu le ocupă, fără caraibi, fertile, bine situate : San Andrés, Providencia și Fonseca. Unde se găsește Fonseca ? În Marea Caraibelor, la egală distanță de Providencia și insula Cubei. Acolo o situează multe hărți și aproape două veacuri se va vorbi de ea pînă cînd, obosiți s-o caute, navigatorii vor ajunge la concluzia că n-a fost decît o închipuire a unor visători. Fapt este însă că, în mîină cu scrisoarea lui Mr. Bell, contele de Warwick propune formarea unei companii. Un contrabandist și traficant de negri, Elfrith, e trimis să facă prima explorare : găsește insulele cum fuseseră ele zugrăvite și nu dă acolo decît peste niște olandezi. Pune fundațiile unei așezări — New Westminster — și ale unui fort — Fort Warwick. La Londra, într-o casă situată în Holborn, Warwick își adună prietenii. Cad de acord să rămînă ca președinte al companiei contele de Holland și să obțină licențele de la rege. Pentru acest serviciu i se dau două sute de lire sterline, valoarea acțiunilor lui. În realitate, Pym e șeful activ și cel care conduce.

Totul începe foarte bine. Primii călători, cei care sînt la Massachusetts, au plecat în realitate din Olanda, unde erau refugiați, și de acolo au trecut la Southampton pentru a se îmbarca pe Mayflower. Grupul acesta pleacă acum — nouă ani mai tîrziu — pe însăși gurile Tamisei, pe Seaflower. Contele de Warwick, unul din cei care au patronat aventura din Amazoane, care a fost, într-un fel, în fruntea întreprinderii din Massachusetts, nu și-a făcut niciodată atîtea iluzii ca acum. Călătorii de pe Seaflower sînt în număr de nouăzeci, doar bărbați și băieți. Femeile îi vor urma mai tîrziu. Acționarii sînt oameni bogați din estul Angliei ; cei care se îmbarcă, aproape toți din Devon, patria lui Drake. Sînt împărțiți în trei grupuri : plugari, meșteșugari și servitori. Pastorul, atît timp cît nu se căsătorește, va trăi în casa guvernato-

rului, pentru a fi un exemplu. Toți jură cu o formulă plină de ură la adresa Spaniei. Pym, însă, care privește spre viitor, gîndește : astăzi, dușmanul e Spania, mîine va fi Olanda. Și-i sfătuiește să fie prieteni cu olandezii, dar prieteni neîncrezători. Se ordonă să nu se semene tutun decît pe jumătate din pămîntul ce se seamănă cu porumb. Cînd sosește epoca recoltei, Elfrith, piratul, va pleca în insulele vecine să cumpere alimente, portocale. Cum e de așteptat, cînd se vede liber, găsește că sînt mai savuroase asalturile profesiei lui decît portocalele.

E mai ușor să fii puritan la Massachusetts decît în Caraibe. Însuși Pym își dă seama că englezii nu pot să lucreze la fel în Providencia și își lărgeste părerile, acceptînd să fie aduși negri. Prima prietenie pe care o leagă coloniștii din Providencia e cu pirații din Tortuga, insulă care se obișnuiește să fie numită acum Insula Porcilor, pentru că pentru fiecare om vor fi acolo o sută de porci. La Londra însă, în registrele companiei, se va numi Insula Asociației. Bineînțeles că nu se referă la asociația oamenilor cu porcii, ci la aceea a puritanilor cu pirații. Într-acolo pleacă Hilton pentru a tăia arbori cu seva colorată și a-i trimite în Anglia ; el îi vinde însă olandezilor și francezilor : contrabanda se cuvine să înceapă în propria casă. Dispoziția creștină a pastorului se alterează în Providencia : trebuie să fie trimis înapoi la Londra. Coloniștii cer companiei cărți de joc, zaruri, mese de joc ; li se răspunde trimițîndu-le *Biblia*. O navă rătăcește mereu, căutînd insula Fonseca. Știm că nu o va găsi, dar din fericire chiria pentru vase nu e prea mare : azi se închiriază o navă pe cît se va închiria mîine un cal ; compania plătește pentru această navă patru lire sterline pe lună. Salariul meșteșugarilor din Providencia e de cinci lire pe an... Puritanii de aici au mîină dură : dacă un plugar face o greșală, e legat de un copac și biciuit pînă la sînge și apoi i se pune sare pe răni. Nimic mai bun pentru a cicatriza decît sarea.

Și astfel se scurge timpul cu oarecare profit. Se fac acum planuri pentru a cuceri America Centrală, începînd cu coastele din Nicaragua și Darién. La Londra se modifică statutele și se împart instrucțiuni. Englezii să se miște, fără ca spaniolii să prindă de veste ; să fluture indienilor numele lui Drake ; să propage *Evanghelia*. Începe explorarea. Eșuează însă : olandezii o luaseră înainte și au stricat negustoria ; ca să smulgă cu forța colierele și inelele de aur, agățate de nări, și au atras asupra lor dușmănia indienilor. Și cu indienii împotriva, puritanii nu se aventurează.

Au trecut aproape șase ani de cînd au venit coloniștii și situația începe să se schimbe în defavoarea englezilor. Spania reacționează imediat ce reușește să se elibereze de luptele în Europa. Asupra insulei Tortuga, unde compania a adus artilerie în forturi, cad, prin surprindere, spaniolii, trimiși de guvernatorul din Santo Domingo, și nu rămîne nici un englez în viață. Norocul a fost că mulți au reușit să fugă, urmînd prudentul exemplu al guvernatorului, care, imediat ce a văzut că vin navele, a fugit fără altă formulă decît aceea : „să scape cine poate“. Alarma se propagă de la Providencia și San Andrés pînă la Londra. Coloniștii se pun pe picior de război. Nu e prea ușor să intri în Providencia, pentru că gura golfului e atît de îngustă încît nu poate să încapă decît o navă și se poate chiar închide trecerea. Au fost puse sentinele care se schimbă zi și noapte. Totul este pregătit : ziduri, tunuri, archebuze, rugăciuni : „Lăudat fie Domnul care a pus cîrlig și zăbală în gurile dușmanilor lui și ai noștri, facă Cerul să nu poată atenta împotriva noastră și să se poată spune despre ei că au avut soarta lui Sennacherib și să nu izbutească să tragă o săgeată împotriva noastră. Amin.“ La Londra nu se mai gîndesc însă la religie, ci la război. În ziua în care se întoarce în Parlament, Pym se grăbește să spună : „De ce oare Anglia nu crează un imperiu în America Cen-

trală ca acela pe care olandezii îl organizează în Brazilia ? De ce să nu putem noi să smulgem din mîinile Spaniei această a doua Brazilie ? Şi cînd guvernatorul Cartaginei îndreaptă vasele sale împotriva insulei Providencia, englezii îl primesc cu bubuituri de tun. Timp de şapte zile se îndîrjeşte zadarnic să găsească vreun drum pentru a debarca printre stîncile care formează apărarea naturală a insulei şi nu izbuteşte. Trimite un parlamentar ca să notifice englezilor că dacă nu părăsesc insula se va întoarce cu forţe mai mari şi-i va alunga. Răspunsul e o provocare. Guvernatorul profită de întunericul nopţii pentru a se întoarce la Cartagena. Bucuria englezilor ajunge să răsunе la Londra.

Colonia care a fost pînă acum, cel puţin în teorie, cămin al puritanilor, se situează pe plan de război şi piraterie. Regele autoriză represalii împotriva spaniolilor. Pym îşi adună acţionarii şi propune mărirea capitalului. Se gîndeşte la recucerirea insulei Tortuga şi în acest scop încredinţează flota unui contrabandist profesionist care a venit cu recomandăţii susceptibile de a-l acredita drept cavaler şi a-l califica drept soldat. În Providencia se introduce serviciul militar obligatoriu. La San Andrés, care pînă acum a jucat un rol secundar, se improvizează un şantier naval unde sînt construite mici ambarcaţii pentru comerţ şi atac. Cum vasele olandeze aduc vin şi cum în Providencia se înmulţesc beţivii, se închide portul pentru acest trafic. Spaniolii numesc insulele peşteri de bandiţi şi de pirăţi, englezii răspund plănuiind jefuirea insulei Santa Marta. Şi cum o plănuiesc o şi fac : expediţia pleacă sub comanda lui Mr. Rous ; navele intră încrezătoare prin gura celui mai extraordinar golf din lume, şi văd în fund, în potcoava de nisipuri aurite care închid această mare albastră, căsuţele albe ca miezul nucii de cocos. Mr. Rous debarcă şi atacă de parcă ar fi însuşi Drake. Spaniolii sînt însă acum mai puternici : iau prizonieri pe Mr. Rous şi pe soldaţii acestuia, şi Mr. Rous e

trimis la închisoare în Spania, de unde izbuteste să fugă, mituindu-i pe temniceri cu bani trimiși de Pym. Apoi este ales membru al Parlamentului. Biografia lui Mr. Rous : de pe vasul-pirat, în închisoarea din Santa Marta, din închisoarea din Santa Marta, la cea din Cartagena ; de la cea din Cartagena de Indias, la cea din San Lúcar, din San Lúcar, în Parlamentul din Londra.

Providencia continuă să fie paradisul la care visează nu numai englezii ci chiar și puritanii din Massachusetts. Anglia este acum cîmp de luptă între două partide care se urăsc de moarte. Cei care reprezintă opoziția față de rege și sînt în compania din Providencia se gîndesc să plece în Caraibe și cer licență ca s-o facă. Insula e pe punctul de a se transforma în refugiul lorzilor și cavalerilor din opoziție. Aceștia se gîndesc să facă guvernator pe un frate al lordului Forbes. Pym propune să fie ridicat capitalul la o sută de lire. De necrezut : cuibul piraților și al bețivilor, unde pentru fiecare alb există un negru, e văzut de la Londra ca paradisul terestru. Nu e pentru prima oară...

La rîndul lor, în America de Nord, cei din New England, plictisiți deoarece colonia s-a transformat într-o teocrație de nesuferit, stabilesc legături strînse cu cei din Caraibe. Navele vin din Providencia la Boston cu încărcătura de indieni, de negri și de alte produse ale pămîntului. Unii dintre negri sînt niște canibali brutali. E firesc ca negrii să nu aibă inimă albă. Din partea cealaltă, un grup tot mai numeros de puritani încep să se pregătească pentru a părăsi New England și a pleca în Providencia ; în scopul acesta își vînd proprietățile și trimit un reprezentant la Londra ca să pregătească terenul. Pym ascultă proiectul cu entuziasm. După el Massachusetts nu a fost, în realitate, decît un loc indicat de Dumnezeu ca un refugiu temporal. Astfel pleacă din Boston primul grup : treizeci de bărbați, cinci femei, opt co-

pii. Vom vedea oare cum se năruie New-England, căutînd paradisul în Providencia ?

Și istoria se însuflețește. Newman și Jackson reînnoiesc tradiția marilor pirați. Se ajunge chiar la ideea unei republici de pirați, independentă, cu steag propriu, în America Centrală. O democrație de bandiți, care pare poveste pentru copii. Butler, noul guvernator din Providencia, atacă orașul Trujillo în Honduras, cu succes. Spaniolii din Cartagena pornesc din nou împotriva insulei Providencia și din nou trebuie să se întoarcă cu coada între picioare și cu miinile goale. Butler sărbătorește acest eșec omorînd prizonierii, și faptul se petrece simultan cu sărbătorile religioase ordonate pentru celebrarea victoriei. Cînd aceste vești ajung la Cartagena, amiralul Pimienta izbucnește curajos în cuvinte de ocară și jurăminte de răzbunare : va spăla ofensa în sînge și va merge în persoană să-i măture pe englezi din insulele Providencia și San Andrés. Se vorbește de călugării pe care Butler îi ține în temniță și lucrul acesta pune sufletele pe jărat. Navele se pregătesc. Pimienta e un om curajos dar și cu judecată : plănuiește atacul cu precizia unui strateg european. Navele lui merg în punctul în care trebuie să se dea atacul. Englezii îl așteaptă în insulă, avînd totul bine prevăzut : fiecare la locul lui și tunurile încărcate. Insula are paisprezece forturi și în ele 56 de tunuri mari și 148 mai mici. Pimienta îi păcălește însă și oamenii lui pun piciorul pe insulă. Și urmează curaj, cuțite, gloanțe, insulte, blasfemii și tăcere : spaniolii își mătură dușmanii. Călugării ies din temniță să cînte *Te Deum*. Englezii intră în temniță în locul lor. Englezoaicele sînt imbarcate pe un vas cu destinația Londra. Pimienta adună o jumătate de milion de ducați pentru tezaurul regal. Coloniștii care veneau de la Boston au aflat vestea pe drum și, frumușel, au făcut cale întoarsă.

Cînd au intrat în Boston li s-a spus : semn dumnezeiesc...

La Londra, Pym vede cum visul lui se afundă într-o baltă de sînge. Jackson, piratul, asaltează Trujillo în Honduras ; atacă de asemenea Jamaica și coastele Catargenei, Guatemalei și Darienului. Sînt mici ruguri care nu schimbă nimic. Paradisul puritanilor a rămas în mîinile catolicilor din Spania. Providencia, cea a călătorilor de pe Seaflower, e pierdută. Și printr-unul din acele hazarduri ale istoriei îi va reveni poetului englez al secolului, lui Milton, să povestească întîmplarea. Ca secretar al lui Cromwell, Milton scrie, într-adevăr, manifestul de război împotriva Spaniei : *Scriptum domini protectoris contra hispanos*. Manifestul este o apărare a companiei din Providencia ; în el se povestește ocuparea insulelor Tortuga și Providencia de către spanioli și asaltul dat navelor companiei.

Și în felul acesta poetul scrie istoria prozaică a altui paradis pierdut, pe care Cromwell va încerca să-l compenseze prin cucerirea Jamaicei.

Nu trebuie să credem că în aceste insule cu șapte culori există numai englezi, olandezi, francezi, spanioli, indieni, negri, hughenoți, catolici și puritani. Dimpotrivă, cei care dau culoare locală în secolul al XVII-lea sînt pirații din mările Americii — *bucaneros* și *filibusteros*. Istoria e istoria lor pentru că ei sînt aceia care inventează un sistem original de luptă. Ceilalți pirați, de factură europeană, procedează, în Marea Caraibelor, la fel ca în Canalul Mîneei : școala lor continuă să fie cea franceză sau cea engleză, cu aplicații la mediul american. Nu, piratul american — *el bucanero* — nu are socoteli de lămurit cu nici un rege european. Rege e căpitanul lui, iar căpitan e cel mai bun cuțit al bandei. Totul, ca între frați. Cînd se află pe insulă, în patrule de „cercetași“, merg în păduri să vîneze porci. Usucă la soare carnea, afumînd-o în cuptoare — *a la bucana*, cum se spune, —

e o carne care își păstrează tot gustul ca și cîrnații *chorizos* spanioli sau cei din Turingia și care poate fi conservată luni de zile. Se spune că locuitorii din Caraibe o preparau din dușmanii lor, tăiați în sferturi : pare exagerare, dar totul e posibil.

Pirații *bucaneros* vorbesc ca în engleză, ca în franceză, ca în olandeză, ca în spaniolă. Anticipare a amestecului denumit astăzi *papiamento*¹. Să mergem — spun ei — să pregătim *bucanas*. Și ca niște adevărați *bucaneros* își petrec zilele, săptămînile dormind în pădure, întinzîndu-se pe plajă într-o veselă sălbăticie. E de rigoare să nu-și schimbe îmbrăcămintea — dacă o au — nici să șteargă urmele de sînge, cîteodată de porci, cîteodată de oameni.

Alteori pleacă în largul mării. Se invită unii pe alții în căutarea aventurii. Să ia fiecare puțină carne de porc sau de broască țestoasă, pistolul și cuțitul. Dacă are nevoie de carne, coboară pe oricare dintre insule ; mai bine dacă aparține spaniolilor, care sînt dușmanul comun. Pe primul pe care-l întîlnesc, îl întreabă : Unde sînt porcii ? Și dacă acesta nu-î duce în ogradă și nu le dă drumul, la dracul cu el ; îl trimite în infern cu o lovitură de cuțit și continuă să întrebe. Pînă ce dau de porci ; îi pregătesc *a la bucana* și duc carnea cu canoele pe nave. Urmează apoi asalturile. Toată problema e să nu lase cuțitele să ațipească. Nimeni nu se atinge de pradă pentru el ; ea merge la fondul comun, pe care căpitanul îl împarte cîstit cînd se termină raita. Fiecare își ia partea și se duce să se îmbete. După ce a băut totul, o pornește iar pe mare. Cei care trăiesc mai mult pe mare decît în păduri se numesc *filibusteros*. În engleză, corsarii sînt numiți *freebootes*. Cuvîntul acesta amestecat cu puțin rom din Antile, ajunge, cu timpul, să se schimbe în *filibusteros*.

¹ Dialect vorbit în Curaçao și în care se amestecă franceza, olandeza, engleza și spaniola (n.t.).

Bucaneros și *filibusteros* sînt pirați din lumea veche, care se simt mai bine în insulele din Caraibe și hotărăsc să le adopte ca pe o nouă patrie. Sau sînt servitori dintre cei aduși de coloniști din Franța, Anglia sau Olanda. Acești servitori sînt băieți de la țară care, cu înșelăciuni și promisiuni, sînt recrutați ca să servească gratuit timp de trei ani ; după ce termină serviciul, li se plătește cinci sau zece lire și sînt lăsați liberi. Alteori au fost tinerei pe care pirații i-au furat în satele și în orașele din Europa, așa cum se spune că fac țigani. Servitorii sînt tratați mai cu asprime decît sînt tratați sclavii, pentru că în trei ani trebuie să scoți tot untul din ei. Pentru a-și salva viața, unii dintre ei propun stăpînilor, în al doilea an, să mai servească încă trei ani și atunci, în baza acelorăși legi economice, mîna stăpînului se face mai blindă. Imediat însă ce izbutește să scape, fugarul se duce în pădure sau pe mare, pînă ce soarta îl aduce în cîmpul piraților și cere să fie primit în frăția lor. Să fii *bucanero* înseamnă să urci pe scara condiției sociale. Înseamnă să te apropii de o stare ideală, la modul lui Rousseau. Raveneau de Lussen e un om cinstit și scrupulos, care se face *bucanero* cu scopul de a plăti niște datorii. Spiritele răutăcioase ar putea diminua înălțimea țărilor sale, gîndind că în Europa cine nu-și plătește o datorie se expune să i se taie urechile și nasul. În orice caz, însă, ceea ce a făcut Raveneau e frumos.

Piratul are întotdeauna în bandă un prieten mai intim : un asociat. Asociatul e complicele, camaradul, moștenitorul universal. Toți, dealtfel, sînt frați. În timpul navigărilor nu mănîncă decît de două ori pe zi ; atunci se ghemuiesc în jurul grămezii de carne și fiecare mănîncă după poftă, fără să i se dea aceluia mai mult pentru că e căpitan, acestuia mai puțin pentru că e salahor sau mus. Cînd se împarte prada, în primul rînd se face partea celor care au suferit o vătămare a corpului în timpul asaltului ; e asigurarea socială ; celui căruia i s-a retezat

mîna dreaptă i se dau şase sclavi sau 600 de *pesos* ; celui care şi-a pierdut piciorul drept, 500 ; piciorul stîng e evaluat la 400 ; pentru un ochi nu se acordă decît 100 de *pesos*, iar un ochi valorează cît un deget. Faptul că un om rămîne ştirbit nu e un lucru prea grav. Unul din marii eroi este „Picior-de-lemn“, şi chiorii par a purta talismanul norocului în ochiul pierdut.

Cînd piraţii se întorc la campament, cîrciumarii îi aşteaptă. Se întîmplă acelaş lucru ca şi la Amsterdam — spune Esquemeling — cu marinarii care vin din Orient. Atunci bandiţii sînt veseli, darnici şi beţi. Beţi morţi. Sînt unii care cumpără butoaie de vin sau de rom şi se aşează la poarta casei lor : oricine trece pe acolo trebuie să bea un pahar cu el. În luptă sînt feroci. Pe duşmani obişnuiesc să-i lege goi de copaci ; le înfig în trup bulgări făcuţi din spini de palmier unşi cu undelemn, cărora li se dă foc ; dacă prizonierul moare ţipînd e semn că-l ia diavolul, dacă moare fără să scoată un vaiet, se ştie că a fost curajos. Altă născocire e să-i biciuiască şi să le pună miere în răni ; apoi n-au decît să vină ţîntarii...

Cea mai bună carte despre aceşti *bucaneros* a scris-o Hendrik Barentzoon Smeeks, un medic olandez care a călătorit pe navele celor două companii ale Indiilor Orientale şi Occidentale. Relatările lui sînt atît de atrăgătoare încît se traduc imediat în toate limbile. Cartea despre *bucaneros* este semnată de John Esquemeling ; autorul declară că nu va spune nimic fără să fi văzut sau auzit. Spune că în Indii a fost dus ca servitor şi a fost revîndut unui stăpîn blînd, care după ce l-a folosit doi ani, i-a spus : Dacă vrei, poţi să pleci liber, angajîndu-te să-mi plăteşti cînd vei avea bani ceea ce am plătit pentru tine. Esquemeling a făcut atunci ceea ce a făcut Raveneau : s-a dus la piraţi şi a cerut să fie primit în rîndul lor pentru a începe să cîştige bani. Stăpînul lui îl eliberase în condiţiile lui Adam. Şi autorul explică : adică fără să aibă nici măcar o cîrpă ca să-şi acopere trupul.

XI

INSULA LUI CROMWELL, PROTECTORUL, ȘI A LUI MORGAN, PIRATUL

„With their mixture of courage and quile, of emotion and hard-headedness-a bit of Odisseus and a bit of Achilles, seemed to be combined in every Greek — they were born to be seamen, that is, initially, pirates. Thucydides mentions this profession by name, and expressly adds : «that no stigma attaches to the business»“¹

EMIL LUDWIG

În timp ce puritanii își desfășoară luptele lor de guerilă în Caraibe, Spania își lărgeste, în stăpînirile ei unde soarele nu apune niciodată, cercul întreprinderilor ei catolice. Mii de franciscani, dominicani, iezuiți pătrund, cu misiunile lor, în păduri, munți, văi și podișuri, fără să lase vreun colț din Lumea Nouă unde să nu se vadă clopotnița albă a unei biserici, să nu se asculte predica de duminică și să nu se propăvăduiască indienilor credința creștină. În orașul Mexico se construiește una din cate-

¹ „Cu amestecul lor de curaj și de viclenie, de emoție și îndărătnicie, — ceva din Odiseu și ceva din Ahile părea să se îmbine în fiecare grec — ei erau innăscuți să fie oameni ai mării, adică, la început, pirăți. Tucidide menționează această profesie, numind-o în mod expres și adaugă «nici un stigmat nu se leagă de această îndeletnicire»“. (Engl.)

dralele cele mai mari și mai bogate din lume ; la Quito și Chuquisaca, orașe pierdute pe crestele Anzilor, interiorul bisericilor e de aur fin, așa cum nu se va mai vedea în nici un loc de pe pământ. Pe albia adîncă a fluviului Paraná, care curge prin păduri virgine, coboară, la ora crepuscului și a rugăciunii, bărcile mari ale iezuiților, cu indieni care cîntă în cor versuri în latină, acompaniați de harpă. Pretutindeni, de la vastele pămînturi ale Mexicului pînă în Argentina și în Chile, se lucrează altare, se pictează icoane, se spun rugăciuni, numărînd mătăniile, se înalță biserici pentru cinstirea Fecioarei. Străfulgerările de combativitate puritane care se aprind și se sting în Providencia și în San Andrés, sînt focuri de salon în comparație cu rugul mistic spaniol care iluminează jumătate din lume. Acum, cînd cucerirea militară s-a încheiat și spaniolii trec de la acțiune la contemplare, America e un continent de suflete, propice pentru muncă evanghelică.

Din Cádiz pleacă flote de douăzeci, de treizeci de nave, care apoi se împart : atîtea vase pentru Espñola, atîtea pentru Santo Domingo, atîtea pentru Cartagena, sau Veracruz, sau Portobello. Sosesc cu ulcioare de undelemn și de vin, pînză pentru comerț și mercur pentru mine ; se întorc încărcate cu argint. Au întotdeauna înălțat pavilionul lui Cristos. Sau, mai bine, cel al Fecioarei Maria. Cînd marea este liniștită, pe înserat, de la o navă la alta se pot auzi cîntecele călugărilor. Dacă e ziua Sfîntului Ignățiu și sosește un grup de iezuiți, încă din ajun, cartarele și cordajele sînt luminate cu lanpioane de hîrtie, se trag salve de tun și rachete. În zori, liturghie pe punte și fețe de mese albe la bord. Apoi, procesiuni și imnuri de înflăcărnat entuziasm, deoarece compania pe care a fundat-o sfîntul Ignacio de Loyola e militantă și are o mistică războinică : „Întemeietor ești, Ignățiu, și general al companiei regale, pe care Isus a distins-o cu numele lui. Legiunea lui Loyola, cu inimă credincioasă, înalță

stindardul..." După sărbătoarea sfântului Ignacio urmează aceea a lui Iacob, apostol al Spaniei, talisman al tuturor victoriilor. Celebrînd-o, dominicanii, care vin pe alt vas, găsesc un bun pretext ca să se întreacă în festivități cu iezuiții în felul acesta traversarea e un șirag de serbări, un fel de săptămîină a Patimilor din Sevilia, pe mare, o procesiune care alunecă pe ape și se leagănă între mîinile albe ale vîntului.

Dintre călugări, unii sînt dintre cei mai răi din Spania; alții buni, cu spirit mărginit, care se vor pierde în penumbra parohiilor sau se vor îngrășa în umbra minăstirilor; unii, sfinți și umili, alții cu credința simplă a cărbunarului, iar alții, nu puțini, ambițioși, care au învățat de la vînătorii de sinecuri din Spania și aspiră să-și înfingă ghiarele în pădurea primitivă a noului continent. Nu lipsesc nici erudiții și artiștii de geniu: episcopul din Puerto Rico, Bernardo Balbuena, va trece în istoria literară ca unul dintre cei mai mari poeți casteliani ai tuturor timpurilor. În minăstirea ordinului de *la Merced*, în Santo Domingo, există un călugăr învățat care se numește Gabriel Téllez și care, în mijlocul somnolenței ce cuprinde ochii la ora siestei, scrie această cugetare delicată: Aici „clima influențează talente foarte capabile, deși leneșe“; acest călugăr, în lumea literelor, nu e altul decît Tirso de Molina. Și, alături de călugări fini și subțili, găsim oratori cu voce adîncă și curajoasă, care se urcă în amvon ca să determine o hotărîre, să sfideze pe guvernatori, să înspăimînte pe indieni și să amenințe pe albi, mînuind predica în chip de stindard de război, iar binecuvîntarea ca pe o archebuză. Alții se lasă ispitiți de tentațiile demonului, — lumea și carnea — și sînt autorii unor scandaluri ce fac să roșească paginile cronicelor, pentru că scandalul de călugări e de două ori mai scandalos. Alții sînt sfinți de mare puritate, ca San Pedro Claver, care, la Cartagena, e balsam de milă pentru negri. De toate sînt în grădina Domnului.

Printre domnicanii care sosesc în America, în trecere, cu intenția de a-și continua drumul pentru a propăvădui *Evangelhia* în Filipine, se află călugărul Thomas Gage. Aparține unei vechi familii catolice engleze și a fost educat în casa ordinului dominican, în Spania. Fratele lui a fost numit guvernator și predă literele la Oxford. Călugărul Gage, însă, cu oțt intră în contacte mai strânse cu spaniolii, cu atît sîngele lui britanic se aprinde și devine mai trufaș. Ajuns în Mexic, își schimbă destinația, renunță la călătoria în Filipine. Pleacă în Guatemala, Nicaragua, Panamá, Portobello, Cartagena, Havana. În sfîrșit, întors în Anglia, părăsește cinul călugăresc și se consideră fericit pentru că acum, într-adevăr, va vedea evangheliile în lumina libertății și, cu vehemența proprie celor care propăvăduiesc o nouă religie, ridică glasul împotriva iezuiților și dominicanilor, îi atacă pe episcopi, pe papă, un adevărat Antichrist care vinde indulgențe și autorizează idolatriile vechilor săi camarazi, dominicanii.

Fostul călugăr amintește acum numai de lucrurile cele mai detestabile. De alt călugăr cu care s-a îmbătat la Cádiz și de conversațiile avute cu el, de scandalul provocat de părintele Navarro în Guatemala, care, pentru că se iubea cu o doamnă din societate, a primit de la soțul acesteia o lovitură de cuțit care i-a însemnat obrazul pe toată viața, etc. Toate acestea apar în cartea sa — *A new survey of the West Indies*¹ — care e o înflăcărată chemare adresată Angliei pentru a smulge din mîinile spaniolilor cuceririle de pe Pămîntul Ferm. Cartea are un succes rapid și este tradusă în diferite limbi ca primul document în care se face o relatare demnă de încredere a ceea ce se petrece în aceste colonii spaniole unde nu pot pătrunde străinii. Însuși Colbert îi ordonă domnului de Beaulieu s-a traducă în limba franceză. Mai tîrziu, traducătorul se mîndrește că el l-a introdus perso-

¹ O nouă privire asupra Indiilor Occidentale (engl.) (n.t.).

nal pe călugăr la ministrul lui Ludovic al XIV-lea, „după ce l-a învățat să vorbească în franceză și l-a îmbrăcat în felul nostru, făcându-l să renunțe la tot ce era mai izbitor“.

Cît despre Cromwell, el nu are nevoie de imbolduri mai puternice pentru a ataca Spania. Era moștenitorul intelectual al grupului care a constituit compania din Providencia și al castei turbulente din Devon care, sub mantia reginei Elisabeta, purtase războiul de piraterie. Thomas Modyford, un colonist care s-a stabilit la Barbados și acum este stăpînul unei averi importante, îl îndeamnă să trimeată o expediție în Antile. Fostul călugăr Gage vorbește în Parlament de călătoriile sale și le spune englezilor : „A sosit momentul să se dea atacul în America împotriva papei, împotriva Spaniei, pentru Anglia“. Cromwell plănuiește expediția, cu ordinul de a fi atacate Santo Domingo sau Puerto Rico și de acolo să pornească asupra Cartagenei sau a Havanei. Amiral este William Penn, tatăl celui care mai târziu va face colonizarea Pennsylvaniei în America de Nord. General e Robert Venables. În cele 38 de nave se imbarcă 2500 de soldați dintre cei mai dubioși : drojdia armatei lui Cromwell, pleava mahalalelor Londrei. Ca pastor protestant al florei pleacă fostul dominican Thomas Gage.

Cromwell afirmă în Parlament : „Marele nostru vrăjmaș în afară este Spania : vrăjmaș natural pentru că este potrivnic față de toate rînduielile lui Dumnezeu... Adevărul este că nu se poate încheia pace niciodată cu un stat papistaș : semnați cu el orice doriți, dar să fiți siguri că-și va respecta promisiunile numai pînă în clipa în care papa va spune amin“. Iar amiralul Penn prezintă un manifest în care spune : „Regele Spaniei a săvîrșit în America cruzimi și acte inumane nu numai împotriva indienilor și băștinașilor, ci chiar împotriva supușilor altor națiuni care trăiesc pe acele pămînturi, smulse de el prin forță de la posesorii lor legitimi în contra drep-

tului comun și a legii națiunilor. A asasinat mulți oameni și pe alții i-a luat prizonieri și a interzis pînă în ziua de astăzi orice comerț cu noi și cu celelalte națiuni, ajungînd să săvîrșească acte de ostilitate împotriva noastră — ceea ce contravine tratatelor dintre ambele națiuni — sub pretext că aceste părți ale lumii îi aparțin pentru că i-au fost donate de papa...”

Sosind la Barbados, prima insulă la care ajunge expediția și unde are plantațiile sale Thomas Modyford, mulți sînt acei care vor să se alătore acestei aventuri. Să porți război împotriva spaniolilor e întotdeauna un lucru pe placul celor din Antile. Intenția guvernului britanic de a schimba steagurile în Lumea Nouă îi convine perfect lui Modyford. Venables oferă libertatea șerbilor de pe plantații dacă merg cu el. În felul acesta armata lui crește ca prin miracol. Cu fiecare insulă rîndurile se îngroașă. Din Anglia au plecat 2500 de oameni, iar la Santo Domingo debarcă 6873. Guvernatorul spaniol, contele de Peñalva, nu are decît cîteva sute de soldați, pentru a rezista. Ca să-i nimicească pe spanioli, conducătorii expediției au nevoie numai de un dram de bun simț, dar acesta este singurul lucru de care duc lipsă Penn și Venables. Amiralul și generalul nu se înțeleg. Penn surîde ori de cîte ori Venables face vreo nerozie și Venables face o nerozie de fiecare dată cînd dă vreun ordin sau trasează un plan de campanie. Armata a fost debarcată pe o coastă pustie. Pentru a ajunge la fortărețele spaniole, soldații trebuie să înainteze zile în șir pe pămînturi fără apă, fără umbră. Venables nu le-a dat voie să ia cu ei rachiu, care e doctoria, stimulentele, cîrja călătorului în aceste marșuri și, pe deasupra, mai e și steagul piratului. Într-o zi le declară că atunci cînd vor intra în oraș soldații n-au voie să se dedea la jaf : ordinul stîrnește o astfel de indignare încît sute de soldați aruncă armele și declară că nu vor merge la luptă. În aceste condiții mulțimea în capul căreia se află generalul

englez, el însuși fără cap, e distrusă de spaniolii, puțini la număr, pe care îi comandă contele de Peñalva. Și dacă contele ar fi dispus de o mie de soldați, ar fi putut să-i urmărească pe cei învinși pînă nu mai rămînea nici unul în viață.

Ce e de făcut? Să se întoarcă la Londra și să facă cunoscută înfrîngerea și să-și piardă capul? Nu; mai există o porțiță care se deschide, primitoare, pentru aventurieri: cucerirea Jamaicei. La Jamaica spaniolii nu au nici un fel de forțe. Alte insule au fost cucerite de englezi, de francezi, de olandezi, numai cu o mînă de piraiți. Aici nu e nevoie decît să treci un braț al mării și să înfigi steagul. Se face întocmai. Un mic grup de spanioli se ascund în păduri, dau atacuri de guerilă, dar în realitate izbutesc doar să îndeplinească o misiune: să asigure retragerea femeilor care se duc în alte insule cu copii și cufere. Jamaica rămîne, se poate spune că pentru totdeauna, în stăpînirea englezilor. Totuși e strălucitoare înfrîngerea pe care au suferit-o Penn și Venables. Atunci cînd amiralul și generalul se prezintă în fața lui Cromwell, pentru a ascunde, sub cucerirea Jamaicei, cele întîmplate la Santo Domingo, Protectorul le-a și pregătit găzduirea în Turn, unde petrec cîteva săptămîni pentru a-și ispăși nenorocirile.

Noul guvernator al Jamaicei își cunoaște bine meseria. Decretul din 14 august 1656: să fie distribuite soldaților 1701 *Biblii*. Decretul din 26 august 1659: din fondurile trezoreriei să se plătească douăzeci de lire sterline lui John. La valoarea de azi, prețul a 15 cîini dresați pentru vînătoarea de negri. Jamaica devine cartierul general al piraiților din apele Americii, *bucaneros* și *filibusteros*. Pot fi văzuți cu chipurile feroce, cu cămășile însîngerate, cu ochi albaștri, mîncînd cu tacîmuri de aur

și de argint. Există cai care aleargă potcoviți cu potcoave de aur.

În timpurile lui Columb, pentru a aduce în Lumea Nouă luminile *Evangheliei*, spaniolii au scos din închisori pe cei condamnați, și cu ei a început să se predice catehismul. Acum, Cromwell, înflăcărat de fervoare religioasă, vrînd să transforme Jamaica în farul protestant al Lumii Noi, face la fel. Dă ordin ca în insulele britanice să se organizeze o vînătoare de condamnați vagabonzi și femei desmățate, care nici nu-i lasă pe oameni să trăiască în pace, nici nu sînt buni pentru război, și să fie trimiși la Barbados și în Jamaica, unde proprietarii plantațiilor pot să-i cumpere ca servitori și să-i folosească cinci ani. Preoții catolici, tinerii și tinerele care profesază această religie abominabilă sînt considerați vagabonzi și femei desmățate. Trebuie, spune, să curățim insulele de neghină. Irlanda e locul ideal pentru desfășurarea acestor planuri, căci cu ocazia aceasta sînt răzbuțuți protestanții care au fost sacrificați în ultima răzvrătire a catolicilor. În Irlanda, general al trupelor engleze este Henry Cromwell, fiul lui Oliver. Tatăl îi explică felul în care trebuie să vîneze băieți și fete și să-i bage în închisorile din Bristol, de unde vor fi trimiși în Antile. Scrisorile fiului sînt pline de duioasă înțelegere filială. „În privința fetelor nu am altceva de spus decît că toate dorințele voastre vor fi îndeplinite mulțumitor. Cred că e mai convenabil pentru afacerile voastre și pentru ale noastre să se trimeată 1500 sau 2000 de fete între 12 și 14 ani în locul indicat, și poate că în felul acesta se va izbuti să se facă din ele în adevăr englezoaice, vreau să spun : creștine“.

Adevărul este că guvernul englez din Irlanda se arată deosebit de interesat să transforme în englezi pe acești îndărătnici rebeli. Există o lege care poruncește să poarte barbă și să se îmbrace ca cei din Londra, iar în locul unor nume absurde ca O'Hara sau McCormik să adopte

altele care să sune bine auzului englez. Legea sugerează, în acest sens, să se ia nume de orașe, ca Sutton, Chester, Trim sau Kinsale, de culori, ca White, Black, Brown, sau de profesii, ca Smith ori Carpenter; sau de meserii; Cook sau Butler. Refuzul de a îndeplini dispozițiile acestei legi se pedepsește cu confiscarea bunurilor.

În patru ani se trimit în Antile 6400 de sclavi albi, vînați în Irlanda și Scoția. Populația Jamaicei, după șapte ani de la cucerire, ajunge la 15.000 de locuitori. În Barbados, stăpînii de plantații așteaptă cu nerăbdare sosirea corăbiei din Bristol și plătesc 1500 de livre de zahăr pe cap. Fetele sînt cerute în mod special, mai ales dacă sînt drăguțe și plăcute. „Măsura este foarte folosită pentru Irlanda — spune un istoric englez — deoarece o ușurează de o populație care veșnic crează tulburări pe moșii; este binefăcătoare pentru oamenii care sînt exportati, căci în felul acesta pot să devină englezi și creștini; este folosită pentru stăpînii de plantații de zahăr din Antile, care au nevoie de bărbați și de băieți pentru servitorimea lor, și de femei și fete irlandeze într-o țară în care pentru plăcerea lor nu au decît mulatre și negrese“.

Faptele acestea perfect adevărate nu sînt suficiente. Barbados și Jamaica sînt nesățioase. Plantațiile de trestie de zahăr cresc și sporește cererea de muncitori. Irlanda și Scoția nu îndeestulează cererea. Încep să dispară copii în întreaga Anglia. Cînd navele coboară pe apele tăcute ale Tamisei, se aud țipete de mame disperate care-i blestemă de pe mal pe marinarii hoți și le cer înapoi copiii. Vasele își continuă drumul lor spre Antile. Denunțurile sfîrșesc prin a provoca un scandal în Consiliul Londrei. Practica de a fura copii, spune raportul, este „un lucru atît de barbar și inuman, încît însăși natura și cu atît mai mult creștinii nu pot decît să se îngrozească...“ Cu cei mai mari se folosește alt sistem: ei sînt îmbătați. Se trezesc în largul mării, cu destinația Barbados. În viața co-

tidiană a Angliei, Barbados apare ca o fantomă înfricoșătoare. Se formează un nou verb : „a barbadea“. Dacă o fată dispare de acasă este pentru că traficanții „au barbadeat-o“. Sînt „barbadeați“ și oamenii politici : se pune mîna pe 60 de bărbați, pentru că fac opoziție guvernului ; soldații îi duc la Plymouth ; aici sînt îmbarcați la bordul vasului „John of London“, și „John of London“ îi duce pe piața de la Barbados. Sistemul funcționează ani de zile. Se spune că regina primește procente la această afacere. La urma urmei, un prizonier politic e ca oricare criminal, și la Londra o servitoare care fură din geanta stăpînei sale patru lire e condamnată să fie vîndută ca sclavă, pe timp de patru ani, în Antile.

Experiența de pe plantații, totuși, tinde să dovedească că e mai bun un sclav negru decît unul alb. Pentru ca să taie trestia, s-o macine în teascurile pentru trestia de zahăr, să reziste la soarele tropical, e mai bine să lucrezi cu negrii din Africa decît cu domnișori din Londra. Partea proastă e că pe negri îi vînd olandezii, spre paguba comerțului britanic. Mai sînt și interese ale unor țări mai puțin importante : o companie genoveză a obținut un privilegiu din partea Spaniei pentru vînzarea a 24.500 de negri. Anglia nu poate privi impasibilă această situație. Se constituie „*The Company of Royal Adventures Trading of Africa*“¹. Regina, ducele de York, principele Rupert, ca toți marii nobili din Londra, subscriu acțiuni. Nu e nimic mai elocvent decît să vezi paginile lungi din registrele de contabilitate, cu coloanele lor de intrări și de ieșiri. 6 mai 1673 : intră 204 negri ; sînt vînduți pe atîtea livre de zahăr ; media pe cap, 17 lire sterline, 11 șilingi ; 5 februarie 1675 : intră 322 ; sînt vînduți cu 18 lire, 19 șilingi (117 sînt femei) ; 26 iulie : intră 115 ; vînduți la 14 lire (au sosit pe moarte ; afacere proastă). Și tot așa, din 1645 pînă în 1667, în timp ce sute de albi emigrează de

¹ „Compania Comerțului Regal cu Africa“ (engl.) (n.t.).

la Barbados în Jamaica, numărul negrilor sporește de la 5680 la 82.023. Firește, albiî sînt tratați cu mai puține menajamente decît negrii ; dacă muncesc mai puțin, sînt biciuiți : dacă fac bine munca înseamnă că rezistă la mai mult și li se sporesc orele. Într-o bună zi, paharul se revarsă : e o încercare de răzvrătire a sclavilor albi ; cel puțin se pare că s-a răspîndit știrea că vor să-i omoare pe st p ni ; ca pedeapsă sau ca precauție, pe optsprezece dintre ei îi at rn  în sp nzur tori.

Și în felul acesta, urm nd impulsurile naturale ale epocii, Barbados și Jamaica progresează. Au ajuns centre ale unui important schimb comercial. Într-un memoriu pe care îl iscălesc cultivatorii de trestie și fabricanții de rom, ei afirmă că folosesc 20.000 de negri la tăierea trestiei, că recoltele valorează 200.000 de lire anual, că trimit 226 de vase pe an și că exporturile lor întrec pe toate acelea ale Americii spaniole. Din Massachusetts sosesc animale de tracțiune pentru instalațiile de zahăr, lemn pentru butoaie, mărfuri ; se întorc cu zahăr, rom, negri din Africa, vin adus de navele olandeze, sare din insulele vecine. Comerțul pe care-l fac din Jamaica seamănă mai mult a piraterie. Amiralul Christopher Mings pune mâna pe o pradă care se calculează la 300.000 de lire.

Spaniolii și-au pus speranțele în venirea lui Carol al II-lea la tronul Angliei. Noul suveran, într-adevăr, își începe domnia cu vorbe foarte chibzuite, dar în ce privește faptul că Jamaica și celelalte insule sînt engleze, declarațiile lui sînt la fel de categorice ca și cum Cromwell ar vorbi prin gura sa : un nepot al lui Cromwell, Sir Thomas Whetstone, se pune în fruntea corsarilor din Jamaica, iar noul guvernator al insulei, lordul Windsor, declară că va trăi în pace cu spaniolii din Caraibe at t timp c t spaniolii îi lasă libertatea de a face comerț : este modul cel mai politic și mai discret de a prezenta războiul. Imediat, amiralul Mings începe un prim atac împotriva insulei Cuba. Cade asupra orașului Santiago și se pare

că reînvie zilele lui Drake. Biserica și spitalul, întregul oraș se prefac în cenușă. În Jamaica vor bate clopotele bisericii. Tunurile din fortăreață, care a dispărut, sînt duse chiar în Turnul Londrei pentru a fi expuse, în mijlocul satisfacției vădite a vizitatorilor. Se calculează că valoarea prăzii se ridică la o jumătate de milion de lire. După asaltul dat la Santiago, urmează cel de la Campeche, în Mexic, care se termină cu luarea fortăreței și a paisprezece nave care cad în puterea amiralului Mings. În aceste două asalturi se găsește un tînăr important: Henry Morgan.

Și în felul acesta, în timp ce la Londra uneori i se dă satisfacție ambasadorului spaniol și alteori nu, în timp ce se succed perioade de război și altele de pace, dincolo de linie, cum a spus Drake, nu există liniște. Marea Caraibelor înseamnă violență, îndrăzneală, împușcături.

De cînd a sosit în Caraibe, pe vremea lui Cromwell, cel mai important personaj este Henry Morgan, deși cronicile abia îl menționează și nu se știe cu precizie cînd a pătruns în Marea Caraibelor. Nimeni, după Drake, nu va lăsa o urmă atît de adîncă pe meleagurile acestei mări. Pentru spanioli este piratul prin excelență. În istoria piratilor *bucaneros* a lui Esquemeling, el e figura centrală, și vor rămîne ca un acvaforte al epocii povestirile despre felul în care îi spînzura de degetul gros de la mîna pe prizonieri, cum le aprindea chibrite între degete sau cum le ardea fața cu frunze unse cu undelemn. Morgan a lucrat însă în complicitate cu autoritățile din Jamaica, e făcut cavaler la Curte și va ajunge guvernator al Jamaicei, unde va muri acoperit de onoruri. Cu un secol mai înainte ar fi împărțit cu Drake toate riscurile și toate onorurile. Cînd Esquemeling își publică cartea, Morgan se indignează, își ia avocați care să facă proces editorilor pentru defăimare, și în edițiile engleze ulterioare ale cărții apar niște prefețe care mai mult decît repararea

unei ofense sînt un cîntec de laudă fățișă a cavalerului Morgan.

Cînd amiralul Mings se întoarce la Jamaica, după jefuirea orașului Campeche, trei bravi căpitani, Morgan, Jackman și Morris, hotăresc să asalteze, cu banda lor, alte orașe de pe Pămîntul Ferm. Și atacă, într-adevăr, în Tobasco, Villa Hermosa, cu vreo sută de oameni. Să continue spre nord, spre Veracruz, ar fi prea aventuros. Sudul e mai puțin apărat, mai puțin explorat. Este lumea fostului călugăr Gage. Traversează deci golful Honduras, jefuiesc Trujillo și trec în Nicaragua, pătrunzînd pe țărmul Mosquitos, unde indienii se înțeleg cu englezii. Ideea lor este să asalteze orașul Granada, care se află la lacul Nicaragua, mai aproape de Pacific decît de Atlantic. E un drum lung prin interiorul țării, însă aventurierii îl fac și înving. Era greu de închipuit ca cei din Granada să se aștepte la asemenea vizită atît timp cît Spania nu e în război cu Anglia. Indienii cred că a sosit ziua în care blonzii soldați ai lui Morgan vor urma spaniolilor, pentru totdeauna, la guvernarea acestor pămînturi. Granada e splendidă. Guvernatorul din Jamaica spune că e tot atît de mare ca și Portsmouth. Are șapte biserici, o catedrală frumoasă, multe colegii și mînăstiri, toate din piatră. Numai la catedrală, Morgan ia trei sute de prizonieri, aproape numai preoți și călugărițe. Granada nu avea decît bronzul clopotelor ca să se apere. Morgan se întoarce la Jamaica în chip de erou. A pus mîna sa de fier chiar asupra țării unde Cromwell pironise privirea ambiției sale, în teritoriul dintre regatele Mexic și Perú. Nu a împlinit încă treizeci de ani, autoritățile îl stimează, piratii îl iubesc, îl iubește și vara lui — și cu ea se căsătorește —, obișnuiește să se îmbete, are bani și se retrage liniștit să aștepte; nu-i vor lipsi ocupațiile în această mare, care începe să fie un fel de proprietate a sa.

După această aventură a lui Morgan, pornește la luptă alt căpitan din Jamaica, nu mai puțin îndrăzneț : Mansfield. Se gîndește să înainteze și mai mult către sud, să ajungă pînă în Coasta Rica și să termine de acoperit harta Americii Centrale. În trupa lui de șase sute de oameni se aud toate accentele : sînt englezi, flamanzi, francezi, genovezi, greci, levantini, portughezi, indieni și negri : este legiunea internațională a Caraibelor. Uneori doboară păduri, alteori atacă proprietățile. Indienii fug la fel de înspăimîntați ca și albi. Atacatorii ajung pînă la Turrialba, dar intenția lor e să meargă pînă în capitală, să jefuiască Catargo. Mansfield l-a înștiințat pe guvernator că va veni să-și bea ciocolata la masa acestuia ca să vadă dacă e adevărat, cum se spune, că pe acolo sînt fete drăguțe. Guvernator e *don Juan López* de la Flor. Pirații *bucaneros* sînt gata să moară de rîs de aceste nume și prenume atît de romantice. Pentru mai mult haz, preotul din Teotique se numește *don Juan* de la Luna, și *don Juan* de la Luna este cel care-i trimite știre lui *don Juan* de la Flor despre înaintarea bandiților. Hazul merge însă mai departe ; la Cartago oamenii cred cu tot dinadinsul că *Nuestra Señora de la Concepción* îi va apăra ; o scot în procesiuni pe străzi, pe pietrele rotunde ale caldarîmului, unde plouă cu flori și nu se aud pașii credincioșilor desculți ; în aer tremură luminile luminărilor și glasurile rugăciunilor. Pirații rîd. Ultimii care rîd însă sînt, de data aceasta, spaniolii, căci Mansfield, care nu e Morgan, nu îndrăznește să pornească pe drumurile aspre care duc la Cartago, și pentru că guvernatorul nu e o floare de grădină, cum s-ar putea crede : mușcă mereu călcîile legiunii străine. Fecioara, spune poporul, a săvîrșit minunea. Mansfield o pornește în largul mării. El ia prin surprindere insula Providencia, care acum 25 de ani era refugiul englezilor. Imediat ce spaniolii află de aceasta, trimit cîteva nave și din nou îi gonesc pe englezi.

Din toate aceste aventuri se trage o concluzie limpede și anume că Marea Caraibelor e marea piraților. La Jamaica, pirații, fără ocupație, scornesc povestea că spaniolii se pregătesc să-i atace. Dacă guvernatorul nu-l împunernicește pe Morgan să ia ofensiva, în orice zi englezii își pot vedea incendiate propriile case. Tradiția națională engleză este să încredințezi lupilor de mare, în asemenea cazuri, apărarea și atacul. Morgan se îmbată și așteaptă. Veștile alarmante se înmulțesc. În insulă toată lumea spune că guvernatorul din Cuba pregătește o flotă împotriva Jamaicei. Ei bine, să plece Morgan.

Și Morgan se pregătește. Toți vor să se imbarce cu el. Cu cinci sute de oameni, în zece nave, ajunge la insulele Pinos, în drum spre Havana. Aici li se mai alătură încă două sute, cu alte două vase. Niște englezi care au fugit din închisoare îl informează despre întăriturile de apărare ale Cubei. Sînt mai serioase decît se crede. E un an de cînd episcopul îi îndeamnă să termine zidurile și forturile din Havana. Acest episcop a fost soldat în tinerețe și știe cum se cîștigă o bătălie. Morgan își dă seama că să atace Havana ar fi ca și cum și-ar da cu o piatră în dinți, se întoarce, își ascunde navele în Jardines de la Reina — o grădină de roci solitare și bancuri de nisip — și, pe o coastă neapărată, intră spre interior pentru a asalta Santa Maria de Puerto Príncipe. Oamenii se deșteaptă cu aventurierii pe străzi. Le rezistă în tranșee improvizate, de pe terasele caselor. Mai bine de o sută de locuitori și primarul mor în încăierare; Morgan pleacă cu desagii plini și cu o mie de vite grase care sînt tăiate și pregătite după obiceiul celor din Caraibe: depozitele navelor se umplu de carne *a la bucana*.

Asaltul următor este dat la Portobelo, care a înlocuit așezarea, astăzi abandonată, Nombre de Dios, pe coastele Panamá. Unul dintre cei mai mari ingineri militari din secolul lui, Gianbattista Antonelli, l-a sfătuit pe Filip al II-lea cum să construiască fundațiile și apărările noului

oraș. Se spune, în modul hiperbolic al imaginației spaniole, că în golf pot fi adăpostite pînă la 300 de galere și o mie de ambarcații mici. Fără îndoială, pe străzile din Portobelo se văd iguani, iar năpîrcile și scorpionii au nerușinarea de a pătrunde pînă în interiorul caselor. În timpul nopții se aud concerte formidabile, pentru că nu există broaște mai mari și mai zgomotoase decît acele de pe aceste pămînturi. Cînd trece pe aici, Champlain declară că e locul cel mai rău și mai vrednic de dispreț din lume. Garnizoana trebuie să se mute la fiecare trei luni din cauza frigurilor și se spune că vacile nu fată și găinile nu ouă. Din partea cealaltă însă ce frumos apare Portobelo cînd sosește flota și-și descarcă bagajele viceregii care se duc în Perú și se vede roiul de negustori care sosesc nerăbdători să vadă lucruri din Castilia, în timp ce șirurile de catiri din Panamá se ușurează rînd pe rînd, pe diguri, de barele de argint care se îngrămădesc ca bucățile de lemn ! Catedrala, piața, spitalul, vama, casa guvernatorului sînt, toate, clădiri de piatră. Fostul San Felipe de Todo Fierro, de o parte, iar de cealaltă, castelul Gloria și fortăreața San Jerónimo ; zidurile apară portul ca două brațe de război. Portobelo, văzut dinspre mare, e o frumusețe. Dar văzut din spate, nu e apărat decît de broaște și năpîrci. Străzile se pierd și se amestecă cu pădurea, cu mlaștinile, cu canalele. Pe aici e drumul de cai. Morgan știe toate acestea și le vede foarte clar. Dacă intră cu catargele navelor sale prin gura portului, va muri strangulat într-o îmbrățișare de piatră și de plumb. Dacă merge însă pe drumul broaștelor și al năpîrcilor, va putea ajunge nestingherit, ca și ele, pînă în piața tîrgului. Planul e foarte îndrăzneț, și francezii care-l întovărășesc se lasă păgubași. Înaintează fără ei, își lasă navele într-un loc oarecare de pe coasta care se numește Bogotá și, după o zi de drum, pe care în cea mai mare parte o folosește alunecînd cu canoele pe canale, ajunge sub streșinile orașului. Îl conduce un englez,

fost prizonier la spanioli. Dintre cele trei forturi pe care trebuie să le ia, primul cade prin surprindere, aproape fără luptă. Așa se deșteaptă orașul. Clopotele bat „la arme“, și în timp ce aventurierii intră să jefuiască biserica și prăvăliile și casele, guvernatorul se întărește în unul din forturi, de unde începe să omoare englezi. Pentru a-l face să tacă, Morgan nu are decît pistoale și cuțite. La detunăturile pulberii se amestecă strigătele de „Cîini de englezi ! Pirați bandiți ! Porci de protestanți !, și alte cîteva expresii ce nu pot fi scrise. Papistași scîrboși ! Spanioli fanfaroni ! Călugări lași !, răspund englezii împreună cu alte expresii care nu pot fi scrise. Sînt războaie în care împușcăturile se pot încă învălmăși cu larma glumelor și blasfemiilor ce acoperă bătălia cu o mantie lucitoare și sînt înlocuitorul natural al fanfarelor. Pentru a lua cu asalt fortăreața, trebuie escaladate zidurile. De cîte ori încearcă, englezii sînt respinși de către spanioli, care aruncă de pe creneluri stînci grele. Morgan găsește o soluție care-i asigură victoria : cu țevile pistoalelor, soldații englezi obligă pe călugări și pe călugărițe a escala în locul lor. Guvernatorul moare sub lovituri de cuțit și împreună cu el îndărătnicii apărători ai fortului. Președintele tribunalului din Panamă plătește o răscumpărare pentru a scăpa din mîinile lui Morgan, dar pentru că isprava lui a fost mare îi scrie un bilet amabil, rugîndu-l să-i arate armele cu care a învins. Morgan îi trimite pistolul său, spunîndu-i : „Să-l păstreze domnia-voastră timp de un an, că mă voi întoarce atunci să-l iau“. Și guvernatorul : „Vi-l restitui, căci e bine să știți că nu veți ocupa Panamă cum ați ocupat Portobelo, și puteți să vă mulțumiți cu acest inel cu smarald, pe care puteți să-l păstrați ca amintire a recunoștinței din partea mea a îndrăznelii voastre...“

Pirații sînt entuziasmați. Se plănuiesc noi expediții. Cartagena scapă ca prin minune de a cădea în mîinile lui Morgan. Cînd are navele gata pregătite pentru a porni

s-o jefuiască, sare în aer nava amiral, și dintre cei care erau în acel moment cu Morgan la masă, jumătate trec direct pe lumea cealaltă: „În infern“, se spune în Cartagena, căci Virgen de la Popa a săvârșit miracolul și nu e om în cetate care să nu meargă să aprindă o luminare în sanctuarul Fecioarei. Morgan se îndreaptă spre Maracaibo, care e o fortăreață mai puțin întărită. După victoria pe care a avut-o, asaltînd fortul, pătrunde fără întârziere pe străzile orașului. Locuitorii fug în păduri. Morgan îi supune la nenumărate torturi pe prizonieri și numai astfel izbutește să dezgroape tezaurele orașului. Rămîne o lună la Maracaibo. Pare că nu va pleca niciodată. Apoi înaintează spre Gibraltar. Curăță orașul. Corăbiile lui sînt pline cu carne, cu aur și argint și cînd desfășoară pînzele pentru a se întoarce la Jamaica, spaniolii îi închid ieșirea din golf cu navele lor de război. Este prins în capcană. Și atunci Morgan face ceea ce mai făcuseră englezii în contra Invincibilei Armada, pregătește un vas încărcat cu materii inflamabile. Mica navă plină cu explozive înaintează spre flota spaniolă, ca pentru un abortaj. Numeroase trunchiuri îmbrăcate cu berete și cămăși dau impresia unui grup compact de soldați care se pregătesc de asalt. În momentul în care vasul atinge flancurile navei amiral spaniole, încărcătura explodează și se transformă într-un rug care arde în mijlocul vaselor inamice și le incendiază. Morgan sosește la Jamaica cu un jaf de 250.000 de pesos, tot aurul și argintul din biserici, cu negri și cu vin. Se pune pe băut și pe odihnă. Guvernatorul îi adjudecă o mare bucată de pămînt. Se transformă într-un proprietar de pămînt, cinstit și respectat. Vor trece secole și i se vor arăta întotdeauna călătorului Muntele lui Morgan, valea lui Morgan, riul lui Morgan, locul unde avea moșia.

Un spaniol curajos ajunge într-o zi pînă pe plajele din Jamaica și înfige într-un copac o provocare adresată lui Morgan. Morgan nu are decît să iasă în piață, să intre

în cârciumi, să se arate. Port Royal e orașul bețivilor și al aventurierilor și toți pornesc după el. Chiar și francezii. Consiliul îi adresează scrisori care încep cu formulele de rigoare : „Salutăm pe Cavalerul și Amiralul Henry Morgan ! 38 de nave, 180 de tunuri, 1320 de oameni. Jamaica pare a se legăna pe ape. Panamá va fi cucerită. Din fortul San Lorenzo, la intrarea râului Cragres, se văd venind navele. Război curat, fără surprize. Guvernatorul se află în fort cu 314 spanioli. Pare inexpugnabil cu palisadele și zidurile sale. Cu strigătul „Cîini de englezi !“ spaniolii salută și sfidează pe oamenii lui Morgan. Morgan însă, de la Maracaibo, pare să fi făcut pact cu focul. Focul va fi arma și ruina lui. De repetate ori trupele sale se văd respinse de acești spanioli care nu par dispuși să se predea. Morgan reușește însă să azvîrle mingile sale de foc în palisade și să distrugă fortăreața. Chiar în mijlocul cenușii, spaniolii se apără cu furie. Numai zece rămîn nevătămați. Aproape toți, în frunte cu guvernatorul, mor în luptă. Unii se azvîrle de pe ziduri în mare, preferînd să se zdrobească de stînci decît să fie făcuți prizonieri de Morgan. Intrarea a fost violentă, dar drumul spre Panamá e deschis. Morgan înaintează prin cenușă. Spaniolii dau foc tuturor satelor de pe drum și indienii și albi se retrag spre Pacific, repetînd provocarea : „Vă așteptăm în savane, cîini de englezi ! Morgan urmează drumul de catîri. Sînt zile de foame, dar și de speranță. De pe dealul Piraților le arată oamenilor săi savanele din occident, care se pierd în nisipurile în care Pacificul își întinde dantelele. În savană spaniolii prezintă front de luptă, dar casele albe ale orașului, care se văd în fund, dau aventurierilor o forță nimicitoare. Locuitorii din Panamá își sapă tranșee pe străzi. Oamenii lui Morgan sar ca niște ogari veseli.

Panamá e dintre orașele mari ale Lumii Noi. Călătorii acei povestitori cu imaginație deslănțuită — o compară cu Veneția ca bogăție și frumusețe. În vremea târgurilor,

cincizeci de mii de locuitori se încrucișează pe străzi, se aud strigătele negrilor în depozitele enorme ale Companiei Genoveze și în casele negustorilor, unde tavanele sînt de lemn cioplit cu măiestrie și strălucesc serviciile de masă de argint bătut cu ciocanul. Toată această măreție nu mai e decît o pătură de cenușă în ziua următoare asaltului. Morgan a intrat printre ziduri de flăcări. Cine a dat foc victoriei sale? Nimeni nu știe. Timp de o lună întreagă cei lacomi pot fi văzuți scombonind printre dărîmături. Față de tot ceea ce a fost orașul Panamá, e puțin lucru să te întorci cu 175 de catiri bine încărcati și cu 600 de captivi. Francezii, mai ales, se simt frustrați și-l privesc cu ochi răi pe Morgan care, la ceasul de împărțire a prăzii, îi obligă să-și scoată pînă și pantofii spre a se convinge că nu au ascuns nimic. Acesta este asfințitul vieții lui Morgan piratul.

Începe, apoi, viața lui Morgan cavalerul. Merge la Londra. Atacul orașului Panamá a fost dat atunci cînd între Spania și Anglia se semnase o pace numită pacea Americii, care trebuia să se întindă pînă la marea Antilelor, și se decretează, în aparență, închisoare pentru Morgan și pentru guvernator, care a fost complicele lui. Guvernatorul petrece un timp în Turn, lucru foarte onorabil, și apoi iese ca să primească favoruri. Intră la curte, scrie memoriale regelui, e făcut cavaler. Regele îi dăruiește o cutiuță pentru tutun cu portretul său înconjurat de briliante și-l trimite în Jamaica împreună cu lordul Vaughan să guverneze împreună. Jamaica se bucură acum de o delicată considerație din partea guvernului englez. Cel care redactează instrucțiunile pentru o bună guvernare a acesteia nu e nimeni altul decît marele filozof englez al acelor timpuri, omul din ale cărui tratate despre suveranitatea poporului și despre libertățile civile și religioase se vor hrăni părinții revoluției franceze și din ale cărui maxime va scoate Jefferson

esență constituției nordamericane : John Locke. Deocamdată, piratul Henry Morgan este cel care va pune în practică sfaturile pe care i le dă Locke. Reconstituirea dialogului pe care aceste două personaje au putut să-l aibă ar fi un material care ar servi pentru un încântător eseu despre dragoste și înțelepciune și despre carnea pregătită *a la bucana*.

Ca un bogat și respectabil cetățean, cavalerul Morgan vede scurgându-se ultimii ani petrecuți în proprietatea sa din Jamaica. Când își exercită guvernarea, îi urmărește cu minie pe pirai, obligat la aceasta de prietenia regelui și de filozofia lui Locke. Un singur lucru amintește de trecutul său : sticla de rom, de care nu se lipsește niciodată. Moare ca toți bogătașii : unii spun că din cauza bolilor, alții că din prostia medicilor. Dar moare. Și fiecare navă aflată în port trage douăzeci și una de lovituri de tun. Între aceste vase se află și unul care poartă un nume foarte nimerit în această împrejurare : este „Drake“. În biserica înțesată de autorități și aventurieri, pastorul ține o predică admirabilă. Cîțiva ani mai tîrziu vine un cutremur și distruge biserica. Valurile care ajung pînă la cimitir iau cu ele mormîntul lui Morgan. Rămîn însă ca monumente, păstrătoare a memoriei lui, pereții groși ai minăstirii San José și turnul catedralei, în partea veche a orașului, prin ale căror crăpături ies ramuri proaspete de copaci imenși. Spaniolii, după incendiu, au mutat orașul în altă parte.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XV

Cartea întâi

SECOLUL DE AUR

<i>Prefață</i>	5
I De la marea Grecolatină la Marea Caraibelor	9
II Relatarea lui Cristofor cel Nenorocos	27
III Santo Domingo sau lumea care se naște	56
IV Pacificul, lucruri descoperite de oamenii din popor	73
V Frământări democratice sub Carol Quintul cel Melancolic	94
VI El Dorado și izvorul eternei tinereți	117
VII Începe învâlmășeala de pirați din Franța și aventurieri din Germania	134
VIII Regina Angliei și cei patruzeci de tîlhari	155
IX El Dorado, început și sfîrșit al Secolului de Aur	197

Cartea a doua

SECOLUL DE ARGINT

<i>Prefață</i>	223
X Arhipelagul cu șapte culori	227
XI Insula lui Cromwell, Protectorul și a lui Morgan, Piratul	251

Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

*Bun de tipar 25.X.1978. Tiraaj 27.120 ex. broșate
Coli ed. 12,60. Coli tipar 9.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 5.187-1978 la Întreprinderea
Poligrafică Bacău, str. Elibe-
rării nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea este tipărită pe hirtie
fabricată de C.C.H. „Letea“ Bacău

germán arciniegas

Vol. I – II, lei 10

editura minerva

«Eseist, romancier, istoric al culturii, Germán Arciniegas reunește și imbină, în cărți prețuite în lumea întreagă, virtuți de obicei separate, dacă nu chiar opuse: luciditatea ideii și vibrația emoției, exuberanța culorii și delicatetea nuanței... Cartea de față este o extraordinară Sagă a „Mediteranei Americii” — Marea Caraibelor — privită de Arciniegas ca o zonă de interferență și iradiere a principalelor procese sociale, politice, culturale care leagă Lumea Nouă și Lumea Veche de-a lungul a patru secole, de la călătoriile lui Columb, la tăierea Istmului de Panama și la independența Cubei.»

Paul Alexandru Georgescu